

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
‘Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ’

**ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ,
ΔΙΕΘΝΩΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: ΧΑΛΚΙΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

ΑΡ. ΜΗΤΡ. 3204Μ015

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΦΑΡΣΕΛΑΚΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ

**ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
ΜΑΓΓΑΝΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ**

ΑΘΗΝΑ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

σελ.

1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ	4
2. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	8
3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ.....	10
4.ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	14
5. ΦΟΡΕΙΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	17
6. ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	20
7. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	26
α. Η.Π.Α	29
β. Ευρώπη.....	30
γ. Ελλάδα	34

ΜΕΡΟΣ Α΄

<i>ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....</i>	<i>37</i>
--	-----------

A. ΔΙΕΘΝΩΣ

1 ΜΗΔΕΝΙΚΗ ΑΝΟΧΗ.....	38
2. ‘ΤΡΙΑ ΧΤΥΠΗΜΑΤΑ’ – THREE STRIKES AND YOU’RE OUT.....	53
3. ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ.....	70
4. ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΟΛΗΨΗ.....	94
5. ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ.....	111
6. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ.....	116
7. ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	122
α. Ο.Η.Ε.	123
β. Συμβούλιο της Ευρώπης	127
γ. Ευρωπαϊκή Ένωση.....	128

B. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	143
2.ΦΟΡΕΙΣ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ.....	146
Α. ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ.....	146
Β. ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.....	153
Γ. ΦΥΛΑΚΕΣ.....	154
3. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ.....	158
Α. ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ.....	158
Β. ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ.....	160
Γ. ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ.....	165
Δ. ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.....	167
Ε. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ – ΔΙΑΦΘΟΡΑ.....	170

ΣΤ. ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ.....	174
Ζ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΈΓΚΛΗΜΑ.....	176
Η. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ.....	178
4. ΠΡΟΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.....	180
5. ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.....	183

ΜΕΡΟΣ Β΄

<i>ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ</i>	<i>187</i>
--	------------

1. ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.....	188
2. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ.....	194
3.ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ.....	201
4. ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗ.....	204
5. ΑΣΦΑΛΕΙΑ.....	211
6. ΦΟΒΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ.....	213
7. Μ.Μ.Ε	221
8. ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ –ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ.....	223
9. ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ – ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ – ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ.....	231

ΜΕΡΟΣ Γ΄

<i>ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....</i>	<i>235</i>
--	------------

1. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.....	236
2. ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ.....	256

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	266
--------------------------------------	------------

ΠΙΝΑΚΕΣ	269
----------------------	------------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	273
---------------------------	------------

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	290
---------------------------------------	------------

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

<i>ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....</i>	<i>292</i>
--	------------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Η αντεγκληματική πολιτική και οι κυρίαρχες τάσεις της συνιστούν ένα ευρύ και σύνθετο επιστημονικό πεδίο, το οποίο καθίσταται εξαιρετικά δύσκολο ν' αναλυθεί διεξοδικά στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας. Ωστόσο, θα επιχειρηθεί, κυρίως σε ανάλυση μακροεπίπεδου, η παρουσίαση των τάσεων της αντεγκληματικής πολιτικής, διεθνώς και στην Ελλάδα, καθώς και η κριτική τους αξιολόγηση. Στη συνέχεια, θα διαπραγματευθεί η σύνδεσή τους με τα συγκεκριμένα κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων κοινωνιών, προκειμένου ν' αναδυθεί πληρέστερα ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των σύγχρονων τάσεων της αντεγκληματικής πολιτικής κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Τέλος, αναφορά θα γίνει σε δύο βασικούς παράγοντες, τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και την Εγκληματολογία, οι οποίοι συνιστούν το αυστηρό πλαίσιο μέσα στο οποίο οφείλει να χαράσσεται, να οργανώνεται και ν' ασκείται η αντεγκληματική πολιτική.

Δεδομένης της δεσπόζουσας σημασίας της αντεγκληματικής πολιτικής για την εξομάλυνση της λειτουργίας της κοινωνίας, η κατανόηση της επίσημης και ανεπίσημης κοινωνικής αντίδρασης καθίσταται βασικό μέλημα για την ορθολογική επανοργάνωση των κοινωνικών απαντήσεων απέναντι στο έγκλημα αλλά και για τον επαναπροσδιορισμό της εννοιολόγησής του.

Βασικές *θεωρητικές υποθέσεις* της παρούσης εργασίας είναι:

-Η αντεγκληματική πολιτική αποτελεί ένα δυναμικό και πολυεπίπεδο σύνολο κατευθύνσεων και δράσεων, το οποίο είναι αποτέλεσμα της διεύρυνσης της συμμετοχής και της επίδρασης πολλών και διαφορετικών φορέων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο.

-Από τη διεύρυνση αυτή διαφαίνεται ο νέος και αναβαθμισμένος ρόλος του ιδιωτικού τομέα και η ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στην οργάνωση της αντεγκληματικής πολιτικής

-Απέναντι στην αναγνώριση της διεθνοποίησης του εγκλήματος, αντιπαραβάλλεται η διεθνοποίηση της αντίδρασης, με αποτέλεσμα την υποχώρηση της εθνικής κυριαρχίας στη χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής και την εναρμόνιση των εθνικών κρατών με τις διεθνείς οδηγίες, συμβάσεις και κανονισμούς

-Ωστόσο, το αγγλοσαξονικό μοντέλο αντιμετώπισης της εγκληματικότητας καθίσταται κυρίαρχο και επηρεάζει σημαντικά, παρ' όλες τις τοπικές ιδιαιτερότητες, τη χάραξη της εθνικής αντεγκληματικής πολιτικής των υπολοίπων κρατών και ειδικότερα της Ευρώπης

-Η αντιμετώπιση του εγκλήματος ασκείται μέσα στο πλαίσιο που πολιτικά ορίζεται από την επικράτηση της νεοφιλελεύθερης πολιτικής ιδεολογίας, την υπαναχώρηση του προνοιακού κράτους και τη σταδιακή ιδιωτικοποίηση των δημοσίων υπηρεσιών.

Τα χαρακτηριστικά της επικεντρώνονται:

- α. στην αύξηση του κοινωνικού ελέγχου και της επιτήρησης που διευκολύνεται μέσω της χρήσης των νέων τεχνολογιών
- β. στην έμφαση στην ασφάλεια, δημόσια και ατομική, ως βασική έννοια οργάνωσης της κοινωνικής ζωής και της αντιμετώπισης του εγκλήματος και στην υπαναχώρηση της κοινωνικής πρόληψης
- γ. στην αυστηροποίηση της ποινικής αντίδρασης
- δ. στην αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού
- στ. στην εξουδετέρωση του δράστη, αντί της αναμόρφωσης και επανένταξής του
- ζ. στην ισχυροποίηση των δικαιωμάτων του θύματος (αποκαταστατική δικαιοσύνη)
- η. στη διακριτική και άνιση διαχειριστική μεταχείριση συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων που χαρακτηρίζονται και κατηγοριοποιούνται από το σύνολο του συστήματος κοινωνικού ελέγχου ως εν δυνάμει εγκληματικές, όπως οι εθνικά και φυλετικά διαφορετικοί

-Από τις επεμβάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής, αλλά και από την απουσία ή παράληψη αυτών, προκύπτει συρροή προσβολών των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

-Η κοινωνική αξιολόγηση της εγκληματικότητας, ως ιδιαιτέρως σημαντικού κοινωνικού προβλήματος, προσφέρεται για πολιτική εκμετάλλευση που οδηγεί στην άμεση πολιτικοποίησή του από τις κυβερνήσεις και τα κόμματα. Οι λύσεις που προτείνονται εντάσσονται σ' αυτή τη λογική και προσπαθώντας ν' αποσπάσουν την κοινωνική συναίνεση και λειτουργούν πρωτίστως σ' ένα συμβολικό επίπεδο

Συνεπώς, η αντεγκληματική πολιτική δεν συνιστά ένα αυτόνομο σύστημα μέσα στο κοινωνικό σύνολο αλλά ένα υποσύστημα το οποίο βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το υφιστάμενο κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό επίπεδο ενός συγκεκριμένου τόπου σε δεδομένη χρονική στιγμή. Ως σύνολο αρχών, στόχων και πρακτικών εντάσσεται σ' ένα ευρύ πεδίο κοινωνικών λειτουργιών με συνέπειες και επιδράσεις που τελικά υπερβαίνουν τα αρχικά προτάγματά της.

Η Ελλάδα ακολουθεί τις κυρίαρχες τάσεις και μετά από τη μακρά ιστορική απουσία μίας σαφούς και οργανωμένης αντεγκληματικής πολιτικής, αποπειράται, αλλά και αναγκάζεται, κάτω από την πίεση των διεθνών εξελίξεων, να απαντήσει πιο δυναμικά στο εγκληματικό φαινόμενο, μέσω του εκσυγχρονισμού των ποινικών νόμων, οι οποίοι αποτελούσαν ως τώρα την κυρίαρχη απάντηση σ' αυτό και μέσω της παρέμβασης εξωποινικών φορέων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Η απόπειρα αυτή ωστόσο, παρουσιάζει προβλήματα οργάνωσης, συνοχής και έλλειψης ενός σαφούς οργανωτικού πλαισίου, και λειτουργεί μέσα στα ιστορικά προβλήματα του ελληνικού κράτους, αντί να αντιπαραβάλλεται δυναμικά με αυτά. Χρειάζεται ωστόσο, περαιτέρω χρονικό διάστημα, προκειμένου να κριθεί αντικειμενικά και επί συνόλω.

Βασικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις των τάσεων της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής, κυρίως στο μακροεπίπεδο, είναι αυτές με βασικούς εκπροσώπους τους Garland D. και Wacquant L.

Ο Garland θεωρεί ότι η εγκληματικότητα και η εμπειρία των έντονων αυξητικών τάσεων της, ειδικότερα κατά τις προηγούμενες δεκαετίες, προσβάλλουν τα όρια στη δύναμη και την εξουσία του κράτους, το οποίο προσαρμόζεται στη νέα πραγματικότητα μέσω 1) της αυξημένης τιμώρησης και 2) μέσω της διαχείρισης του

εγκλήματος σε τοπικό και ατομικό επίπεδο (ασφάλεια, επιτήρηση, κοινοτική πρόληψη, ιδιωτικός τομέας)

Ο Wacquant εστιάζοντας κυρίως στις αυξητικές τάσεις τιμώρησης, αναφέρεται στα χαρακτηριστικά του νεοφιλελεύθερου κράτους και στην υποχώρηση του προνοιακού κράτους που έδωσε τη θέση του στο λεγόμενο ‘ποινικό κράτος’.

Κατ’ ουσία, έχει ανοίξει ένας ευρύτερος διάλογος μεταξύ των διαφορετικών θεωρητικών προσεγγίσεων, οι οποίες φωτίζουν, πέρα από οποιαδήποτε κριτική, και μία διαφορετική πλευρά του φαινομένου, προσπαθώντας να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν τις πρόσφατες εξελίξεις που αφορούν την εγκληματικότητα και την αντεγκληματική πολιτική. Ως εκ τούτου, οι εξελίξεις στην αντεγκληματική πολιτική συνδέονται με ένα γενικότερο ερμηνευτικό πλαίσιο που σχετίζεται με το σύγχρονο ρόλο του εθνικού κράτους, τη διακυβέρνηση, τη διακινδύνευση, τις πολιτικές ασφάλειας, την παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος και το διεθνή χαρακτήρα της αντιμετώπισής του, το φόβο του εγκλήματος, τα Μ.Μ.Ε., τις στάσεις των πολιτών, το πολιτισμικό επίπεδο και τους ευρύτερους κοινωνικούς μετασχηματισμούς.

Η αντικειμενικότητα των προσεγγίσεων αυτών δεν μπορεί να προκύψει παρά μόνο μέσα από τη σύνθεσή τους, η οποία καθίσταται περισσότερο ικανή να θεωρήσει τη κοινωνία σε συνολικό επίπεδο.

Όριο στη χάραξη και την εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής είναι τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και βασικές παράμετροί της η αναγκαιότητα και η αναλογικότητα της παρέμβασης αλλά ταυτόχρονα και η υποχρέωση παρέμβασης. Όριο όμως, στη χάραξη και την εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής αποτελεί και η Εγκληματολογία. Επιστημονική της υποχρέωση είναι να κρίνει και να αξιολογεί τα όσα διαδραματίζονται στο πεδίο της αντιμετώπισης του εγκλήματος. Κρίνεται όμως και η ίδια από τις προτάσεις που εκφέρει και τη δυναμική που έχει σχετικά με την προώθηση της υλοποίησής τους. Η ευρύτητα τελικά του αντικειμένου της, την καθιστά έναν σημαντικό μέτοχο στη διαδικασία του κοινωνικού ανασχηματισμού και την αναανοηματοδότηση κεντρικών εννοιών στις κοινωνικές επιστήμες.

Η αντεγκληματική πολιτική απαιτείται να είναι μία συνεχώς ανανεούμενη κρατική δέσμευση προστασίας του κοινωνικού συνόλου και του μεμονωμένου πολίτη,

απέναντι στην προβολή των δικαιωμάτων που προκύπτουν από το έγκλημα και μία πολυεπίπεδη επανεφεύρεση των κοινωνικών απαντήσεων σ' αυτό. Τελικά, είναι από αυτές τις προϋποθέσεις που οφείλει ν' αντλεί τη νομιμοποίηση της παρέμβασής της.

2. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σχετικά με τον ορισμό της έννοιας της αντεγκληματικής πολιτικής έχουν προκύψει μέσα στην ιστορική της πορεία πολλές προσεγγίσεις. Από τις αρχικές¹ περιοριστικές προσεγγίσεις που αναφέρονταν κυρίως στις κατασταλτικές κρατικές πολιτικές, προοδευτικά υιοθετήθηκαν ευρύτεροι ορισμοί², οι οποίοι, κάτω από την εξέλιξη της εγκληματολογικής θεωρίας και της κοινωνικής αναγκαιότητας για την αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου, συμπεριέλαβαν στην αντιμετώπιση του εγκλήματος τις διευρυμένες κοινωνικές πολιτικές του κράτους.

Η Μ. Delmas-Marty οριοθετεί το πεδίο της αντεγκληματικής πολιτικής ως «το σύνολο των διαδικασιών, μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα οργανώνει τις απαντήσεις του στο εγκληματικό φαινόμενο».³

Ο Η. Δασκαλάκης θεωρεί ότι είναι «η επιστήμη και η τέχνη που ανακαλύπτει και οργανώνει ορθολογικά τις καλύτερες δυνατές λύσεις στα προβλήματα που θέτει το εγκληματικό φαινόμενο»⁴ και «για αντεγκληματική πολιτική μπορεί να μιλήσει κανείς από τη στιγμή κατά την οποία η αντίδραση κατά του εγκλήματος παύει να υπακούει σε τυφλούς συγκινησιακούς μηχανισμούς και να εκδηλώνεται αποκλειστικά με τη χρήση

¹ Ο Feuerbach όρισε την αντεγκληματική πολιτική στο βιβλίο του Manuel de droit penal, 1803, ως «το σύνολο των κατασταλτικών διαδικασιών μέσω των οποίων το κράτος αντιδρά στο έγκλημα», όπως αναφέρεται στο Delmas-Marty, Μ. (1991), *Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 27

² για παράδειγμα ο εγκληματολόγος Ferri στο έργο του Sociologica criminale, 1880, αναφέρθηκε στα «υποκατάστατα της ποινής», στην καταπολέμηση των κοινωνικών πηγών του εγκλήματος, στη λήψη δηλαδή κοινωνικών μέτρων αντεγκληματικής πολιτικής έξω από τον ποινικό κώδικα όπως π.χ. η προστασία των εγκαταλελειμμένων παιδιών, όπως αναφέρεται στο Αλεξιάδης, Στ. (1994), «Η αντεγκληματική πολιτική, προσεγγίσεις και προβληματισμοί», Κουράκης, Ν. (επιμ.), (1994), *Αντεγκληματική Πολιτική*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 22-23 και Κουράκης, Ν. (επιμ.) (1994), «Βάσεις και τάσεις της συγχρόνου αντεγκληματικής πολιτικής», σελ. 475 στο Κουράκης Ν. (επιμ.), (1994), *Αντεγκληματική πολιτική*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

³ Delmas-Marty, Μ. (1991), *Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 28

⁴ Δασκαλάκης, Η. (1985), *Μεταχείριση του εγκληματία*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, σελ., 21

της δύναμης και αρχίζει να διαπλάσσεται ορθολογικά, ως σκόπιμη δράση που αποβλέπει στην επίτευξη ορισμένων στόχων»⁵

Σε εισήγηση του Συμβουλίου της Ευρώπης η αντεγκληματική πολιτική ορίζεται ως «το σύνολο των μέτρων που τείνουν στην προστασία της κοινωνίας από την εγκληματικότητα, στη φροντίδα για τη μελλοντική εξέλιξη του εγκληματία και στη διασφάλιση των δικαιωμάτων του θύματος»,⁶ τονίζοντας με τον ορισμό αυτό το ευρύ πεδίο της αντεγκληματικής πολιτικής, το οποίο αφορά την πρόληψη, τον εγκληματία και το θύμα.

Ο Marc Ancel συμπληρώνει στην πρώτη σύσκεψη Αντεγκληματικής Πολιτικής του Συμβουλίου της Ευρώπης, το 1975, ότι «μία πραγματική αντεγκληματική πολιτική είναι ένα σύστημα συναρτημένο και λογικό αντεγκληματικής κοινωνικής αντίδρασης»,⁷ θεωρώντας πως τυχαίες και ασυνεχείς απαντήσεις στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας δεν σχετίζονται με την αντεγκληματική πολιτική.

Η αντεγκληματική πολιτική επίσης, μπορεί «ν' αναφέρεται, γενικά, σε κάθε μέτρο κοινωνικού ελέγχου που στοχεύει στον καθορισμό των ποινικά κολάσιμων πράξεων στην πρόληψη και στην καταστολή τους»,⁸ και καλύπτει τα επίπεδα της πρωτογενούς εγκληματοποίησης ή απεγκληματοποίησης, δηλαδή της κοινωνικοπολιτικής διαδικασίας που συνίσταται στην αξιολόγηση ορισμένων αγαθών για τα οποία θεσπίζει ή καταργεί ποινικούς κανόνες και της δευτερογενούς εγκληματοποίησης (ποινικοποίησης ή αποποινικοποίησης), δηλαδή της διαδικασίας που αφορά τη δραστηριοποίηση (ή μη δραστηριοποίηση) του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, αλλά και όλων των εξωποινικών φορέων (διοικητικές δομές, θεραπευτικές μονάδες, 'κοινωνία των πολιτών', κ.α.) που εμπλέκονται με την αντίδρασή τους στο έγκλημα.⁹

⁵ Δασκαλάκης, Η. (1985), ο.π., σελ. 21

⁶ Conseil de l' Europe, La participation du public a la politique criminelle. Strasbourg, 1984, όπως αναφέρεται στο Τσήτσουρα, Α. (1994), Σχέσεις μεταξύ αντεγκληματικής πολιτικής και εγκληματολογικής έρευνας, στο Κουράκης, Ν. (επιμ.), (1994), *Αντεγκληματική πολιτική*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 63

⁷ το ίδιο

⁸ Νικολόπουλος, Γ. (2005), *Εισαγωγικές σημειώσεις για την αντεγκληματική πολιτική και τα δικαιώματα του ανθρώπου*, Παν/μιακές σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, σελ. 1

⁹ Νικολόπουλος, Γ. (2005), ο.π., σελ 2-4

Ωστόσο, κάθε εννοιολόγηση της αντεγκληματικής πολιτικής, υποδηλώνει και την αδυναμία προσέγγισης της έννοιας, λόγω της ευρύτητάς του αντικειμένου της. Συνιστά συνεπώς, μία πολυσύνθετη έννοια, ένα ευρύ πεδίο διαδικασιών που μεταβάλλεται αναλόγως της μεταβολής του φαινομένου που θέλει να αντιμετωπίσει, δηλαδή του εγκλήματος. Η αντιμετώπιση του εγκλήματος όμως, μεταβάλλει και το ίδιο το εγκληματικό φαινόμενο, καθώς η επίδρασή της σ' αυτό καθίσταται καταλυτική για την εξέλιξή του. Συνεπώς, τόσο το έγκλημα, όσο και η αντεγκληματική πολιτική είναι δύο άρρηκτα συνδεδεμένα μέρη, τα οποία δεν γίνεται να προσεγγιστούν αποκομμένα. Ο τρόπος που αντιμετωπίζουμε το έγκλημα, καθώς και οι αποδέκτες των ενεργειών της αντιμετώπισης, συμβάλλουν στη διαμόρφωση της εγκληματικότητας και όλες οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου εμπεριέχουν, άμεσα ή έμμεσα, προτάγματα για την αντιμετώπισή του.

3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Η ιστορική διάσταση της αντεγκληματικής πολιτικής είναι τόσο παλιά όσο και η ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών. Ακριβώς επειδή το έγκλημα είναι ένα παγκόσμιο και διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο, η ερμηνεία του και η προσπάθεια αντιμετώπισής του διατρέχει την ιστορία των κοινωνιών¹⁰. Ουσιαστικά, οι όψεις του φαινομένου αυτού, «ποινικός νόμος», «έγκλημα», «εγκληματίας» και «ποινή», αποτελούν ένα αδιαχώριστο σύνολο¹¹.

Η ιστορική ποικιλία της αντίδρασης στο έγκλημα και της προσπάθειας αντιμετώπισής του είναι αρκετά μεγάλη, θα επιχειρηθεί όμως μία σύντομη και σχηματική παρουσίασή της, προκειμένου ναδειχθεί η δυνατότητα προσαρμογής και η σχέση διαντίδρασης της αντεγκληματικής πολιτικής με την οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική διαδρομή των κοινωνιών.

Για πολλούς αιώνες κύρια απάντηση στο εγκληματικό φαινόμενο στάθηκε το φυλετικό εθιμικό δίκαιο, βασισμένο στα άγραφα ήθη, έθιμα και κανόνες της φυλής. Τηρητές και ελεγκτές του ήταν ο αρχηγός της φυλής ή οι ομάδες των πρεσβυτέρων

¹⁰ Φαρσεδάκης, Ι. (1990), *Η εγκληματολογική σκέψη απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, τευχ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 1

¹¹ Φαρσεδάκης, Ι. (1990), ο.π., σελ. 2

αυτής. Στις πρωτόγονες κοινωνίες, η αντίδραση κατά του εγκλήματος επικεντρωνόταν στην αντεκδίκηση, η οποία ήταν απεριόριστη, πριν επικρατήσει η αρχή της αναλογίας μεταξύ προσβολής και αντεκδίκησης.¹²

Η *πρώτη γραπτή απόδειξη κανόνων*, η οποία περιέχει συλλογή νόμων και αποφάσεων, ρυθμιστικών της κοινωνίας των βαβυλωνίων, είναι ο κώδικας του Χαμουραμί, ο οποίος χαράχθηκε σε στήλη που τοποθετήθηκε στο βαβυλωνιακό ναό Μαρντούκ πριν από 4.500 χρόνια περίπου. Θεωρείται πως αποτέλεσε τη βάση για τη νομοθεσία των λαών της Μ. Ανατολής και επηρέασε στη συνέχεια την Κρήτη, τις πόλεις του Αιγαίου και το νόμο του βιβλικού Μωυσή.¹³ Για πρώτη φορά θεσμοθετείται η 'δίκαιη' ανταπόδοση του αδικήματος και η εκ των προτέρων γνώση της τιμωρίας του.

Όσο αφορά το *θρησκευτικό πεδίο*, στο Μωσαϊκό νόμο είναι γνωστή η έννοια της εκδίκησης και της ανταπόδοσης του κακού (οφθαλμός αντί οφθαλμού). Στην εβραϊκή και τη χριστιανική θρησκεία, παράδειγμα αντίδρασης στην παράβαση αποτελεί η θεϊκή τιμωρία με τον διωγμό των πρωτόπλαστων από τον παράδεισο και ο φόνος του Άβελ από τον Κάιν με όλες τις συνέπειες της πράξης. Η χριστιανική θρησκεία ωστόσο, εμπλουτίζεται με τις έννοιες της επιείκειας και της συγχώρεσης. Στον ισλαμικό κόσμο, πηγή κανόνων συνιστούν το Κοράνι και η Σαρία.

Στην *αρχαία Ελλάδα*, πρώτος νομοθέτης θεωρείται ο Δράκων (7^{ος} αι. π.χ.) με τα γνωστά 'δρακόντεια μέτρα' του, ο οποίος, ανάμεσα στα άλλα, καταργεί την αυτοδικία και κάνει διάκριση μεταξύ ακούσιας και εκούσιας ανθρωποκτονίας. Οι νόμοι αυτοί καταργούνται στη συνέχεια από τον Σόλωνα, στον οποίο και αποδίδεται η δημιουργία του δικαστηρίου της Ηλιαίας, η οποία μαζί με τον Άρειο Πάγο, αποτελούν τα αρχαιότερα δικαστήρια της αρχαίας Αθήνας. Εκτός των παραπάνω, στην αρχαία Ελλάδα, είχαν συλλάβει και την ιδέα της κοινωνικής επανένταξης του δράστη. Τα έργα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη θέτουν για πρώτη φορά τις έννοιες του «σωφρονιστηρίου», τις αόριστης καταδίκης και της εξατομίκευσης της ποινής.¹⁴ Ο Πλάτων θεωρεί ότι σκοπός της ποινής είναι η βελτίωση του δράστη και

¹² Δασκαλάκης, Η. (1985), *Μεταχείριση του εγκληματία*, ό.π., σελ. 3

¹³ Μπανταουη, Χ., (2003), 'Ο κώδικας του Χαμουραμί', στο 'Η ιστορία του δικαίου', μέρος πρώτο, Ιστορικά, Εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 2 Μαΐου 2003, σελ 12-17

¹⁴ Φαρσεδάκης, Ι. (1990), ό.π., σελ. 19-20

όσο αφορά την ποινή του θανάτου ο εκφοβισμός.¹⁵ Ο Αριστοτέλης επίσης, αναφέρει ότι σκοπός της ποινής δεν πρέπει να είναι η ανταπόδοση αλλά η πρόληψη και επιλέγει την επανόρθωση, προκειμένου να αποκατασταθεί η βλάβη.¹⁶

Στο *Ρωμαϊκή αυτοκρατορία*, ο Δωδεκάδελτος νόμος, εισάγει στη ρωμαϊκή αντίληψη την έννοια του νόμου κατά τα αρχαία ελληνικά πρότυπα.¹⁷

Στο *Βυζάντιο*, χαρακτηριστικά παραδείγματα θεωρούνται η Θεοδοσιανός Κώδικας, ο Ιουστινιανός Κώδικας (Corpus Juris Civilis) και ο Πανδέκτης του Τριβωνιανού.

Τα κείμενα αυτά αποτέλεσαν τη βάση του δυτικοευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού και της νομικής επιστήμης,¹⁸ από την εποχή των κωδικοποιήσεων, όπως ο Ναπολεόντειος Κώδικας, ο αυστριακός, ο γερμανικός, κ.α.¹⁹

Η *Ιερά Εξέταση*, η αντιμεταρρύθμιση και η προσπάθεια καταστολής της μαγείας, με το ανελέητο κυνήγι ‘μαγισσών’, αποτελούν πρακτικές εξαιρετικής σκληρότητας, και συμπληρώνονται από ιδιαίτερα αποτρόπαιες σωματικές ποινές, όπως η εκτέλεση στον τροχό, ο διαμελισμός και γενικότερα κάθε είδους βασανισμό. Οι ποινές αυτές επιβάλλονται κυρίως με δημόσιο τρόπο.

Στη συνέχεια η *σχολή του φυσικού δικαίου* επέδρασε στα θεολογικά δόγματα και κατάφερε την απαγκίστρωση του δικαίου από αυτά.

Ο *Γαλλικός διαφωτισμός* και η *Γαλλική Επανάσταση* αποτελούν ιστορικό και κοινωνικό ορόσημο, ως προς τις αλλαγές που έφεραν μέσω της θεμελίωσης της έννοιας και της προάσπισης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπως ορίζονται από τη Γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τα Συντάγματα του 1791 και 1793, το κοινωνικού συμβολαίου του Ρουσσώ και τις θέσεις του Βολτέρου και του Μοντεσκιέ. Ο Μπεκαρία υποστηρίζει την ίδια περίπου εποχή ότι η ποινή πρέπει να

¹⁵ Χάϊδου, Α. (2002), *Το σωφρονιστικό σύστημα, ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 8

¹⁶ το ίδιο

¹⁷ Τζάμτζη, Ι. (2003), ‘Ρωμαϊκό δίκαιο’, στο *Η ιστορία του δικαίου*, μέρος πρώτο, Ιστορικά, Εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 2 Μαΐου 2003, σελ. 18-23

¹⁸ τυπικά υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ του ηπειρωτικού ευρωπαϊκού δικαίου (Civil Law) και του αγγλοσαξονικού (Common Law)

¹⁹ Πιτσάκης, Κ., (2003), ‘Η νομική παράδοση στο Δυτικό μεσαίωνα’ στο *Η ιστορία του δικαίου*, μέρος πρώτο, Ιστορικά, Εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 2 Μαΐου 2003, σελ. 36

είναι ταχεία, αναγκαία και δημόσια, ανάλογη με το αδίκημα και ορισμένη εκ των προτέρων ρητά από το νόμο.²⁰

Στην Αγγλία ο Μπένθαμ θεωρεί ότι πρέπει να υπάρχει αναλογικότητα σε σχέση με τις ποινές και αυτές πρέπει να στοχεύουν στην αναμόρφωση του δράστη.²¹

Η φυλακή,²² ως θεσμός, οποίος λειτουργεί με διττό σκοπό, γενικοπροληπτικό και ειδικοπροληπτικό, συνιστά την ύψιστη μορφή ποινής, καθώς στερεί το θεμελιώδες αγαθό των ανθρωπίνων κοινωνιών, ειδικά μετά την εξάπλωση των αρχών της Γαλλικής Επανάστασης, την ατομική ελευθερία. Αποτελεί ένα θεσμό που εξελίχθηκε με βάση τις τιμωρητικές στάσεις της καθολικής εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία ο ‘αμαρτωλός’ μετανοούσε και εξιλεωνόταν με την απομόνωση και εμπλουτίστηκε με τις αρχές του προτεσταντισμού και την υποχρεωτική εργασία, όπως εκφράζονταν μέσα από την ανάγκη του οικονομικού συστήματος για εργατικά χέρια. Οι πρώτες φυλακές ανοίγουν στο Λονδίνο στα μέσα του 16^{ου} αι. Με το θεσμό αυτό, υποχωρεί η επιβολή των σωματικών ποινών και φυσικά το θέαμα της δημόσιας εκτέλεσής τους, χαρακτηρίζοντας έτσι τη φυλακή ως έναν πιο ‘πολιτισμένο’ τρόπο επιβολής ποινών.

Όσο αφορά τον ελληνικό χώρο,²³ η τουρκική κατάκτηση επέβαλε στο σύνολο σχεδόν του γεωγραφικού χώρου της, ένα θεοκρατούμενο δίκαιο, το οποίο στηριζόταν στο κοράνι. Η Επανάσταση του 1821, όπως ήταν φυσικό, επέφερε αλλαγές και κρίθηκε απαραίτητη η θέσπιση Ελληνικού Ποινικού Κώδικα. Ο πρώτος ελληνικός ποινικός νόμος (1823) ονομάστηκε «Απάνθισμα των εγκληματικών της δευτέρας των Ελλήνων Εθνικής Συνελεύσεως». Στη συνέχεια, το 1827, ψηφίστηκε το «Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος» και το 1934 τέθηκε σε ισχύ ο Ποινικός Κώδικας, τον οποίο συνέταξε ο Λούντβιχ φον Μάουερ. Ο κώδικας αυτός έμεινε σε ισχύ, με σχετικές συμπληρώσεις, μέχρι το 1950.

²⁰ Χαΐδου, Α. (2002), ό.π., σελ 12

²¹ το ίδιο

²² βλ. Δασκαλάκης, Η. (1985), *Μεταχείριση του εγκληματία*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 41-43, Λαμπροπούλου, Εφ. (1994), *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 224-229, Χαΐδου, Α. (2002), *Το σωφρονιστικό σύστημα, ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 36 και 47-48

²³ Μαγκάκης, Γ. (1979), *Ποινικό Δίκαιο, διάγραμμα Γενικού Μέρους*, τευχ. Πρώτο, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 28-31

Η ιστορική αναδρομή εστιάστηκε κυρίως σε μία σχηματική ιστορία του δικαίου, ως βασικό και κυρίαρχο μέσο εξαναγκασμού στους κανόνες, καθώς οποιαδήποτε μορφή κοινωνικής ή άλλης αντεγκληματικής πολιτικής είτε δεν ήταν οργανωμένη από την επίσημη εξουσία, είτε δεν ήταν συνειδητή ως απάντηση στο έγκλημα. Οι άγραφοι κανόνες και οι γραπτοί κανόνες δικαίου συνιστούν την πρόιμη και τη βασική μορφή αντεγκληματικής πολιτικής σε μία μεγάλη ιστορική διαδρομή²⁴, πριν την σχετικά πρόσφατη αμφισβήτηση τους, ως προς την λειτουργία και αποτελεσματικότητά τους και πριν την σύγχρονη υιοθέτηση εξωποινικών αντεγκληματικών κατευθύνσεων.

Στα τέλη του 19^{ου} και στον 20^ο αι. κυριάρχησε στο Δυτικό κόσμο ο εξανθρωπισμός του ποινικού δικαίου, μαζί με την επανακοινωνικοποίηση και την αναμόρφωση του δράστη, ως βασικοί στόχοι του ποινικού συστήματος, σε συνδυασμό με ιατρικά, θεραπευτικά μοντέλα και εναλλακτικές ποινές. Παράλληλα, προσπάθησαν να συνδυασθούν εξωποινικές πολιτικές αντεγκληματικής πολιτικής που εντάσσονται στο πλαίσιο της επίδρασης του κοινωνικού περιβάλλοντος και των υποχρεώσεων του προνοιακού κράτους. Η κριτική που ασκήθηκε στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης και στους σωφρονιστικούς θεσμούς ήταν ιδιαίτερα έντονη και προέκυψε τόσο από τις νέες θεωρητικές τοποθετήσεις των επιστημόνων, όσο και από την ερμηνεία των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από εγκληματολογικές έρευνες.

4. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η αντεγκληματική πολιτική δεν προκύπτει εν κενώ, αντίθετα καθορίζεται από το ιστορικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό περιβάλλον της συγκεκριμένης κοινωνίας σε δεδομένη χρονική περίοδο. Από το περιβάλλον αυτό όμως, προκύπτουν και αναπτύσσονται συγκεκριμένες θεωρητικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου, οι οποίες καθορίζουν με τη σειρά τους τις αντεγκληματικές επιλογές. Η αντεγκληματική πολιτική είναι ιδιαίτερα εξαρτώμενη από την ερμηνεία του εγκλήματος, δηλαδή από τους παράγοντες εγκληματογένεσης που κυριαρχούν σε μία

²⁴ γι' αυτό το λόγο η 'μακρά ιστορική διαδικασία' που συνεπάγεται ο χαρακτήρας του δικαίου, η διατήρηση της έννομης τάξης και η καταστολή, όπως συνδέονται με τις πολιτισμικές αξίες των κοινωνικών ομάδων σε διαφορετικές χρονικές στιγμές αποτελεί βασικό μεθοδολογικό εργαλείο του εγκληματολογικού φαινομένου και ως εκ τούτου θεμελιώνει, ένα νέο επιστημονικό κλάδο, την Εγκληματολογική Ιστοριογραφία, στο Μαυρής, Μ. (2003), 'Η ιστορική διάσταση της αντεγκληματικής πολιτικής- Μία προσέγγιση στο πλαίσιο της Εγκληματολογικής Ιστοριογραφίας', στο Κουράκης, Ν. (επιμ.), (2003), *Αντεγκληματολογική πολιτική*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 126

συγκεκριμένη κοινωνία και θεωρείται ότι συμβάλλουν στο έγκλημα. Οι επικρατούσες εγκληματολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου συμβάλλουν καθοριστικά στην τελική διαμόρφωση και υλοποίηση της αντεγκληματικής πολιτικής. Συνεπώς, κάθε θεωρία προσέγγισης και ερμηνείας του εγκλήματος εμπεριέχει και μία υπόσχεση για την αντιμετώπισή του, καθώς οι γενεσιουργοί του παράγοντες υπαινίσσονται και τους τρόπους περιορισμού του. Κατά μία έννοια, θα λέγαμε ότι ταυτίζονται οι παράγοντες αυτοί με την αντιμετώπιση του εγκλήματος.

Οι θεωρίες, καθ' όλη την μέχρι τώρα ιστορία της Εγκληματολογίας αλλά και πολύ πιο πριν, από την ελληνική αρχαιότητα, είναι πολλές και αντικρουόμενες. Το ίδιο και η χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής. Ωστόσο, κάθε θεωρία, αν και κάποιες υποστηρίζουν ή προσπαθούν να ερμηνεύσουν το έγκλημα συνολικά, συμπεριλαμβάνοντας κάτω από ένα γενικό θεωρητικό σχήμα κάθε ειδική έκφασή του, φωτίζει μία συγκεκριμένη πλευρά του συνολικού φαινομένου και της αντιμετώπισής του. Συνεπώς, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι μόνο μέσα από τη σύνθεση των εκάστοτε ερμηνειών προσεγγίζεται το φαινόμενο του εγκλήματος και οι δυνατότητες αντιμετώπισής του στο σύνολό του.

Προσπαθώντας να κατατάξουμε την αντεγκληματική πολιτική με βάση το θεωρητικό της υπόβαθρο, διακρίνονται σχηματικά τρεις τάσεις:²⁵

-η *ατομοκεντρική προσέγγιση*, η οποία θεωρεί ότι το έγκλημα είναι αποτέλεσμα των ιδιότυπων ατομικών χαρακτηριστικών του εγκληματία. Το έγκλημα υπάρχει, διότι υπάρχουν εγκληματίες που καθορίζονται, είτε από τα βιολογικά,²⁶ είτε από τα ψυχοπαθολογικά²⁷ χαρακτηριστικά και η αντεγκληματική πολιτική στοχεύει στην επιβολή μέτρων που θα συμβάλλουν στη μεταβολή της προσωπικότητας του εγκληματία ή στην αχρήστευσή του μέσω του εγκλεισμού.

-η *κοινωνιοκεντρική προσέγγιση*, η οποία θεωρεί ότι η εγκληματογένεση είναι αποτέλεσμα του κοινωνικού περιβάλλοντος²⁸ και ο εγκληματίας αντιμετωπίζεται ως

²⁵ Δασκαλάκης, Η. (1985), ο.π., σελ. 21-25

²⁶ ενδεικτικά: κατά φύση εγκληματίες (Gall, Lombroso), με βάση την κληρονομικότητα (Mendel, Lange), τις οργανικές δυσλειτουργίες (Vold, Bernard, Witkin, Wilson), Χάϊδου, Α. (1996), *Θετικιστική εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

²⁷ ενδεικτικά: Pinel, Morel, Scheider, καθώς και η επίδραση των Freud, Adler, Jung, Χάϊδου, Α. (1996), ο.π.

²⁸ ενδεικτικά: σχολή της Lyon (Tarde, Manouvrier), σχολή του Chicago, θεωρία της μάθησης/διαφορικός συγχρωτισμός (Park, Sutherland, Shaw-Mckay), ανομία (Durkheim, Merton), υποπολιτισμικές θεωρίες (A. Cohen, Cloward, Ohlin, Miller), , πολιτισμική σύγκρουση (Sellin),

ιδιότυπη κοινωνική περίπτωση. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται μέτρα που αφορούν την κοινωνική πολιτική και τους τρόπους δράσης του κράτους πρόνοιας (κοινωνικές παροχές, μέτρα κατά της ανεργίας, περίθαλψη, ασφάλεια, κ.α.)

-οι θεωρίες που επικεντρώνονται στην *κοινωνική αντίδραση*²⁹ απέναντι στο έγκλημα και τον εγκληματία, υποστηρίζοντας ότι καμία διαφορά δεν διακρίνει το δράστη από το μη δράστη, παρά μόνο η εμπλοκή με τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος. Η αντεγκληματική πολιτική στην περίπτωση αυτή στρέφεται σε αποποινικοποιήσεις και ανάληψη μέτρων που μειώνουν τις στιγματιστικές επιδράσεις του ποινικού συστήματος.

Συνεπώς, «*ανάλογα με το τι δέχεται κανείς σαν αίτιο*³⁰ του εγκλήματος καθορίζεται και ο τρόπος αντίδρασης κατ' αυτού». ³¹

Θεμελιώδες συνεπώς, ως ίσως αρχική αιτία, είναι το τι ορίζεται κάθε φορά ως έγκλημα, ώστε ν' αντιδράσει σ' αυτό η κοινωνία. Επιπλέον, ποια είναι η ένταση αντίδρασης αυτής, δηλαδή σε ποια συγκεκριμένα εγκλήματα αντιδρά περισσότερο ή λιγότερο έντονα. Μόνο μέσω της μελέτης αυτών των ερωτημάτων μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την ιεράρχηση των εγκλημάτων και των απαντήσεων σε αυτά σε μία συγκεκριμένη κοινωνία, σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο.

Από τις θετικιστικές αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκλήματος, που αφορούν τόσο τους ατομικούς (βιολογικούς, ψυχολογικούς), όσο και τους κοινωνικούς παράγοντες, μέχρι τις θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος και τις συνθετικές πολυπαραγοντικές απόψεις, η αντεγκληματική πολιτική επηρεάστηκε σημαντικά, με αποτέλεσμα να εφαρμοστούν ποικίλα μοντέλα αντεγκληματικής πολιτικής, τα οποία λειτουργούν, είτε συγκρουόμενα μεταξύ τους, είτε επικουρικά το ένα του άλλου, με στόχο πάντα τη μείωση της εγκληματικότητας. Θα πρέπει ωστόσο, να ληφθεί υπόψη

αλληλεπίδραση (Becker), θεωρίες ελέγχου, (Sykes, Matza, Hirschi), πολυπαραγοντικές προσεγγίσεις (integrated theories) (Laub, Sampson, Glueck), Χάϊδου, Α. (1996), ο.π., και rational choice theory (Clarke), routine activity theory (L.Cohen, Felson), reintegrative shaming (Braithwaite), general theory (Gottfredson, Hirschi)

²⁹ ενδεικτικά: Mead, Becker, Schur, Lemert, Δασκαλάκης, Η. (1985), *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 18-22

³⁰ ωστόσο σήμερα αναφερόμαστε κυρίως στον όρο 'παράγοντες' του εγκλήματος, αποδίδοντας έτσι ορθότερα τη συμβολή και τη μεταξύ τους σύνδεση των πολλών μεταβλητών που συμβάλλουν στην εμφάνιση του εγκληματικού φαινομένου.

³¹ Δασκαλάκης, Η. (1985), ο.π., σελ 23-24

ότι το αίτημα της μείωσης της εγκληματικότητας σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο αποτελεί κι αυτό ένα ακόμα επιχείρημα ελέγχου (control argument).³²

5. ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ένας από τους βασικότερους φορείς της αντεγκληματικής πολιτικής είναι το *σύνολο των νομικών κανόνων*, που αφορά τις πράξεις και τις συμπεριφορές που ορίζονται ως ποινικά κολάσιμες και οι κυρώσεις που απορρέουν από την τέλεσή τους. Οι αξιολόγηση αυτή ερμηνεύεται, είτε μέσα από την προοπτική του συναινετικού προτύπου, σύμφωνα με την οποία το έγκλημα συνιστά πράξη – φυσιολογική, αναγκαία και χρήσιμη με κοινωνιολογικούς όρους³³ - που αποδοκιμάζεται όμως από το σύνολο της κοινωνίας, γιατί παραβιάζει τις συνολικές αντιλήψεις και αξίες της,³⁴ είτε μέσα από την προοπτική του συγκρουσιακού προτύπου,³⁵ το οποίο αναγνωρίζει σε γενικές γραμμές ότι οι διαφορετικές από οικονομική ή πολιτιστική άποψη κοινωνικές ομάδες βρίσκονται στην κοινωνία σε κατάσταση σύγκρουσης συμφερόντων και οι πιο ισχυρές διασφαλίζουν τις αξίες και τα συμφέροντά τους μέσα από την εγκληματοποίηση (ποινική κατοχύρωση) συγκεκριμένων συμπεριφορών. Σύνθεση των παραπάνω είναι το ονομαζόμενο ως πλουραλιστικό πρότυπο, το οποίο αναγνωρίζει τη σύγκρουση των κοινωνικών ομάδων, αλλά θεωρεί ότι αυτή μετριάζεται μέσα από ένα αξιολογικά ουδέτερο δικαϊκό σύστημα, για το οποίο μπορεί να υπάρξει γενική συμφωνία.³⁶

Η *αστυνομία*, από την άλλη, τροφοδοτεί, μέσω των δραστηριοτήτων της, το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης.³⁷ Ως επίσημος φορέας κοινωνικού ελέγχου και αντεγκληματικής πολιτικής δρα προληπτικά και κατασταλτικά. Στις αρμοδιότητές της εμπίπτουν η αστυνόμευση περιοχών και χώρων, οι περιπολίες, η εξιχνίαση των

³² Gibbs, J. (1995), 'The notion of control and Criminology's Policy Implications', στο Barlow, H. (edit.), *Crime and Public Policy: Putting theory to work*, Westview Press, Oxford, σελ. 85

³³ Durkheim, E. (1893), *De la division du travail social*, όπως αναφέρεται στο Φαρσεδάκης, Ι. (1996), *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 23-24

³⁴ Durkheim, E. (1893), *De la division du travail social*, όπως αναφέρεται στο Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α., (1984), *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, τευχ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 32

³⁵ οι απόψεις αυτές εκφράστηκαν κυρίως μέσα από την κριτική εγκληματολογία

³⁶ Δημόπουλος, Δ. (1990), *Abolitionism*, εκδ. Αντ, Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 50

³⁷ Το πρώτο αστυνομικό σώμα συστήθηκε στην Αγγλία το 1829 και μέχρι το 1870 υπήρχε οργανωμένη αστυνομική δύναμη σε όλες τις μεγαλουπόλεις των Η.Π.Α., Λαμπροπούλου, Ε. (1994), ο.π., σελ. 203

παραβάσεων, η συλλογή των απαραίτητων στοιχείων, προκειμένου να τεκμηριωθεί η παραπομπή ή όχι μίας υπόθεσης.

Η *εισαγγελική* και η *ανακριτική αρχή* αποτελούν επίσης φορείς αντεγκληματικής πολιτικής και αλληπάλλληλα φίλτρα αθώωσης (έμμεση διακριτική ευχέρεια σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο) ή καταδίκης.³⁸

Και οι τρεις παραπάνω φορείς, λαμβάνοντας υπόψη και τις παραμέτρους από τις οποίες καθορίζονται και επηρεάζονται, συνιστούν σημαντικούς παράγοντες διαμόρφωσης μιας ορθότερης αντεγκληματικής πολιτικής, βασισμένη στα δικαιώματα του ανθρώπου, η οποία καθορίζει όχι μόνο τη γενική αλλά και την ειδική πρόληψη, καθώς επηρεάζει την περαιτέρω δράση του συλληφθέντα.³⁹

Το *δικαστήριο*, συνιστά την πραγμάτωση των δικαϊκών κανόνων, έτσι όπως έχουν προκύψει από την πρωτογενή (απο)εγκληματοποίηση και υποχρεούται ν' αποδώσει δικαιοσύνη, μέσω της επιβολής ή μη των κυρώσεων. Η επιβολή κυρώσεων, μέσα από τις ποικίλες θεωρητικές κατασκευές⁴⁰, θεωρείται μέσο της αντεγκληματικής πολιτικής.⁴¹

Ο εγκλεισμός στη *φυλακή* και η στέρηση της ελευθερίας που αυτός συνεπάγεται, αποτελεί την πιο αυστηρή ποινή, από την οποία προτάσσεται ότι (πρέπει να) πραγματώνονται, σε μία διαρκή αλληλεπίδραση, τόσο οι στόχοι της γενικής, όσο και της ειδικής πρόληψης. Αποτροπή, εκφοβισμός, θεραπεία, επανόρθωση, σωφρονισμός, επανένταξη, αχρήστευση, εξουδετέρωση συνιστούν μερικές από τους (αντιφατικούς) στόχους της κατά τους δύο τελευταίους αιώνες της λειτουργίας της. Στόχοι, οι οποίοι διαδοχικά αλλάζουν ή μετασχηματίζονται, αναλόγως των κοινωνικών

³⁸ Φαρσεδάκης, Ι. (1984), *Ανακριτική, δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογένεση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 33

³⁹ βλ. αντ. άλλων Φαρσεδάκης, Ι. (1984), *Ανακριτική, δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογένεση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ 23-89 και Λαμπροπούλου, Ε. (1999), *Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 154-167 και Λαμπροπούλου, Ε. (1994), *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 195-219

⁴⁰ διορθωτική-αναμορφωτική, ειδικοπροληπτική-εκφοβιστική, προληπτική-διδασκτική, διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, Αναγνωστάκη, Μ. (1994), 'Η διαδικασία επιβολής ποινής ως στάδιο της αντεγκληματικής πολιτικής' στο Κουράκης, Ν. (επιμ.) (1994), *Αντεγκληματική πολιτική*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 78

⁴¹ το ίδιο

δικαιολογήσεων που κυριαρχούν για τη νομιμοποίηση της ύπαρξης και της λειτουργίας της σε κάθε ιστορική περίοδο.

Εκτός όμως από τους επίσημους φορείς της αντεγκληματικής πολιτικής, υπάρχουν οι και οι φορείς που εντάσσονται στον «περι-ποινικό» τομέα και αναφέρονται κυρίως στους διοικητικούς μηχανισμούς που λειτουργούν στο πλαίσιο των φορέων της ποινικής αντεγκληματικής πολιτικής, όπως π.χ. επιμελητές ανηλίκων, κοινωνικοί λειτουργοί των φυλακών, κ.α. Επίσης, παραλλήλως συνυπάρχει και ο «*παρα-ποινικός*» τομέας που αποτελείται π.χ. από μονάδες απεξάρτησης, θεραπευτικές μονάδες, κ.α.

Η «*κοινωνία των πολιτών*»⁴² επίσης, αν και ο όρος είναι σχετικά ασαφής σχετικά με το ποιοι και πως συνιστούν την «κοινωνία» αυτή, συμμετέχει ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής μέσα από τις δράσεις που αναπτύσσει σε τοπικό και διεθνές επίπεδο. Βασικά της χαρακτηριστικά είναι η εθελοντική συμμετοχή στις οργανώσεις των πολιτών, η οποία διακρίνεται από την αναγκαστική που χαρακτηρίζει τη σχέση με το κράτος, η «αυτο-κυβέρνηση» (self-governing), η αυτό-υποστήριξη ως ένα βαθμό, η αυτονομία από το κράτος και ο μη κερδοσκοπικός χαρακτήρας.⁴³

Ως όρος θέτει κυρίως ερωτήματα για την κοινωνική συνοχή και την κοινωνική συμμετοχή στις σύγχρονες κοινωνίες, οι οποίες διακρίνονται από υψηλή ετερογένεια και από τον τρόπο που το κράτος, η αγορά και ο πολιτισμός αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Η «κοινωνία των πολιτών» λειτουργεί όχι μόνο σε τοπικό⁴⁴ ή εθνικό επίπεδο αλλά και σε παγκόσμιο, όπως η Διεθνής Αμνηστία ή ο Ερυθρός Σταυρός. Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί πολλές αντιρρήσεις σχετικά με την θετική αξιολόγηση της παρέμβασης της «κοινωνίας των πολιτών», σε εθνικό και σε παγκόσμιο επίπεδο,

⁴² Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το London School of Economics (LSE) «η κοινωνία των πολιτών αναφέρεται στο χώρο της συλλογικής δράσης γύρω από κοινά ενδιαφέροντα, σκοπούς και αξίες. Θεωρητικά, οι θεσμικές μορφές της διακρίνονται από αυτές του κράτους, της οικογένειας και της αγοράς, αν και στην πράξη τα σύνορα ανάμεσα στο κράτος, την κοινωνία των πολιτών και την αγορά είναι συχνά πολύπλοκα, ασαφή και διαπραγματεύσιμα. Η κοινωνία των πολιτών αγκαλιάζει συνήθως μία ποικιλομορφία χώρων, δραστών και θεσμικών μορφών, οι οποίες ποικίλλουν στο βαθμό της τυπικότητας, της αυτονομίας και της εξουσίας. Οι κοινωνίες των πολιτών συχνά αποτελούνται από οργανώσεις, όπως οι φιλανθρωπικές, οι μη κυβερνητικές, οι τοπικές ομάδες, οι γυναικείες οργανώσεις, όπως οι ομάδες αυτοβοήθειας, τα κοινωνικά κινήματα, οι επιχειρηματικοί σύλλογοι, οι ομάδες υπεράσπισης», www.lse.ac.uk/collections/CCS

⁴³ Bowden, B. (2006), «Civil Society, the State, and the Limits to Global Society», *Global Society*, Vol. 20 (2), σσ. 175-178 (174)

⁴⁴ πχ. Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας, προγράμματα επιτήρησης συνοικιών, κ.α.

γιατί, αν και θεωρείται ότι συνιστά ένα κοινό αγαθό των δημοκρατικών κοινωνιών και φραγμό στην αυταρχικότητα του κράτους, από την άλλη μεριά, μπορεί να συμβάλλει, είτε στη διάπραξη αδικιών και στη μη δυνατότητα ελέγχου και κανονικοποίησης των λειτουργιών της,⁴⁵ είτε στην απόκτηση σημαντικής πολιτικής εξουσίας στα μέλη της, χωρίς ωστόσο να έχουν εκλεγεί ή οριστεί άμεσα.⁴⁶

Όμως, μία ολοκληρωμένη προσέγγιση της αντεγκληματικής πολιτικής θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει ως φορείς της όλο το κοινωνικό σύνολο και τους θεσμούς που το δομούν. Οικογενειακοί, εκπαιδευτικοί, θρησκευτικοί, πολιτικοί, οικονομικοί και πολιτιστικοί θεσμοί συναποτελούν ένα δίκτυο παρεμβάσεων σε πολλά και διαφορετικά επίπεδα, τόσο στο μακροεπίπεδο της συνολικής εγκληματικότητας και της πρόληψής της, όσο και στο μικροεπίπεδο του μεμονωμένου εγκλήματος και της πρόληψής του.

6. ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η αντεγκληματική πολιτική διακρίνεται σε πολλές και διαφορετικές κατευθύνσεις, οι οποίες δρουν στο πλαίσιο αντιμετώπισης του εγκλήματος συνδυαστικά, συνεπικουρικά και συγκρουόμενα, ανάλογα κάθε φορά με το κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό πλαίσιο λειτουργίας τους.

Βασικότερες κατευθύνσεις της είναι η κοινωνική αντεγκληματική πολιτική, η ποινική, η κατασταλτική-σωφρονιστική, η θυματολογική-αποκαταστατική και η καταργητική.

Μέσα στο πεδίο της *κοινωνικής αντεγκληματικής πολιτικής* μπορούν να συμπεριληφθούν ουσιαστικά όλα τα μέτρα εξωποινικής αντιμετώπισης που αφορούν τις γενικότερες κρατικές πολιτικές της κοινωνίας καθώς και τις δράσεις που αναλαμβάνει ο ιδιωτικός τομέας γενικότερα, την οργανωμένη συμμετοχή του κοινού στην πρόληψη του εγκλήματος και τις προφυλάξεις των μεμονωμένων ατόμων ως προς τις καθημερινές τους δραστηριότητες. Η κοινωνική αντεγκληματική πολιτική χωρίζεται σε πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή. Σε πρωτογενή, όταν τα μέτρα

⁴⁵Bowden, B. (2006), ο.π.

⁴⁶ Agnew, J. (2002), 'Democracy and human rights', στο Johnston, R.J., Taylor, P. (επιμ.), (2002), *Geographies of global change*, Blackwell

αφορούν το συνολικό πληθυσμό και προσπαθούν να μειώσουν ή να εξαλείψουν τη συμβολή των παραγόντων που οδηγούν στην εγκληματογένεση. Σε δευτερογενή, όταν τα μέτρα αφορούν ειδικότερες κοινωνικές ομάδες και είναι περισσότερο εξειδικευμένα και σε τριτογενή, όταν τα μέτρα αφορούν συγκεκριμένα άτομα.

Ωστόσο, η παραπάνω κατηγοριοποίηση συχνά αφορά κυρίως μία μεθοδολογική τυποποίηση και στην κοινωνική πραγματικότητα θα λέγαμε πως υπάρχει ένας συνδυασμός μέτρων που συνιστούν *μικτή πρόληψη*.⁴⁷

Στη συγκεκριμένη κατεύθυνση, η άσκηση του ελέγχου αναφέρεται κυρίως πριν από την πιθανή τέλεση του εγκλήματος, προσπαθώντας να προλάβει την εμφάνισή του και συνιστά γι' αυτό το λόγο κατ' ουσία πρόληψή του.

Ως κατεύθυνση, παραμένει ευρεία, καθώς συνδιαλέγεται με ένα διευρυμένο δίκτυο θεσμών που αφορούν τελικά το σύνολο της κοινωνικής οργάνωσης και τις τελικές επιλογές της Πολιτείας. Ως εκ τούτου, καθίσταται ιδιαίτερως δυναμική, οι δυνατότητες της όμως φαίνεται ότι ακόμα δεν έχουν ούτε μελετηθεί στο σύνολό τους, ούτε εξαντληθεί στην πρακτική έκφρασή τους.

Η *ποινική αντεγκληματική πολιτική*,⁴⁸ αφορά το νομοθετικό, δικαστικό και σωφρονιστικό πλαίσιο, δηλαδή το σύνολο των κανόνων δικαίου, οι παραβιάσεις των οποίων επισείουν συγκεκριμένες κυρώσεις. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός πως η αντεγκληματική πολιτική λειτουργεί και σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο εξωποινικών κυρώσεων, όπως για παράδειγμα οι αστικές, οι διοικητικές (βλ. την περίπτωση της μοιχείας)⁴⁹

Διακρίνεται σε *γενική ποινική πρόληψη*, *αρνητική* και *θετική*, και *ειδική ποινική πρόληψη*. Η *γενική αρνητική* πρόληψη αποτρέπει μέσω του εκφοβισμού και του παραδειγματισμού, μέσω της απειλής της ποινής ή της επιβολής αυτής, ενώ η *γενική θετική* πρόληψη στοχεύει στην έμμεση διαπαιδαγώγηση του κοινωνικού συνόλου για τη θεμελίωση και σταθεροποίηση της σύννομης συμπεριφοράς, καθώς και της

⁴⁷ Τσήτσουρα, Α. (2003), *Η πρόληψη της εγκληματικότητας*, Παν/μιακές σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, σελ. 4

⁴⁸ Φαρσεδάκης, Ι. (1996), *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 58-69
Αλεξιάδης, Στ. (1994), 'Η αντεγκληματική πολιτική, προσεγγίσεις και προβληματισμοί', στο Κουράκης Ν., (επιμ.), (1994) *Αντεγκληματική πολιτική*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 33 και Αλεξιάδης, Σ. (2004), *Εγκληματολογία*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 301 και Λαμπροπούλου, Ε. (1994), *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 131-134

⁴⁹ Νικολόπουλος, Γ. (2005), ο.π., σελ. 3

αποδοχής των κανόνων. Η *ειδική ποινική πρόληψη* αφορά την αποφυγή υποτροπής του δράστη μέσω του εγκλεισμού του και την κοινωνική ένταξή του μετά το τέλος της ποινής του, στην εξουδετέρωση και τον εκφοβισμό του. Η αποτελεσματικότητά της, σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει και με βάση τη βιβλιογραφία, θεωρείται ότι εξαρτάται κυρίως από παράγοντες όπως η βεβαιότητα επιβολής της ποινής, η ταχύτητα κατά την επιβολή της, το είδος και τη διάρκεια της ποινής (αναλογία προς τη βαρύτητα της πράξης, εξατομίκευση της ποινής), την πληροφόρηση του κοινού για την επιβολή της και την κανονική συχνότητα της επιβολής της. Ωστόσο, η σύνθεση στην ποινή όσο αφορά τη γενική και ειδική πρόληψη, θεωρείται η πιο ορθή άποψη, σκέψη που έχει διατυπωθεί ήδη από τους αρχαίους Έλληνες κλασικούς.⁵⁰

Εναλλακτικοί τρόποι ποινικής μεταχείρισης, οι οποίοι λειτουργούν κύρια ή παράλληλα με τις παραδοσιακές ποινές στέρησης της ελευθερίας είναι οι χρηματικές ποινές, η απόλυση υπό όρους (*parole*), η ημι-κράτηση, η κράτηση κατά το σαββατοκύριακο η αναστολή απαγγελίας ποινής, αναστολή της εκτέλεσης ποινής με ή χωρίς επίβλεψη (*probation*), η κοινωνική εργασία, κ.α.

Η κατεύθυνση της ποινικής αντιμετώπισης του εγκλήματος, συνιστά βασικό θεμέλιο του δυτικού πολιτισμού, αναπόσπαστο τμήμα των συλλογικών αναπαραστάσεων περί νομιμότητας και δικαιοσύνης αλλά και δέκτη οξύτατης αρνητικής κριτικής σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας της και τα αποτελέσματά της. Προέκυψε λοιπόν μία σύγχρονη κρίση της ποινικής αντεγκληματικής πολιτικής, η οποία επιχειρήθηκε ν' αντιμετωπιστεί με διάφορους τρόπους, εντός και εκτός του συστήματος αυτού.

Ως κυριότεροι εμφανίζονται η *από-εγκληματοποίηση*⁵¹ και η *απο-ποινικοποίηση* (νομοθετική⁵², δικαστική⁵³, σωφρονιστική⁵⁴) καθώς και η παράκαμψη της ποινικής διαδικασίας μέσω άλλων ελεγκτικών μηχανισμών.

Στο πλαίσιο της κριτικής αυτής επίσης, αναπτύχθηκε η *καταργητική τάση*. Μία πρώτη μορφή της τάσης αυτής είναι η πρόταση για κατάργηση της ποινής από τον

⁵⁰ Φαρσεδάκης, Ι. (1996), *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 62

⁵¹ κατάργηση του κανόνα σχετικά το χαρακτηρισμό μίας συμπεριφοράς ως έγκλημα και της ποινής που απορρέει από αυτόν

⁵² μείωση των ορίων της ποινής με σχετική νομοθετική τροποποίηση

⁵³ μη επιβολή ποινής από το δικαστή (όπου επιτρέπεται) ή μείωση ακόμα και των κατώτερων ορίων της ποινής

⁵⁴ μη εκτέλεση της επιβαλλόμενης ποινής

Grammatica⁵⁵. Όμως, η ιστορική προέλευση των εγκληματολογικών καταργητικών τάσεων δεν είναι τόσο πρόσφατη. Θεωρείται ότι πρωτοεμφανίστηκε κατά το 1780, στη γερμανική περιοχή, με στόχο την κατάργηση της δουλείας, κάτω από την επίδραση του ουμανιστικού πνεύματος και της ουτοπικής φιλολογίας των Saint-Simon, Fourier, Burke κ.α. και την ίδια περίπου περίοδο και στις Η.Π.Α.⁵⁶

Κατά τα τέλη της δεκαετίας του '60 καταργητικές τάσεις εμφανίστηκαν στις Σκανδιναβικές χώρες και επέδρασαν σημαντικά στη διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής των χωρών αυτών. Οι T. Mathiesen, L. Hulsman, N. Christie και H. Bianchi θεωρούνται από τους γνωστότερους υποστηρικτές της κατάργησης του ποινικού συστήματος. Συγκεκριμένα όμως, *«πρόκειται για την κατάργηση του ποινικού συστήματος, το οποίο θεωρείται ως 'κοινωνικό κακό' και όχι του δικαϊκού συστήματος»*.⁵⁷ Βασικό σημείο της καταργητικής προσέγγισης είναι η *«μετατόπιση της κύριας εστίας από τη συμπεριφορά στην κατάσταση και από το δράστη στο θύμα»*.⁵⁸

Η τάση αυτή, στην εγκληματολογική ορολογία, ονομάζεται και αρνητική αντεγκληματική πολιτική και έχει διατυπωθεί από την κριτική εγκληματολογία, στη βάση μίας αντιθετικιστικής προσέγγισης του εγκληματικού φαινομένου και της αντίδρασης σ' αυτό.⁵⁹ Αίρει τις αρχές της συναινετικής προσέγγισης απέναντι στις κοινές αξίες, στον ποινικό ορισμό του εγκλήματος, στην ιδιαιτερότητα του εγκληματία, στην ποινική αντίδραση σ' αυτό. Προτείνεται αλλαγή ακόμα στην ίδια τη γλώσσα (μία 'άλλη γραμματική') που χρησιμοποιείται στα πλαίσια μίας «ποινικής διαλέκτου», όπως εγκληματίας, έγκλημα, αντεγκληματική πολιτική κ.α.. Οι λέξεις αυτές εμπεριέχουν εκ των προτέρων μία στιγματιστική άποψη που στεγανοποιεί τις εναλλακτικές δυνατότητες προσέγγισης και αντιμετώπισής των φαινομένων και των υποκειμένων που εμπλέκονται σ' αυτά. και παγιώνει συγκεκριμένες στάσεις και αντιλήψεις απέναντι σ' αυτά.⁶⁰ Ωστόσο, η καταργητική τάση αποτελεί μία

⁵⁵ Αλεξιάδης, Σ. (2004), *Εγκληματολογία*, ο.π., σελ. 313

⁵⁶ Δημόπουλος, Δ. (1990), *Abolitionismus*, ο.π., σελ. 11-12

⁵⁷ Νικολόπουλος, Γ. (1997), 'Η προοπτική του ποινικού καταργητισμού στο έργο του Louk Hulsman: θεωρητική θεμελίωση και κοινωνική στρατηγική' στο Hulsman, L., Bernat de Celis, J. (1997), *Άστοχες ποινές*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 12

⁵⁸ Hulsman, L., Bernat de Celis, J. (1997), *Άστοχες ποινές*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 32

⁵⁹ Αλεξιάδης, Σ. (2004), *Εγκληματολογία*, ο.π., σελ. 15

⁶⁰ ο Hulsman προτείνει ν' αντικατασταθούν με όρους όπως 'προβληματικές καταστάσεις', 'ανεπιθύμητες συμπεριφορές', 'εμπλεκόμενα άτομα' Hulsman, L., Bernat de Celis, J. (1997), *Άστοχες ποινές*, ο.π., σελ. 151-152 και 158

διαφοροποιημένη ενότητα καθώς οι διάφοροι εκπρόσωποί της επικεντρώνονται και τονίζουν διαφορετικά σημεία και στάδια κατάργησης.⁶¹

Οπωσδήποτε, η τάση αυτή δεν αποτέλεσε μέχρι τώρα κυρίαρχη κατεύθυνση της αντεγκληματικής πολιτικής και οι βασικές της θέσεις δεν έχουν υλοποιηθεί στο σύνολό τους. Κάτι τέτοιο εξάλλου, θα ήταν αντιφατικό, εφόσον έρχεται σε αντίθεση με τη παραδοσιακή αντεγκληματική πολιτική και τα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Αναφέρεται όμως στη ενότητα αυτή, γιατί θεωρείται πως η κριτική της, κυρίως απέναντι στο ποινικό σύστημα και η επίδρασή της στην αντεγκληματική πολιτική υπήρξε σημαντική ιδιαίτερα στις Σκανδιναβικές χώρες αλλά και ευρύτερα, καθώς διατύπωσε τη δυνατότητα ύπαρξης μίας διαφορετικής προσέγγισης του στη σχέση έγκλημα-τιμωρία, και ανανέωσε την εγκληματολογική θεωρία και τις προτάσεις της.

Η *αποκαταστατική* κατεύθυνση, προσθέτει μία νέα οπτική, ανάμεσα στις άλλες που προαναφέρθηκαν, με την έννοια ότι δεν εστιάζει ούτε στην πρόληψη και την αποτροπή αλλά ούτε και στην καταστολή. Στην ουσία, επικεντρώνεται στο θύμα και στην αποκατάσταση της βλάβης που υπέστη από το ίδιο το κράτος ή τον δράστη. Για πρώτη φορά η αποκαταστατική πολιτική εφαρμόστηκε αρχικά για εγκλήματα βίας το 1963 στη Ν. Ζηλανδία και στα αμέσως επόμενα χρόνια στη Βρετανία και στην Καλιφόρνια.⁶² Στην Ευρώπη, το Συμβούλιο της Ευρώπης επίσης, με τις Συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών (77) 27 και (87) 21 επέδειξε το 1983 το ενδιαφέρον του για την αποζημίωση των θυμάτων των εγκλημάτων βίας από το Κράτος, στηριζόμενο στις αρχές της επιείκειας και της κοινωνικής δικαιοσύνης⁶³. Στη συνέχεια, προστέθηκαν κι εγκλήματα κατά της περιουσίας, οικονομικά εγκλήματα, εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος και κατά του καταναλωτή.

Τα επιχειρήματα που τάσσονται προς αυτή την πολιτική, εντάσσονται κυρίως μέσα στο ενδιαφέρον για τα δικαιώματα των θυμάτων σε αντιδιαστολή με τα υπέρογκα ποσά που δαπανούνται από το κράτος για την μεταχείριση των εγκληματιών. Συνθήκη που θεωρείται άδικη για τα αθώα θύματα, τα οποία η πολιτεία, αν και είναι

⁶¹ Ο Mathiesen θεωρεί ότι η καταργητική πολιτική πρέπει να επεκταθεί στο σύνολο του καταπιεστικού καπιταλιστικού συστήματος και όχι μόνο στο ποινικό σύστημα, Δημόπουλος, Δ. (1990), *Abolitionismus*, ο.π., σελ 122-123

⁶² Αλεξιάδης, Σ., (2004), *Εγκληματολογία*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 317-318

⁶³ το ίδιο

υποχρεωμένη, δεν κατάφερε να προστατέψει.⁶⁴ Από την άλλη μεριά, οι αντιρρήσεις προς την κατεύθυνση αυτή αφορούν την αποδυνάμωση του ποινικού συστήματος, το οποίο στηρίζεται κυρίως στο έννομο συμφέρον του θύματος, το οποίο θα υποχωρήσει μπροστά στη δυνατότητα της αποζημίωσής του και στην αρνητική επίδραση που θα έχει ενδεχομένως στους εν δυνάμει δράστες, οι οποίοι, γνωρίζοντας ότι τα θύματά τους θα αποζημιωθούν, θα μπορούν να δρουν αντιμετωπίζοντας λιγότερα προβλήματα. Επίσης, στην κατεύθυνση αυτή υπάρχουν περιορισμοί, ως προς το εύρος των εγκλημάτων που μπορεί να εφαρμοστεί και ως προς τον κίνδυνο αναγωγής των αδικημάτων σ' ένα τελικά 'ιδιωτικό δίκαιο'.

Οι οργανωμένοι *ευρωπαϊκοί και διεθνείς οργανισμοί* (στους οποίους θ' αναφερθούμε αναλυτικότερα παρακάτω), όπως ο Ο.Η.Ε., το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Interpol, η Europol, η Eurojust, συνιστούν διαμορφωτές των κατευθύνσεων που αναφέρθηκαν προηγουμένως, και στοχεύουν στην εναρμόνιση των δράσεων, στις υπερεθνικές απαντήσεις απέναντι στη σύγχρονη εγκληματικότητα και στη συνεργασία μεταξύ των τοπικών και διεθνών φορέων που συμμετέχουν στην οργάνωση και λειτουργία της αντεγκληματικής πολιτικής.

Κάθε μία από τις κατευθύνσεις αυτές και η μεταξύ τους αλληλεπίδρασή τους τονίζει την ανάγκη αναστοχασμού πάνω στην έννοια της αντεγκληματικής πολιτικής αλλά και του εγκληματικού φαινομένου γενικότερα, καθώς διαφαίνεται όχι μόνο η αναγκαιότητα αντιμετώπισής του, αλλά και η αναγκαιότητα προσδιορισμού και ερμηνείας του κάτω από το πρίσμα των σύγχρονων κοινωνικών δομών και των νέων μορφών που αυτό παίρνει. Κάθε αντεγκληματική κατεύθυνση χρειάζεται να κάνει μία υπέρβαση και να προσεγγίσει τις άλλες δυνατότητες που ανοίγονται, λειτουργώντας συνολικά, συμπληρωματικά και οργανωμένα μαζί με τις υπόλοιπες, διότι οι απαντήσεις απαιτείται να είναι τόσο ποικίλες και πολυδιάστατες, όσο και το ίδιο το έγκλημα.

Οι αντεγκληματικές κατευθύνσεις που προαναφέρθηκαν δημιουργούν έντονους προβληματισμούς αναφορικά με τους στόχους και τους σκοπούς τους, αλλά και με τα

⁶⁴ Αλεξιάδης, Σ., (1994), 'Η αντεγκληματική πολιτική, προσεγγίσεις και προβληματισμοί' στο Κουράκης Ν., (επιμ.), (1994), *Αντεγκληματική πολιτική*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 53-54

όρια της λειτουργίας τους μέσα στην κοινωνία. Από την άλλη μεριά, προκύπτει το ερώτημα για το εάν η αντεγκληματική πολιτική θα πρέπει ν' αναφέρεται μόνο στις ποινικά κολάσιμες πράξεις ή θα πρέπει ν' ακολουθήσει τον γενικότερο αναστοχασμό της Εγκληματολογίας σχετικά με τον (ποινικό) ορισμό της έννοιας του εγκλήματος. Συνεπώς, εάν αίρεται ο ορισμός αυτός και από την αντεγκληματική πολιτική, τότε σε ποια διαφορετικά επίπεδα θα πρέπει να παρέμβει, ώστε ν' αποκατασταθεί η κοινωνική δικαιοσύνη; Διαφορετικά, εάν η αντεγκληματική πολιτική υιοθετεί αναντίρρητα τον ποινικό ορισμό, τότε άγεται εξ' ολοκλήρου από τις σχέσεις εξουσίας και δικαιολογεί τις παραγόμενες ανισότητες. Επίσης, με πόση επιστημονική βεβαιότητα μπορεί κανείς να διακρίνει τις συνέπειες, αρνητικές και θετικές, που έχουν παρεμβάσεις που δεν προκύπτουν μέσα στο πλαίσιο της αντεγκληματικής πολιτικής αλλά από τις γενικότερες πολιτειακές επιλογές και τις κοινωνικές αλλαγές, που συνιστούν ίσως τον 'σκοτεινό αριθμό' (των αντιδράσεων και των αποτελεσμάτων) της αντεγκληματικής πολιτικής'; Αποτελέσματα δηλαδή πολιτικών, δημόσιων και ιδιωτικών, απρόβλεπτα και ανυπολόγιστα, από τα οποία προκύπτει διάχυση των επιδράσεων τους σε πολλά πεδία, ανάμεσα στα οποία και το έγκλημα.

7. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Απαραίτητο στοιχείο για τη χάραξη μίας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής είναι η γνώση των τάσεων της εγκληματικότητας. Η γνώση όμως αυτή αποτελεί και το πιο προβληματικό σημείο της, γιατί το δείγμα της δεν είναι αντικειμενικό. Συνεπώς το πρόβλημα αυτό συνιστά ένα ειδικό μεθοδολογικό εμπόδιο της Εγκληματολογίας, το οποίο δεν αντιμετωπίζουν οι υπόλοιπες κοινωνικές επιστήμες.⁶⁵ Ως αποτέλεσμα, το ερευνητικό σφάλμα είναι πάντοτε μπροστά μας και συνεχώς η επιστήμη της Εγκληματολογίας καλείται ν' αναμετρηθεί μαζί του.

⁶⁵ Farsedakis, J. (2003), 'For the Advancement of Criminology: Prerequisites and Demands' στο Μαγγανάς, Α. (επιμ.) (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου, Έγκλημα, Αντεγκληματική Πολιτική, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου*, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Τομέας Εγκληματολογίας, Νομική βιβλιοθήκη-Bruylant, Αθήνα-Βρυξέλλες, σελ. 362

Η εγκληματικότητα,⁶⁶ όπως ήδη αναφέρθηκε, συνιστά ένα κοινωνικό γεγονός, ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο απαντάται σε όλες τις κοινωνίες. Συνιστά επίσης, τον πιο ορατό δείκτη κοινωνικής παθολογίας.⁶⁷

Συγκριτικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι έγκλημα και η εγκληματικότητα συνιστούν δύο διαφορετικές έννοιες. Η εγκληματικότητα είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο και συνιστά κάτι διαφορετικό από τα επιμέρους εγκλήματα που την απαρτίζουν. Είναι ένα στατιστικό μέγεθος, που στερείται «ατομικού» χαρακτήρα και αποτελεί δομικό χαρακτηριστικό όλων ανεξαρτήτως των κοινωνιών.

Η εγκληματικότητα, ως στατιστικό μέγεθος, καθίσταται επίσης, προβληματική στο βαθμό που δεν υπάρχει ένα ενιαίο σύστημα καταγραφής όλων των εγκλημάτων που διαπράττονται και στο βαθμό που εξαρτάται από τους νομικούς ορισμούς του εγκλήματος της κάθε χώρας. Εδώ εντοπίζονται και οι δυσχέρειες που προκύπτουν από την σύγκριση της εγκληματικότητας σε επίπεδο κρατών, με αποτέλεσμα να αίρεται η αξιοπιστία της. Προσπάθειες ανεύρεσης κοινών ορισμών ανά τυπολογία εγκλήματος έχουν γίνει από τους παγκόσμιους οργανισμούς, προκειμένου να περιοριστούν τα προβλήματα σύγκρισης.

⁶⁶Ως εγκληματικότητα ορίζεται το σύνολο των εγκλημάτων που διαπράττονται σε ορισμένη τοπικά και χρονικά κοινωνική ομάδα. Την έννοια της εγκληματικότητας απαρτίζουν δύο συστατικά στοιχεία, η κοινωνική ομάδα και το έγκλημα και δύο προσδιοριστικοί όροι, ο τόπος και ο χρόνος. Ως κοινωνική ομάδα νοείται το σύνολο του πληθυσμού μιας πολιτείας και αυτό επειδή θα πρέπει να ισχύει ενιαία ποινική νομοθεσία για την ομάδα που καταγράφεται, στο Αλεξιάδης, Σ. (2004) *Εγκληματολογία*, ο.π., σελ.92-93

Η εγκληματικότητα επίσης του πληθυσμού μιας χώρας υπολογίζεται σε ετήσια βάση, προκειμένου ν' αποφευχθούν προβλήματα που προκύπτουν από την αλλαγή των νομοθεσιών, των ηθών κ.λ.π. Θεμελιωτής του όρου «εγκληματικότητα» υπήρξε ο Βέλγος Adolph Quetelet, ο οποίος παρατήρησε ότι κάθε χρόνο με την ίδια συχνότητα, τις ίδιες αναλογίες διαπράττονται κάτω από τις ίδιες συνθήκες και με τα ίδια μέσα τα ίδια εγκλήματα., σε τέτοιο βαθμό που θεωρούσε πως μπορεί να υπάρξει ένας «προϋπολογισμός» του εγκλήματος. Ο Guerry, από την άλλη πλευρά, χρησιμοποίησε τη μέθοδο της γεωγραφικής χαρτογράφησης, προκειμένου ν' αποτυπώσει την εγκληματικότητα σε έκταση, σε είδος και σε γεωγραφική περιοχή.. Εισάγοντας διάφορες μεταβλητές, προσπάθησε να κάνει συσχετισμούς, προκειμένου να εξηγήσει την εγκληματικότητα. Υπήρξαν και οι δύο ιδρυτές της γαλλοβελγικής χαρτογραφικής σχολής, η οποία αποτέλεσε και τη βάση της ανάπτυξης της ποσοτικής προσέγγισης στην εγκληματολογία, στο Φαρσεδάκης, Ι. (1996), *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 46 και 86-87

Στη συνέχεια, ο Ferri διατύπωσε τον δικό του ορισμό σχετικά με το φαινόμενο της εγκληματικότητας, τον οποίο ονόμασε «νόμο του εγκληματικού κορεσμού». Κατά το νόμο αυτό, η εγκληματικότητα καθορίζεται κάθε χρόνο από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον και από τις εκ γενετής τάσεις και ορμές. Υποστήριξε πως μόνο σε περιόδους κοινωνικών μεταβολών και αναταραχών εμφανίζεται αύξηση του αριθμού των διαπραττόμενων εγκλημάτων, δηλαδή υπερκορεσμός, όπως ακριβώς στις χημικές ουσίες. Παρόμοιο ορισμό υιοθέτησε και ο Durkheim, μόνο που για αυτόν η εγκληματικότητα συνιστούσε ένα ομαλό κοινωνικό φαινόμενο, ενώ για τον Ferri ανώμαλο, στο Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (1984), *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, ο.π., σελ. 32 και 113)

⁶⁷ Φαρσεδάκης, Ι. (1996), *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, ο.π., σελ. 11

Η συνολική εγκληματικότητα χωρίζεται σε δύο είδη, στην *εμφανή* και στην *αφανή* ή αλλιώς στο σκοτεινό αριθμό της εγκληματικότητας. Η εμφανής χωρίζεται στην αστυνομική και στη δικαστική εγκληματικότητα. Η αφανής αφορά εγκλήματα που είτε δεν αποκαλύπτονται, είτε δεν καταγγέλλονται, είτε το άτομο ή η κοινωνική ομάδα δεν έχουν συνειδητοποιήσει τη θυματοποίησή τους.

Συχνά βέβαια κάθε στατιστικό αποτέλεσμα της εμφανούς εγκληματικότητας δεν σημαίνει παρά τη μεγαλύτερη ή τη μικρότερη δραστηριοποίηση των διωκτικών αρχών, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την μείωση ή την αύξηση του σκοτεινού αριθμού εγκληματικότητας. Για την μείωση του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας συνυπάρχουν διάφορες άλλες τεχνικές, όπως έρευνες αυτοεξομολόγησης, έρευνες θυματοποίησης, έρευνες για το κόστος του εγκλήματος, συγκριτικές και ιστορικές έρευνες.⁶⁸

Αυτό όμως, που προκύπτει από όλες τις ερευνητικές προσεγγίσεις, είναι ότι οι δείκτες της εγκληματικότητας, απ' όπου κι αν προέρχονται, δεν αποτελούν πανάκεια. Κάθε στατιστική και έρευνα, πριν από την παρουσίαση των στοιχείων της, το πρώτο που ανακοινώνει είναι τα προβλήματα της εγκυρότητας και αξιοπιστίας και πως αυτά επηρεάζουν κατά συνέπεια τα αποτελέσματά της.

Ουσιαστικά, οι επίσημες στατιστικές μας αποκαλύπτουν το μέρος εκείνο της εγκληματικότητας που, για διάφορους λόγους, αποχωρίζεται τη σκοτεινή πλευρά του. Οι επιστήμονες καλούνται να μελετήσουν αυτό ακριβώς το μέρος, προσπαθώντας κάθε φορά να εφεύρουν του καλύτερους τρόπους και τα καλύτερα μέσα, για να αντιληφθούν τη συνολική διάσταση του φαινομένου, σε ποιοτικό και ποσοτικό επίπεδο.

Επομένως, μιλώντας για αύξηση ή μείωση της εγκληματικότητας, αποτελεί μερικές φορές παγίδα, τόσο του ίδιου του φαινομένου, όσο και της επιστημονικής προσέγγισής του. Αυτό που κυρίως θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, είναι ότι η εγκληματική συμπεριφορά είναι διάχυτη σε όλες τις κοινωνίες και αυτό που ενδιαφέρει είναι το επίπεδο της διάχυσής της και οι αλλοιώσεις που επιφέρει στην κοινωνική δομή.

Ειδικά, στην περίοδο που διανύουμε, η σύγχρονη εγκληματικότητα, που αφορά το οργανωμένο έγκλημα, το οικονομικό, τη κρατική και ιδιωτική διαφθορά καθώς και τα

⁶⁸Φαρσεδάκης, Ι., (1996), ο.π., σελ. 156

εγκλήματα που προκύπτουν από τις νέες τεχνολογίες, καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη στην καταγραφή και την προσέγγισή της, καθώς εμπλέκεται σε ένα διεθνοποιημένο δίκτυο εγκληματικών δράσεων, ίχνη των οποίων ευρίσκονται σε κάθε γωνιά του κόσμου αυτού.

Συνεπώς, τα εγκλήματα αυτά, πέρα από τα συγκεκριμένα κράτη που εντοπίζονται, αφορούν πρωταρχικά τη διεθνή κοινότητα. Ως αποτέλεσμα, η αποτελεσματική δράση της, κάτω από το πρίσμα των δικαιωμάτων του ανθρώπου, καθίσταται επιτακτικά αναγκαία και απαραίτητη.

α. Η.Π.Α.

Η εγκληματικότητα στις Η.Π.Α., όπως προκύπτει από τα επίσημα στοιχεία,⁶⁹ διακρίνεται από μία γενικότερη μείωση σε όλα τα αδικήματα. Η τάση αυτή διαφαίνεται καθαρότερα, εάν παρατηρηθεί η αλλαγή που προκύπτει από τη σύγκριση, ανά 100.000 άτομα, κατά τα έτη 2000-2004 και 1990-2004. Στον ΠΙΝΑΚΑ 1. Η.Π.Α. -ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΑΝΑ 100.000 ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ η μεγαλύτερη μείωση από τη σύγκριση κατά το διάστημα 1990-2004 προκύπτει στις ληστείες, ανθρωποκτονίες, διαρρήξεις. Αξιοσημείωτο επίσης είναι ότι η μείωση σε κάθε αδίκημα ξεχωριστά είναι πάνω από 20%. Μείωση προκύπτει επίσης, και κατά τη σύγκριση των ετών 2000-2004 με μεγαλύτερη πτώση στις επιθέσεις (-10,2%).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Bureau of Justice Statistics⁷⁰ επιβεβαιώνεται επίσης η πτώση της εγκληματικότητας. Συγκεκριμένα, η σοβαρή και βίαιη εγκληματικότητα παρουσιάζει πτωτικές τάσεις από το 1993. Το ίδιο συμβαίνει και για τα εγκλήματα κατά της περιουσίας.

Σχετικά με το έγκλημα που αφορά το διαδίκτυο, στις Η.Π.Α., από το 2000 υπάρχει το Internet Complaint Center (IC3), το οποίο βέβαια δεν αντιπροσωπεύει όλα τα θύματα του πληροφορικού εγκλήματος, αλλά μόνο αυτά που συμπλήρωσαν την φόρμα του κέντρου, δημοσιοποιώντας τη θυματοποίησή τους. Ωστόσο, είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι, το 2005, τα θύματα που ανέφεραν το πρόβλημά τους (231,493) ήταν

⁶⁹ <http://www.disastercenter.com/crime/uscrime.htm>

⁷⁰ <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/glance.htm#Crime>

11,6% περισσότερα από την προηγούμενη χρονιά (207,49) και περιλαμβάνουν μία μεγάλη γκάμα πληροφορικών εγκλημάτων.⁷¹

β. Ευρώπη

Εξετάζοντας συνολικά τον αριθμό των αδικημάτων που καταγράφει η αστυνομία στο σύνολο της Ε.Ε., όπως αναφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή,⁷² προκύπτει η εξής εικόνα: Η εξέλιξη των αξιόποινων πράξεων κατά την περίοδο 1950-1970 σημειώνει σταθερή, αλλά όχι ανησυχητική αύξηση. Από το 1970 και μετά όμως, σημειώνεται ραγδαία καταγραφόμενη αύξηση με αποκορύφωση στα μέσα της δεκαετίας του '80. Από το 1990, η καταγραφή των αδικημάτων παραμένει σχετικά σταθερή στα 15 κράτη μέλη της Ε.Ε., με μέση ετήσια αύξηση μεταξύ 1991-2001 περίπου 1%.

Σύμφωνα επίσης με την ίδια πηγή και όσο αφορά τις τάσεις σε δύο επιλεγμένους τομείς της εγκληματικότητας, τις διαρρήξεις σπιτιών⁷³ και το βίαιο έγκλημα⁷⁴, οι οποίες αποτελούν τους πιο δαπανηρούς τύπους αξιόποινων αδικημάτων, τους πιο συχνά καταγεγραμμένους σε όλα τα κράτη μέλη και αυτούς που προκαλούν τη μεγαλύτερη ανησυχία στον αστικό πληθυσμό, αναφέρονται τα εξής:

Οι διαρρήξεις σπιτιών παρουσιάζουν αξιοσημείωτη μείωση, η οποία αποδίδεται στην συνεχώς αυξανόμενη χρήση προληπτικών μέτρων από τον πληθυσμό. Σε αντίθεση, οι στατιστικές υποδηλώνουν αύξηση των βίαιων εγκλημάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στην Ευρώπη μέχρι τώρα από τις πιο βασικές πηγές πληροφοριών, αναφορικά με την εγκληματικότητα⁷⁵ για κάθε χώρα ξεχωριστά, καθώς και για τη δυνατότητα σύγκρισης των δεδομένων αυτών μεταξύ τους, αποτελούν το European Sourcebook

⁷¹ IC3 2005 Internet Crime Report, www.ic3.gov/media/annualreport/2005_ic3report.pdf

⁷² Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2004), 'Πρόληψη της εγκληματικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση', Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες 12.3.2004, Com (2004) 165 τελικό, σελ.8

⁷³ διείσδυση σε κατοικία με τη χρήση βίας με σκοπό την κλοπή αγαθών

⁷⁴ άσκηση βίας κατά πρόσωπου, η ληστεία και οι αξιόποινες πράξεις σεξουαλικού χαρακτήρα

⁷⁵ τα στατιστικά στοιχεία αναφέρονται σ' αυτό που εΐθισται να ονομάζεται 'κύρια εγκληματικότητα' και απασχολεί κυρίως την καθημερινότητα των ευρωπαίων πολιτών. Περιλαμβάνονται κατηγορίες αδικημάτων, όπως ανθρωποκτονίες, βιασμοί, επιθέσεις, κλοπές, διαρρήξεις, ληστείες και εγκλήματα σχετικά με τα ναρκωτικά.

of Crime and Criminal Justice Statistics- (τελευταία έκδοση 2006) ⁷⁶ και η International Crime Victimization Survey (ICVS) (τελευταία έκδοση 2000) ⁷⁷.

Σύμφωνα την αστυνομική στατιστική του European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics - 2006, αν και οι απόπειρες σύγκρισης πρέπει να είναι πολύ προσεκτικές, λόγω των διαφορετικών νομοθεσιών στη κάθε χώρα και λόγω του διαφορετικού τρόπου καταγραφής των στοιχείων, όσο αφορά τα γενικά σχόλια προκύπτουν τα εξής:

Στο σύνολο των αδικημάτων, σύμφωνα με την αστυνομική στατιστική, ⁷⁸ κατά το διάστημα **2000-2003** (ΠΙΝΑΚΑΣ 2. ΕΥΡΩΠΗ- ΣΥΝΟΛΟ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ ΑΝΑ 100.000 ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ) παρουσιάζεται μία γενικότερη αύξηση, με εξαίρεση τη Δανία (-5%) και τη Σκοτία (-3%) που σημείωσαν πτώση. Σημαντική αύξηση κατά το ίδιο διάστημα παρουσίασε η Κύπρος (64%), η Ελβετία (20%), η Ελλάδα (19%) και η Πορτογαλία (13%). Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι τόσο η Κύπρος, όσο και η Ελλάδα, αν και σημειώνουν αύξηση της εγκληματικότητας, οι δείκτες τους παραμένουν χαμηλοί συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες και βρίσκονται κάτω από το μέσο όρο των χωρών που συμμετέχουν στην έρευνα.

Συγκρίνοντας όμως, με βάση και τα στοιχεία της προηγούμενης έκδοσης της European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics- 2003, το διάστημα **1995-2003** (ΠΙΝΑΚΑΣ 2.) για το σύνολο των αδικημάτων, προκύπτουν τα εξής: Διαπιστώνεται σε αρκετές χώρες μία μεγαλύτερη αύξηση της αναφερόμενης εγκληματικότητας, με υψηλότερη στην Κύπρο, την Ελλάδα, το Βέλγιο και την Αυστρία. Πτωτικές τάσεις σημειώνονται κυρίως στη Δανία, τη Σκοτία και τη Γερμανία.

Για το διάστημα **2000-2003**, η μεταβολή ανά αδίκημα στους 100.000 κατοίκους (ΠΙΝΑΚΑΣ 3. ΕΥΡΩΠΗ- %ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΑ ΑΔΙΚΗΜΑ) παρουσιάζεται ως εξής:

⁷⁶ http://www.wodc.nl/eng/Onderzoeken/Onderzoek_416.asp

⁷⁷ www.unicri.it/wwd/analysis/icvs/pdf_files/CriminalVictimisationUrbanEurope.pdf

⁷⁸ European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2006, Police statistics, σελ. 37

Το αδίκημα της *ανθρωποκτονίας* με βάση τον πίνακα, σημειώνει πτώση μόνο στην Αυστρία (-24%), στην Ελλάδα (-13%), στη Γερμανία (-11%) και τη Φιλανδία (-6%) και παρουσιάζει σημαντική αύξηση στην Κύπρο (141%), στο Βέλγιο (28%), στη Σκοτία (18%) και γενικότερα σε όλα τα υπόλοιπα κράτη.

Η *επίθεση* σημειώνει παντού αύξηση με υψηλότερη στην Ισπανία (42%), την Πορτογαλία (27%) και τη Γαλλία (25%). Η μόνη χώρα που παρουσιάζει μείωση είναι η Αυστρία (-11%).

Η *ληστεία* επίσης παρουσιάζει αύξηση με υψηλότερα ποσοστά αυτά της Κύπρου (77%), της Αυστρίας (45%) και της Ελλάδας (35%). Μείωση εμφανίζεται στη Σουηδία, Ισπανία, Βέλγιο και Σκοτία (2%-6%). Η υψηλότερη όμως είναι στη Φιλανδία (-22%).

Η *κλοπή* παρουσιάζει σημαντική αύξηση στην Κύπρο (77%) και την Αυστρία (33%) και σημαντική μείωση στη Φιλανδία (-10%). Ακολουθούν το Βέλγιο, η Σουηδία, Ιταλία, Δανία και Ολλανδία.

Η *διάρρηξη* παρουσιάζει σημαντικές μειώσεις στη Σκοτία (-24%) και τη Φιλανδία (-23%) και μικρότερες στη Γερμανία, την Ολλανδία, Σουηδία, Ελλάδα και Πορτογαλία. Πολύ μεγάλη αύξηση παρουσιάζεται για μία ακόμα φορά στην Κύπρο (205%) και ακολουθεί η Αυστρία (38%).

Τα αδικήματα για τα *ναρκωτικά* συνολικά παρουσιάζουν αύξηση, με εξαιρέσεις την Πορτογαλία, το Βέλγιο και την Ελβετία.

Σύμφωνα με την ICVS 2000⁷⁹ η συνολική θυματοποίηση⁸⁰ (θύμα σε οποιοδήποτε αδίκημα κατά το 1999) αυξήθηκε πάνω από 24% στην Αγγλία και στην Ουαλία, στην Ολλανδία και στη Σουηδία. Στην Σκοτία, Δανία, Πολωνία, Βέλγιο, Γαλλία η αύξηση

⁷⁹ Kesteren J.N. van, Mayhew, P. & Nieuwbeerta, P. (2000) 'Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries: Key findings from the 2000 International Crime Victims Survey' The Hague, Ministry of Justice, WODC, www.unicri.it/wwd/analysis/icvs/pdf_files/key2000i/index.htm

⁸⁰ η έρευνα αυτή μετρά τη θυματοποίηση, η οποία προκύπτει από το ποσοστό των ανθρώπων που συμμετείχαν στην έρευνα και οι οποίοι θυματοποιήθηκαν μία ή περισσότερες φορές κατά τον προηγούμενο χρόνο σε κάποιο από τα αδικήματα που συμπεριλαμβάνονται στην έρευνα

ήταν 20%-24% και κάτω από 20% στην Φιλανδία, στην Καταλονία, Ελβετία, Πορτογαλία, Ιαπωνία και Βόρεια Ιρλανδία.

Από τα αποτελέσματα τις ICVS 2000 προκύπτει ότι η αναλογία των νοικοκυριών που υπέστησαν *διάρρηξη ή απόπειρα αυτής* ήταν υψηλότερη στην Αυστραλία (7%), στην Αγγλία και Ουαλία (5%), στον Καναδά, τη Δανία και το Βέλγιο (4% σε όλες).

Σχετικά με τα *βίαια αδικήματα*, όπως *ληστεία και σεξουαλικές επιθέσεις*, (μόνο σε γυναίκες) οι υψηλότερες πιθανότητες εμφανίζονται στη Αυστραλία, την Αγγλία και Ουαλία, τον Καναδά, τη Σκοτία και τη Φιλανδία. Οι πιθανότητες αυτές εμφανίζονται διπλάσιες σε σχέση με τις Η.Π.Α., το Βέλγιο, την Καταλονία, την Πορτογαλία και την Ιαπωνία.

Σύμφωνα όμως με την πρόσφατη ICVS (πέμπτη έκδοση), τα στοιχεία της οποίας δεν έχουν ακόμα επισήμως ανακοινωθεί, αναφέρεται⁸¹ ότι η εγκληματικότητα παρουσιάζει πτώση σχεδόν σε όλα τα Δυτικά κράτη από το 2000 και μετά.

Όσο αφορά την Αγγλία και Ουαλία, κατά το 2004-05, η εγκληματικότητα μειώθηκε 7% σύμφωνα με την British Crime Survey και την αστυνομική στατιστική.⁸² Επίσης, μείωση 6%, κατά το 2004/05, υπήρξε στα εγκλήματα που αναφέρθηκαν στην αστυνομία σε σχέση με το 2003/04. Αλλά και επιμέρους, τα εγκλήματα κατά της περιουσίας μειώθηκαν σύμφωνα με την BCS κατά 53% μεταξύ 1995 και 200/05 και τα εγκλήματα βίας 43% κατά την ίδια περίοδο. Από τον υψηλό δείκτη του 995 το έγκλημα μειώθηκε 44%, αντιπροσωπεύοντας 8,5 εκατομμύρια λιγότερα εγκλήματα, με την κλοπή μηχανών και τις διαρρήξεις να έχουν πέσει πάνω από το μισό (και οι δύο μαζί 57%) και τα εγκλήματα βίας 43%.

Η πιθανότητα θυματοποίησης έπεσε από 40%, το 1995, στο 4% ,σύμφωνα με την BCS, το 2004/05, αντιπροσωπεύοντας 6 εκατομμύρια λιγότερα θύματα. Αυτός είναι

⁸¹ Στο συνέδριο της European Society of Criminology στο Tobingen παρουσιάστηκαν κάποια γενικά συμπεράσματα για τα κράτη της Ε.Ε, τα οποία αναφέρονται στο Van Dijk J. (2006), 'What goes up, goes down: Explaining Falling Crime Rates', *Newsletter of The European Society of Criminology*, Vol. 5(3), December 2006, σελ. 3 και 17-18

⁸² Sian N., Povey D., Walker A., Kersaw C., 'Crime in England and Wales 2004/2005' Home Office Statistical Bulletin, July 2005, 11/5, σελ. 1. Το δελτίο αυτό συνδυάζει τη στατιστική από την BCS και την αστυνομική στατιστική, προκειμένου να αποδώσει έναν ικανοποιητικό απολογισμό των τελευταίων τάσεων στα εγκλήματα που κυρίως παρουσιάζουν τα πιο υψηλά επίπεδα.

και ο χαμηλότερος δείκτης από το 1981 που ξεκίνησε η BCS. Η αναλογία των ανθρώπων που πιστεύουν ότι το έγκλημα αυξήθηκε τα τελευταία δύο χρόνια, τόσο στην περιοχή τους (42%), όσο και στην επικράτεια (61%) μειώθηκε σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, ωστόσο όμως τα ποσοστά παραμένουν υψηλά. Ένας στους έξι πιστεύει ότι η περιοχή του παρουσιάζει υψηλό επίπεδο αταξίας (disorder).

Σύμφωνα με το Global Corruption Barometer, του 2005⁸³ αποκαλύπτεται ότι στις χώρες με το μεγαλύτερο εισόδημα, όπως η Δυτική Ευρώπη, λιγότερα νοικοκυριά (λιγότερα από 5%) αναλογικά αναγκάστηκαν να δωροδοκήσουν σε σχέση με τις χώρες με χαμηλά εισοδήματα, όπως η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Η Ελλάδα βρίσκεται στην κατάταξη 11%-30% των νοικοκυριών που δωροδόκησαν, μαζί με τη Ρωσία, τη Σερβία, την Ουκρανία, την Τσεχία, τη Ρουμανία και την Λιθουανία.

γ. Ελλάδα

Στην Ελλάδα, στους 100.000 κατοίκους,⁸⁴ κατά το διάστημα **1998-2005** (ΠΙΝΑΚΑΣ 4. ΕΛΛΑΔΑ – ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΑΝΑ 100.000 ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ) διαπιστώνεται μείωση στις κλοπές/διαρρήξεις (-27,54%), στις εκβιάσεις (-18,52%), στις ανθρωποκτονίες (-14,29%) και στις ληστείες (-1,91%).

Στα υπόλοιπα αδικήματα παρουσιάζεται αύξηση, με σημαντικότερες αυτή των απατών (119,80%) και των ναρκωτικών (37,24%).

Κατά την πενταετία **2000-2005**, (ΠΙΝΑΚΑΣ 4.) η μείωση αφορά πάλι τις ανθρωποκτονίες (-9,77%), τις εκβιάσεις (-5,38%), και τις κλοπές/διαρρήξεις (-4,61%). Στα υπόλοιπα αδικήματα παρουσιάζεται σημαντική αύξηση με μεγαλύτερη αυτή της σεξουαλικής εκμετάλλευσης (66,13%).

Σε σχέση με τη μεταβολή της εγκληματικότητας ανά αδίκημα⁸⁵ (ΠΙΝΑΚΑΣ 5. ΕΛΛΑΔΑ- ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ) κατά την δεκαετία 1995-2000 διαπιστώνεται μείωση στις κλοπές/διαρρήξεις (26,98%) στις ανθρωποκτονίες (12,58%) και στη σεξουαλική εκμετάλλευση (3,42%). Στα υπόλοιπα αδικήματα

⁸³ Το οποίο βασίζεται σε μία διεθνή έρευνα (gallup) που διενεργείται για λογαριασμό της μη κυβερνητικής οργάνωσης Transparency International (www.transparency.org)

⁸⁴ Στατιστικά στοιχεία της αστυνομικής εγκληματικότητας, ανακοινώσιμα από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, www.ydt.gr/main/Article/jsp?ArticleID=94450

⁸⁵ Στατιστικά στοιχεία της αστυνομικής εγκληματικότητας, ανακοινώσιμα από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, www.ydt.gr

παρουσιάζεται αύξηση, με σημαντικότερες αυτή των ναρκωτικών (201, 16%), των απατών (96,28%) και των ληστειών (47,7%). Κατά την πενταετία 2000-2005, η μείωση αφορά πάλι μόνο τις κλοπές/διαρρήξεις και τις ανθρωποκτονίες και είναι σχετικά χαμηλή, -4,61% και -9,59% αντίστοιχα. Στα υπόλοιπα αδικήματα παρουσιάζεται σημαντική αύξηση, με μεγαλύτερη αυτή της σεξουαλικής εκμετάλλευσης (66,18%).

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση⁸⁶ του 2004⁸⁷ για το *οργανωμένο έγκλημα* προέκυψαν συνολικά 178 υποθέσεις που πληρούν τα χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος, έναντι 157 του 2003. Στο σύνολο όμως, υπήρξαν και άλλα 83 δευτερεύοντα εγκλήματα που διέπραξαν οι ομάδες αυτές, εκτός από το κύριο έγκλημα, αυτό δηλαδή που συνιστά την κύρια εγκληματική δραστηριότητα της κάθε ομάδας. Αύξηση παρουσιάστηκε στην εμπορεία ανθρώπων για σεξουαλική και οικονομική εκμετάλλευση, το εμπόριο βρεφών και τις απάτες. Στις υποθέσεις αυτές ενεπλάκησαν ως ύποπτα 1.191 άτομα. Από τις 178 εγκληματικές οργανώσεις, οι 52 ήταν εγχώριες-ελληνικές, οι 76 αλλοδαπές και οι 45 αλλοδαπές και εγχώριες μαζί. Δραστηριοποιούνται κυρίως στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα, Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Τα μέλη όμως, δραστηριοποιούνται σε όλη σχεδόν την επικράτεια, ανάλογα τις δραστηριότητες και κυρίως στα μέρη που είναι κοντά με τις γειτονικές χώρες. Εξειδικεύονται κατά εθνότητες και συγκεκριμένα οι Αλβανικές στη διακίνηση ναρκωτικών, ληστείες και κλοπές, οι Τουρκικές, Κινεζικές, Ιρανικές και οι Πακιστανικές στην παράνομη μετανάστευση, οι Βουλγαρικές στην παραχάραξη και την πλαστογραφία, οι Ουκρανικές και οι Ρωσικές στο λαθρεμπόριο τσιγάρων, οι Ρουμανικές στην εμπορεία ανθρώπων και στις κλοπές. Τα θύματα των οργανώσεων αυτών προέρχονται κυρίως από χώρες όπως: Ρουμανία, Ρωσία, Ουκρανία, Ρουμανία, Ρωσία, Ουκρανία, Αλβανία, Μολδαβία, Βουλγαρία, Ουζμπεκιστάν, Γεωργία, Λιθουανία και Τσεχία. Η διαβίωση των θυμάτων προσομοιάζει με καθεστώς «δουλείας» και εμπεριέχει κακοποιήσεις, απειλές, βιασμούς, κατακράτηση εγγράφων, μη αμοιβή για τις παρεχόμενες υπηρεσίες ή καταβολή του 15%-20% της συνολικής αμοιβής, πολύωρη εργασία. Στα θύματα συμπεριλαμβάνονται και ανήλικοι. Οι

⁸⁶ Ως μηχανισμός αξιολόγησης του οργανωμένου εγκλήματος χρησιμοποιήθηκε το έγγραφο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ENFOPOL 35, REV. 2 (6204/297). Το έγγραφο παρέχει συγκεκριμένες ορολογίες, προκειμένου να υπάρχει ομοιομορφία των χωρών της Ε.Ε. ως προς την καταγραφή και κατάταξη των στοιχείων

εγκληματικές οργανώσεις που βρέθηκε να δραστηριοποιούνται με ανήλικους ήταν έξι κατά το εξεταζόμενο έτος.

Σε σχέση με τη *διαφθορά*, εκτός από το Global Corruption Barometer, το TI Corruption Perceptions Index⁸⁸ κατατάσσει την Ελλάδα για το 2006 την 54^η θέση με 4,4.

Γενικότερα, προκύπτει σε επίπεδο ερευνητικό, εθνικά, ευρωπαϊκά και διεθνώς μία έντονη επικέντρωση στην ‘παραδοσιακή’ εγκληματικότητα και στην ‘μικρή’ εγκληματικότητα, που απασχολεί κυρίως τους κατοίκους των πόλεων. Ωστόσο, μεγάλο έλλειμμα δεδομένων υπάρχει κυρίως στις σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας, όπως τα εγκλήματα που αφορούν τις νέες τεχνολογίες, το οργανωμένο έγκλημα, τη διαφθορά. Βέβαια, ο σκοτεινός αριθμός είναι μεγάλος στα εγκλήματα αυτά και η δυνατότητα καταγραφής τους δύσκολη και πολύπλοκη. Δεν θα πρέπει ωστόσο, να παραβλέπεται το γεγονός ότι ακόμα και η διαπίστωση αυτή εμπεριέχει ένα ιδεολόγημα που σχετίζεται με τη άνωθεν ‘συγκάλυψη’ της σοβαρής εγκληματικότητας. Γιατί, εάν υπήρχε έντονη πολιτική και κοινωνική βούληση καταγραφής τους, σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, η επίσημη καταγραφή τους θα μπορούσε να βρισκόταν σε καλύτερο επίπεδο αξιοπιστίας και εγκυρότητας.

Οι ενδεικτικές τάσεις της εγκληματικότητας που παρουσιάστηκαν, ουσιαστικά υπαινίσσονται το πρόβλημα και την έκτασή του, δεν παύουν όμως να λειτουργούν ως βαρόμετρο του φαινομένου, το οποίο μαζί με τη συμβολή άλλων παραγόντων, όπως η ανάπτυξη της θεωρίας και της επιστημονικής έρευνας, μπορούν να αποδώσουν πληρέστερα τις διαστάσεις του εγκληματικότητας. Πέρα από τις συγκρίσεις ανάμεσα στις χώρες και στις ηπείρους, αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η δυναμική του εγκλήματος που αποκαλύπτουν οι στατιστικές και οι έρευνες και η συμβολή τους στη μελέτη, κατανόηση και ερμηνεία του.

⁸⁷ Υπουργείο Δημόσιας τάξης, (2005), ‘Ετήσια έκθεση για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2004’ Ανοικτή έκδοση, http://www.mopo.gr/main/Section_Print.jsp?SectionID=12156

⁸⁸ Το οποίο αφορά τις αντιλήψεις για το βαθμό δωροδοκίας που επικρατεί σε μία χώρα με βάση τις απόψεις όσων επιχειρούν στη συγκεκριμένη χώρα και των αναλυτών και κυμαίνεται μεταξύ 10 (απόλυτα καθαρός) και 0 (υψηλά διεφθαρμένος), <http://www.infoplease.com/ipa/A0781359.html>

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥΣ

Η τάση, ως έννοια, αναφέρεται στη διαφοροποίηση που προκύπτει σε σχέση με αυτό που υπήρχε και αυτό που έρχεται ή που ακόμα βρίσκεται στο στάδιο του μη ολοκληρωμένου.⁸⁹ Σύμφωνα με τη συνθήκη αυτή, οι τάσεις της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής συνθέτουν μία πραγματικότητα που τελεί υπό διαμόρφωση, άρα και υπό αναθεώρηση και επαναπροσδιορισμό. Αυτό εξάλλου, συνιστά ένα θετικό χαρακτηριστικό της έννοιας, καθώς αντιπαραβάλλεται με την παγίωση και καθιστά δυνατή την παρέμβαση απέναντι σε ό,τι μπορεί να αξιολογηθεί ως κοινωνικά μη επιθυμητή τάση. Πρόβλημα όμως προκύπτει, όταν προσλαμβάνεται ως τάση αυτό που δείχνει να έχει ήδη παγιωθεί. Στο σημείο αυτό απαιτείται εντονότερη προσπάθεια για την ανατροπή της. Ωστόσο, επειδή το κοινωνικό γίνεσθαι είναι διαρκώς μεταβαλλόμενο, κάθε τάση εμπεριέχει τόσο τη δυναμική της κυριαρχίας και παγίωσής της, όσο και της ανατροπής της. Συνήθως όμως, οι αλλαγές και οι μετεξελίξεις διαμορφώνονται σταδιακά και οι κυριαρχικές τάσεις μορφοποιούνται με αργούς ρυθμούς, έτσι ώστε τις πιο πολλές φορές να διαπιστώνονται εκ των υστέρων από ένα μεγάλο μέρος της επιστημονικής κοινότητας.

Γι' αυτό η κριτική αξιολόγηση των τάσεων της αντεγκληματικής πολιτικής πρέπει να λαμβάνει υπόψη της το πλαίσιο δημιουργίας τους, καθώς και τις μελλοντικές τους επιπτώσεις. Συνεπώς, ο σχεδιασμός της αντιμετώπισης του εγκλήματος και η προνοητικότητα που εμπεριέχει δεν αφορά και δεν αναφέρεται μόνο στο έγκλημα αλλά και στις συνέπειες που ενδεχομένως να έχει στο σύνολο της κοινωνίας και την εν γένει διαμόρφωση των χαρακτηριστικών της.

Θα πρέπει να τονιστεί επίσης, ότι οι τάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής δεν διακρίνονται πάντα από συνοχή και συχνά η μία μπορεί να βρίσκεται σε ρήξη με κάποια άλλη και παρ' όλα αυτά να λειτουργούν παράλληλα στον ίδιο τόπο και χρόνο.

⁸⁹ Κοτζιάς, Ν. (1999), 'Θεωρίες για την παγκοσμιοποίηση και οι ασυμμετρίες της πραγματικότητας', προλεγόμενα στο Beck, U. (1999), 'Τι είναι παγκοσμιοποίηση', Καστανιώτη, Αθήνα, σελ. 23-24

Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαιτέρως έκδηλο στη σύγχρονη κοινωνία, καθώς βλέπουμε ταυτόχρονα να χαράσσονται προγράμματα και ν' ασκούνται πολιτικές που αφορούν τόσο τιμωρητικές κατευθύνσεις, όσο και επανορθωτικές, αποκαταστατικές κ.α. Ωστόσο, κάποιες τάσεις διαφαίνονται να κυριαρχούν, αλλά πάντα βρίσκονται σε συμπληρωματική θέση μαζί με άλλες, συνιστώντας όλες μαζί το πλέγμα του επίσημου, ανεπίσημου, ιδιωτικού και δημόσιου κοινωνικού ελέγχου.

A. ΔΙΕΘΝΩΣ

1. ΜΗΔΕΝΙΚΗ ΑΝΟΧΗ

Η μηδενική ανοχή συνιστά το θεωρητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται ως βασικοί στόχοι η μείωση της εγκληματικότητας και η αποκατάσταση της τάξης και της ασφάλειας. Διατυπώθηκε αρχικά στις Η.Π.Α. κατά τις δεκαετίες '70-'80, στη συνέχεια τέθηκε σε εφαρμογή στις μεγάλες πόλεις της χώρας, με πόλη πρότυπο εφαρμογής τη Νέα Υόρκη. Ως μέθοδος αντιμετώπισης της εγκληματικότητας θεωρήθηκε πολύ αποτελεσματική και μερικώς τροποποιημένη, υιοθετήθηκε κατόπιν στην Ευρώπη.

Πριν όμως, από τη σύνδεση της μηδενικής ανοχής με τις συγκεκριμένες πολιτικές της αστυνόμευσης, ο όρος εμφανίζεται για πρώτη φορά στις Η.Π.Α. και ταυτίζεται με τον πόλεμο κατά των ναρκωτικών (war on drugs) που διακηρύσσεται από τον Ρόναλντ Ρέιγκαν, το 1982. Σχετίζεται επίσης και με τις δράσεις της Νάνση Ρέιγκαν αναφορικά με την συμμετοχή της στο κίνημα των γονέων της χώρας κατά των ναρκωτικών. Στη συνέχεια, η μηδενική ανοχή συνδέεται με τη βία κατά των γυναικών και τις εκστρατείες που οργανώνονται για ν' αντιμετωπιστεί στις Η.Π.Α. και τον Καναδά.⁹⁰

Ο ορισμός της μηδενικής ανοχής, όπως αναφέρεται στην επίσημη ηλεκτρονική σελίδα της πόλης της Ν. Υόρκης και της αστυνομίας της, αφορά *«μία πλήρης κλίμακας στρατηγική επίθεση προς όλο το έγκλημα και την αταξία μέσα στην πόλη.*

⁹⁰ Newburn, T., Jones, T. (2001), 'Policy Transfer and Crime Control: Some Reflections on 'Zero Tolerance'', www.hull.ac.uk/futgov/papers/APSA01.Newburn.pdf, κείμενο που παρουσιάστηκε στην ετήσια συνάντηση στο American Political Science Association, San Francisco, Σεπτ. 2001, σελ. 5-10

*Συγκεκριμένα εστιάζεται στις παραβάσεις που αφορούν την ‘ποιότητα ζωής’, όπως το να καταναλώνει κανείς αλκοόλ στο δρόμο, να ουρεί σε δημόσιο χώρο, να ακούει δυνατά μουσική στο αυτοκίνητο, να προβαίνει σε γκράφιτι και γενικά σε ατίθαση συμπεριφορά. Με το να επεμβαίνει και να διορθώνει τα ήσσονα αυτά προβλήματα, το Αστυνομικό Τμήμα της Ν. Υόρκης στέλνει ένα μήνυμα ότι πιο σοβαρά εγκλήματα δεν πρόκειται να γίνουν ανεκτά».*⁹¹

Θεωρητικοί εμπνευστές της μηδενικής ανοχής θεωρούνται οι P. Zimbardo, J.Q. Wilson και G. Kelling.

Ο Zimbardo, πραγματοποίησε ένα πείραμα⁹² που αφορούσε την εγκατάλειψη ενός αυτοκινήτου χωρίς πινακίδες σε δύο διαμετρικά αντίθετες περιοχές, στο Bronx της Ν. Υόρκης (λαϊκή περιοχή) και στο Palo Alto της Καλιφόρνιας (εύπορη περιοχή). Στη λαϊκή περιοχή χρειάστηκαν μόνο δέκα λεπτά για ν’ αρχίσουν οι βανδαλισμοί, ενώ στην εύπορη περιοχή, επειδή μία εβδομάδα μετά το αυτοκίνητο δεν είχε πειραχθεί, ο ερευνητής έσπασε τα τζάμια του και μέσα σε 24 ώρες το αυτοκίνητο υπέστη τους ανάλογους βανδαλισμούς.⁹³ Το συμπέρασμα που προέκυψε επομένως, είναι ότι βανδαλισμοί μπορούν να συμβούν παντού από τη στιγμή που οι κοινοτικοί φραγμοί, η αίσθηση δηλαδή της αμοιβαιότητας των σχέσεων μεταξύ των κατοίκων και της υποχρέωσης τους στην τάξη, υποβαθμίζονται από πράξεις που φαίνεται να σημαίνουν ότι ‘κανένας δεν νοιάζεται’. Με απλά λόγια, ο Zimbardo υποστηρίζει ότι η αταξία προκαλεί ακόμα περισσότερη αταξία και παρέκκλιση από τον κανόνα, και θέτει σε κίνηση περαιτέρω βανδαλισμούς, επιτείνοντας τις εκδηλώσεις της εγκληματικότητας. Η αταξία συνεπώς, συνδέεται με παραβατικές και εγκληματικές συμπεριφορές, καθώς μειώνει τον κοινωνικό έλεγχο των συμπεριφορών.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις οι Wilson και Kelling, στο άρθρο τους ‘Broken Windows: The police and neighborhood safety’ στο περιοδικό Atlantic Monthly, το Μάρτιο του 1982, θεώρησαν ότι μία περιοχή που παρουσιάζει σημάδια παραμέλησης και παρακμής, οδηγείται σταδιακά σε ολοένα περισσότερες και βαρύτερες παραβατικές και εγκληματικές συμπεριφορές. Επομένως, αυτό που προέχει,

⁹¹ What is ‘Zero-Tolerance’ policing?, www.nyc.gov/html/nypd/html/misc/pdfaq2.html

⁹² Όπως αναφέρεται στο Wilson, J.Q., Kelling G., (1982) ‘Broken Windows: The police and neighborhood safety’, *Atlantic Monthly*, March, 1982, σελ. 29-38 στο www.manhattan-institute.org/pdf/atlantic_monthly_broken_windows.pdf και στο Παπαθεοδώρου Θ. (2002), *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 234-235

προκειμένου να αποφευχθεί η περαιτέρω αύξηση της εγκληματικότητας, είναι η έγκαιρη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των πρώτων σημαδιών ‘αταξίας’, η ‘αντικατάσταση’ δηλαδή των ‘σπασμένων τζαμιών’. Με αυτό τον τρόπο δηλαδή, αποτρέπονται τόσο η μικρής εμβέλειας αντικοινωνικές συμπεριφορές, όσο και οι κύριες μορφές εγκληματικότητας.⁹⁴

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, επιχειρείται η θεωρητικοποίηση της μηδενικής ανοχής μέσω της θεωρίας των ‘σπασμένων παραθύρων’ και της ‘ποιότητας ζωής’.

Οι όροι ‘ποιότητα ζωής’ και ‘σπασμένα παράθυρα’ αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται η μηδενική ανοχή. Οι διακινητές μικρής ποσότητας ναρκωτικών ουσιών, οι χρήστες, οι επαίτες, οι άστεγοι, οι καθαριστές των τζαμιών των αυτοκινήτων στα φανάρια, οι πόρνες αποτελούν στόχους του δημάρχου Giuliani, ώστε οι δρόμοι της Ν. Υόρκης να επανακτηθούν από τους νομοταγείς πολίτες.

Το Manhattan Institute και ο νέος δήμαρχος της Ν. Υόρκης, R. Guillani, χρηματοδοτούν το έργο δύο των παραπάνω συγγραφέων *Fixing Broken Windows: Restoring order and reducing crime in our communities*. Στο έργο αυτό στήριξε ο δήμαρχος τον επιτυχημένο προεκλογικό του αγώνα. Διευθυντής του NYPD, επίσης θιασώτης της μηδενικής ανοχής, ορίζεται ο W. Bratton.

Η αστυνομία κάτω από την επίβλεψη του αναδιοργανώνεται επιχειρησιακά, αριθμητικά και τεχνολογικά. Συνενώνει τα αποκεντρωμένα μέχρι τότε τμήματα της αστυνομίας, τα οποία εστιάζουν το έργο τους στην αντιμετώπιση της μικρής εγκληματικότητας, προσλαμβάνει 12.000 αστυνομικούς, ανεβάζοντας συνολικά τη δύναμη της αστυνομίας σε 40.000, και επενδύει στο πρόγραμμα Comstats (computer statistics) και GIS (Geographic Information Systems) τα οποία, στα πλαίσια μίας αυτοματοποιημένης χαρτογράφησης, συγκεντρώνουν ανά εβδομάδα τα στατιστικά στοιχεία της εγκληματικότητας σε γεωγραφικό επίπεδο, με βάση τα οποία κρίνεται η αποτελεσματικότητα του κάθε τμήματος της αστυνομίας.⁹⁵ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Bratton πέτυχε αύξηση 40% του προϋπολογισμού του NYPD, ενώ οι δαπάνες για τις κοινωνικές υπηρεσίες της πόλης την ίδια περίοδο περικόπηκαν κατά 1/3.⁹⁶

⁹³Χαρακτηριστικό είναι ότι και στις δύο περιοχές οι δράστες ήταν ενήλικες, λευκοί και καλοντυμένοι.

⁹⁵ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 239-240

⁹⁶ Παπαθεοδώρου, Θ.,(2002), ο.π., σελ. 240

Οι έξι βασικοί στόχοι που έθεσε ο Bratton ήταν η επανάκτηση των ανοιχτών χώρων της Ν. Υόρκης, ο περιορισμός των όπλων στους δρόμους, η μείωση της νεανικής βίας στα σχολεία και στους δρόμους, ο διωγμός των dealers ναρκωτικών ουσιών έξω από την πόλη, το σπάσιμο του κύκλου της οικογενειακής βίας και η μείωση του αυτο-αναπαραγόμενου (auto-related) εγκλήματος στη Ν. Υόρκη.⁹⁷

Η μηδενική ανοχή, εξαπλώθηκε και σε άλλες πόλεις των Η.Π.Α., με σημαντικότερα παραδείγματα το Las Vegas, το Los Angeles, το San Francisco,⁹⁸ τη Ν. Ορλεάνη, την Ινδιανάπολη, τη Μινεάπολη.⁹⁹

Κατά το διάστημα 1993-1997, η μείωση της εγκληματικότητας στην Ν. Υόρκη καταγράφεται εντυπωσιακή: 60,2% στις ανθρωποκτονίες, 12,4% στους βιασμούς, 48,4% στις ληστείες, 45,7% στις διαρρήξεις. Τα νούμερα αυτά συμβάλλουν στο 32% της πτώσης της συνολικής εγκληματικότητας της χώρας, σύμφωνα με το FBI Index Crimes.¹⁰⁰ Η μείωση αυτή συνδέεται άμεσα με το δόγμα της μηδενικής ανοχής, το οποίο αποτιμάται θετικά με άμεσα και μετρήσιμα αποτελέσματα. Η Ν. Υόρκη λοιπόν, αρχετυπικό σύμβολο της βίαιης εγκληματικότητας του αστικού χώρου βιώνει μία μεταμόρφωση μέσω της πτώσης των δεικτών εγκληματικότητας.

Από τα παραπάνω προκύπτουν βασικά ερωτήματα που σχετίζονται πρώτον με την άμεση σύνδεση της εφαρμογής του δόγματος της μηδενικής ανοχής με την παρατηρούμενη μείωση στην εγκληματικότητα και δεύτερον με τις συνέπειες της εφαρμογής της μηδενικής ανοχής στους κατοίκους της πόλης.

Σχετικά με το *πρώτο ερώτημα* είναι απαραίτητο να επισημανθεί ότι η πτώση της αναφερόμενης εγκληματικότητας είχε ήδη ξεκινήσει πριν από την ανάληψη της δημαρχίας από τον Guiliani και την εφαρμογή της μηδενικής ανοχής. Συγκεκριμένα, από το 1991, οι δείκτες εγκληματικότητας παρουσίαζαν πτωτικές τάσεις, οι οποίες σταθεροποιούνται καθ' όλη τη διάρκεια της εφαρμογής της μηδενικής ανοχής και επομένως δεν μπορεί η τάση αυτή ν' αποδοθεί μονοσήμαντα και αποκλειστικά σ'

⁹⁷ Greene, J. (1999), 'Zero Tolerance: A Case Study of Police Policies and Practices in New York City' *Crime & Delinquency*, Vol. 45, No. 2, σελ. 187

⁹⁸ www.wikipedia.org/wiki/Quality_of_life

⁹⁹ Parenti, C., (1997) 'The revolution of American Policing: The science of kicking ass', *Zmagazine, a political monthly*, dec. 1997, www.zmag.org/articles/dec97/parent.htm, σελ. 1

αυτή. Την ίδια περίοδο επίσης (1991-1993), σε όλες τις Η.Π.Α. παρουσιάζεται πτώση 10% και στη Ν. Υόρκη συγκεκριμένα 44%.¹⁰¹ Η σταθεροποίηση της πτωτικής τάσης της εγκληματικότητας που αφορά τα βίαια εγκλήματα για μία μακρά περίοδο που καλύπτει τα έτη 1973-1996 επιβεβαιώνεται επίσης και από την Εθνική Έρευνα Θυματοποίησης (National Crime Victimization Survey)¹⁰²

Από την άλλη μεριά, υπάρχουν πόλεις στις Η.Π.Α., με χαρακτηριστικότερο το παράδειγμα του San Diego, όπου δεν εφαρμόστηκε η αντίστοιχη μέθοδος, ωστόσο όμως σημειώθηκαν πτωτικές τάσεις στην εγκληματικότητα της πόλης. Το San Diego αντιμετώπιζε περίπου την ίδια εγκληματικότητα με αυτή της Ν. Υόρκης και κατόπιν παρουσίασε ανάλογες πτωτικές τάσεις κατά τη δεκαετία του '90, ακολουθώντας εκ διαμέτρου αντίθετες πρακτικές. Συγκεκριμένα, στο San Diego η αστυνομική δύναμη αυξήθηκε μόλις 6,2% και η εγκληματικότητα μειώθηκε 36,8%, ενώ στην Ν. Υόρκη η αστυνομική δύναμη αυξήθηκε 39,5% και η εγκληματικότητα μειώθηκε 37,4% κατά την περίοδο 1990-1995.¹⁰³

Στη Ν. Υόρκη οι συλλήψεις αυξάνονται από 255.087 που ήταν το 1993 για τους ενήλικους, φτάνουν το 1996 τις 314.292, μεταβολή δηλαδή 23,21%, οι οποίες συνιστούν έναν από τους παράγοντες που συμβάλλουν στην αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού.¹⁰⁴ Στο San Diego, σε αντίθεση οι συλλήψεις παρουσίασαν πτώση 14,77%, από 56.631 το 1993 έπεσαν σε 48.264 το 1996.¹⁰⁵ Την αυξητική πορεία των συλλήψεων στην Ν. Υόρκη ακολουθούν και τα παράπονα των πολιτών, που σημειώνουν αύξηση 60%, σύμφωνα με το Civilian Complaint Review Board (CCRB), οι οποίοι καταγγέλλουν την αστυνομία για κατάχρηση εξουσίας, βιαιότητες και κακή μεταχείριση.,¹⁰⁶ ενώ στο San Diego σημειώνουν πτώση κατά την ίδια περίοδο 8%.¹⁰⁷ Παράλληλα, στο San Diego οι πολιτικές αντιμετώπισης του εγκλήματος εστιάστηκαν στη δεκαετία του '80 στην κοινοτική πρόληψη (neighborhood policing, community policing, community participation, neighborhood watch)¹⁰⁸

¹⁰⁰ Greene, J. (1999), ο.π.,σελ. 171

¹⁰¹ Παπαθεοδώρου Θ. (2002), ο.π., σελ. 243

¹⁰² Greene, J. (1999), ο.π., σελ. 177

¹⁰³ Greene, J. (1999), ο.π., σελ. 182

¹⁰⁴ Greene, J. (1999), ο.π., σελ. 184

¹⁰⁵ το ίδιο

¹⁰⁶ Greene, J. (1999), ο.π., σελ. 176

¹⁰⁷ Greene, J. (1999), ο.π., σελ 184

¹⁰⁸ Greene, J. (1999), ο.π., 183

Από τη σύγκριση των δύο πόλεων, αυτό που προκύπτει είναι ότι η σύνδεση της μείωσης της εγκληματικότητας με την εφαρμογή της μηδενικής ανοχής συνιστά μία μονοδιάστατη προσέγγιση που αποκλείει τη συμβολή άλλων παραγόντων στην εμφάνιση της πτωτικής τάσης του εγκλήματος. Αλλά και με βάση το παράδειγμα του San Diego, ακόμα κι αν συνδέσουμε την μείωση της εγκληματικότητας με την μηδενική ανοχή, βλέπουμε ότι υπάρχουν κι άλλοι τρόποι αντιμετώπισης του εγκλήματος, με λιγότερο κοινωνικό και οικονομικό κόστος, που ωστόσο μπορούν ν' αποφέρουν τα ίδια θετικά αποτελέσματα. Το 1992 μόνο η Ν. Υόρκη πλήρωσε 100 εκατομμύρια δολάρια σε ζημιές που προέκυψαν από τη βία της αστυνομίας.¹⁰⁹

Πρέπει συνεπώς να επισημανθεί ότι, ακόμα κι αν ταυτιστεί η πολιτική της μηδενικής ανοχής με την μείωση της εγκληματικότητας, αυτό δεν αποτελεί παρά μία όψη του φαινομένου, καθώς κανένας παράγοντας από μόνος του δεν μπορεί να δικαιολογήσει τη γενικότερη πτώση στους δείκτες της εγκληματικότητας.

Σχετικά με την Ν. Υόρκη έχουν αναφερθεί διάφοροι παράγοντες που αποπειρώνται να ερμηνεύσουν τις πτωτικές τάσεις της εγκληματικότητας και αφορούν στη μεταβολή των δημογραφικών δεικτών και των κοινωνικών τάσεων, όπως η υποχώρηση και η σταθεροποίηση του εμπορίου της ουσίας κρακ, η γήρανση του πληθυσμού, οι μακροχρόνιες στερητικές της ελευθερίας ποινές που κρατούν τους δράστες μακριά από τους δρόμους, αν και οι αντίθετες απόψεις υποστηρίζουν ότι οι τάσεις αυτές δεν είναι ούτε καινούργιες, ούτε αφορούν αποκλειστικά την Ν. Υόρκη.¹¹⁰

Η σύνδεση επίσης που επιχειρείται, μέσω της μηδενικής ανοχής, μεταξύ μικρών αταξιών και σοβαρών εγκλημάτων, όπως για παράδειγμα η ανθρωποκτονία, δεν φαίνεται να είναι άμεση, γιατί προγράμματα παρόμοια –αλλά λιγότερο δημοφιλή– είχαν εφαρμοστεί και προηγουμένως στις Η.Π.Α. με την ονομασία 'Quality of Life Program', κατά την περίοδο 1984-1987, και σχετίζονταν με 'παραβιάσεις όπως δυνατός θόρυβος, μεθύσι σε δημόσιο χώρο και άλλες δημόσιες παρενοχλήσεις'.¹¹¹ Οι ανθρωποκτονίες όμως αυξήθηκαν κατά 14% το διάστημα αυτό. Αντίθετα, κατά την

¹⁰⁹ Parenti, C., (1997), ο.π, σελ. 1

¹¹⁰ Gladwell, M. (1996), 'The Tipping Point', *New Yorker*, June 3, 1996, σελ. 2, www.gladwell.com/1996/1996_06_03_a_tipping.htm

¹¹¹ Bowling, B. (1999), 'The Rise and Fall of New York Murder', *Zero Tolerance or Crack Decline?*, *British Journal of Criminology*, Vol. 39 (4), σελ. 547

περίοδο 1990-1993 και ενώ οι πολιτικές αυτές είχαν εγκαταλειφθεί, παρουσιάζεται μείωση. Συνεπώς, η επιθετική αστυνόμευση, δεν είναι ούτε αναγκαίος, ούτε επαρκής παράγοντας για τη μείωση του εγκλήματος.¹¹²

Ωστόσο, ερωτήματα έχουν προκύψει ακόμα και για την εγκυρότητα των δεικτών εγκληματικότητας, αν και δεν έχει διαπιστωθεί μέχρι τώρα κάποια εσκεμμένη παραποίηση, όσο αφορά την καταγραφή του αναφερόμενου εγκλήματος. Παρόλα αυτά όμως, τίθεται το θέμα του χειρισμού των επίσημων δεδομένων μέσω των αλλαγών στις διαδικασίες καταγραφής, των ορισμών των εγκλημάτων, των αλλαγών του προσωπικού και/η της επίβλεψης των πρακτικών που ακολουθούνται στην τήρηση των αρχείων.¹¹³ Επίσης, δεν υπάρχουν επαρκείς και ασφαλείς μέθοδοι σύγκρισης της εγκληματικότητας στο χρόνο και στον τόπο και σε συνδυασμό με την έλλειψη μίας ανεξάρτητης επικύρωσης των στατιστικών δεδομένων, την απουσία εσωτερικών ελέγχων και την παρουσία περιοδικών σκανδάλων, θα πρέπει να επιδεικνύεται μεγάλη προσοχή στην αξιολόγηση και ερμηνεία των δεικτών εγκληματικότητας.¹¹⁴

Μέχρι τώρα, δεν έχουν συμπεριληφθεί επαρκώς στην ανάλυση της πτώσης της εγκληματικότητας στην Ν. Υόρκη άλλα ανεξάρτητα στοιχεία, πέρα από την αστυνομική στατιστική, όπως οι έρευνες θυματοποίησης, αυτοαναφερόμενης εγκληματικότητας, εθνογραφικές μελέτες κ.α.¹¹⁵, προκειμένου να μειωθεί και το στατιστικό κενό που προκύπτει από το σκοτεινό αριθμό εγκληματικότητας.

Σχετικά με το δεύτερο ερώτημα που σχετίζεται με τις επιπτώσεις στους κατοίκους, όπως προκύπτει από τα στοιχεία, αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς διαφαίνεται αύξηση των συλλήψεων. Δηλαδή, η εντατικοποίηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, η οποία συμπορεύεται με την αύξηση των παραπόνων για αυθαιρεσίες και κατάχρηση εξουσίας από τους αστυνομικούς υπαλλήλους. Στο σημείο αυτό συνεπώς, παρουσιάζεται έντονη προσβολή των δικαιωμάτων των πολιτών από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Σημαντικό είναι επίσης το στοιχείο ότι τα παράπονα αυτά εκφράζονται κατά κύριο λόγο από τους

¹¹² το ίδιο

¹¹³ Manning. P. (2001), 'Theorizing policing: The drama and myth of crime control in the NYPD', *Theoretical Criminology*, Vol. 5(3), σελ. 332

¹¹⁴ Manning. P. (2001), 'Theorizing policing: The drama and myth of crime control in the NYPD', *Theoretical Criminology*, Vol. 5(3), σελ. 333

Αφροαμερικανούς και Λατίνους κατοίκους της πόλης. Οι Αφροαμερικάνοι για παράδειγμα, ενώ το 1996 αποτελούσαν το 29% του πληθυσμού της πόλης, συμπλήρωσαν το 53% όλων των παραπόνων σχετικά με τις αυθαιρεσίες των αστυνομικών.¹¹⁶ Παρατηρείται μία ασύμμετρη φυλετική και εθνική υπεραντιπροσώπευση, όσο αφορά τα παράπονα των πολιτών, η οποία αποκαλύπτει τη στερεοτυπική συμπεριφορά των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου απέναντι σε κοινωνικές ομάδες που εκ προοιμίου θεωρούνται ‘επικίνδυνες’, ‘εγκληματικές’ ή ‘ξένες’. Επίσης, σε κάποιες συνοικίες της πόλης και συγκεκριμένα στις φτωχότερες και στις έγχρωμες κοινότητες δημιουργούνται ζώνες πολέμου.¹¹⁷ Η μεροληπτική αστυνόμευση και η εστίαση σε μικρές ‘αταξίες’, όπως διάλυση των συγκεντρώσεων ανηλίκων σε δημόσιους χώρους, συστηματικοί έλεγχοι σε γειτονιές εγχρώμων και Λατίνων, αποδίδει εγκληματικές ταυτότητες σε μη παραβάτες του νόμου και ποινικοποιεί τη φτώχεια και τις κοινωνικές μειονεξίες.

Η ‘επιτυχία’ ωστόσο της μηδενικής ανοχής εξαπλώθηκε και στο εξωτερικό. Εντάχθηκε, ως προϊόν, το οποίο χαρακτηρίστηκε επιτυχημένο και ‘θαυματουργό’, στο δίκτυο μιας ευρύτερης πολιτικής και κοινωνικής αγοράς. Υποστηρίχθηκε επαρκώς από τα Μ.Μ.Ε., ενίσχυσε την αποδοχή των πολιτών απέναντι στις δράσεις της αστυνομίας και προβλήθηκε σε διεθνές επίπεδο ως αποδοτικό πρότυπο αντεγκληματικής πολιτικής μέσα από την υποστήριξη επιστημόνων, ειδικών και εμπειρογνώμων,¹¹⁸ την ανταλλαγή επισκέψεων προβολής των πρωτεργατών της (Bratton), κυρίως στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία και τη Ν. Αμερική (Βραζιλία), την οργάνωση συνεδρίων και την επίσκεψη κρατικών υψηλόβαθμων υπαλλήλων στην Ν. Υόρκη (Jack Straw, Shadow Home Secretary το 1995 και άλλοι ως σήμερα)

119

Ωστόσο, η ευρωπαϊκή της εκδοχή δεν αποτελεί πιστή μεταφορά του αμερικάνικου μοντέλου, αντίθετα, τόσο ως προγραμματικό διάγγελμα, όσο και ως ρητορική, προσαρμόζεται στις πολιτικές απαιτήσεις των υποστηρικτών της και στους στόχους

¹¹⁵ το ίδιο

¹¹⁶ Greene, J. (1999), ο.π., σελ. 177

¹¹⁷ Parenti, C., (1997), ο.π., σελ. 2

¹¹⁸ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), ο.π., σελ. 247

¹¹⁹ Newburn, T., Jones, T., (2001), ‘Policy Transfer and Crime Control: Some Reflections on ‘Zero Tolerance’, www.hull.ac.uk/futgov/papers/APSA01.Newburn.pdf, κείμενο που παρουσιάστηκε στην ετήσια συνάντηση στο American Political Science Association, San Francisco, Σεπτ. 2001, σελ. 15

αυτών, και διαφοροποιείται ως προς την εφαρμογή της. Αυτό καταδεικνύει εξάλλου, ότι η μηδενική ανοχή μπορεί να είναι ευέλικτη στη μεταφορά της και ταυτόχρονα να διατηρεί το κύρος των, θεωρούμενων ως επιτυχημένων, παραμέτρων της.

Ειδικότερα, στο *Ηνωμένο Βασίλειο*, ο Τόνυ Μπλερ, σε ερώτηση δημοσιογράφου για το εάν υποστηρίζει τη μηδενική ανοχή απαντά ‘ *Ναι, είναι σημαντικό να πεις ότι δεν ανέχεσαι τη μικρή εγκληματικότητα. Αυτό σημαίνει ότι δεν ανέχεσαι το γκράφιτι στους τοίχους [...] ναι, είναι σωστό να μην είναι κανείς ανεκτικός με τους άστεγους στους δρόμους*’¹²⁰ Τον κύριο ρόλο προβολής και εφαρμογής της μηδενικής ανοχής ανέλαβαν –κατά τα πρότυπα του Manhattan Institute στην Ν. Υόρκη- το Adam Smith Institute και το Institute for Economic Affairs.¹²¹

Ορατό παράδειγμα της επίδρασης της μηδενικής ανοχής στη χώρα, αποτελεί το περιεχόμενο του Crime and Disorder Act (1998), καθώς και η μεταρρύθμιση του νομοθετικού πλαισίου μεταχείρισης των ανήλικων παραβατών (1999). Και οι δύο νόμοι εντείνουν τις αυταρχικές πολιτικές αντιμετώπισης της αταξίας και αναγνωρίζεται, εκτός των άλλων, ποινική υπευθυνότητα για τους ανήλικους κάτω των 14 ετών, δυνατότητα απαγόρευσης της κυκλοφορίας των ανηλικών κάτω των 14 ετών κατά τις νυκτερινές ώρες.¹²² Στις νομοθεσίες αυτές, τόσο στον τίτλο τους, όσο και στο περιεχόμενό τους, προκύπτει η προφανής κεντρική ιδέα ότι είναι σημαντικό η δράση των επίσημων φορέων κοινωνικού ελέγχου, και ιδιαιτέρως της αστυνομίας, να στοχεύει στη ‘μικρή εγκληματικότητα’ και την ‘αταξία’, γιατί αυτή η στρατηγική έχει τη μεγαλύτερη επίδραση στη ‘σοβαρή’ εγκληματικότητα.¹²³

Εκτός από τη νομοθεσία που αναφέρθηκε, σημαντικά παραδείγματα¹²⁴ που σχετίζονται με την προσπάθεια εφαρμογής της ‘μηδενικής ανοχής’ στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι αυτό της Metropolitan Police στο King Cross, η οποία ανέλαβε να καθαρίσει την περιοχή από τις ‘αταξίες’ και τις ‘αντικοινωνικότητες’, με την ίδια

¹²⁰ The Times, 7 January 1997, όπως αναφέρεται στο Newburn, T., Jones, T. (2001), ο.π., σελ. 13

¹²¹ Newburn, T., Jones, T. (2001), ο.π., σελ. 16

¹²² Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), ο.π., σελ. 247-250 και Walsh, C. (2002), ‘Curfews: No More Hanging Around’, *Youth Justice*, Vo.2, σελ. 70-81

¹²³ Jones, T., Newburn, T. (2001), ‘Learning from Uncle Sam? Exploring US influences on British crime control policy’, Future Governance Paper 8, Economic & Social Research Council (ESRC), www.Futuregovernance.ac.uk, σελ. 2-3

¹²⁴ Jones, T., Newburn, T., (2001), ο.π., σελ. 2-3

ένταση, όπως θα λειτουργούσε για τα ‘σοβαρά’ εγκλήματα, και η ‘Operation Spotlight’, στην Γλασκόβη, όπου έγιναν προσπάθειες να μειωθούν τα προβλήματα διατάραξης της κοινής ησυχίας, που λαμβάνουν χώρα αργά τη νύχτα, με αποτέλεσμα ν’ αυξηθούν οι συλλήψεις για όσους βρίσκονταν σε κατάσταση μέθης ή έκαναν θόρυβο στο δρόμο.

Στο Hartepool επίσης, κάτω από την επίβλεψη του Ray Mallon (Detective Superintendent), ένθερμου υποστηρικτή του δόγματος της ‘μηδενικής ανοχής’, έγιναν παρόμοιες προσπάθειες ελέγχου της ‘μικρής’ εγκληματικότητας στους δρόμους.

Εκτός από τα παραπάνω, στην Αγγλία και την Ουαλία ψηφίστηκε ο νόμος Anti-social Behaviour Act 2003,¹²⁵ ο οποίος επικεντρώνεται στην ‘αντι-κοινωνική’ συμπεριφορά από την οποία επιβάλλονται συγκεκριμένες ποινές. Μερικές από τις περιπτώσεις που αναφέρεται αφορούν την πρόκληση θορύβου και ενόχλησης από τους γείτονες, την υποχρέωση των γονέων να έχουν τον έλεγχο των παιδιών τους, προκειμένου να μην τριγυρίζουν χωρίς λόγο, τη διάλυση ομάδων από δύο ή και περισσότερα άτομα σε δημόσιο χώρο, εάν η παρουσία τους προκάλεσε ή μπορεί να προκαλέσει ανησυχία, φόβο κ.α. στους πολίτες, την υποχρέωση καθαρισμού, συνήθως από τους ιδιοκτήτες, των γκράφιτι ακόμα και σε ιδιωτικές κατοικίες. Η αστυνομία επίσης, έχει το δικαίωμα να οδηγήσει οποιοδήποτε ασυνόδευτο άτομο κάτω των 16 ετών στο σπίτι του μεταξύ 21.00μμ και 06.00π.μ. Χαρακτηριστικό είναι επίσης, ότι στο RDS του Home Office, το 2004,¹²⁶ υπάρχει μία εξαντλητική τυπολογία της αντι-κοινωνικής συμπεριφοράς, στην οποία εκτός των άλλων, καταγράφονται πολλές συμπεριφορές που χαρακτηρίζουν κυρίως τις ομάδες νέων που δημιουργούν περισσότερο θόρυβο και ενόχληση σε σχέση με τους μεγαλύτερους πολίτες. Εν τούτοις, η συμπεριφορά αυτή, κρινόμενη ως αντι-κοινωνική, καταλήγει να θεωρείται εν δυνάμει παραβατική και αποκλίνουσα, στο πλαίσιο εντατικοποίησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Η κρίση αυτή τείνει να οξύνει τόσο τη σύγκρουση με τους επίσημους φορείς, όσο και το στιγματισμό των ομάδων αυτών. Η νομοθετική αυτή πράξη ουσιαστικά νομιμοποιεί μία στερεοτυπική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία η νεότητα γίνεται αντιληπτή ως πρόβλημα.

¹²⁵ www.legislation.hmso.gov.uk/acts2003/20030038.htm

¹²⁶ Home Office, *Defining and measuring anti-social behaviour*, Home Office Development and Practice Report 26, 2004, www.homeoffice.gov.uk/rds, σελ. 4

Στη Γαλλία, στο πλαίσιο του τρίπτυχου «μηδενική ανοχή-μηδενική ατιμωρησία-δικαιοσύνη της εγγύτητας», εντάσσεται το σχέδιο νόμου για τη δημόσια ασφάλεια, το οποίο προβλέπει για την αντιμετώπιση των ανηλίκων μία σειρά κατασταλτικών μέτρων, όπως ποινική και σωφρονιστική μεταχείριση των ανηλίκων 10-14 ετών.¹²⁷

Παράλληλα, εισάγεται ο θεσμός του 'δικαστή της εγγύτητας', με στόχο τη διαχείριση των τοπικών προβλημάτων, χωρίς όμως τις εγγυήσεις της τακτικής δικαιοσύνης, δεδομένου ότι ο δικαστής δεν θα προέρχεται από το δικαστικό σώμα.¹²⁸ Στο ίδιο πλαίσιο, με στόχο την αντιμετώπιση της βίας στο σχολικό χώρο, προτείνεται η φυλάκιση έξι μηνών και η επιβολή χρηματικής ποινής 7.500, στην περίπτωση της εξύβρισης δημόσιου υπαλλήλου στον εσωτερικό σχολικό χώρο, γύρω από αυτόν ή κατά την έξοδο ή είσοδο από αυτόν.¹²⁹ Από την άλλη μεριά, πράξεις, όπως η επαιτεία και η αλητεία, ενώ είχαν καταργηθεί ως αδικήματα, επανέρχονται στην ημερήσια διάταξη των δημοτικών αρχών, π.χ. στην La Rochelle, ως μη επιτρεπτές συμπεριφορές.¹³⁰

Το 2002, ο Υπουργός Εσωτερικών Σαρκοζί, ξεκίνησε να εφαρμόζει τη μηδενική ανοχή απέναντι σε ήσσονος σημασίας αδικήματα, επιχειρώντας επιδρομές σε προβληματικές γειτονιές, εστιάζοντας σε μετανάστες και αυξάνοντας την αστυνομική δύναμη.¹³¹

Ενδεικτικά επίσης, αναφέρεται ότι στη Γερμανία, μετά την περιοδεία του Bratton, η μηδενική ανοχή ταυτίζεται με τους ανεπιθύμητους λαθρομετανάστες, και ειδικότερα τους Τούρκους (Null Toleranz Fur Straffalige Auslander).¹³²

Και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη ωστόσο αλλά και διεθνώς, έστω κι αν δεν αναφέρεται ρητά, οι πολιτικές αστυνόμευσης, οι ποινικές μεταρρυθμίσεις αλλά και η πολιτική ρητορεία γύρω από το έγκλημα, προσδιορίζονται από τις τροποποιημένες εκδοχές της μηδενικής ανοχής.¹³³

¹²⁷ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), 'Οι μεταμορφώσεις της μηδενικής ανοχής: Το σχέδιο νόμου για τη μεταχείριση των ανήλικων παραβατών στη Γαλλία', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 11/2002, σελ. 1198

¹²⁸ το ίδιο

¹²⁹ το ίδιο

¹³⁰ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002) 'Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική', ο.π., σελ 253-254

¹³¹ 18-06-2006 'Zero Tolerance policy does not reduce serious crime'

www.politicalgateway.com/news/read/19752

¹³² Wacquant, L. (2001), *Οι φυλακές της μιζέριας*, Πατάκη, Αθήνα, σελ. 41

¹³³ Wacquant, L. (2001), ο.π., σελ. 37-45

Στην Ελλάδα, η μηδενική ανοχή δεν αποτέλεσε βασικό στοιχείο μίας ευρύτερης αντεγκληματικής πολιτικής. Ίσως, κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, μπορεί να ειπωθεί, ότι μέσω της αύξησης της αστυνομικής δύναμης και της εντατικής παρουσίας των αστυνομικών στην πόλη, υπήρξε μία πολιτική απομάκρυνσης των ‘αντικοινωνικών’ ατόμων, όπως επαίτες και χρήστες ναρκωτικών από τη θέαση των ‘νομοταγών’ πολιτών και τουριστών. Όμως, η πολιτική αυτή εκφράζει κυρίως τις ιδιαίτερες συνθήκες της συγκεκριμένης περιόδου και σταδιακά η εντατικοποίηση του ελέγχου ατόνησε και σχεδόν εγκαταλείφθηκε.

Κατά διαστήματα και αναλόγως των επικαιρικών γεγονότων, παρουσιάζονται φαινόμενα εντατικοποίησης της αστυνόμευσης, χωρίς όμως να διαφαίνεται ότι αποτελούν ως τώρα μέρος μίας σταθερής και ξεκάθαρης κρατικής επιλογής.

Κυρίως, οι όποιες πολιτικές μηδενικής ανοχής επικεντρώθηκαν στους μετανάστες, ειδικά κατά την περίοδο 1999-2000, και πήραν τη μορφή ‘μαζικών’ συλλήψεων και απελάσεων, οι οποίες σε συνδυασμό με την σύνδεση της εγκληματικότητας με την κοινωνική κατηγορία των μεταναστών, φαίνεται να έτυχαν και της αποδοχής της κοινής γνώμης.¹³⁴

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι αυτό που μεταφέρεται από πολιτεία σε πολιτεία, από χώρα σε χώρα, δεν είναι ένα μοντέλο πολιτικής άσκησης της εξουσίας με συγκεκριμένες πρακτικές, αλλά ένας συμβολισμός στο κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο που διαμορφώνει μία νέα πραγματικότητα, μία νέα ‘συμβολοποιημένη’ προοπτική αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων. Μέσα από τη χρησιμοποίηση των βασικών αρχών ενός μοντέλου αντεγκληματικής πολιτικής αυτό που μεταβιβάζεται είναι μία διαφορετική θεώρηση της πραγματικότητας που συμβάλει τελικά στην ίδια την κατασκευή της. Εάν εξαιρεθούν οι συνέπειες στα ‘θύματα’ της μηδενικής ανοχής, αυτό που μένει να εκτιμηθεί δεν είναι μόνο σε πόσες χώρες και ηπείρους εφαρμόστηκε, αλλά πόσο συνέβαλε στη δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών που επιτρέπουν την κοινωνική της αποδοχή, και αποσπούν τη συναίνεση των πολιτών απέναντι σε κατασταλτικές και αυταρχικές πολιτικές. Επομένως το τι μεταφέρεται, με ποιον τρόπο και από ποιόν, από τον ένα γεωγραφικό χώρο στον άλλο, θα πρέπει να εξετάζεται παράλληλα με τις πολυποίκιλες

¹³⁴ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), *ο.π.*, σελ. 269-270

αντικειμενικές, συμβολικές και φαντασιακές επιδράσεις του στη λειτουργία των κοινωνικών συστημάτων και στις κοινωνικές αναπαραστάσεις που δομεί.

Η μηδενική ανοχή συνιστά μία ιδεολογική προσέγγιση της εγκληματικότητας και της αντιμετώπισής της, η οποία εντάσσεται μέσα στο πλαίσιο του αυταρχικού προτύπου. Το πρότυπο αυτό διακρίνεται από τα χαρακτηριστικά της συστηματικότητας, της συνολικότητας και της αυστηρότητας.¹³⁵ Η συστηματικότητα αφορά την απαρέγκλιτη εφαρμογή του ποινικού νόμου και τη βεβαιότητα της επιβολής του μέσω της τιμωρίας, η συνολικότητα στην απόλυτη ενότητα της έννομης τάξης και τον απόλυτο σεβασμό των κανόνων και η αυστηρότητα στην αποτρεπτική λειτουργία των ποινικών κυρώσεων και την αδιαπραγμάτευτη ικανότητα του κράτους να υποχρεώνει σε καταναγκασμό και συμμόρφωση.¹³⁶

Η μηδενική ανοχή επιβάλλει μία γραμμική και μονοπαραγοντική αιτιοκρατική προσέγγιση που απλοποιεί τη σύγχρονη πολυπλοκότητα της κοινωνίας, προκειμένου να συνδέσει τη μείωση της εγκληματικότητας, ως απόρροια των επιβαλλόμενων πρακτικών της. Κατ' ουσία, αποτελεί ένα θεωρητικό σχήμα γενικευτικής υπεραπλούστευσης (reductionism), το οποίο μειώνει μία κατηγορία φαινομένων, την εγκληματικότητα, σε μερικά απλούστερα φαινόμενα μίας άλλης κατηγορίας (ήσσονος σημασίας παραβάσεις ή απλά κοινωνικά ανεπιθύμητες συμπεριφορές) τα οποία συνδέει με μονοσήμαντο τρόπο. Συνιστά μία επεξηγηματική αφήγηση που πέφτει στο σφάλμα να μειώσει την κοινωνική πολυπλοκότητα ανάγοντας ένα μοναδικό παράγοντα (τη συγκεκριμένη αστυνόμευση) ως προφανή και αναγκαία παρέμβαση στην μείωση της εγκληματικότητας. Παραβλέπει επομένως, τη συμβολή άλλων παραγόντων στο φαινόμενο των πτωτικών τάσεων της εγκληματικότητας, στοχεύοντας στην αναπαραγωγή αυταρχικών και τιμωρητικών προτύπων κοινωνικής οργάνωσης και στον αποκλεισμό από αυτήν, όσων δεν εντάσσονται στη απαιτούμενη κανονικότητά της, κρίνοντας τους ως 'άλλους' και 'εχθρικούς'. Μεθοδολογικά λοιπόν, εκτιμάται ότι δεν ελέγχει όλους τους παράγοντες που σχετίζονται με τις διακυμάνσεις της εγκληματικότητας, προκειμένου να καταλήξει στην επιβεβαίωση της υπόθεσης που συνδέει άμεσα τη μηδενική ανοχή με τη μείωση της εγκληματικότητας.

¹³⁵ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), ο.π., σελ. 233

Εστιάζει επίσης, αποκλειστικά στην μικρή εγκληματικότητα και στις αντικοινωνικές συμπεριφορές και άμεσα τις αναγάγει ως βασικές προβληματικές εστίες της ανασφάλειας που βιώνουν οι πολίτες. Παραμερίζει τα υπόλοιπα σοβαρά είδη εγκληματικότητας, (οικονομικό έγκλημα, περιβαλλοντικό κ.α.) και διαπραγματεύεται μία διαχείριση του αστικού χώρου μέσω της προληπτικής καταστολής, της επιτήρησης και της υποχρεωτικής και απόλυτης συμμόρφωσης με τα πρότυπα που αυτή εξ' αρχής ορίζει.

Επικεντρώνει σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες τις οποίες στιγματίζει ως προβληματικές και παραβατικές και στις περιοχές που διαμένουν οι ομάδες αυτές. Οι ομάδες αυτές διακρίνονται σύμφωνα με τη φυλή, την εθνικότητα και την κοινωνικο-οικονομική θέση. Με βάση τις διακρίσεις αυτές και κυρίως όσο αφορά τη σχέση λευκών και μαύρων δημιουργούνται κακόπιστες συνθήκες συνύπαρξης με τις δυνάμεις ασφαλείας, θυμίζοντας την εποχή των έντονων φυλετικών διακρίσεων.¹³⁷ Παράλληλα, η μηδενική ανοχή εξαντλεί όλη της την αυστηρότητα σε ήδη μειονεκτούσες ομάδες, οι οποίες δεν έχουν επιτελέσει την εργασιακή, κοινωνική και εθνική ενσωμάτωση, γιατί βρίσκονται εγκλωβισμένες μέσα σε συνθήκες ενός αδιάλειπτου κοινωνικού αποκλεισμού.

Κυρίως όμως, αποδίδει αποκλειστικά στους κατοίκους ατομική ευθύνη, τόσο για τις πράξεις τους, όσο και για τον κοινωνικό έλεγχο που ασκούν, απαλλάσσοντας το κράτος από τις ευθύνες που φέρει για τους οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες που συμβάλουν στη δημιουργία των αισθημάτων ανασφάλειας¹³⁸ και την εμφάνιση της εγκληματικότητας.

Ουσιαστικά, ακυρώνει κάθε δυνατότητα εστίασης στην κοινωνική πρόληψη και την πολυπαραγοντική ανάλυση και ερμηνεία της εγκληματικότητας. Αποτέλεσμα είναι να κατασπαταλούνται κοινωνικοί πόροι σε πολιτικές καταστολής και να μειώνονται αντίστοιχα οι πόροι που αφορούν τις προνοιακές δομές της κοινωνικής οργάνωσης

¹³⁶ το ίδιο

¹³⁷ Wacquant, L. (2001), ο.π., σελ. 47

¹³⁸ Wacquant, L. (2001, ο.π., σελ. 38

και στοχεύουν στην ανακατανομή των εισοδημάτων και στη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και αδικιών.

Η μηδενική ανοχή, ενώ ισχυρίζεται ότι είναι ‘θεωρία’ που προκύπτει από το άρθρο των Wilson και Kelling με τίτλο ‘Broken Windows’, αποτελεί τελικά μία προγραμματική δήλωση, που αφορά τις γενικές και αόριστες αρχές ενός μεμονωμένου πειράματος της κοινωνικής ψυχολογίας που διενήργησε ο Zimbardo.¹³⁹ Συνεπώς, η θεωρητική της θεμελίωση αίρεται. Η μηδενική ανοχή λοιπόν, ως προγραμματική δήλωση, έχει δύο βασικές κατευθύνσεις: μία πολιτική και μία συμβολική.

Η σύνδεση της μείωσης της εγκληματικότητας με την μηδενική ανοχή, προφέρεται για πολιτική εκμετάλλευση, στηρίζει τις πολιτικές καμπάνες των υποψηφίων, συμβάλλει στη σταθεροποίηση της πολιτικής τους πορείας και αυξάνει της πιθανότητες επανεκλογής τους, γιατί διαχειρίζεται με λαϊκιστικές και στερεοτυπικές πρακτικές ένα από τα πιο βασικά και καίρια προβλήματα των σύγχρονων κοινωνιών, το έγκλημα, το οποίο επηρεάζει σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο την οργάνωση της καθημερινότητας και τις στάσεις των πολιτών κυρίως στις μεγάλες πόλεις του πλανήτη. Κατά τη διαδικασία αυτή, οι εμπνευστές της εν λόγω πολιτικής και οι ειδικοί που διαχειρίζονται τις πρακτικές εφαρμογές και την αξιολόγησή της (π.χ. Bratton, Guillani) γίνονται ‘διασημότητες’, των οποίων η προβολή και επιβεβαίωσή στηρίζεται και αναπαράγεται από τα Μ.Μ.Ε.¹⁴⁰

Στο συμβολικό επίπεδο, χρησιμοποιεί, κυρίως λεκτικά σύμβολα, προκειμένου να μεταφέρει τα μηνύματα που επιθυμεί στους πολίτες. Το λεξιλόγιο της μηδενικής ανοχής, κυρίως στις Η.Π.Α. που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά, χρησιμοποιεί στρατιωτικές μεταφορές, ‘war on crime’, ‘victory’, ‘crime fighting’, ώστε να διαχειριστεί την ανασφάλεια των πολιτών και το φόβο του εγκλήματος με ρητορικά

¹³⁹ Manning, P. (2001), ‘Theorizing policing: The drama and myth of crime control in the NYPD’, *Theoretical Criminology*, Vol. 5(3), σελ. 316

¹⁴⁰ Έγκυρες και μεγάλης κυκλοφορίας εφημερίδες στήριζαν τις επιλογές τους, όπως οι New York Times, Washington Post, καθώς και εφημερίδες γνώμης όπως οι Times Literary Supplement, New York Review of Books, το περιοδικό New Yorker. Επίσης, ο Bratton έγινε εξώφυλλο τόσο στο Time, όσο και στο Newsweek τον Ιανουάριο του 1996, όπως αναφέρεται στο Manning, P. (2001), ο.π., σελ. 323

σχήματα που αντιπροσωπεύουν και αναπαριστούν την ενότητα, την οργάνωση και τη νομιμοποίηση της δράσης της αστυνομίας¹⁴¹ σε ‘συνθήκες πολέμου’.

Έτσι κι αλλιώς, ο ίδιος ο όρος ‘zero tolerance’, σε λεκτικό επίπεδο, εμπεριέχει έναν ακραίο αυταρχισμό που αποκλείει εκ των προτέρων κάθε δυνατότητα εξατομίκευσης και αξιολόγησης των μεμονωμένων συνθηκών, καθώς και συνδιαλλαγής με αντίθετες απόψεις.

Ουσιαστικά, η μηδενική ανοχή συμβάλει στην κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας, μέσα από τη δραματουργική προσέγγιση ενός εκ των προβλημάτων της, το έγκλημα. Η άνοδος και η πτώση των δεικτών της εγκληματικότητας, παράγει αβεβαιότητα και φόβο, κοινωνιοψυχολογικά δηλαδή φαινόμενα που καταλήγουν να διαχειρίζονται σε πολιτικό και συμβολικό επίπεδο τακτικές καταστολής, εστιασμένες στη διάκριση, στον αποκλεισμό και στο ασήμαντο. Και είναι αυτά τα χαρακτηριστικά που αναβαθμίζονται σε κρατική επιτυχία, ενώ θα έπρεπε να αξιολογούνται ως κοινωνική ανεπάρκεια αντιμετώπισης του εγκλήματος.

2. ‘ΤΡΙΑ ΧΤΥΠΗΜΑΤΑ’ – ‘THREE STRIKES AND YOU’RE OUT’

Η νομοθεσία που αφορά τα ‘τρία χτυπήματα’ τέθηκε σε εφαρμογή σε διάφορες πολιτείες των Η.Π.Α. , στις αρχές του 1990 και ορίζει γενικά την ποινή της υποχρεωτικής ισόβιας κάθειρξης 25 ετών για όσους έχουν ήδη καταδικαστεί για δύο σοβαρά αδικήματα και στη συνέχεια διαπράττουν ένα τρίτο στη σειρά, ανεξαρτήτου βαρύτητας, αδίκημα. Ωστόσο, σε κάθε πολιτεία υπάρχουν μικρές διαφοροποιήσεις, ως προς το νόμο και την έκταση της εφαρμογής του στο ποινικό σύστημα. Διαφοροποιήσεις υπάρχουν επίσης, για τον απαιτούμενο αριθμό των ‘χτυπημάτων’ προκειμένου να βρεθεί κανείς ‘έξω’, καθώς και για τις κατηγορίες των εγκλημάτων που συμπεριλαμβάνονται στο νόμο αυτό.

Ο νόμος εφαρμόζεται σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό στην Καλιφόρνια. Η εφαρμογή αυτή όμως, αν και συμβαίνει σε τέτοια έκταση σε μία μόνο πολιτεία, είναι καθοριστική, γιατί η Καλιφόρνια αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα συστήματα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στον κόσμο.

¹⁴¹ Manning, P. (2001), ο.π., σελ. 318

Ωστόσο, τα κοινά στοιχεία που προκύπτουν από την επιβολή του νόμου, ο οποίος είναι ευρύτερα γνωστός ως ‘three strikes’, αφορούν κυρίως την επιβολή μακροχρόνιων ποινών φυλάκισης, για όσους διαπράττουν κατ’ επανάληψη βίαια εγκλήματα. Με το νέο νόμο ωστόσο, αυξήθηκε η περίοδος φυλάκισης για τα βίαια εγκλήματα και προστέθηκαν κι άλλα εγκλήματα στη κατηγορία της βίαιης εγκληματικότητας. Επίσης, σε κάθε μία από τις πολιτείες μειώθηκε η δικαστική ευχέρεια κατά τη διαδικασία επιβολής ποινής, ασκώντας περιορισμό στις αποφάσεις του δικαστηρίου, ως αποτέλεσμα της κυρίαρχης τάσης των ελάχιστων υποχρεωτικών ποινών (mandatory minimum sentence).¹⁴²

Νόμοι που στόχευαν στους βίαιους υπότροπους εγκληματίες προϋπήρχαν στις περισσότερες πολιτείες,¹⁴³ συσχετίζοντας δηλαδή τη σοβαρότητα της παράβασης με το εγκληματικό ιστορικό του δράστη.

Το 1994, ο νόμος υπογράφηκε από τον κυβερνήτη της Καλιφόρνια, τον οποίο στη συνέχεια οι πολίτες επικύρωσαν μετά από δημοψήφισμα (Proposition 184). Ωστόσο θεωρείται, ότι, αν και μοναδική¹⁴⁴ ως προς τις κατευθύνσεις της νομοθεσίας, εντάσσεται μέσα στο αμερικάνικο νομικό σύστημα, το οποίο είναι προσανατολισμένο στις μακρόχρονες και υποχρεωτικές ποινές φυλάκισης και στις συμβολικές μορφές άσκησης πολιτικής.¹⁴⁵ Αυτό βέβαια που ξεχωρίζει μία τέτοια νομοθεσία, έναντι όλων των άλλων, είναι η ακρότητα των όρων της και η επαναστατική φύση των φιλοδοξιών της.¹⁴⁶ Για πρώτη όμως φορά, η παραπομπή του υπότροπου δράστη στη λογική του ‘three strikes’ πέρασε στην Ουάσινγκτον (Δεκ. 1993), ως νόμος που αναφέρεται μόνο σε κάποια επιλεγμένα σοβαρά κακουργήματα, για τα οποία προβλέπεται ισόβια κάθειρξη για την τρίτη καταδίκη.¹⁴⁷

¹⁴² Clark, J., Austin, J., Henry, A. (1997), ‘Three Strikes and You’re Out’: A Review of State Legislation’, National Institute of Justice, Research in Brief, U.S. Department of Justice, www.ncjrs.gov/textfiles/165369.txt, σελ. 13

¹⁴³ Clark, J., Austin, J., Henry, A. (1997), ο.π., σελ. 12

¹⁴⁴ Ωστόσο, παρόμοιες νομοθεσίες για τους υπότροπους παραβάτες (three-time losers) ήταν γνωστές στην Αγγλία (Morris 1951) και στην Β. Αμερική (Turner et al. 1995), παρέμεναν όμως, είτε ανενεργές, είτε μη ευρέως εφαρμόσιμες και βέβαια δεν αποτέλεσαν σημαντική παράμετρο της αντεγκληματικής πολιτικής, όπως αναφέρεται στο Zimring, E., Hawkings, G., Kamin, S. (2001) ο.π., σελ. 4

¹⁴⁵ Zimring, E., Hawkings, G., Kamin, S., (2001), ο.π., (introduction)

¹⁴⁶ το ίδιο

¹⁴⁷ Zimring, E., Hawkings, G., Kamin, S. (2001), ο.π., σελ. 4

Η εκδοχή της Καλιφόρνια σχετικά με τα ‘τρία χτυπήματα’ προτάθηκε αρχικά από τον πατέρα ενός θύματος ανθρωποκτονίας από υπότροπο εγκληματία, τον Mike Reynolds, και αφορούσε ένα ευρύτερο πλαίσιο δραστηριοποίησης.

Η πρόταση του υπήρξε αρκετά ευρεία, κυρίως γιατί το είδος των εγκληματικών πράξεων που επέτρεπαν κάθειρξη 25 χρόνων δεν προϋπόθεταν την χρήση βίας και γιατί ως ‘δεύτερο’ και ‘τρίτο χτύπημα’ μπορεί να υπολογιστεί *οποιαδήποτε* καταδίκη σε βαθμό κακουργήματος σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα της Καλιφόρνιας.¹⁴⁸

Στην εκστρατεία για την ψηφοφορία υπέρ της έγκρισης του νέου νόμου συμμετείχαν δύο πολύ σημαντικές ομάδες πίεσης, ο The California Correctional Peace Officer’s Association (Σύλλογος Σωφρονιστικών Υπαλλήλων), ο οποίος είχε άμεσο επαγγελματικό όφελος από την επέκταση του σωφρονιστικού συστήματος και ο National Rifle Association (Σύλλογος Κατόχων Όπλων) που κατά μία έννοια αποποιείται με αυτό τον τρόπο οποιαδήποτε αρνητική κριτική και ευθύνη για τη συμβολή της οπλοκατοχής στη διάπραξη βίαιων εγκλημάτων.¹⁴⁹

Η συμβολή των ομάδων πίεσης είναι ιδιαίτερα σημαντική στον επηρεασμό και τη μεταβολή της κοινής γνώμης. Κυρίως, μέσα από τα δίκτυα επικοινωνίας και εξουσίας που έχουν στη διάθεσή τους μπορούν να κάνουν γνωστά τις απόψεις και τα επιχειρήματά τους και να διαμορφώνουν, αναλόγως της αποτελεσματικότητάς της δράσης τους, τις κυρίαρχες αντιλήψεις. Ασκούν συνεπώς, ένα καθαρά πολιτικό ρόλο στο κοινωνικό γίνεσθαι, γιατί με τις πιέσεις που ασκούν και τις μεταστροφές στην κοινή γνώμη που επιτυγχάνουν, αναγκάζουν, ως ένα βαθμό, τις κυβερνήσεις και όσους παίρνουν αποφάσεις, να συμπεριλάβουν μέρος ή σύνολο των προτάσεών τους κατά την άσκηση της πολιτικής τους. Με αυτό τον τρόπο, υποδηλώνεται ή ‘κατασκευάζεται’ η σύμπλευση του κράτους με τα κοινωνικά αιτήματα.

Ωστόσο, εκτός από τους παραπάνω παράγοντες κι άλλες συνθήκες συνέβαλλαν και δημιούργησαν ένα υποστηρικτικό πλαίσιο για τη ψήφιση του νέου νόμου.

Η χαρακτηριστική περίπτωση που στάθηκε έναυσμα μίας ευρύτερης αποδοχής και εφαρμογής του νόμου υπήρξε, το 1993, η σεξουαλική κακοποίηση και η δολοφονία ενός 12χρονου κοριτσιού, της Polly Klass, από δράστη, ο οποίος είχε καταδικαστεί δύο φορές και τότε βρισκόταν σε απόλυση υπό όρους στη πολιτεία της Καλιφόρνια.

¹⁴⁸ Zimring, E., Hawkins, G., Kamin, S. (2001), ο.π., σελ. 4

Το θύμα σε αυτή την περίπτωση ευλόγως μετατράπηκε σε μία εξιδανικευμένη εκδοχή της κόρης και της αδελφής του καθένα από τους πολίτες.

Παράλληλα, η πολιτική συγκυρία ήταν ιδανική. Ο Ρεπουμπλικάνος κυβερνήτης με χαμηλή δημοτικότητα και με προβλήματα στην οικονομία της πολιτείας ετοιμαζόταν για την έναρξη της προεκλογικής του εκστρατείας. Από την άλλη μεριά, οι Δημοκράτες, που είχαν τον έλεγχο του νομοθετικού σώματος, δεν ήταν διατεθειμένοι να δώσουν την ευκαιρία στο κυβερνήτη να χρησιμοποιήσει με καθοριστικό για την επανεκλογή του τρόπο, το ζήτημα της βίαιης εγκληματικότητας και της αντιμετώπισής της.¹⁵⁰ Η έκβαση της ιστορίας φανερώνει ότι όλο το θέμα, αφότου τέθηκε στην πολιτεία, υποκινούμενο αρχικά από τις διάφορες οργανώσεις και τα Μ.Μ.Ε., μετατράπηκε τελικά σ' ένα πολιτικό παιχνίδι εξουσίας. Χαρακτηριστικό του πολιτικού χειρισμού της υπόθεσης είναι ότι ο κυβερνήτης Wilson, ανακοίνωσε την προτίμησή του για την ενεργοποίηση της κατά γράμμα πρότασης του Reynolds στην κηδεία του θύματος της Poly Klass.

Προκειμένου να μην φανεί καμία από τις δύο κομματικές πλευρές επιεικής με το έγκλημα, το 1994, υιοθετήθηκε τελικά η πιο αυστηρή εκδοχή του νόμου, όπως ακριβώς είχε προταθεί από τον Mike Reynolds, πατέρα θύματος.

Ο νόμος 'Three Strikes and you're out' επεκτάθηκε κατόπιν και άλλες πολιτείες των Η.Π.Α. Μέσα στο διάστημα 1993-1995 είχε ήδη τεθεί σε εφαρμογή σε 24 πολιτείες.¹⁵¹

Μόλις μερικούς μήνες μετά από την εφαρμογή του στην Καλιφόρνια, ο πρόεδρος Κλίντον υπέγραψε το Violent Crime Control and Law Enforcement Act of 1994, μέσα στο οποίο ενσωματώθηκε ο ειδικός νόμος 'three strikes' για τους υπότροπους δράστες σε ομοσπονδιακή πλέον νομοθεσία. Η υπογραφή του νόμου αυτού λειτούργησε προσθετικά στην προηγούμενη νομοθεσία του 1984.¹⁵²

¹⁴⁹ Zimring, E., Hawkins, G., Kamin, S. (2001), ο.π., σελ. 5

¹⁵⁰ το ίδιο

¹⁵¹ Jones, T., Newburn, T.(2006), 'Three Strikes and you're out: Exploring Symbol and Substance in American and British Crime Control Policies', *British Journal of Criminology* Advance Access, doi:10.1093/bjc/az1007, σελ. 4-5

¹⁵² Sain-Germain, M. (1996), 'Three Strikes and you're in: A streams and window model of incremental policy change', *Journal of Criminal Justice*, Vol. 24 (1), σελ. 57-58

Η εκτεταμένη χρήση του όμως, παραμένει κυρίως στη Καλιφόρνια, όπου και εμφανίζονται οι μεγαλύτερες συνέπειες από την εφαρμογή του.¹⁵³

Όπως προαναφέρθηκε, ο νόμος ‘Three strikes and you’re out’,¹⁵⁴ ορίζει ότι εάν ένα άτομο, το οποίο διέπραξε κάποιο κακούργημα μετά τη 7 Μαρτίου 1994 και:

Α) εάν το άτομο έχει μία προηγούμενη καταδίκη για ‘βίαιο’ ή ‘σοβαρό’¹⁵⁵ κακούργημα¹⁵⁶ (το οποίο συμπεριλαμβάνει π.χ. και το αδίκημα της διάρρηξης ή την κατάληψη εγκαταλελειμμένου σπιτιού), τότε του επιβάλλεται το διπλάσιο της ποινής που ορίζει ο νόμος για κάθε νέο κακούργημα (και πρέπει να εκτίσει τουλάχιστον το 80% της ποινής)

Β) εάν το άτομο έχει δύο προηγούμενες βίαιες ή σοβαρές καταδίκες, τότε καταδικάζεται σε ισόβια κάθειρξη. Το μίνιμουμ των όρων ισόβιας κάθειρξης υπολογίζεται ως το μεγαλύτερο από τα παρακάτω: 1) 25 χρόνια (και πρέπει να εκτίσει τουλάχιστον το 80% των 25 ετών) 2) τρεις φορές οι διατάξεις που έτσι κι αλλιώς ορίζονται από το νόμο 3) οι ποινές που ορίζονται από το δικαστήριο σύμφωνα με άλλες εφαρμόσιμες διατάξεις του υπάρχοντος νόμου.

Έτσι, ενώ μόνο ένας περιορισμένος αριθμός προηγούμενων παραβάσεων μπορεί να εμπίπτει στην κατηγορία των ‘strike’, η τρέχουσα παράβαση (second και third strike) είναι οποιοδήποτε κακούργημα, και στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονται ακόμα και μικρές κλοπές, εάν υπήρξε προηγούμενη καταδίκη για κλοπή.

Η αναγκαιότητα ύπαρξης ενός τέτοιου νόμου δικαιολογείται κυρίως από την προσπάθεια ενίσχυσης των αισθημάτων ασφάλειας των πολιτών απέναντι σε υπότροπους δράστες σοβαρών και βίαιων παράνομων πράξεων, οι οποίοι δεν αποτρέπονται από την προοπτική φυλάκισής τους, ούτε και έχουν ‘συνετισθεί’ από την (τις) προηγούμενη (-νες) τιμωρία (-ιες) τους. Συνεπώς, η επιβολή μακροχρόνιων ποινών εγκλεισμού στην ομάδα αυτών των δραστών, όπως ορίζονται από το νόμο

¹⁵³ Jones, T., Newburn, T. (2006), ο.π., σελ. 4-5.

¹⁵⁴ www.facts1.com/general/3strikes.htm

¹⁵⁵ οι ορισμοί για το ‘βίαιο’ ή ‘σοβαρό’ κακούργημα διαφέρουν, βασιζόμενοι στο αν η ‘τωρινή’ καταδίκη διαπράχθηκε πριν από τις 8 Μαρτίου 2000, όπου prep. 21.

¹⁵⁶ Όπως ορίζεται από την πολιτεία, ωστόσο ειδικές περιπτώσεις έχουν να κάνουν με την ανηλικότητα και τις αποφάσεις των δικαστηρίων ανηλίκων καθώς και με τις εκτός πολιτείας καταδίκες, ώστε ν’ αποτιμήσουν, εάν οι προηγούμενες εγκληματικές καταδίκες μπορούν να συμβάλλουν σε μειωμένες ποινές, Zimring, E., Hawkins, G., Kamin, S. (2001), ο.π., σελ. 7

‘Three Strikes’, θα επιφέρει μείωση της εγκληματικότητας για δύο κυρίως λόγους :¹⁵⁷

Πρώτον, με τις μακροχρόνιες ποινές εγκλεισμού αχρηστεύεται για μεγάλο διάστημα ο δράστης, καθώς τίθεται εκτός κοινωνίας και προφανώς ανίκανος να τελέσει κι άλλες παραβάσεις. Δεύτερον, η απειλή της επιβολής μακροχρόνιων ποινών δύναται να αποθαρρύνει κάποιους δράστες από την τέλεση νέων αδικημάτων.

Τα παραπάνω συνιστούν το κυρίαρχο πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται η λογική και τα επιχειρήματα της δημιουργίας και της επιβολής αυστηρών νόμων.

Χαρακτηριστικό είναι το δεύτερο μέρος του νόμου το οποίο εν κατακλείδι δηλώνει:

«Η πράξη αυτή είναι ένα νομοθέτημα εκτάκτου ανάγκης, απαραίτητη για την άμεση διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης, της υγείας ή της ασφάλειας, σύμφωνα με το Άρθρο IV του Συντάγματος και πρέπει να τεθεί σε άμεση ισχύ. Τα γεγονότα που θεμελιώνουν την αναγκαιότητα αυτή είναι:

*Προκειμένου να εξασφαλιστούν μακροχρόνιες ποινές φυλάκισης και μεγαλύτερη τιμωρία για όσους διαπράττουν κακούργημα και έχουν προηγουμένως καταδικαστεί για σοβαρά ή βίαια αδικήματα και να προστατευθεί το κοινό από επικείμενες απειλές που τίθενται από τους κατ’ επανάληψη δράστες κακουργημάτων, είναι απαραίτητο αυτός ο νόμος να εφαρμοστεί άμεσα»*¹⁵⁸

Βασικά χαρακτηριστικά¹⁵⁹ του νόμου αυτού¹⁶⁰ είναι το ‘δεύτερο χτύπημα’, σύμφωνα με το οποίο το άτομο που έχει μία προηγούμενη καταδίκη για σοβαρό ή βίαιο κακούργημα και διαπράττει ένα νέο *οποιοδήποτε* κακούργημα, τιμωρείται με ποινή διπλάσια από αυτή που ορίζει ο νόμος για τη νέα καταδίκη. Ουσιαστικά πρόκειται για μία αυξητική λογική στη διαδικασία ποινικοποίησης, αφού όσοι καταδικάζονται με βάση το νόμο ‘Three Strikes’ εκτίουν επιπλέον χρόνο στη φυλακή για τη νέα τους καταδίκη, εξαιτίας των προηγούμενων καταδίκων τους για σοβαρά ή βίαια εγκλήματα.

Για το ‘τρίτο χτύπημα’, το άτομο που έχει δύο ή περισσότερες προηγούμενες καταδίκες για σοβαρά ή βίαια κακουργήματα, τιμωρείται με 25 χρόνια ισόβια κάθειρξη. Η νομοθεσία ορίζει επίσης, σωρευτικές ποινές για πολλαπλές παραβάσεις.

¹⁵⁷ Brown, B., Jolivet, G. (10/2005), ‘A Primer: Three Strikes, the impact after more than a decade’, report, Legislative Analyst’s Office, www.threestrikes.org/3_strikes_102005.pdf, σελ. 5

¹⁵⁸ ‘Three Strikes – The Law’s Text, www.threestrikes.org/tlaw/html, σελ. 3

¹⁵⁹ Brown, B., Jolivet, G. (10/2005), ο.π., σελ. 6-8

Για παράδειγμα, ένας δράστης που καταδικάστηκε για ‘δεύτερο’ και ‘τρίτο’ χτύπημα, στα πλαίσια του ίδιου συμβάντος, θα λάβει ποινή ισόβιας κάθειρξης 50 ετών (δύο ποινές των 25 χρόνων προστίθενται μαζί). Στα πλαίσια της ίδιας λογικής δεν υπάρχει περιορισμός στον αριθμό των κακουργημάτων που μπορούν να συμπεριληφθούν σε μία σωρευτική ποινή. Ο χρόνος ανάμεσα την προηγούμενη και στη νέα καταδίκη δεν επηρεάζει την επιβολή της ποινής. Η probation, η αναστολή και η ‘diversion’ απαγορεύονται. Τέλος, ο χρόνος έκτισης της ποινής δεν μπορεί να μειωθεί παραπάνω από το 1/5 (ενώ συνήθως είναι το 1/2), λόγω εργασίας ή εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.

Η συγκεκριμένη νομοθεσία που αφορά τους υπότροπους εγκληματίες έχει πολλαπλές επιπτώσεις σε διαφορετικά επίπεδα σχετικά που δεν περιορίζονται μόνο στην διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής.

Για να κατανοηθούν όμως καλύτερα η επιπτώσεις αυτές θα πρέπει η ειδική αυτή νομοθεσία να προσεγγιστεί θεωρητικά.

Η θεωρητική δικαιολόγηση των ‘τριών χτυπημάτων’ προκύπτει από το πλαίσιο της γενικής πρόληψης, όπως ορίζεται από το ποινικό δίκαιο. Στηρίζεται στην εξουδετέρωση του δράστη και ειδικά του υπότροπου μέσω του εγκλεισμού του για μεγάλο χρονικό διάστημα και στη ‘δίκαιη ανταπόδοση’ (just desserts).¹⁶¹

Σχετικά με τη γενική πρόληψη, μπορεί να επιτευχθεί μέσω της απειλής απόδοσης άμεσης, συγκεκριμένης και αυστηρής τιμωρίας, που επιβάλλεται μετά από την παραβίαση του κανόνα. Ωστόσο, προϋποθέτει ότι ο δράστης γνωρίζει τον ποινικό κανόνα και πιστεύει ότι υπάρχει υψηλή πιθανότητα σύλληψης και καταδίκης του. Στη σύγχρονη κοινωνία όμως τα προβλήματα που σχετίζονται με τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα των αστυνομικών και των δικαστικών αρχών αποδυναμώνουν την απειλή που προκύπτει από το νόμο και ως αποτέλεσμα ο έλεγχος μέσω των νόμων παραμένει προβληματικός.

¹⁶⁰ όπως εφαρμόζεται στην Καλιφόρνια, η οποία αποτελεί και πόλη-πρότυπο για το συγκεκριμένο νομοθέτημα.

¹⁶¹ Brown, B., Jolivet, G. (10/2005), ο.π., σελ. 132

Από την άλλη μεριά, οι ποινές που αφορούν το μακροχρόνιο εγκλεισμό καθίστανται επίσης προβληματικές, καθώς η επέκταση της στρατηγικής αχρήστευσης του δράστη εγείρει ερωτήματα σχετικά με τις δημοκρατικές δομές των σύγχρονων κοινωνιών. Επιπλέον, τα αποτελέσματα του εγκλεισμού και της επιβολής του σε σημαντική μερίδα του πληθυσμού θα πρέπει να συσχετίζονται με βάση και την ηλικία του δράστη, η οποία αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην εξέλιξη της όποιας εγκληματικής καριέρας του, τη δυνατότητα μελλοντικής του δράσης, τη σαφήνεια και αντικειμενικότητα των κριτηρίων που αφορούν το χαρακτηρισμό του ως ‘υπότροπο’ και βέβαια τη στάθμιση του κόστους φυλάκισης.

Τέλος, τα αποτελέσματα της ‘δίκαιης ανταπόδοσης’ (just desserts)¹⁶² δεν έχουν μέχρι τώρα εμπειρικά διαπιστωθεί επακριβώς, ως προς τις θετικές συνέπειες τους αναφορικά με τη μείωση της εγκληματικότητας.

Το σημαντικότερο όμως είναι πως καμία από τις παραπάνω δικαιολογήσεις δεν λαμβάνει υπόψη της τους παράγοντες γένεσης της εγκληματικότητας.

Καθίσταται επομένως, σαφές ότι η θεωρητική θεμελίωση της νομοθεσίας αυτής παρουσιάζει εμφανή προβλήματα και εστιάζεται κυρίως στην ατομικιστική προσέγγιση της εγκληματικότητας, αποδίδοντας ειδικό βάρος στην ελεύθερη ατομική βούληση που επιλέγει τη διάπραξη παράνομων πράξεων έναντι της σύννομης συμπεριφοράς στη βάση της ‘θεωρίας της λογικής επιλογής’ (rational choice theory) και της ‘διαδικασίας λήψης απόφασης’ (decision making) σταθμίζοντας τα θετικά και τα αρνητικά αποτελέσματα που ενδέχεται να προκύψουν από την τέλεση της πράξης. Τέλος, η νομοθεσία αυτή καλείται να επέμβει, όταν όλες οι υπόλοιπες διαδικασίες, φαίνεται, όπως προκύπτει από την επαναλαμβανόμενη διάπραξη παράνομων πράξεων, να έχουν αποτύχει. Το ερώτημα όμως είναι ποιες και σε ποιο βαθμό άλλες διαδικασίες, πέρα από τις σωφρονιστικές, τέθηκαν ή όχι, σε εφαρμογή για τον συγκεκριμένο δράστη και μέσα σε ποιο υποστηρικτικό πλαίσιο.

Εξάλλου, μέσα από την υποτροπή των πρώην εγκλείστων αυτό που με περισσότερη σαφήνεια προκύπτει είναι η αποτυχία του ίδιου του εγκλεισμού ως μέσο ‘επανακοινωνικοποίησης’ ‘αναμόρφωσης’ και ‘σωφρονισμού’. Το μόνο που

¹⁶² ο όρος αυτός αναφέρεται στην αρχή ότι αυτοί που παραβιάζουν τα δικαιώματα των άλλων αξίζουν τιμωρία ανάλογη με την σοβαρότητα του εγκλήματος, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα ατομικά

αποδεικνύεται δε, σε αντίθεση με τα παραπάνω, είναι η αναμφισβήτητη επιτυχία και συμβολή της φυλακής στο φαινόμενο των ‘περιστρεφόμενων πόρτων’. Στη δυνατότητα δηλαδή επανατροφοδότησης και αναπαραγωγής του συστήματός της και μάλιστα σε μεγάλο ποσοστό από τα πρώην ‘μέλη’ της.

Επιπροσθέτως, ως νομοθέτημα οφείλει την καταγωγή του στις ομάδες πίεσης, οι οποίες για δικούς της η καθεμία λόγους, υποστήριξαν την εφαρμογή του. Οι ομάδες αυτές, ο σύλλογος κατόχων όπλων και ο σύλλογος σωφρονιστικών υπάλλήλων, χωρίς καμία ουσιαστικά θεσμοθετημένη εξουσία στο νομοθετικό σώμα και τη διοίκηση, συνέβαλλαν στη δημιουργία του κανόνα, μαζί με την πίεση των συγγενών των θυμάτων και την προβολή από τα Μ.Μ.Ε.¹⁶³ Δεν υπήρξε επίσης, κυρίως λόγω της προεκλογικής περιόδου, όπως προαναφέρθηκε, καμία αντίδραση από τους πολιτικούς φορείς, αντίθετα η νομοθεσία αυτή επέτυχε τη δικομματική συναίνεση στο μέγιστο βαθμό. Οι ειδικοί επί του θέματος, νομικοί, δικαστές, ακαδημαϊκοί, δεν είχαν τελικά ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση του νόμου, και μάλλον δεν ζητήθηκαν οι αναλύσεις τους. Στο σημείο αυτό εντοπίζεται και μία αντιφατική τάση. Ενώ υπάρχουν περισσότεροι ‘ειδικοί’, αρμόδιοι να εκφράσουν την επιστημονική τους γνώμη και τις προτάσεις τους, η επίδρασή τους είναι μειωμένη σε σχέση με το παρελθόν.¹⁶⁴ Έτσι λοιπόν, δεν υπήρξε καμία διαμεσολάβηση των ειδικών ανάμεσα στο κράτος και τους πολίτες, προκειμένου να διαμορφωθεί ο νόμος ως απόρροια της συμμετοχής πολλών και διαφορετικών φορέων.

Τα ‘τρία χτυπήματα’ εξέφρασαν επίσης, όπως υποστηρίζεται, τις λαϊκίστικες τάσεις της κοινής γνώμης και την τελική επικύρωσή τους μέσα από το νομικό σύστημα. Δεν μπορεί να θεωρηθεί άσχετο επίσης, το γεγονός ότι το 1994 σε έρευνα των New York Times, Αμερικανοί πολίτες κατέταξαν το έγκλημα ως το πιο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα, σημαντικότερο ακόμα και από την οικονομία.¹⁶⁵ Σε λιγότερο από έξι μήνες, τα ‘τρία χτυπήματα’ μετατράπηκαν σε ομοσπονδιακό νόμο.

χαρακτηριστικά και οι συνθήκες τέλεσης της πράξης, όπως αναφέρεται στο Siegel, J. (2005), *Criminology, the core*, 2nd ed., Wadsworth, σελ. 414

¹⁶³ Zimring, E., Hawkins, G., Kamin, S. (2001), ο.π., σελ. 3

¹⁶⁴ Zimring, E., Hawkins, G., Kamin, S. (2001), ο.π., σελ. 13

¹⁶⁵ Sain-Germain, M. (1996), ‘Three Strikes and you’re in: A streams and window model of incremental policy change’, *Journal of Criminal Justice*, Vol. 24, No. 1, σελ. 57

Ο νόμος αυτός θεωρείται λοιπόν, κυρίως από τους Zimring/Hawkin/Kamin αποτέλεσμα των εξής παραγόντων: συμβολή των ομάδων πίεσης, έλλειψη εμπιστοσύνης προς τις μέχρι τότε πολιτικές της πολιτείας για την αντιμετώπιση του εγκλήματος, μείωση του ρόλου των ειδικών στη διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής και ύπαρξη άμεσης δημοκρατικής διαδικασίας (δημοψηφισμα) σχετικά με την εφαρμογή του νόμου.

Βέβαια, πάνω στην τοποθέτηση αυτή και συγκεκριμένα όσο αφορά το επιχείρημα ότι η δημοκρατία τελικά μπορεί να έχει ανεπιθύμητα αποτελέσματα στη λειτουργία της δικαιοσύνης, έχει ασκηθεί έντονη κριτική, καθώς θεωρείται ότι αποτελεί μία οξύμωρη θεώρηση, χωρίς να λαμβάνει τελικά υπόψη της και τις επιπτώσεις του εγκλήματος¹⁶⁶

Η άμεση συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία αυτή όμως, δεν μπορεί να συνιστά εκ προοιμίου μία αρνητική συνθήκη, καθώς εγείρονται δύο βασικά ερωτήματα. Πρώτον, πόσο άμεση ή επιλεκτική είναι τελικά η συμμετοχή των πολιτών, όταν εξαντλείται μόνο στην έγκριση ή όχι των νόμων και δεύτερον ποιες εναλλακτικές προτάσεις δίνονται στους πολίτες κατά το διάστημα του δημοψηφίσματος, όταν δεν επιθυμούν ένα σχέδιο νόμου. Για παράδειγμα, οι πολίτες της Καλιφόρνια, την συγκεκριμένη περίοδο και λαμβάνοντας υπόψη τη χρονική στιγμή που τους ζητήθηκε να ψηφίσουν το νόμο που αφορά τα 'τρία χτυπήματα', εάν δεν ενέκριναν το νόμο αυτό, ποια άλλη αντεγκληματική πρόταση είχαν να επιλέξουν; Μάλλον, δεν είχαν κάτι άλλο άμεσα εφαρμόσιμο και συγκεκριμένο να επιλέξουν. Ο δρόμος λοιπόν, από τον οποίο απουσιάζουν οι δυνατότητες εναλλακτικών λύσεων και όταν η ενημέρωση είναι ελλιπής και εν μέρει κατευθυνόμενη και κατασκευασμένη, είναι εκ των πραγμάτων μονόδρομος. Συνεπώς, καθίσταται τουλάχιστον άδικο, οι οποιεσδήποτε ευθύνες ν' αποδίδονται μόνο στις δημοκρατικές διαδικασίες και στις a priori τιμωρητικές, λαϊκιστικές στάσεις των πολιτών.

Από νομική επίσης άποψη, ο νόμος ακυρώνει την έννοια της αναλογικότητας κατά τη διαδικασία επιβολής ποινής, αφού, ειδικότερα στην Καλιφόρνια, κάθε κακούργημα, από ένα δράστη που θεωρείται 'twice convicted striker' που στην ουσία μπορεί να

¹⁶⁶ Lafree, G. (2002), 'Too much democracy or too much crime? Lessons from California's Three Law', *Law and Social Inquiry*, Vol. 27 (4), σελ. 876

είναι μία πολύ μικρή παράβαση, όπως π.χ. η κλοπή μπάστουνιών του γκολφ, ...έχει ως αποτέλεσμα την ισόβια κάθειρξη (25 έτη).¹⁶⁷

Επίσης, ο διαχωρισμός των ποινών με βάση το αν είναι 'χτυπήματα' πρώτα, δεύτερα ή τρίτα, εισάγει στις ποινικές δομές τη μεταβλητή του χρόνου, σε ποια δηλαδή χρονική στιγμή κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης εγκληματικής καριέρας τελέστηκε η πράξη, επισείοντας διαφορετική ποινική αντιμετώπιση.¹⁶⁸ Έτσι λοιπόν ο δράστης που τέλεσε το λιγότερο σοβαρό αδίκημα (π.χ. μικροκλοπή) μπορεί να λάβει τη μεγαλύτερη ποινή (25 έτη) εάν είναι το τρίτο στη σειρά και ο δράστης που τέλεσε σημαντικότερο αδίκημα (π.χ. διάρρηξη) να λάβει μεγαλύτερη ποινή (π.χ. τη διπλάσια ποινή από αυτήν που ορίζει ο νόμος για το αδίκημα) εάν είναι το δεύτερο 'χτύπημα' στη σειρά.

Με αυτό τον τρόπο όμως, απαξιώνεται η έννοια της σοβαρής και βίαιης εγκληματικότητας, από τη στιγμή που το 'τρίτο χτύπημα' είναι χαμηλότερο σε σοβαρότητα και μπορεί χρονικά να απέχει μεγάλο διάστημα από το πρώτο ή δεύτερο. Έτσι, η μικρή τελικά εγκληματικότητα, καταλήγει να καθορίζει την αντεγκληματική πολιτική που εφαρμόζεται για τη 'σοβαρή' εγκληματικότητα και τελικά αποδεικνύει την έλλειψη ουσιαστικής αξιολόγησης και ιεράρχησης του συστήματος για τους πραγματικά βίαιους και υπότροπους δράστες.

Επίσης, ο νόμος αυτός καταργεί, ως ένα βαθμό τη δυνατότητα εξατομίκευσης της ποινής, που συνιστά ένα βασικό επίτευγμα του νομικού πολιτισμού και εισάγει την έννοια της επιείκειας στα χαρακτηριστικά του.

Ωστόσο, οι υποστηρικτές του νόμου θεωρούν ότι απευθύνεται σε υπότροπους, στους οποίους, ενώ δόθηκε η ευκαιρία για να επανατοποθετηθούν μέσα στην κοινωνία, εκείνοι είτε αρνήθηκαν, είτε απέτυχαν, συνεπώς ο εν λόγω νόμος, ανταποκρίνεται στη δίκαιη τιμωρία και κοιτά μπροστά σ' αυτό που ονομάζεται 'μηδενική ανοχή απέναντι στο έγκλημα'.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Zimring, E., Hawkins, G., Kamin, S. (2001), ο.π., σελ. 9

¹⁶⁸ το ίδιο

¹⁶⁹ Erler, E., Janiskee, B. (2002), 'California's Three Strikes Law: Symbol and Substance', Law Review, Vol. 41 (1), σελ. 179-180

Εκτός από τα θεωρητικά και νομικά προβλήματα που προκύπτουν, η συγκεκριμένη νομοθεσία επιφέρει σημαντικές θεσμικές διαφοροποιήσεις, όσο αφορά τα δικαστήρια και τις φυλακές.

Σύμφωνα με την ανάλυση που παρουσιάστηκε από το Legislative Analyst's Office¹⁷⁰ για την επίδραση του νόμου που έγινε γνωστός ως 'three strikes', μία δεκαετία μετά την εφαρμογή του στην Καλιφόρνια¹⁷¹ προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

Καταρχάς, υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση κατά την εφαρμογή του από πόλη σε πόλη και αυτό οφείλεται στη διακριτική ευχέρεια των δικαστών σχετικά με το εάν θα χαρακτηρίσουν προηγούμενες καταδίκες ως 'χτυπήματα'. Η ευχέρεια αυτή ενισχύθηκε μετά την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Πολιτείας, σύμφωνα με την οποία ο εν λόγω νόμος δεν περιορίζει τους δικαστές στο να μη λάβουν προηγούμενα σοβαρά ή βίαια κακουργήματα υπόψη τους ως 'προηγούμενα χτυπήματα'. Περισσότερες υποθέσεις φτάνουν στα δικαστήρια (10%), καθώς οι δράστες αποφεύγουν τη διαδικασία του 'plea bargain'. Αυτό συμβαίνει κυρίως, γιατί ο δράστης που δέχεται την ενοχή του, έχει αρκετές πιθανότητες να λάβει μακροχρόνια ποινή. Έτσι προτιμάται το δικαστήριο, όπου υπάρχει και η πιθανότητα της αθώωσης. Με αυτό τον τρόπο βέβαια, επιβαρύνεται το σύστημα της δικαιοσύνης, συνθήκη που δημιουργεί αλληπάλληλες συνέπειες σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, όπως καθυστερήσεις στην απόδοση δικαιοσύνης, περισσότεροι υπόδικοι στις φυλακές, παραγραφή υποθέσεων και αύξηση των δημοσίων εξόδων.

Σχετικά με την επίδραση του νόμου στον πληθυσμό της φυλακής και με βάση την ίδια αναφορά¹⁷² προκύπτει ότι ο αριθμός των εγκλείστων δεν αυξήθηκε τόσο όσο είχε αρχικά προβλεφθεί. Συγκεκριμένα, το 2004, υπήρχαν 43.000 εγκλειστοί, καταδικασμένοι σύμφωνα με τον νόμο αυτό, οι οποίοι αποτελούσαν το 26% του συνολικού πληθυσμού. Από αυτούς 35.000 είχαν καταδικαστεί ως 'second strikers'

¹⁷⁰ Brown, B., Jolivet, G. (10/2005), ο.π., σελ. 24-27

¹⁷¹ Η Καλιφόρνια αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση, γιατί σε σχέση με τις υπόλοιπες πολιτείες, έχει τέσσερις φορές περισσότερους εγκλείστους σύμφωνα με το νόμο αυτό σε σχέση με τις υπόλοιπες 21 πολιτείες που παρουσιάζουν στοιχεία, όπως αναφέρεται από το Justice Policy Institute στο Scott, E., Schiraldi, V., Lotke, E. (Oct. 2004), 'Racial Divide: An examination of the impact of California's Three Strikes Law on African-Americans and Latinos', www.justicepolicy.org/reports/Racial/20divide.pdf, σελ. 1

¹⁷² Brown, B., Jolivet, G. (10/2005), ο.π., σελ. 15-24

και 7.500 ως 'third strikes'. Χαρακτηριστικό είναι ότι το ποσοστό των εγκλείστων βάσει του νόμου αυτού μειώνεται τα τελευταία χρόνια, καθώς έχουν ήδη αρχίσει ν' αποφυλακίζονται, όσοι είχαν καταδικαστεί ως 'second strikers'. Όταν όμως ο νόμος άρχισε να εφαρμόζεται, οι αναλυτές θεωρούσαν ότι οι εγκλειστοί θα έφταναν τους 100.000 περίπου το 2003. Η πρόβλεψη δεν επιβεβαιώθηκε, κυρίως λόγω της διακριτικής ευχέρειας των δικαστών (η οποία αποτέλεσε και μία λύση 'κλειδί' για την αποφόρτιση των φυλακών) και των δικηγόρων που κατάφεραν σε αρκετές περιπτώσεις να μην υπολογιστούν προηγούμενες καταδίκες ως 'χτυπήματα'.

Ο νέος νόμος, επιμήκυνε το μέσο όρο εγκλεισμού κατά 19% σε μία δεκαετία. Από 21 μήνες που ήταν το 1994 έφτασε τους 25 το 2004. Αξίζει ν' αναφερθεί ότι το νωρίτερο που θα αποφυλακιστεί ο πρώτος από τους 'third strikers' και θα είναι σε parole είναι το 2014.

Αυξήθηκε επίσης, και ο μέσος όρος ηλικίας των εγκλείστων από τα 32 στα 36 χρόνια κατά μέσο όρο. Οι εγκλειστοί άνω των 50 ετών αυξήθηκαν μέσα σε μία δεκαετία από 5.500 σε 16.000, συνθήκη η οποία προβληματίζει σε σχέση με δύο ζητήματα. Το ένα είναι το κόστος ιατρικής περίθαλψης των εγκλείστων που βρίσκονται σε μεγαλύτερες ηλικίες και η πραγματική δυνατότητα διάπραξης αδικημάτων από άτομα έχουν περάσει το μέσο όρο ηλικίας, κατά τον οποίο εμφανίζεται και η μεγαλύτερη πιθανότητα εμφάνισης εγκληματικής συμπεριφοράς.

Το πραγματικό ύψος της επιβάρυνσης του κόστους λειτουργίας των φυλακών δεν είναι εύκολο να υπολογιστεί, γιατί δεν μπορεί να εκτιμηθεί πόσοι από τους σημερινούς εγκλείστους θα είχαν έτσι κι αλλιώς επιστρέψει στη φυλακή, χωρίς την ύπαρξη του συγκεκριμένου νόμου. Υπολογίζεται όμως ότι το συνολικό κόστος επιβάρυνσης για την πολιτεία της Καλιφόρνια, όσο αφορά την επιβολή του νόμου, είναι, από τα δικαστήρια μέχρι τη φυλακή και την απόλυση υπό όρους, περίπου ενάμιση δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως.

Όσο αφορά το είδος των αδικημάτων για τα οποία εγκλείονται στη φυλακή, μόνο το 1/3 αφορά εγκλήματα κατά των προσώπων, το 43% εγκλείεται για ληστείες, διαρρήξεις, επιθέσεις και κατοχή ναρκωτικών. Ενώ ο νόμος αυτός, όταν σχεδιάστηκε,

υποτίθεται ότι αφορούσε τους υπότροπους βίαιους εγκληματίες, τελικά φαίνεται ότι έχει τις περισσότερες συνέπειες στους παραβάτες του νόμου για τα ναρκωτικά¹⁷³

Επίσης, παραπάνω από τους μισούς εγκλείστους (56%) έχουν καταδικαστεί για μη σοβαρά και μη βίαια αδικήματα.

Μία άλλη πολύ σημαντική παράμετρος είναι η φυλετική διάκριση, η οποία εμφανίζεται αρκετά έντονη σε όσους καταδικάζονται με βάση τα ‘τρία χτυπήματα’, αναπαράγοντας και επιβεβαιώνοντας τη γενικότερη διάσταση της διάκρισης, όπως εμφανίζεται σε όλο το σύστημα κοινωνικού ελέγχου. Η διαπίστωση αυτή προκύπτει από τη μελέτη του Justice Policy Institute¹⁷⁴ και αναφέρει συγκεκριμένα τα εξής:

Οι Αφροαμερικάνοι υπερεκπροσωπούνται γενικότερα στις φυλακές στις Καλιφόρνια αλλά η υπερεκπροσώπηση αυτή ενισχύεται κι άλλο με την εφαρμογή του συγκεκριμένου νόμου. Οι Αφροαμερικάνοι, ενώ αποτελούν το 6,5% του πληθυσμού, αποτελούν το 30% του σωφρονιστικού πληθυσμού, το 36% των ‘second strikers’ και το 45% των ‘third strikers’. Οι Λατίνοι από την άλλη μεριά αποτελούν το 32,6% του πληθυσμού, το 36% του σωφρονιστικού πληθυσμού και το 32,6 των ‘strikers’. Εν αντιθέσει, οι λευκοί αποτελούν το 47% του πληθυσμού, το 29% του σωφρονιστικού πληθυσμού και το 25% των ‘strikers’.

Η ανισότητα επομένως, που εμφανίζεται με βάση τη φυλή ή την εθνικότητα ως είναι ιδιαίτερα σημαντική, και αντικατοπτρίζει τις γενικότερες τάσεις που εμφανίζονται στο σύνολο των Η.Π.Α.

Οι μειονότητες αυτές αντιμετωπίζονται πιο αυστηρά σε κάθε στάδιο του συστήματος, από τη σύλληψη, τη συχνότητα χρήσης του συγκεκριμένου νόμου ως την επιβολή της τελικής ποινής. Από την άλλη μεριά, οι πληθυσμιακές αυτές κατηγορίες βρίσκονται εξ αρχής σε κοινωνικά μειονεκτούσα θέση, καθώς βιώνουν υψηλά ποσοστά φτώχειας και ανεργίας, αδυνατώντας να πληρώσουν καλούς δικηγόρους, προκειμένου να ασκήσουν επαρκώς τα υπερασπιστικά τους δικαιώματα. Εκ προοιμίου συνεπώς, υπάρχουν συνθήκες αδικίας, τις οποίες ο νόμος αυτός φαίνεται να ενισχύει.

¹⁷³ Sorensen, J., Semen, D. (2002), *The Effect of State Sentencing Policies on Incarceration Rates*, *Crime & Delinquency*, Vol. 48 (3), σελ. 469

¹⁷⁴ Scott, E., Schiraldi, V., Lotke, E. (Oct. 2004), ‘Racial Divide: An examination of the impact of California’s Three Strikes Law on African-Americans and Latinos’, www.justicepolicy.org/reports/Racial/20divide.pdf, σελ. 2-21

Όσο αφορά την επίδραση του στη Δημόσια Ασφάλεια,¹⁷⁵ οι δείκτες εγκληματικότητας σύμφωνα με το Department of Justice California Crime Index σημείωσαν σημαντική πτώση (43%) μεταξύ 1994-2003, αλλά η τάση αυτή αποτελεί μέρος της γενικότερης πτώσης σε εθνικό επίπεδο. Οι ερευνητές όμως, διαπιστώνουν μία ποικιλία παραγόντων που ενδεχομένως συνέβαλλαν στη μείωση της εγκληματικότητας, όπως ενδυνάμωση της οικονομίας, αποτελεσματικότερες νομικές πρακτικές, δημογραφικές αλλαγές, μείωση της οπλοχρησίας. Συνεπώς, είναι εξαιρετικά δύσκολο να υπολογιστεί η ακριβής επίδραση του νόμου και δεν υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στους εμπλεκόμενους φορείς. Ωστόσο, εάν συγκριθούν, αποκλειστικά στην πολιτεία της Καλιφόρνια, οι πόλεις μεταξύ τους, δεν προκύπτει ότι αυτές που τον εφάρμοσαν περισσότερο, βίωσαν μεγαλύτερη πτώση της εγκληματικότητας. Επομένως, επειδή δεν προκύπτουν στατιστικά σημαντικά διαφορετικά αποτελέσματα, θεωρείται ότι ο νόμος δεν αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα στη πτώση της εγκληματικότητας.

Οι Zimring/Hawkins/Kamin¹⁷⁶ υποστηρίζουν ότι ο νόμος αυτός, αν λάβει κανείς υπόψη ότι, το 1993, το 86,1% των κακουργημάτων διαπράχθηκαν από δράστες, οι οποίοι δεν είχαν προηγούμενη καταδίκη και μόνο το 9,6% είχε μία καταδίκη κατά το παρελθόν και το 4,3% είχε δύο και περισσότερες, αφορά τελικά ένα πολύ μικρό ποσοστό, ως προς την γενική πρόληψη που υποστηρίζεται ότι παρέχει¹⁷⁷. Επομένως είναι αδύνατο να δικαιολογήσει τη σημαντική μείωση, σχεδόν 40%, που παρουσίασαν οι δείκτες της εγκληματικότητας στην Καλιφόρνια μέσα σχεδόν σε μία δεκαετία.

Η εφαρμογή του νόμου αυτού φυσικό ήταν να προκαλέσει αντιδράσεις, κυρίως από την πλευρά των συγγενών των εγκλείστων, οι οποίοι διαμαρτύρονται για τις υπερβολικά αυστηρές ποινές που υποβάλλονται σε μη σοβαρά και μη βίαια αδικήματα, όπως όταν το 'τρίτο χτύπημα', για το οποίο επιβάλλεται ισόβια κάθειρξη 25 ετών, μπορεί να είναι η κλοπή ενός κομματιού πίτσας και άλλα παρόμοια αδικήματα. Η πιο σημαντική αντίδραση είναι αυτή του 'συλλόγου' F.A.C.T.S.

¹⁷⁵ Brown, B., Jolivet, G. (10/2005), ο.π., σελ. 29-34

¹⁷⁶ Zimring, E., Hawkins, G., Kamin, S. (2001), ο.π.

¹⁷⁷ Zimring, E., Hawkins, G., Kamin, S. (2001), ο.π., σελ.43-46

(Families to Amend California's Three Strikes), ο οποίος προτείνει:¹⁷⁸ α) την τροποποίηση του νόμου, έτσι ώστε να αφορά σε κάθε στάδιο μόνο τα βίαια και σοβαρά εγκλήματα β) τη μη ενεργοποίηση του νόμου για αδικήματα που διαπράχθηκαν πριν από τη ψήφισή του γ) τη θέσπιση ενός χρονικού ορίου ανάμεσα στις παραβάσεις δ) η διάρρηξη ενός ακατοίκητου σπιτιού να μη θεωρείται σοβαρό ή βίαιο 'χτύπημα' 5) ο νόμος εν πρέπει να εφαρμόζεται σε αδικήματα ανηλίκων.

Όμως, το 2004, η πρόταση Proposition 66, η οποία αποτελούσε μία προσπάθεια τροποποίησης του υπάρχοντος νόμου, έτσι ώστε το 'τρίτο χτύπημα' να αφορά μόνο 'βίαια' και 'σοβαρά' αδικήματα, καταψηφίστηκε (52,7% έναντι 47,3%) και ο νόμος παρέμεινε ως έχει.¹⁷⁹ Ωστόσο, το αποτέλεσμα αυτό δηλώνει ότι υπάρχει μία τάση αναθεώρησης αρκετά σημαντική από την πλευρά των πολιτών.

Ένα χρόνο νωρίτερα το 2003, το Ανώτατο Δικαστήριο των Η.Π.Α. αποφάσισε ότι οι αποφάσεις που προκύπτουν από την εφαρμογή του νόμου [ακόμα κι όταν το τρίτο χτύπημα είναι *κάθε* κακούργημα] δεν παραβιάζει την όγδοη Amendment του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών, το οποίο απαγορεύει την 'cruel and unusual punishment'.¹⁸⁰ Όμως, το Human Rights Report,¹⁸¹ στην ετήσια έκθεση του 2003 αναφέρει την έλλειψη αναλογικότητας σχετικά με την εφαρμογή του νόμου, με αφορμή δύο υποθέσεις. Στη μία υπόθεση, ο δράστης καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη, επειδή έκλεψε μικροαντικείμενα από τρεις λέσχες του γκολφ και είχε στο ενεργητικό του τέσσερις προηγούμενες καταδίκες για διάρρηξη και ληστεία. Στην άλλη υπόθεση, ο δράστης τιμωρήθηκε με ισόβια κάθειρξη, με δυνατότητα parole μετά από πενήντα χρόνια, επειδή έκλεψε από δύο βιντεοκλάμπ βιντεοκασέτες αξίας \$153 και είχε παλαιότερα καταδικαστεί για τρεις διαρρήξεις σε σπίτια πριν από δεκατρία χρόνια. Οι φορολογούμενοι θα πληρώσουν για τα 50 χρόνια φυλάκισης του κλέφτη βιντεοκασετών περίπου \$1 εκατ.¹⁸² Βεβαίως, αναρωτιέται κανείς, εάν αυτό συνιστά μία αποτελεσματική και ορθολογική αντεγκληματική πολιτική.

¹⁷⁸ www.facts1.com/About/Purpose/

¹⁷⁹ www.facts1.com/threeStrikes/Prop66/

¹⁸⁰ www.caselaw.lp.findlaw.com/cgi-bin/getase.pl?court=US&navby=case&vol=000&invol=01-6978

¹⁸¹ Human Rights Watch, World Report 2003/ United States, www.hrw.org/wr2k3/us.html#57k

¹⁸² Mauer, M. (2003), 'Comparative International Rates of Incarceration: An Examination of Causes and Trends', σελ. 10, www.sentencingproject.org. Το κείμενο παρουσιάστηκε στο U.S. Commission on Civil Rights, 20 Ιουνίου 2003

Παρόλα αυτά όμως, στην Καλιφόρνια, το 2000, οι ψηφοφόροι ψήφισαν υπέρ της πρότασης Proposition 36, η οποία παρέχει φαρμακευτική μεταχείριση, αντί για ισόβια κάθειρξη, για τους περισσότερους, απ' όσους έχουν καταδικαστεί για κατοχή ναρκωτικών και η οποία επέφερε μείωση στον αριθμό των εγκλείστων αναφορικά με το αδίκημα αυτό.¹⁸³

Η επίδραση του νόμου αυτού, που συνδέεται με το ελάχιστο όριο των υποχρεωτικών ποινών και την επιβολή της 'αληθινής' ποινής (truth in sentencing), αν και δεν 'αντιγράφηκε' στην Ευρώπη, ωστόσο συνιστά ένα 'ποινικό προηγούμενο' στο μακροεπίπεδο της αντεγκληματικής πολιτικής. Αυτό που διαφαίνεται λοιπόν, είναι οι έμμεσες επιρροές και επιδράσεις σε μία 'παγκοσμιοποιημένη' διάσταση της αντεγκληματικής πολιτικής.

Στο *Ηνωμένο Βασίλειο* είναι χαρακτηριστικό ότι την ίδια περίπου περίοδο με τις Ηνωμένες Πολιτείες αρχίζει ένας δημόσιος διάλογος σχετικά με την αντιμετώπιση των υπότροπων δραστών μέσω της επιβολής ελάχιστων υποχρεωτικών ποινών.¹⁸⁴

Συγκεκριμένα, ο Mike Howard έγινε γραμματέας του Home Office το 1993 και ανακοινώνει ότι η 'φυλακή λειτουργεί' (prison works). Δύο χρόνια αργότερα προτείνει την έκτιση της πραγματικής ποινής, αντί της πρόωρης απόλυσης και τη θέσπιση ισόβιας κάθειρξης για το δεύτερο στη σειρά βίαιο, σοβαρό και σεξουαλικό έγκλημα και για το τρίτο στη σειρά αδίκημα που αφορά διάρρηξη οικίας και διακίνηση ναρκωτικών, προτείνει την επιβολή υποχρεωτικών ελάχιστων ποινών.

Το 1996, οι προτάσεις αυτές πήραν τη μορφή του Crime (Sentences) Bill, ως πρόταση νόμου, η οποία συνέπεσε, όπως και στην περίπτωση της Καλιφόρνια, με την προεκλογική περίοδο. Όπως ήταν προφανές, κανένα από τα δύο μεγάλα κόμματα δεν ήθελε να φανεί ότι δεν αντιμετωπίζει με αυστηρότητα το έγκλημα. Ωστόσο, η πρόταση αυτή τροποποιήθηκε, και απέδωσε τη διακριτική ευχέρεια στους δικαστές να κρίνουν και να μην επιβάλλουν τις υποχρεωτικές ποινές παρά μόνο κάτω από 'εξαιρετικές περιπτώσεις' που σχετίζονται είτε με το αδίκημα, είτε με το δράστη.

¹⁸³ Scott, E., Ziedenberg, J., (Apr. 2006), Proposition 36: Five Years Later', www.justicepolicy.org/reports/Prop36-fiveyearsater406.pdf, σελ. 1-28

¹⁸⁴ Jones, T., Newburn, T. (2006,) 'Three Strikes and you're out: Exploring Symbol and Substance in American and British Crime Control Policies', *British Journal of Criminology*, (Advanced Access) σελ. 5- 7

Τελικά, η Crime (Sentences) Act 1997 ψηφίστηκε λίγο πριν τις γενικές εκλογές και όριζε ισόβια κάθειρξη για το δράστη που τελεί δεύτερη φορά σοβαρά, βίαια και σεξουαλικά εγκλήματα, επτά χρόνια τουλάχιστον ελάχιστη ποινή φυλάκισης για το δράστη που τελεί για τρίτη φορά το αδίκημα της διακίνησης ναρκωτικών ('trafficking class A drugs) και ελάχιστη ποινή τριών χρόνων φυλάκισης για το δράστη που τελεί την τρίτη στη σειρά διάρρηξη οικίας. Η τελευταία κατηγορία, ακριβώς επειδή αποτελεί ένα από τα αδικήματα με την μεγαλύτερη συχνότητα, λόγω των επιπτώσεων που θα είχε στον πληθυσμό των φυλακών, παρέμεινε εν μέρει ανεφάρμοστη.

Η βρετανική όμως εκδοχή των 'δύο/τριών χτυπημάτων' δέχτηκε κι άλλη τροποποίηση όταν η Human Rights Act 1998, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2000, όρισε ότι, εάν το δικαστήριο θεωρεί ότι ένας δράστης δεν παρουσιάζει σημαντικό κίνδυνο για τους πολίτες, τότε μπορεί να υπολογιστεί ως 'ξεχωριστή περίπτωση' και να μην του επιβληθεί ισόβια κάθειρξη.

3. ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Η φυλακή αποτελεί κεντρικό θεσμό του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και τη δεύτερη πιο δραστική και δυναμική μορφή τιμωρίας, μετά τη θανατική ποινή (εάν βέβαια μπορεί να θεωρηθεί μορφή τιμωρίας η θανατική ποινή).

Μία σημαντική πηγή στατιστικών στοιχείων σχετικά με το σωφρονιστικό πληθυσμό είναι η *World Prison Population List* (WPPL)¹⁸⁵ που εκδίδεται πλέον¹⁸⁶ από το King's College London, International Centre in Prison Statistics και παρέχει στοιχεία για τον αριθμό των εγκλειστών από 211 συνολικά ανεξάρτητες χώρες. Τα στοιχεία που παρέχουν κυρίως τα Υπουργεία Δικαιοσύνης ή η Εθνική Διοίκηση των Φυλακών της κάθε χώρας, συλλέγονται από το King's College London, καταδεικνύοντας τα διαφορετικά επίπεδα εγκλεισμού στον κόσμο και τη δυνατότητα μίας συνολικής εκτίμησης του παγκόσμιου πληθυσμού των φυλακών. Παράλληλα, συμβάλλουν στη εκτίμηση της μεταβολής του πληθυσμού αυτού στο χρόνο, ανά χώρα και συνολικά.

¹⁸⁵ www.prisonstudies.org

¹⁸⁶ όλες οι προηγούμενες είχαν εκδοθεί από τη Διεύθυνση Research and Statistics Directorate του Home Office, UK.

Οι περισσότεροι δείκτες αναφέρονται στο διάστημα ανάμεσα από τα μέσα του 2002 έως και το τέλος Φεβρουαρίου του 2005.

Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ο κατάλογος αυτός ενέχει όρια και αδυναμίες ως προς την ακρίβεια των στοιχείων, ωστόσο συνιστά μία σημαντική πηγή πληροφοριών σχετικά με τις κυρίαρχες τάσεις των επιπέδων εγκλεισμού στον κόσμο.

Τα στοιχεία που θα παρουσιαστούν προέκυψαν από τον έκτο στη σειρά Παγκόσμιο Κατάλογο Πληθυσμού Των Φυλακών (2005). Τα σημαντικότερα σημεία του καταλόγου εστιάζονται στα εξής ευρήματα:

-Πάνω από 9 εκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο είναι φυλακισμένοι. Περίπου οι μισοί είναι στις Η.Π.Α. (2,09 εκ), στην Κίνα (1,55 εκ.) και στην Ρωσία (0,76 εκ.).

-Οι Η.Π.Α. έχουν την υψηλότερη θέση στην παγκόσμια κατάταξη με 714 φυλακισμένους ανά 100.000 κατοίκους του εθνικού πληθυσμού και ακολουθούν οι Λευκορωσία και Ρωσία.

-Περίπου τα 3/5 των κρατών (58%) η αναλογία των εγκλείστων είναι κάτω των 150 ανά 100.000. Στην Αγγλία και Ουαλία όμως, είναι 142 ανά 100.000 και κατατάσσεται πάνω από το μέσο σημείο (mid-point) του καταλόγου.

-Στην Ευρώπη, ο διάμεσος (median rate) για τη νότια Ευρώπη είναι 80, ενώ για την κεντρική και ανατολική είναι 184.

-Στην Ωκεανία (Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία) είναι 111.

-Τέλος, συγκρίνοντας τα στοιχεία των προηγούμενων καταλόγων με αυτά του πρόσφατου καταλόγου προκύπτει συνολικά αύξηση 73% (69% στην Ευρώπη, 69% στην Ωκεανία, 88% στην Ασία, 64% στη Αφρική, 79% στην Αμερική).

Η Ελλάδα, είναι κάτω από το παγκόσμιο μέσο όρο (82 ανά 100.000, το 2004), ωστόσο παρουσιάζει αυξητικές τάσεις. Η Η.Π.Α. θεωρούνται κυρίαρχες ως προς τα επίπεδα εγκλεισμού στον κόσμο και η κυριαρχία αυτή είναι σταθερή κατά τα τελευταία είκοσι και παραπάνω χρόνια. Ο σωφρονιστικός πληθυσμός της αυξάνει σταθερά. Για παράδειγμα, από το 1972, ενώ υπήρχαν περίπου 330.000 εγκλείστοι, σήμερα ο πληθυσμός αυτός είναι περίπου 6 φορές μεγαλύτερος.¹⁸⁷ Συγκριτικά με τον υπόλοιπα κράτη του δυτικού κόσμου, έχει 5-8 φορές περισσότερους εγκλείστους.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Mauer, M. (2003), ο.π.

Η αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού παγκοσμίως, είναι μία τάση η οποία δεν πέρασε απαρατήρητη από τη διεθνή βιβλιογραφία, αντίθετα πολλές μελέτες και έρευνες εστιάζονται στο φαινόμενο αυτό, τονίζουν τη σημασία του και τις πολλαπλές επιπτώσεις του και κυρίως εστιάζουν στην ερμηνεία του.

Μία πρώτη και εύκολη σύνδεση που μπορεί να γίνει σχετικά με τα υψηλά επίπεδα εγκλεισμού είναι ότι αντικατοπτρίζουν την *αύξηση της εγκληματικότητας*. Όσο πιο πολλά εγκλήματα διαπράττονται, τόσο πιο πολλοί θα εγκλείονται στις φυλακές.

Το επιχείρημα αυτό όμως είναι ευκόλως αναστρέψιμο, γιατί η αυξητική τάση του εγκλεισμού δεν ανακόπηκε από την πτώση της εγκληματικότητας που παρατηρείται κυρίως από τις αρχές του '90 και μετά στα αναπτυγμένα κράτη. Επίσης, όταν η εγκληματικότητα άρχισε ν' αυξάνει με πολύ υψηλούς ρυθμούς, ιδιαίτερα τις δεκαετίες του '70 του '80, τα επίπεδα εγκλεισμού αρχικά δεν ακολούθησαν την αύξηση αυτή. Συνθήκη που φανερώνει ότι η πολιτική αντιμετώπισης του εγκλήματος ήταν διαφορετική και δεν εστιάζόταν πρωτίστως στην σωφρονιστική πολιτική.

Εάν η αρχική αύξηση του επιπέδου εγκλεισμού ακολουθούσε τις δραματικές αυξήσεις της εγκληματικότητας, κατά τις δεκαετίες '70 και '80, η πτώση της εγκληματικότητας, κατά τη δεκαετία του 90, δεν παρέσυρε και τα επίπεδα εγκλεισμού προς τα κάτω, αντίθετα ο εγκλεισμός αυξάνεται συνεχώς. Συνεπώς, ο δείκτης εγκλεισμού δεν συνιστά δείκτη εγκληματικότητας.¹⁸⁹ Ως εκ τούτου, ο εγκλεισμός δεν σχετίζεται παρά σε ένα πολύ μικρό ποσοστό με τους δείκτες εγκληματικότητας. Σχετίζεται άμεσα όμως, με την εκάστοτε κρατική πολιτική που αφορά την αντιμετώπιση του εγκλήματος και τη γενικότερη κοινωνική οργάνωση απέναντι στα κοινωνικά προβλήματα

Μία διαφορετική εξήγηση που ερμηνεύει την αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού αφορά τις αλλαγές στις *ποινικές πρακτικές* (sentencing), οι οποίες διακρίνονται από δύο χαρακτηριστικά: (α) αύξηση της πιθανότητας να οδηγηθεί κανείς στη φυλακή και (β) αύξηση της πιθανότητας να του επιβληθούν μακροχρόνιες ποινές.

¹⁸⁸ Mauer, M. (2003), ο.π.

¹⁸⁹ Christie, N. (1994), *Crime Control as Industry: Towards gulags Western Styles*, Routledge, London and New York, σελ. 26-29

Στις Η.Π.Α. από την έρευνα των Beck A. Και Blumstein¹⁹⁰ προκύπτει ότι κατά το διάστημα 1980-1996, οι αλλαγές στους δείκτες εγκληματικότητας αφορούν μόνο το 12% της αύξησης του σωφρονιστικού πληθυσμού, ενώ για το υπόλοιπο 88% ευθύνονται η αύξηση των καταδικαστικών αποφάσεων που αφορούν ποινές φυλάκισης (51%), οι οποίες επιβάλλουν περισσότερο χρόνο εγκλεισμού (37%). Οι πρακτικές αυτές εντάσσονται στο τιμωρητικό πλαίσιο, έτσι όπως εκφράζεται μέσα από τις ‘ελάχιστες υποχρεωτικές ποινές’ (minimum mandatory sentences), την ‘αληθινή φυλάκιση’ (truth in sentencing), τα ‘three strikes and you’re out’, τη ‘δίκαιη ανταπόδοση’ (just deserts), τη μείωση της διακριτικής ευχέρειας των δικαστών (Sentencing Commission) και γενικότερα την έμφαση που δίνεται στη φυλάκιση, ως προτιμώμενη ποινή, έναντι άλλων. Τέλος, σχετίζονται με τις γενικότερες κρατικές επιλογές, όπως ‘get tough on crime’ και ‘war on drugs’, που ξεκίνησαν από τη δεκαετία του ’80.

Επίσης, οι πολιτικές αυτές άλλαξαν και ως προς το είδος των εγκλημάτων που οδηγούν στη φυλάκιση, με κύριο παράδειγμα τα αδικήματα που αφορούν τα ναρκωτικά. Στις Η.Π.Α. οι αυστηρές ομοσπονδιακές κυρώσεις για τα ναρκωτικά ξεκίνησαν με δύο νομοθετήματα το Anti-Drug Abuse Act 1986 και Anti-Drug Abuse Act 1998, που σηματοδοτούν ουσιαστικά και την πολιτική ‘war on drugs’, η οποία ακολούθησε αυτήν της ‘war on poverty’ της δεκαετίας του ’60. Οι νόμοι αυτοί, επιβάλλουν πενταετή υποχρεωτική φυλάκιση για κατοχή 5 γραμμαρίων κρακ και κοκαΐνης.¹⁹¹

Το 1980 βρίσκονταν στις φυλακές των Η.Π.Α. 40.000 άτομα για αδικήματα σχετικά με τα ναρκωτικά, ενώ ο αριθμός αυτός έφτασε τους 450.000 τα τελευταία χρόνια.¹⁹² Αλλά και για τα εγκλήματα που αφορούν την ιδιοκτησία, επιβάλλονται αυστηρότερες ποινές σε σχέση με άλλα κράτη, παρόλο όμως που έχουν μικρότερη συχνότητα.

Για παράδειγμα στη Ν. Υόρκη έχει κανείς λιγότερες πιθανότητες να πέσει θύμα διάρρηξης ή κλοπής σε σχέση με το Λονδίνο.¹⁹³

Χαρακτηριστικό επίσης είναι ότι στις Η.Π.Α. δεν καταγράφεται μόνο αύξηση στον σωφρονιστικό πληθυσμό, αλλά ουσιαστικές αυξήσεις καταγράφονται και στην υφ’

¹⁹⁰ Blumstein, A., Beck, A.J., (1999), ‘Population Growth in U.S. Prisons, 1980-1996’ στο Tonry, M., Petersilia, J. (επιμ.) Prisons: Crime Justice – A review of Research. Vol 26, University of Chicago Press, Chicago, σελ. 17-61), όπως αναφέρεται στο Mauer, M., (2003), ο.π.

¹⁹¹ Mauer, M. (2001), ‘The causes and consequence of prison growth in the United States’, στο Garland, D., (επιμ.), (2001), *Mass Imprisonment*, Sage, London, σελ. 6

¹⁹² Mauer, M. (2003), ο.π.

¹⁹³ Mauer, M. (2003), ο.π.

όρων απόλυση (parole) και την επίβλεψη (probation), με αποτέλεσμα, εάν η φυλάκιση, η parole και η probation υπολογιστούν συνολικά, προκύπτει ότι ο 1 στους 34 ανηλίκους ή το 2% του πληθυσμού βρίσκεται (έτος 1998) σε καθεστώς ελέγχου.¹⁹⁴

Το Bureau of Justice Statistics¹⁹⁵ επίσης, αναφέρει σύμφωνα με τα πρόσφατα στοιχεία, ότι η αναλογία αυτών που καταδικάστηκαν αυξήθηκε. Πάνω από τα 2/3 των δραστών που αφορούσαν κακουργήματα οδηγήθηκαν στη φυλακή.

Ωστόσο, στην *Ευρώπη*, η συνεχής αύξηση των ποσοστών κάθειρξης θεωρείται ότι σχετίζεται περισσότερο με την επιμήκυνση των περιόδων κράτησης, παρά με την αύξηση των καταδικαστικών αποφάσεων που οδηγούν στη στέρηση της ελευθερίας, όπως συμβαίνει στις Η.Π.Α.¹⁹⁶ Σύμφωνα με τα στοιχεία από το King's London College¹⁹⁷, στην Ελλάδα οι υπόδικοι αποτελούν το 28,2% του συνολικού σωφρονιστικού πληθυσμού¹⁹⁸, στη Γαλλία το 36,1%¹⁹⁹, στη Ισπανία το 22,5 στην Ιταλία το 36,6%²⁰⁰, στην Αγγλία το 17,6%²⁰¹, στις Η.Π.Α. το 21,2%²⁰²

Οι μεγαλύτερης διάρκειας ποινές εγκλεισμού στην Ευρώπη σχετίζονται κυρίως με την εμπορία ναρκωτικών, τους κατ' επάγγελμα εγκληματίες και τη βίαιη εγκληματικότητα.²⁰³ Επίσης, η αντίδραση στην εγκληματικότητα των μεταναστών στηρίζεται κυρίως στον εγκλεισμό, παρά στις ενδιάμεσες και εναλλακτικές κυρώσεις, γεγονός που εντοπίζεται και στη μεταβαλλόμενη σύνθεση του πληθυσμού των φυλακών στην Ευρώπη.²⁰⁴ Ο ποινικός έλεγχος των ναρκωτικών και της μετανάστευσης θεωρείται ότι έχει επιδράσει σημαντικά στους δείκτες εγκλεισμού και όχι τόσο οι ομάδες πίεσης,²⁰⁵ όπως για παράδειγμα φαίνεται να συμβαίνει στις Η.Π.Α.

¹⁹⁴ MacKenzie, D.L. (2001), 'Corrections and Sentencing in the 21th century: Evidence-based Corrections and Sentencing', *The Prison Journal*, Vol. 81 (3), σελ. 305

¹⁹⁵ Bureau of Justice Statistics, www.ojp.usdoj.gov/bjs/glance.htm#Crime

¹⁹⁶ Wacquant, L. (2001), ο.π., σελ. 130

¹⁹⁷ International Centre for Prison Studies, King's London College, www.prisonstudies.org

¹⁹⁸ 2004

¹⁹⁹ 2005

²⁰⁰ 2005

²⁰¹ 2006

²⁰² 2005

²⁰³ Albrecht, H.J. (2002), 'Εξελίξεις στο σύγχρονο σωφρονισμό: Φυλακή και εγκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες' επίμετρο στο Χαΐδου, Α., (2002), *Το σωφρονιστικό σύστημα: Ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 202

²⁰⁴ το ίδιο

²⁰⁵ Albrecht, H.J. (2002), ο.π., σελ. 223

Από την άλλη μεριά, εμφανίζονται θεωρητικές προσεγγίσεις που θεωρούν τη φυλάκιση ως έναν από τους βασικότερους, μεταξύ άλλων, θεσμούς κοινωνικού ελέγχου και διαχείρισης του περιθωριοποιημένου και φτωχού πληθυσμού με αυταρχικό και κατασταλτικό τρόπο. Με την ίδια λογική που χρησιμοποιούνται θεσμοί, όπως το σχολείο, το ψυχιατρείο, ο στρατός ή το προνοιακό κράτος, ως αντιπροσωπευτικοί του κοινωνικού ελέγχου, χρησιμοποιείται και η φυλακή. Μόνο που στην περίπτωση αυτή η φυλακή, σε αντίθεση με τις λειτουργίες του προνοιακού κράτους είναι σαφώς πιο καταπιεστική και αυταρχική. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α., από τους Beckett & Western²⁰⁶, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι κοινωνικοί και οι ποινικοί θεσμοί στοχεύουν στη διακυβέρνηση του κοινωνικού περιθωρίου. Κατά τη δεκαετία του 1990, οι πολιτείες με λιγότερο γενναιόδωρα προγράμματα κοινωνικών παροχών, παρουσίαζαν υψηλότερο επίπεδο εγκλεισμού σε σχέση με αυτές που παρείχαν σημαντικότερες κοινωνικές παροχές. Επίσης, οι πολιτείες που είχαν περισσότερο φτωχό και Αφροαμερικάνικο πληθυσμό και νομοθετικό σώμα στο οποίο υπερίσχυαν οι Ρεπουμπλικάνοι, εστίαζαν περισσότερο στην επιλογή της φυλάκισης, έναντι αυτής της κοινωνικής παροχής. Η υποχώρηση συνεπώς του κράτους πρόνοιας, φέρνει στο προσκήνιο αυταρχικές μορφές διαχείρισης των κοινωνικών ομάδων, οι οποίες γίνονται αντιληπτές ως ‘troublemakers’ που αντικαθιστούν τις στρατηγικές της επανακοινωνικοποίησης και αναμόρφωσης και εκφράζουν μία μετατόπιση προς πιο τιμωρητικές προσεγγίσεις σχετικά την κανονικοποίηση του κοινωνικού περιθωρίου. Για άλλη μία φορά και στην προσέγγιση αυτή, τα επίπεδα της εγκληματικότητας, συνιστούν κατά βάση ένα εξωγενή παράγοντα των επιπέδων του εγκλεισμού.

Επιπροσθέτως, ο εξωγενής αυτός χαρακτήρας τονίζεται και μέσω της σύγκρισης των επιπέδων εγκλεισμού με αυτά της ανεργίας. Υποστηρίζεται ότι η φυλάκιση στοχεύει στην μείωση των επίσημων δεικτών ανεργίας, καθώς εκτοπίζει μεγάλο αριθμό ατόμων χαρακτηριζόμενων ως ‘πληθυσμός σε αναζήτηση εργασίας’. Στο επιχείρημα όμως αυτό, έχουν εκφραστεί διάφορες αντιρρήσεις καθώς, σύμφωνα με τα επίσημα κριτήρια ανεργίας, έτσι όπως ορίζονται από το Department of Labor των Η.Π.Α., η πλειοψηφία όσων εκτίουν ποινές φυλάκισης εργάζονταν κατά τη διάρκεια του μήνα

²⁰⁶ Beckett, K., Western, B. (2001), ‘Governing social marginality: Welfare, incarceration and the transformation of state policy’ στο Garland, D. (επιμ.), (2001), *Mass imprisonment*, Sage, London, σελ. 35-50

πριν τη σύλληψή τους.²⁰⁷ Ωστόσο, δεν αναφέρεται για πόσο διάστημα και εάν οι εργασίες τους χαρακτηρίζονταν από σταθερότητα στο χρόνο και σχετική αποδοτικότητα αναφορικά με την αμοιβή και την ικανοποίηση.

Οι ερευνητές ωστόσο, υποστηρίζουν ότι ο πλασματικός εξωραϊσμός των επιπέδων ανεργίας μέσω της φυλάκισης, μακροπρόθεσμα επανατροφοδοτεί τους δείκτες ανεργίας, γιατί δημιουργεί ένα εξαθλιωμένο εργατικό δυναμικό, το οποίο αποτελείται από τους πρώην εγκλείστους, που χωρίς καμία αξίωση, παρά μόνο για τα υποβαθμισμένα επαγγέλματα, στηρίζουν τις δομές της παραοικονομίας²⁰⁸

Το οικονομικό επιχείρημα που συνδέει τον εγκλεισμό με τους δείκτες της ανεργίας και γενικότερα με τις επικρατούσες οικονομικές συνθήκες, έχει μακρά ιστορία στις προσεγγίσεις των εγκληματολόγων.

Στο πλαίσιο της προσέγγισης αυτής, και ορμώμενοι κυρίως από τη μαρξιστική προσέγγιση, οι Otto & Kirchheimer θεωρούν ότι το δίκαιο και η τιμωρία, έτσι όπως εκφράζονται θεσμικά, συνιστούν όχι μόνο μία κοινωνική απάντηση στην εγκληματικότητα αλλά κυρίως ένα μηχανισμό που υπαγορεύεται από την πάλη των τάξεων, ανάμεσα στους φτωχούς και τους πλούσιους, στη μπουρζουαζία και το προλεταριάτο.²⁰⁹ Υποστηρίζουν επομένως, ότι ο πληθυσμός της φυλακής, δεν εξαρτάται από το έγκλημα, αλλά από τις συγκεκριμένες επικρατούσες οικονομικές και ιστορικές συνθήκες.²¹⁰

Στην ίδια κατεύθυνση, ανανεωμένη και προσαρμοσμένη όμως στα σύγχρονα κοινωνικά δεδομένα, κινείται η προσέγγιση του Wacquant L. Ο Wacquant θεωρεί ότι η υιοθέτηση των τιμωρητικών λειτουργιών του κράτους, ανάμεσα στις οποίες η λειτουργία και ενίσχυση της φυλακής, στοχεύει σε μία νέα διαχείριση των φτωχών, των φυλετικά και εθνικά διαφορετικών, προκειμένου να ελεγχθούν αποτελεσματικότερα οι κοινωνικές αυτές κατηγορίες και να αποτελέσει η στρατηγική αυτή το απαραίτητο συμπλήρωμα για την επιτυχή επιβολή αλλά και αποδοχή των αυταρχικών και νεοφιλελεύθερων πολιτικών στους υπόλοιπους πολίτες.²¹¹

²⁰⁷ Greenberg, D. (2001), 'Novus Ordo Saeclorum? A commentary on Downes, and on Beckett and Western στο Garland, D. (επιμ.), (2001), *Mass Imprisonment*, Sage, London, σελ. 72

²⁰⁸ Wacquant, L. (2001), ο.π., σελ. 123

²⁰⁹ Garland, D. (1991), *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory*, Clarendon Press, Oxford, Norfolk, σελ. 91-92

²¹⁰ Garland, D. (1991), ο.π., σελ. 96

²¹¹ Wacquant, L. (2001), σελ. 123

Στην ίδια περίπου συλλογιστική, ο Z. Bauman²¹² υποστηρίζει ότι ο σωφρονιστικός πληθυσμός είναι ένας ‘πλεονάζων πληθυσμός’, φτωχός και περιθωριοποιημένος, ο οποίος στο προνοιακό κράτος αντιμετωπιζόταν ως βασανισμένος και δυστυχισμένος, ο οποίος βίωνε ένα συλλογικό πλήγμα. Τώρα όμως, μέσω της φυλάκισης και της ποινικής δικαιοσύνης, ο πληθυσμός αυτός ανάγεται σε ‘τάξη κακούργων’ και ‘εσωτερικών δαιμόνων’, των οποίων η κοινωνική ανέχεια λαμβάνεται πλέον ως ατομικό αδίκημα. Από το προνοιακό κράτος γίνεται τελικά μετάβαση στην ‘ενοχοποίηση της φτώχειας’ και την ενίσχυση του θεσμού της φυλακής.

Οι Feeley M. και Simon J.²¹³ θεωρούν, ήδη από το 1992, ότι υπάρχει μία μετατόπιση στη ιδεολογία της ποινικής δικαιοσύνης και του θεσμού της φυλακής, την οποία ορίζουν ως ‘νέα ποινολογία’ που αντιδιαστέλλεται με την ‘παλαιά ποινολογία’. Με βάση τη ‘νέα ποινολογία’ ερμηνεύουν την αύξηση του σωφρονιστικού εγκλεισμού και την επέκταση της επιτήρησης και τιμωρίας. Συγκεκριμένα, το περιεχόμενο της ‘νέας ποινολογίας’ προσεγγίζεται μέσα από την εμφάνιση ενός νέου λόγου που σχετίζεται με την πιθανότητα και τον κίνδυνο, και αντικαθιστά τους παλαιότερους λόγους που αναφέρονταν είτε στην κλινική διάγνωση, είτε στο αναμορφωτικό πρόταγμα. Η ‘νέα ποινολογία’ αφορά την επικέντρωση σε στόχους και πρακτικές που στοχεύουν στους δράστες ως σύνολο, κατατάσσοντάς τους σε συγκεκριμένες κατηγορίες.²¹⁴ Ως ‘παλαιά ποινολογία’ προσδιορίζονται οι, σε ατομική βάση, θεωρίες περί τιμωρίας που στόχευαν κυρίως στην αναμόρφωση του δράστη.

Οι συγγραφείς θεωρούν ότι το φαινόμενο της μαζικής και επιλεκτικής φυλάκισης των τελευταίων ετών, δεδομένου ότι τα επίπεδα της επίσημα αναφερόμενης εγκληματικότητας καθώς και της θυματοποίησης πέφτουν, είναι αποτέλεσμα του παραπάνω διαχειριστικού πλαισίου που επιβάλλει ποινές προσπαθώντας να κατηγοριοποιήσει και να κατατάξει, όσους ορίζει ως επικίνδυνες ομάδες, δηλαδή τους εθνικά, φυλετικά και κοινωνικά διαφορετικούς. Ο θεσμός της ποινικής δικαιοσύνης δεν αξιολογείται κριτικά με βάση ουσιαστικούς κοινωνικούς στόχους, αλλά με βάση τις μειωμένες πλέον προσδοκίες του που δημιουργούν η τεχνοκρατική ορθολογικότητα και η αποτελεσματικότητα του ελέγχου απέναντι σε πληθυσμιακά

²¹² Bauman, Z. (2002), *Η μετανεωτερικότητα και τα δεινά της*, Ψυχογίος, Αθήνα, σελ. 77-95

²¹³ Feeley, M., Simon, J. (1992), ‘The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and its Implications’, *Criminology*, Vol. 30 (4), σελ. 449-474

σύνολα. . Από το δράστη και την αναμόρφωσή του κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60, το σύστημα οδηγήθηκε από τα μέσα του '70 και μετά στη διαχείριση των επικίνδυνων ομάδων, μέσω του αποτελεσματικού ελέγχου τους και της αχρήστευσής τους για μεγάλο χρονικό διάστημα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι συγγραφείς *‘η φυλάκιση (σήμερα), υπόσχεται να μειώσει το έγκλημα, όχι αλλάζοντας το δράστη ή το κοινωνικό του πλαίσιο, αλλά ρυθμίζοντας εκ νέου τη διανομή των δραστών στην κοινωνία’*²¹⁵

Στην προσέγγιση αυτή ωστόσο, έχει ασκηθεί οξεία κριτική. Κατ’ αρχάς, υποβαθμίζει το ρόλο του ανθρώπινου παράγοντα, όσο αφορά την αλλαγή αλλά και την εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής, αγνοεί κάποιες θετικές πλευρές της έννοιας της ‘διαχείρισης’ (managerialism), χάνει τη συνέχεια ανάμεσα στα παλιά και στα σύγχρονα ποινικά χαρακτηριστικά, και περιορίζεται στο μακροεπίπεδο της ανάλυσης. Πολύ περισσότερο, παραμένει μία (εμπνευσμένη) υπόθεση, παρά μία πραγματική ποινική λογική.²¹⁶

Οι εξελίξεις στις φυλακές όμως επηρεάζονται και από το *πολιτικό πεδίο*, στην βάση της απόσπασης κοινωνικής συναίνεσης απέναντι στις κρατική πολιτική και την απόσπαση ψήφων μέσω των προτάσεων της αντεγκληματικής πολιτικής που διακηρύσσει το εκάστοτε πολιτικό κόμμα. Έτσι το γενικό πολιτικό κλίμα συμμετέχει στη διαμόρφωση των στάσεων, των πεποιθήσεων και των αντιλήψεων σε σχέση με το έγκλημα και την τιμωρία του και διαμορφώνει μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα τη θέση της φυλακής μέσα στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης.²¹⁷ Οι πολιτικοί παράγοντες που επιδρούν στην ανάπτυξη της φυλάκισης, έχουν αποτελέσει αντικείμενο ερευνών στις Η.Π.Α. και έχουν δείξει ότι η επίδραση της πολιτικής των κομμάτων στην τιμωρία του εγκλήματος εξαρτάται από την έκταση του εκλογικού ανταγωνισμού που αντιμετωπίζουν οι νομοθέτες.²¹⁸ Στο σημείο αυτό η επίδραση του ρεπουμπλικανικού κόμματος από το 1980 και μετά θεωρείται κυρίαρχη.

²¹⁴ Feeley, M., Simon, J., (1992), ο.π., σελ 450

²¹⁵ Feeley, M., Simon, J. (1992), ο.π., σελ 548

²¹⁶ Cheliotis, L. (2006), ‘How iron is the iron cage of new penology?’, *Punishment and Society*, Vol. 8(3), σελ. 313

²¹⁷ Albrecht, H.J. (2002), ο.π., σελ. 192

²¹⁸ Stucky, T., Heimer, K., Lang, J. (2005), Partisan Politics, Electoral Competition and Imprisonment: An analysis of States over time’, *Criminology*, Vol. 43 (1), σελ. 211

Μέσα στους γενεσιουργούς παράγοντες που καταγράφονται διεθνώς σχετικά με την αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού σημαντική θέση κατέχουν τα *αισθήματα ανασφάλειας του πληθυσμού και ο φόβος του εγκλήματος*, τα οποία φαίνεται να διαμορφώνουν υποστηρικτικές στάσεις των πολιτών απέναντι σε αυστηρές και τιμωρητικές πολιτικές απέναντι στο έγκλημα και την αντιμετώπισή του, θεωρώντας έτσι ότι το έγκλημα αντιμετωπίζεται αποτελεσματικότερα.

Η υποστήριξη της φυλακής από τη μεριά των πολιτών καθώς και η υποστήριξη για την ανέγερση νέων φυλακών, σε έρευνες που έχουν γίνει στις Η.Π.Α. φαίνεται να συνδέεται με τη πεποίθηση ότι μέσω της δημιουργίας νέων φυλακών θα απολαμβάνουν περισσότερη δημόσια ασφάλεια και δεν υπολογίζουν το κόστος που θα πρέπει να πληρώσουν για τη δημιουργία και τη λειτουργία τους.²¹⁹

Ωστόσο, σημαντικό είναι το κοινό να ευαισθητοποιηθεί μέσα από τη γνώση για τις συνθήκες κράτησης, το κόστος λειτουργίας της φυλακής και τη δυνατότητα των εναλλακτικών κυρώσεων.

Η κυριαρχία της φυλακής έναντι άλλων κυρώσεων επηρεάζει τόσο τις λαϊκές αναπαραστάσεις, όσο και μέρος του πολιτικού διαλόγου, συνεπώς η καλύτερη γνώση για το τι είναι και τι σημαίνει φυλακή από τη μεριά του κοινού, σημαίνει και καλύτερη κατανόηση των προβλημάτων όλων όσοι ενεπλάκησαν στο θεσμό αυτό.²²⁰

Χρησιμοποιώντας τα συναισθήματα αυτά, υιοθετείται ένας δημαγωγικός λαϊκισμός (populist punitiveness) στην πολιτική σφαίρα, προσπαθώντας να κερδίσει κυρίως στον τομέα των εντυπώσεων, προβάλλοντας τις πολιτικές τιμώρησης και ασφάλειας σε περίοπτη θέση στην προεκλογική agenda. Η θεματολογία περί το έγκλημα και την τιμωρία του δύναται να αποσπάσει, έναντι των υπολοίπων κοινωνικών θεμάτων, τη μεγαλύτερη δυνατή κοινωνική συναίνεση. Αρκεί πολλές φορές να φανεί κανείς σκληρός απέναντι στο έγκλημα, άρα και αποτελεσματικός (σε συμβολικό επίπεδο). Όμως, η αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα στην κοινή γνώμη και την ποινική πρακτική δεν είναι εύκολο ν' αναδυθεί άμεσα μέσα από την ερευνητική διαδικασία και γι' αυτό το λόγο προκύπτουν συχνά αντιφατικά αποτελέσματα ερευνών.

²¹⁹ Useem, B., Liedka, R., Piehl Morrison, A., (2003), 'Popular support for the prison built-up', *Punishment and Society*, Vol. 5(1), σελ. 5-32

²²⁰ Μαγγανάς, Α. (1999), 'Το σωφρονιστικό πρόβλημα: Προσωπικές εμπειρίες από τον Καναδά και το Κεμπέκ', στο Μαγγανάς, Α., (1999), *Θέματα Εγκληματολογικά και Ποινικού Δικαίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 319

Από την άλλη μεριά, είναι γεγονός ότι στις Η.Π.Α., οι δείκτες της βίαιης εγκληματικότητας είναι ιδιαίτερα υψηλοί. Ακόμα και μετά την πτώση της δεκαετίας του '90, παραμένουν σε υψηλά επίπεδα, συγκρινόμενοι με αυτούς των υπολοίπων δυτικών κρατών. Ωστόσο, οι δείκτες της εγκληματικότητας που αφορούν τα αδικήματα κατά της περιουσίας σε πολλές χώρες της Ευρώπης είναι υψηλότεροι σε σχέση με αυτές των Ηνωμένων Πολιτειών.²²¹ Οι υπόλοιπες χώρες που παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα εγκλεισμού, όπως η Ρωσία, η Κίνα και η Νότια Αφρική, η καθεμία για διαφορετικούς λόγους, δεν έχουν υιοθετήσει σε σημαντικό βαθμό τις δημοκρατικές διαδικασίες, όπως τουλάχιστον κατανοούνται από τον αναπτυγμένο δυτικό κόσμο, και βρίσκονται ακόμα σε κοινωνική και πολιτική μετάβαση.

Αυτό που κυρίως ενδιαφέρει στην παρούσα μελέτη, είναι η διαπίστωση ότι οι Η.Π.Α. κατέχουν σταθερά την πρώτη θέση, όσο αφορά το σωφρονιστικό τους πληθυσμό με συνεχή αυξητική τάση και η Ευρώπη φαίνεται ν' ακολουθεί με τάσεις αύξησης του σωφρονιστικού πληθυσμού σε όλα ανεξαιρέτως τα κράτη, ακόμα και σε αυτά, όπως τα Σκανδιναβικά, που είχαν, κατά παράδοση, πολύ χαμηλά επίπεδα εγκλεισμού.

Χαρακτηριστικό είναι ότι από τη διαπίστωση της δεκαετίας του '70, πως 'τίποτα δεν λειτουργεί' 'ή 'τίποτα δεν φέρνει αποτέλεσμα' (nothing works)²²², φτάσαμε στο ότι η φυλακή πράγματι λειτουργεί (prison does indeed work)²²³, αλλά με διαφορετική έννοια από αυτήν που οι προηγούμενες δεκαετίες είχαν θέσει. Λειτουργεί όχι ως μέσο αναμόρφωσης και επανακοινωνικοποίησης του δράστη αλλά ως μέσο αχρήστευσής του. Δηλαδή, αποτελεί μία μεγάλη δεξαμενή που κρατά τους δράστες, για μεγάλο χρονικό διάστημα, μακριά από τους δρόμους, εξουδετερώνοντας τη δυνατότητά τους να εγκληματήσουν εκ νέου. Με αυτό τον τρόπο όμως επίσης, συμβάλλει στη σταθεροποίηση της κοινωνίας της αγοράς, παρέχοντας μία επίφαση αποτελεσματικής δράσης κατά του εγκλήματος, που ενισχύει της κοινωνικές αναπαραστάσεις του αποκλεισμού, και ενδυναμώνει την εμπιστοσύνη απέναντι στις

²²¹ Downes, D. (2001), 'The macho penal economy: Mass Incarceration in the United States-a European perspective', *Punishment and Society*, Vol. 3 (1), σελ. 62

²²² Martinson, R., (1994), 'What works? Questions and answers about prisons reform' *Public Interest*, Vol. 35(2), σελ. 22-54. Ωστόσο κριτική έχει ασκηθεί ως προς τα συμπεράσματα που παρουσιάζονται στο άρθρο καθώς αμφισβητήθηκε, τόσο η μεθοδολογία της έρευνας, όσο και τα προγράμματα που επιλέχθηκαν, τα οποία θεωρήθηκε ότι δεν είχαν εφαρμοστεί κατάλληλα, ώστε να μπορεί να γίνει αντικειμενική αποτίμηση της αποτελεσματικότητάς τους, όπως αναφέρεται στο Albrecht, H.J. (2002), ο.π., σελ. 214 και στο McKenzie, D.L., (2001), 'Corrections and Sentencing in the 21st century: Evidence-based corrections and sentencing. *The Prison Journal*, Vol. 81 (3), σελ. 302

²²³ Downes, D. (2001), ο.π., σελ. 62

εκάστοτε κυβερνήσεις. Το ερώτημα που προκύπτει είναι, εάν μία τέτοιου είδους κοινωνική και πολιτική επιλογή συνιστά τελικά μία δημοκρατική λύση, σύμφωνη με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι σύγχρονες κοινωνίες του 21^{ου} αι. έχουν πλέον πάρει τις αποστάσεις τους από τα καταργητικά προτάγματα προηγούμενων εποχών (Mathiesen, Hulssman) και ενισχύουν, πέρα από οποιοδήποτε κόστος, οικονομικό και κοινωνικό, τη σωφρονιστική αντεγκληματική πολιτική, ως βασική λύση μείωσης της εγκληματικότητας. Οπωσδήποτε όμως, η διάσταση του εγκλεισμού στις Η.Π.Α., συνιστά ένα ξεχωριστό παράδειγμα (exceptionism), τουλάχιστον ως τώρα, το οποίο παραμένει μέσα στη μοναδικότητά του, γιατί συντελείται σε μία χώρα που έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει τον υπόλοιπο κόσμο, και να 'εξάγει' τις πολιτικές της ως επιτυχημένες και αποτελεσματικές.

Κατά τον Garland το φαινόμενο που ονομάζει 'μαζική φυλάκιση' (mass imprisonment) αποτελεί πλέον έναν κοινωνικό θεσμό που δομεί την εμπειρία συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων.²²⁴ Λαμβάνοντας υπόψη την έκταση του εγκλεισμού σε ομάδες Αφροαμερικάνων, Λατίνων και αποκλεισμένων από τις κοινωνικές διαδικασίες των σύγχρονων κοινωνιών, η φυλάκιση δεν αφορά πια την τύχη κάποιων μεμονωμένων εγκληματιών, αλλά μετατρέπεται σε θεσμό που διαμορφώνει τις εμπειρίες με βάση τις οποίες κοινωνικοποιούνται σύνολα του πληθυσμού, καθώς κάθε οικογένεια, κάθε νοικοκυριό των ομάδων αυτών έχει άμεση προσωπική γνώση από τη φυλακή, μέσω ενός συζύγου, παιδιού, γονέα, γείτονα ή φίλου.²²⁵ Εκτός όμως από τον πληθυσμό που εκτίει την ποινή του στην φυλακή, σημασία έχει να συνυπολογιστεί και ο πληθυσμός που βρίσκεται κάτω από τον 'πέλεκυ της δικαιοσύνης', δηλαδή όσοι βρίσκονται καταδικασμένοι με αναστολή, για παράδειγμα 3,26 εκατ. το 1997 και 685.000 κατάδικοι που απολύθηκαν υπό όρους. Ένα σύνολο δηλαδή που αγγίζει τα 5,7 εκατ. κατοίκους στις Η.Π.Α., ή πιο εντυπωσιακά το 5% των αντρών άνω των δεκαοκτώ ή ακόμα πιο εντυπωσιακά ένα μαύρο άντρα στους πέντε.²²⁶

²²⁴ Garland, D. (2001), 'The meaning of mass imprisonment' στο Garland, D., (επιμ.), (2001), *Mass Imprisonment*, Sage, London, σελ. 2

²²⁵ το ίδιο

²²⁶ Wacquant, L. (2001), *ο.π.*, σελ. 104

Αποδεικνύει, επίσης ότι, ενώ οι εναλλακτικές κυρώσεις συνιστούν μέρος της αντεγκληματικής πολιτικής στην Β. Αμερική και την Ευρώπη, παρουσιάζουν αδυναμία εδραίωσης και ανάπτυξης, τόσο στο επίπεδο της πρακτικής, όσο και στο επίπεδο της κοινωνικής συνείδησης των πολιτών, με αποτέλεσμα την αποδυνάμωσή τους και την ενίσχυση της λειτουργίας της φυλακής, πέρα από οποιαδήποτε ορθολογική και δημοκρατική αποτίμηση του οικονομικού και κοινωνικού της κόστους.

Εκτός όμως από την επίσημη ποινή υπάρχουν και άλλες ‘αόρατες ποινές’, ή παρεπόμενες ποινές που αφορούν τόσο τις συνθήκες κράτησης, όσο και το διάστημα μετά την αποφυλάκιση.²²⁷

Σχετικά με τις *συνθήκες κράτησης* των φυλακών, πέρα από την κριτική που έχει ασκηθεί γενικότερα και επικεντρώνεται κυρίως στον υπερπληθυσμό των φυλακών, τις συνθήκες υγιεινής, την παλαιότητα των κτιρίων και τις ογκώδεις εγκαταστάσεις, τις αυθαιρεσίες απέναντι στους κρατούμενους, την ενδεχόμενη κακοποίησή τους κ.τ.λ., οι νέες τάσεις, οι οποίες έχουν εμφανιστεί ήδη από τη δεκαετία του ’80 περιλαμβάνουν ‘bootcamps’, ‘lethal fences’, ‘chaingangs’, μείωση των αθλητικών δραστηριοτήτων και γενικότερα των ‘προνομίων’, ειδική μεταχείριση για τους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων και συμμετοχή των δραστών στα έξοδα διαμονής. Αυτές οι νέες τάσεις εμφανίζεται κυρίως στις Η.Π.Α. και κατά δεύτερο λόγο στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Γενικώς, φαίνεται να αποσιωπάται το γεγονός πως η τιμωρία του δράστη είναι ο εγκλεισμός του στη φυλακή και η στέρηση της ελευθερίας που απορρέει από αυτή. Δεν οδηγείται λοιπόν κάποιος στη φυλακή για να τιμωρηθεί, έχει ήδη τιμωρηθεί και γι’ αυτό βρίσκεται στην φυλακή. Ό,τι προκύπτει, ως απόρροια των συνθηκών φυλάκισης, είναι είτε επιπρόσθετη τιμωρία, είτε μη έκδηλες μορφές αποτροπής από το έγκλημα.

Σε διάφορα μέρη του κόσμου, επίσης έχουν κατασκευαστεί, ειδικά τμήματα μέσα στις φυλακές ή ξεχωριστές φυλακές που θεωρούνται ύψιστης ασφάλειας, όπου και φυλάσσονται ειδικές κατηγορίες κρατουμένων (επικίνδυνοι, βίαιοι, τρομοκράτες, κ.λ.π.). Στις Η.Π.Α., οι φυλακές υψίστης ασφάλειας ονομάζονται super-max (super

²²⁷ Mauer, M. (2003), ο.π.

maximum security prisons) ή Special Housing Unit (SHU) και με βάση την αρχιτεκτονική τους, τον τρόπο λειτουργίας και τη χρήση των νέων τεχνολογιών, συνιστούν πολύ αυστηρά περιβάλλοντα στα οποία η απομόνωση σε επίπεδο λεκτικό, οπτικό και συναισθηματικό και η συνεχής παρακολούθηση μέσα από 'διάφανα' κελιά ή κλειστά κυκλώματα τηλεόρασης είναι τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά.²²⁸ Στις Η.Π.Α. τα τμήματα ή οι φυλακές υψίστης ασφαλείας γνωρίζουν επίσης αύξηση περίπου 20 φορές σε 15 χρόνια, με αποτέλεσμα να υπάρχουν 20.000 κρεβάτια στις φυλακές αυτές (έτος 2000).²²⁹

Ωστόσο, η κατάταξη των ανθρώπων με βάση την επικινδυνότητά τους, τίθεται υπό αίρεση, ειδικότερα σε σχέση με τις πιθανότητες λάθους που απορρέουν από κάθε είδους κατάταξη. Από την άλλη μεριά, ο έλεγχος της λειτουργίας των φυλακών αυτών συχνά δεν είναι επαρκής, ώστε να μειώσει τα περιθώρια αυθαιρεσιών. Επίσης, πόση ασφάλεια και για πόσο διάστημα είναι αρκετή για κάποιον έγκλειστο και ποιος είναι αυτός που το κρίνει. Τέλος, δικαιούται ένα κράτος και μία κοινωνία να λειτουργούν φυλακές που ακροβατούν ανάμεσα στην 'πολιτισμένη' τιμωρία και την κατάφωρη προσβολή των δικαιωμάτων του ανθρώπου;

Επίσης, έρευνες αποδεικνύουν ότι οι κρατούμενοι αποτελούν μία ομάδα υψηλού κινδύνου σε σχέση με βίαιους και φυσικούς θανάτους. Το ποσοστό ασθενειών παγκοσμίως είναι μεγαλύτερο απ' ό,τι στο γενικό πληθυσμό. Επίσης, οι αυτοκτονίες αποτελούν την πρώτη αιτία θανάτου και η συχνότητα των ανθρωποκτονιών είναι υψηλότερη μεταξύ των κρατουμένων, από ότι στον υπόλοιπο πληθυσμό.²³⁰

Μετά την αποφυλάκιση, στις Η.Π.Α., διατηρούνται ακόμα οι λεγόμενες 'αόρατες ποινές'.²³¹ Τα άτομα που έχουν καταδικαστεί για παραβάσεις σχετικά με τα ναρκωτικά δεν μπορούν να λαμβάνουν επίδομα από την πρόνοια, να μένουν σε δημόσιες κατοικίες, χάνουν δια παντός το δικαίωμα ψήφου, και αποκλείονται από το δικαίωμα πρόσβασης σε οικονομική βοήθεια για την ανώτερη εκπαίδευση. Αυτά ισχύουν ακόμα και για μητέρες, οι οποίες έχουν καταδικαστεί μόνο μία φορά για

²²⁸ Zimring, F., Hawkins, G. (2004), 'Democracy and the Limits of Punishment: A Preface to Prisoners' Rights' στο Tonry, M. (2004), *The future of punishment*, Oxford University Press, New York, σελ. 167

²²⁹ Zimring, F., Hawkins, G. (2004), ο.π., σελ. 168

²³⁰ Θέμελη, Ο. (2005), 'Βίαιοι θάνατοι στη φυλακή: Επιστροφή στον τιμωρητικό χαρακτήρα της ποινής;', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 11/2005:1330-1335, σελ. 1333

²³¹ Mauer, M. (2003), ο.π., σελ. 14-15

διακίνηση μικρής ποσότητας ναρκωτικών. Το δικαίωμα ψήφου έχουν συνολικά χάσει 4 εκατ. Αμερικάνοι, κάποιοι από αυτούς για πάντα. Η επίπτωση στην κοινότητα και στους δημοκρατικούς θεσμούς είναι αδιαμφισβήτητη μεγάλη, έστω κι αν υπολογίσει κανείς ότι πολλοί από αυτούς μπορεί να μην είχαν ψηφίσει ποτέ ή να μην ψήφιζαν έτσι κι αλλιώς στο μέλλον. Σημασία όμως έχει η δυνατότητα πρόσβασης στη διαδικασία του εκλέγειν και εκλέγεσθαι και πέρα από τις πρακτικές συνέπειες και τον έλεγχο που ασκείται σε μία μεγάλη μερίδα του πληθυσμού, που κυρίως αποτελείται από Αφροαμερικάνους, σημαντικές είναι οι συναισθηματικές επιπτώσεις πάνω στον αποκλεισμένο πληθυσμό. Καταργείται το συναίσθημα ότι εντάσσεται κανείς, δια της δυνατότητας συμμετοχής του, σε έναν τόπο ή ότι η εθνικότητα του αμερικανού πολίτη είναι τελικά ανενεργή. Οι έννοιες 'ξένος' και 'αλλοτρίωση' μάλλον βρίσκουν εδώ τον 'ιδεότυπό' τους στο 21ο αι. σ' ένα από τα πιο αναπτυγμένα κράτη του κόσμου.

Υπάρχουν επίσης, 1.5 εκατ. παιδιά τα οποία έχουν ένα γονέα στη φυλακή και όσο αφορά τα παιδιά των αφροαμερικάνων, ο δείκτης είναι 1 στα 14 με ένα γονέα στη φυλακή. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να ληφθεί υπόψη όχι μόνο το στίγμα σ' αυτά τα παιδιά αλλά και η έλλειψη οικονομικής και συναισθηματικής υποστήριξης που βιώνουν. Ιδιαίτερα εάν σκεφτεί κανείς το υψηλό ποσοστό φυλάκισης των αφροαμερικάνων, προκύπτει ότι οι οικογένειες που βιώνουν τις αρνητικές συνέπειες είναι οι οικογένειες που ήδη θεωρούνται κοινωνικά αποκλεισμένες και έτσι επιβαρύνονται διπλά.²³²

Κατά μία έννοια μπορεί να ειπωθεί ότι εκεί που παλαιότερα υπήρχαν θεσμοθετημένα οι φυλετικές διακρίσεις, ως μηχανισμοί αποκλεισμού, τώρα υπάρχει ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος που ασκούν οι δημοκρατικοί θεσμοί, παράγοντας το ίδιο αποτέλεσμα, τον αποκλεισμό σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής.

Η ίδια συνθήκη επαναλαμβάνεται και στην Ευρώπη σχετικά με το δυσανάλογα υψηλό ποσοστό μεταναστών στις φυλακές. Για παράδειγμα σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία²³³, στην Ελλάδα το ποσοστό των μεταναστών στις φυλακές το 2004 ήταν 41,7%,²³⁴ στη Γαλλία 21,4%²³⁵, στην Ισπανία 29,7%²³⁶, στην Ιταλία

²³² Mauer, M. (2003), σελ. 15

²³³ International Centre for Prison Studies, Kings's College London, www.prisonstudies.org

²³⁴ ενώ το 1996 το ποσοστό ήταν 36%, European Sourcebook 2003, Correctional statistics, σελ. 199

33,5%²³⁷, στην Αγγλία και Ουαλία 12,5%²³⁸, στη Σουηδία 26,2%²³⁹, στη Νορβηγία 17,7%²⁴⁰, στην Πορτογαλία 17,3%²⁴¹, στη Γερμανία 28,2%²⁴².

Σχετικά με τη μεταβολή του αριθμού των μεταναστών στις φυλακές και με βάση όσα αναφέρονται στο European Sourcebook-2003²⁴³ προκύπτει σημαντική αύξηση σε όλες σχεδόν τις χώρες της Δυτικής, Βόρειας και Νότιας Ευρώπης κατά το διάστημα 2000-2003. Η υψηλότερη είναι αυτή της Φιλανδίας (161%), της Ισπανίας (28%) και ακολουθούν η Πορτογαλία (11%), η Γερμανία (9%), η Αγγλία και Ουαλία (8%). Η Γαλλία μόνο παρουσίασε σημαντική μείωση (-26%), η οποία το 2000 είχε 22% κρατούμενους μετανάστες στις φυλακές, έναντι 30% το 1995 και φαίνεται ότι σύμφωνα με τα πρόσφατα ποσοστά που αναφέρθηκαν παραπάνω (21,4%) υπάρχει μία μικρή αλλά σταθερή τάση του ξένου πληθυσμού στη χώρα αυτή προς τα κάτω.

Εάν συγκρίνει κανείς και τα πιο πρόσφατα αποτελέσματα του European Sourcebook –2006²⁴⁴ για το διάστημα 2000-2003 προκύπτει ότι οι αυξητικές τάσεις εγκλεισμού συνεχίζονται (μεταβολή με διψήφια ποσοστά προς τα πάνω) σε χώρες όπως η Αυστρία, η Κύπρος, η Γαλλία, η Φιλανδία, η Ελλάδα, η Ολλανδία, η Ισπανία, η Σουηδία, Αγγλία και η Σκοτία. Πτωτικές τάσεις εμφανίζονται, εκτός από κάποιες χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, μόνο στην Ελβετία.

Ο Wacquant, θεωρεί ότι οι «ξένοι και οι σχεδόν ξένοι»²⁴⁵ (*quasi-foreigners*) θα είναι οι 'μαύροι' της Ευρώπης»,²⁴⁶ στο βαθμό που οι κοινωνίες της Δυτικής Ευρώπης αναπαράγουν ανάλογες συνθήκες με αυτές της Βορειοαμερικάνικης κοινωνίας, ακολουθώντας το δρόμο της ποινικής διαχείρισης της φτώχειας και της ανισότητας και ζητώντας από το σύστημα της φυλακής, όχι μόνο να συγκρατήσει το έγκλημα αλλά επίσης να κανονικοποιήσει πληθυσμούς που θεωρούνται ανεπιθύμητοι και επικίνδυνοι. Συνεχίζοντας αναφέρει ότι η συνθήκη αυτή συνιστά έναν 'εγκλεισμό της

²³⁵ κατά την απογραφή του 2003

²³⁶ κατά την απογραφή του 2006

²³⁷ απογραφή 2005

²³⁸ απογραφή 2005

²³⁹ απογραφή 2005

²⁴⁰ απογραφή 2005

²⁴¹ απογραφή 2004

²⁴² απογραφή 2004

²⁴³ European Sourcebook 2003, Correctional statistics, σελ. 199

²⁴⁴ European Sourcebook 2006, Correctional statistics, σελ. 129

²⁴⁵ δεύτερη γενιά μεταναστών

διαφορετικότητας²⁴⁷ και μία διαδικασία εγκληματοποίησης των μεταναστών, η οποία τείνει ν' αναπαράγει το φαινόμενο που καλείται ν' αντιμετωπίσει, σύμφωνα με το γνωστό μηχανισμό της 'αυτοεπιβεβαιούμενης προφητείας' του Μέρτον.²⁴⁸ Ο Foucault το έχει εκφράσει παραστατικά: «Εσείς [η κοινωνία] μας στέλνετε το σήμα ότι [οι έγκλειστοι] είναι άγρια κτήνη, εμείς [οι δεσμοφύλακες, οι εκπρόσωποι του νόμου και της τάξης] με τη σειρά μας το στέλνουμε σ' αυτούς. Και όταν το μάθουν καλά πίσω από τα κάγκελά τους, θα τους στείλουμε πίσω σε σας».²⁴⁹

Η σωφρονιστική διαχείριση των μεταναστών τούς αναγάγει σε σύμβολα και στόχους πάνω στα οποία προβάλλονται όλες οι κοινωνικές ανασφάλειες και αγωνίες, καθιστώντας τους ως τους 'βολικούς εχθρούς' του συστήματος.²⁵⁰

Οι μαύροι, οι Λατίνοι, οι μετανάστες στην Ευρώπη συνιστούν ένα πληθυσμιακό απόθεμα που χρησιμοποιείται για να του αποδοθούν τα δεινά των σύγχρονων κοινωνιών, όπως, ανεργία, εγκληματικότητα, κ.α.. Είναι οι 'άλλοι', με βάση τους οποίους αποπειράται ν' οριστεί και να συναρθρωθεί ένα νομοταγές και καθαρό 'εμείς'.

Μία πολύ σημαντική διάσταση της φυλακής, είναι η *τάση ιδιωτικοποίησής* της, μερικής ή συνολικής.

Ως ιδιωτικές φυλακές ορίζονται οι φυλακές που λειτουργούν και εποπτεύονται από ιδιωτικές εταιρείες με σκοπό το κέρδος.²⁵¹

Βασικές μορφές επέμβασης του ιδιωτικού τομέα στις φυλακές είναι η ιδιωτική επιχορήγηση και κατασκευή φυλακών, η εργασία των κρατουμένων για λογαριασμό της ιδιωτικής βιομηχανίας, η ανάθεση σε ιδιώτες υπηρεσιών που αφορούν τη διατροφή, τη καθαριότητα, κ.α. τέλος η λειτουργία και η διοίκηση του συνόλου της φυλακής από ιδιωτικές εταιρείες.²⁵²

²⁴⁶ Wacquant, L. (1999), 'Suitable enemies': Foreigners and immigrants in the prisons of Europe', *Punishment and Society*, Vol. 1(2), σελ. 216

²⁴⁷ Wacquant, L. (1999), 'Suitable enemies': Foreigners and immigrants in the prisons of Europe', *Punishment and Society*, Vol. 1(2), σελ. 218

²⁴⁸ Wacquant, L. (1999), ο.π., σελ. 219

²⁴⁹ Foucault, M. (1992), *Επίσκεψη στις φυλακές Attica*, Ελευθεριακή Κουλτούρα, Αθήνα, σελ. 13

²⁵⁰ Wacquant, L., (1999), ο.π., σελ. 219

²⁵¹ Shichor, D. (1995), *Punishment for profit: Private Prisons, Public Concerns*, Sage, California, σελ.

2

²⁵² Shichor, D. (1995), ο.π., σελ. 15

Οι ιδιωτικές φυλακές, έχουν επανεμφανιστεί, κυρίως στις Η.Π.Α., στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Αυστραλία. Στις Η.Π.Α. η πρώτη καθαρά ιδιωτική φυλακή άνοιξε το 1984 στο Χιούστον και ως το τέλος της δεκαετίας του '90 ιδιωτικές φυλακές είχαν 23 πολιτείες.²⁵³ Ωστόσο, ήδη από τη δεκαετία του '60 το Ομοσπονδιακό Γραφείο Φυλακών (Federal Bureau Prison) είχε υπογράψει συμβόλαια με ιδιωτικές εταιρείες για τη διεύθυνση ειδικών κέντρων μεταχείρισης, κέντρων για τους ανηλίκους, κ.α.²⁵⁴ Στο Ηνωμένο Βασίλειο η πρώτη ιδιωτική φυλακή λειτούργησε το 1992.²⁵⁵ Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η Η.Π.Α. και το Ηνωμένο Βασίλειο, εμφανίζουν για μία ακόμα φορά σύγκλιση της αντεγκληματικής τους πολιτικής, φανερώνοντας ένα ακόμα πεδίο μεταφοράς πολιτικής' (policy transfer) από τη μία χώρα στην άλλη και συγκεκριμένα από τις Η.Π.Α. στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η σύγκλιση αυτή εντάσσεται, πέρα από τις οποιεσδήποτε διαφοροποιήσεις σχετικά με το ιδιαίτερο πολιτισμικό και ιστορικό πλαίσιο της κάθε χώρας, σε μία διαδικασία lobbying, η οποία προηγείται της νομοθεσίας σχετικά με το θέμα. Σ' αυτήν συμμετέχουν, κρατικοί φορείς του Ηνωμένου Βασιλείου, οι οποίοι επισκέπτονται τις ιδιωτικές φυλακές των Η.Π.Α., ιδιωτικές επιχειρήσεις των Η.Π.Α. που τελικά πλειοδοτούν και υπογράφουν συμβόλαια για τη δημιουργία ιδιωτικών φυλακών στο Η.Β.²⁵⁶

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία,²⁵⁷ η Αυστραλία έχει τη μεγαλύτερη αναλογία φυλακισμένων σε ιδιωτικές φυλακές, ενώ οι Η.Π.Α. έχουν το μεγαλύτερο αριθμό ιδιωτικών φυλακών. Από την ετήσια στατιστική του υπουργείου Δικαιοσύνης των Η.Π.Α., προκύπτει ότι κατά το 2004-05 101.228 έγκλειστοι εκτίουν την ποινή τους σε ιδιωτικές φυλακές, αριθμός που καταγράφει τη μεγαλύτερη μέχρι τώρα αύξηση εγκλειστών στις ιδιωτικές φυλακές (>2,038).²⁵⁸

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το 10% των φυλακισμένων κρατούνται σε ιδιωτικές φυλακές και αυτή είναι η μεγαλύτερη αναλογία φυλακισμένων σε ιδιωτικές φυλακές

²⁵³ Jones, T., Newburn, T. (2005), Comparative Criminal Justice Policy-Making in the United States and the United Kingdom: The Case of Private Prisons', *British Journal of Criminology*, Vol. 45 (1), σελ. 62

²⁵⁴ το ίδιο

²⁵⁵ Jones, T., Newburn, T. (2005), ο.π., σελ. 64

²⁵⁶ Jones, T., Newburn, T. (2005), ο.π., σελ. 75

²⁵⁷ 'Trade Unions and Prison Services in Europe', Seminar on 19 May 2005, Luxembourg, Discussion Document European Federation of Public Services Union (EPSU), www.epsu.org, σελ. 4

²⁵⁸ Bureau of Justice Statistics, 'Prison and Jail Inmates at Midyear 2005', www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/pdf/pjimos.pdf, σελ. 1

στην Ευρώπη.²⁵⁹ Διαφαίνεται επομένως, μία σχέση ανάμεσα στην έκταση της ιδιωτικοποίησης των φυλακών και του υψηλού επιπέδου φυλάκισης.

Η Γαλλία επίσης, θεωρείται πρωτοπόρος στη δημιουργία ημι-ιδιωτικών φυλακών και προσφάτως ανακοίνωσε ότι πρόκειται να δημιουργήσει 18 νέες ημι-ιδιωτικές φυλακές, ανακοίνωση που προδιαγράφει και το μεγαλύτερο πρόγραμμα δημιουργίας φυλακών ως τώρα στην Ευρώπη.²⁶⁰ Στοιχεία ιδιωτικοποίησης υπάρχουν επίσης στη Γερμανία και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.²⁶¹ Η ανάθεση των υπηρεσιών που αφορούν τη διατροφή των εγκλείστων, την καθαριότητα, κ.α. σε ιδιωτικούς φορείς είναι επίσης, αρκετά διαδεδομένη.

Η ιδιωτικοποίηση των φυλακών θεωρείται ότι στη Δύση και ειδικότερα στις Η.Π.Α., συνδέεται περισσότερο με τις ιστορικές και τις πολιτισμικές αξίες που αξιολογούν θετικά την ιδιωτική επιχείρηση, την ελεύθερη αγορά, την οικονομία του laissez-faire, και γενικά στην αρνητική προσέγγιση απέναντι στο δημόσιο τομέα.²⁶²

Βασικά επιχειρήματα για την θέσπιση ιδιωτικών φυλακών συνιστούν ο υπερπληθυσμός των φυλακών και τα προβλήματα χωρητικότητας των κρατουμένων που προκύπτουν, καθώς και το υψηλό κόστος ανέγερσης, συντήρησης και λειτουργίας τους, το οποίο επιβαρύνει το κράτος και κατ' επέκταση τους φορολογούμενους πολίτες. Τα επιχειρήματα εστιάζονται κυρίως στην αποδοτικότητα του ιδιωτικού τομέα σε σχέση με τον δημόσιο, ο οποίος μπορεί να λειτουργήσει και να διοικήσει καλύτερα και αποτελεσματικότερα τις φυλακές σε σχέση με τους στόχους που ορίζει το κράτος. Στην περίπτωση αυτή το 'παλιό' 'nothing works' γίνεται 'no public prison works'. Το συμβολικό νόημα της ιδιωτικοποίησης των φυλακών είναι επομένως, πολύ σημαντικό, καθώς καταδεικνύει μία αρνητική εκτίμηση των δημοσίων υπηρεσιών και ενισχύει την αντίληψη ότι οι κρατικοί οργανισμοί δεν μπορούν να ανταποκριθούν θετικά στα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα²⁶³ ακόμα και σε αυτά που μέχρι πρότινος αντιμετωπίζονταν αποκλειστικά από το κράτος.

²⁵⁹ Prison Reform Trust, PRT Briefing, 'Private Prisons: Who Profits?', www.prisonreformtrust.org.uk, σελ. 1

²⁶⁰ 'Trade Unions and Prison Services in Europe', Seminar on 19 May 2005, Luxembourg, Discussion Document European Federation of Public Services Union (EPSU), http://www.epsu.org/IMG/pdf/discussion_document.pdf, σελ. 4

²⁶¹ το ίδιο

²⁶² Shichor, D. (1995), ο.π., σελ. 17

²⁶³ Shichor, D. (1995), ο.π., σελ. 74

Στο σημείο αυτό χαρακτηριστικό είναι το υποθετικό σενάριο που χρησιμοποιεί ο Dilulio²⁶⁴, το οποίο υποδηλώνει και το συμβολικό νόημα που ενυπάρχει στην ποινική δικαιοσύνη. Σύμφωνα με το σενάριο αυτό, το Μετάλλιο της Τιμής θα πρέπει ν' απονεμηθεί σε ένα πολίτη και η τελετή έχει οργανωθεί από μία ιδιωτική επιχείρηση, η οποία μπορεί να την οργανώσει φθηνότερα και καλύτερα απ' ότι ο κρατικός φορέας. Θα έχει άραγε διαφορά, εάν αυτός που θα δώσει το βραβείο θα φέρει στο πέτο του μία κονκάρδα που θα δείχνει ότι είναι υπάλληλος ιδιωτικής εταιρείας και όχι κάποιος κυβερνητικός επίσημος υπάλληλος;

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα που προκύπτουν σε σχέση με το επιχείρημα που αφορά τον υπερπληθισμό των φυλακών και την αποφόρτισή τους μέσω της ιδιωτικοποίησής τους, είναι ότι δέχονται την αύξηση αυτή ως δεδομένη και αναπόφευκτη. Δηλαδή, απορρίπτουν τη δυνατότητα, ακόμα και στο επίπεδο διαλόγου, ύπαρξης εναλλακτικών της φυλάκισης λύσεων και επαναπροσέγγισης των ποινικών πρακτικών, απέναντι τουλάχιστον σε κάποιες κατηγορίες εγκλημάτων και δεύτερον εγκαθιδρύουν, ως μόνιμο και αναπόδραστο, το πρόβλημα του υπερπληθισμού, ως κάτι δηλαδή που θα συμβαίνει πάντα.

Η ίδια συλλογιστική αφορά και το επιχείρημα για τη μείωση των κρατικών εξόδων, το οποίο θεωρεί δεδομένο το κόστος ενός θεσμού που τελικά δεν αμφισβητείται, ούτε ως προς τη λειτουργία του, ούτε ως προς την συνεχή επέκτασή του.

Η ιδιωτικοποίηση των φυλακών, ως αποτέλεσμα γεννά ερωτήματα που αφορούν:

Τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και την μεγιστοποίηση των κερδών τους

Τη συμβολή τους στην συνεχή αύξηση του αριθμού των εγκλείστων

Τον έλεγχο των επιχειρήσεων αυτών από τις κρατικές αρχές και την αποτελεσματικότητά του

Τα φαινόμενα διαφθοράς που ενδέχεται να προκύψουν από τη σχέση κρατικών ελεγκτών και διοίκησης των ιδιωτικών εταιρειών

Τις συνθήκες λειτουργίας των φυλακών

Την εκμετάλλευση και κακή μεταχείριση των εγκλείστων

Το εργασιακό καθεστώς των υπαλλήλων στις επιχειρήσεις αυτές

²⁶⁴ Dilulio, J.J. jr., (1990), *Prisons for Profit? Commentary*, σελ. 66-68, όπως αναφέρεται στο Shichor, D. (1995), ο.π., σελ. 257

Τη σχέση των αυστηρών πολιτικών απέναντι στο έγκλημα με τα ιδιωτικά συμφέροντα

Τα νομικά προβλήματα που απορρέουν από την επιβεβαίωση της κρατικής εξουσίας, καθώς πάνω απ' όλα η ιδιωτικοποίηση των φυλακών είναι στενά συνδεδεμένη με την έννοια και τη λειτουργία του κράτους ως εκφραστή του μονοπωλίου της κρατικής βίας και της νομιμοποίησης της άσκησης της.

Την επέκταση του κοινωνικού ελέγχου και την κανονικοποίηση της ιδιωτικοποίησής του.

Οι προβληματισμοί αυτοί δεν είναι δυνατό ν' αναλυθούν εκτεταμένα, ενδεικτική αναφορά θα γίνει μόνο σε κάποιους από αυτούς, όπως οι οικονομικές συνισταμένες του ζητήματος που σχετίζονται με τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς και τη σχέση τους με το εργασιακό καθεστώς των σωφρονιστικών υπαλλήλων και τέλος τη δυναμική που αναπτύσσεται ως προς την επέκταση του κοινωνικού ελέγχου.

Σχετικά με τη βιωσιμότητα των ιδιωτικών εταιριών και τη μεγιστοποίηση των κερδών τους, παραλληλισμός γίνεται με τις επιχειρήσεις που ασχολούνται με τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς και κατ' αναλογία του 'military-industrial complex',²⁶⁵ δημιουργείται πλέον το 'corrections-commercial complex' ('ποινικό-εμπορικό πλέγμα')²⁶⁶. Ο όρος αυτός αναφέρεται στην 'εμπορευματοποίηση' της φυλακής και στην αντιμετώπισή της ως αποδοτικό μέσο κέρδους και μάλιστα ιδιαίτερα μεγάλου, στο οποίο εμπλέκονται αυτό που ονομάζεται 'υπο-κυβέρνηση'²⁶⁷ ή 'δίκτυο άσκησης πολιτικής', το οποίο αποτελείται από ιδιωτικές επιχειρήσεις, οργανισμούς του δημόσιου φορέα ή οργανισμούς που ελέγχονται από το δημόσιο φορέα και επαγγελματικά σωματεία. Ο όρος εκφράζει επαγγελματικά, οικονομικά και κρατικά συμφέροντα μέσα σε ένα δίκτυο ιδιωτικοποίησης, που είτε εισχωρεί στις κρατικές φυλακές, είτε δημιουργεί ιδιωτικές φυλακές εξ' ολοκλήρου. Αναφέρεται δηλαδή στις ομάδες που εμπλέκονται εκφράζοντας επαγγελματικά ενδιαφέροντα, και αποτελούνται από τα σωματεία των σωφρονιστικών υπαλλήλων, τις κατασκευαστικές

²⁶⁵ Lilly, R., Knepper, P., (1993), 'The Corrections-Commercial Complex', *Crime and Delinquency*, Vol. 39 (2), σελ. 150

²⁶⁶ www.wikipedia.org/w/index.php?title=Prison-industrial_complex

²⁶⁷ 'clusters ατόμων, τα οποία με αποτελεσματικότητα παίρνουν αποφάσεις ρουτίνας σε ένα δεδομένο και ουσιαστικό χώρο άσκησης πολιτικής', όπως αναφέρεται στο Lilly, R., Knepper, P. (1993), 'The Corrections-Commercial Complex', *Crime and Delinquency*, Vol. 39 (2), σελ. 152

εταιρείες, τις εταιρείες που εμπορεύονται νέες τεχνολογίες, όπως συστήματα ελέγχου και επιτήρησης

Το να τιμωρεί κανείς ανθρώπους αποδεικνύεται ότι μπορεί ν' αποβεί κερδοφόρο.

Αξίζει και μόνο και ν' αναφερθούν κάποια στοιχεία:

Η εταιρεία Campell Soup Company ανέφερε το 1988 ότι το εθνικό σύστημα φυλακών αποτελεί την πιο γρήγορη αναπτυσσόμενη αγορά στην παροχή φαγητού.²⁶⁸

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, τις ιδιωτικές φυλακές κατέχουν εταιρείες θυγατρικές των αντίστοιχων αμερικάνικων, τα κέρδη των οποίων αυξάνονται θεαματικά χρόνο με το χρόνο και οι μετοχές τους στο χρηματιστήριο θεωρούνται από αυτές με την πιο καλή απόδοση.²⁶⁹

Οι εταιρείες αυτές εντάσσονται σε ένα δίκτυο εταιρειών που δραστηριοποιούνται και σε άλλους τομείς. Για παράδειγμα η Corrections Corporation Of America υποστηρίζεται από την Massey-Burch, η οποία κατέχει την Kentucky Fried Chicken και την Hospital Corporation of America.²⁷⁰

Ενδεικτικά αναφέρονται διαφημιστικά σλόγκαν που χρησιμοποιούν οι εταιρείες αυτές: 'The fastest way to put offenders behind the bars', 'We help separate the outside world from the inside world', 'Gelco Space solves overcrowded'.²⁷¹

Σχετικά με το εργασιακό καθεστώς των ιδιωτικών σωφρονιστικών υπαλλήλων στο Ηνωμένο Βασίλειο²⁷² σε σύγκριση με των αντίστοιχων δημοσίων, διαπιστώνεται ότι οι μισθοί είναι κατά 1/3 χαμηλότεροι, οι υπάλληλοι δουλεύουν περισσότερες ώρες κατά μέσο όρο, έχουν λιγότερες μέρες διακοπές και παίρνουν χαμηλότερες συντάξεις. Το προσωπικό επίσης είναι σε μεγαλύτερο βαθμό λιγότερο εξειδικευμένο και χωρίς εμπειρία. Θεωρείται μάλιστα, ότι η μείωση του κόστους λειτουργίας των ιδιωτικών φυλακών κυρίως προκύπτει από τη συμπίεση των μισθών, τις περισσότερες ώρες εργασίας και την ελαχιστοποίηση του αριθμού των εργαζομένων.

²⁶⁸ Lilly, R., Knepper, P. (1993), 'The Corrections-Commercial Complex', *Crime and Delinquency*, Vol. 39 (2), σελ. 158

²⁶⁹ Prison Reform Trust, PRT Briefing, 'Private Prisons: Who Profits?', www.prisonreformtrust.org.uk, σελ. 5

²⁷⁰ Lilly, R., Knepper, P. (1993), ο.π., σελ. 154

²⁷¹ Lilly, R., Knepper, P. (1993), ο.π., σελ. 163

²⁷² Prison Reform Trust, PRT Briefing, 'Private Prisons: Who Profits?', www.prisonreformtrust.org.uk, σελ. 7

Η ελεύθερη αγορά και η επιδίωξη της μεγιστοποίησης του κέρδους μπορούν να διαφθείρουν τη λειτουργία του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης και να ενθαρρύνουν οικονομικές δραστηριότητες, οι οποίες δεν συνάδουν με την επιβολή της κρατικής τιμωρίας και τους κοινωνικούς στόχους της ποινής. Η εισβολή του ιδιωτικού τομέα σε μία καθαρά κρατική λειτουργία, που διενεργείται και αποδίδεται στο όνομα της νομιμότητας και του Δικαίου, καθιστά ακόμα περισσότερο ευάλωτες τις έννοιες αυτές και δημιουργεί μία νέα συνθήκη, η οποία δομείται από τις σχέσεις συναλλαγής και συμβιβασμού που δημιουργούνται από τη διαντίδραση ιδιωτικού και δημόσιου.

Οι ιδιωτικές φυλακές υποκινούνται από επιχειρηματίες, οι οποίοι κάνουν πολλά περισσότερα από το να παρέχουν εναλλακτικές υπηρεσίες. Κυρίως δημιουργούν ζήτηση και μετά προσφέρουν νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου.²⁷³ Ο ιδιωτικός τομέας απαντά άμεσα εκεί όπου αντιλαμβάνεται ότι υπάρχει κενό ή ότι μπορεί να δημιουργήσει ανάγκες. Για παράδειγμα, πολλά από τα ιδιωτικά κοινοτικά κέντρα αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας, ενώ προβάλλονται ως ‘εναλλακτικά’ οικονομικότερα, καλύτερα και λιγότερο στιγματιστικά, αυτό που κυρίως κάνουν είναι να επιβάλλουν κοινωνικό έλεγχο, συχνά περιοριστικού χαρακτήρα, εκεί που προηγουμένως δεν θα υπήρχε. Επίσης, με τα τεστ για τον έλεγχο χρήσης ναρκωτικών ουσιών, που λαμβάνουν χώρα κατά τη probation ή parole, οι οποίες διαχειρίζονται και από ιδιωτικούς φορείς, οι φυλακές, δημόσιες και ιδιωτικές επανατροφοδοτούνται από όσους βρίσκονται και πάλι εξαρτημένοι.²⁷⁴ Επειδή όμως, οι συγκεκριμένοι δράστες θα παραμείνουν για λίγο διάστημα στη φυλακή και για να μην ‘καταλαμβάνουν χώρο’ σε άλλες φυλακές, ο ιδιωτικός τομέας ανταποκρίθηκε στη νέα ανάγκη, κατασκευάζοντας εναλλακτικό τύπο στέγασης, χαμηλού κόστους, σχεδιασμένου ειδικά γι’ αυτή την κατηγορίας εγκλείστων.²⁷⁵

Αν και η ιδιωτικοποίηση των φυλακών, μέχρι τώρα, κατέχει ένα μικρό σχετικά μέρος επί του συνόλου των κρατικών φυλακών, δεν μπορεί να παραβλεφθεί η δυναμική της ανάπτυξής της και η δυνατότητα επέκτασής της έναντι των κρατικών, ειδικά εάν ληφθούν υπόψη οι κυριαρχικές τάσεις του ιδιωτικού τομέα στη σύγχρονη κοινωνία.

²⁷³ Feeley, M. (2002), ‘Entrepreneurs of Punishment: The legacy of privatisation’, *Punishment and Society*, Vol. 4 (3), σελ. 321-344

²⁷⁴ Feeley, M. (2002), ο.π., σελ. 337-338

Είναι δύσκολο να προβλεφθεί, εάν οι ιδιωτικές φυλακές στο μέλλον θ' αποτελέσουν ένα μικρό κομμάτι στο περιθώριο του δημόσιου εγκλεισμού ή κυρίαρχη συνθήκη των στερητικών της ελευθερίας ποινών. Το σίγουρο είναι όμως ότι το θέμα της ιδιωτικοποίησης των φυλακών απαιτεί έντονο δημόσιο διάλογο και επαναπροσέγγιση του ίδιου του θεσμού της φυλακής.

Παρομοίως, η εισχώρηση του ιδιωτικού τομέα στην πώληση των νέων τεχνολογιών ελέγχου, είτε μέσα στο χώρο της φυλακής, όπως τα ηλεκτρονικά συστήματα επιτήρησης κι ελέγχου, είτε εκτός, με συστήματα που προβάλλονται ως εναλλακτικά της φυλάκισης, όπως ηλεκτρονικά περιβραχιόνια, κ.λ.π., τα οποία εφαρμόζονται σε υπόδικους ή σε όσους μπορεί να είχαν αποφυλακιστεί κάτω από λιγότερο περιοριστικές συνθήκες, απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή.

Το τελικό αποτέλεσμα σε κάθε περίπτωση είναι η επέκταση του κοινωνικού ελέγχου, όχι μόνο κατά είδος αλλά και κατά βαθμό, από τη στιγμή που ο δημόσιος με τον ιδιωτικό τομέα διαμορφώνουν ένα ιδιότυπο δίκτυο δράσεων, από το οποίο, και με την υποστήριξη της σύγχρονης τεχνολογίας, ο επιβλεπόμενος είναι δύσκολο να ξεφύγει καθώς συνεχώς εμπίπτει σε διαφορετικά επίπεδα ελέγχου, τα οποία τον περιστρέφουν μέσα στο σύστημά τους.

Βέβαια, ο ρόλος των μη κυβερνητικών οργανώσεων απέναντι στον εγκλεισμό, είναι ιδιαίτερα δραστήριος, κυρίως μέσα από τις δράσεις της Διεθνούς Αμνηστίας σε παγκόσμιο επίπεδο, της Howard League στο Ηνωμένο Βασίλειο και των John Haward Association, Prison Fellowship Ministries, κ.α., οι οποίες προσπαθούν να συμβάλλουν στη καλύτερη λειτουργία των φυλακών και να επιστήσουν την προσοχή της κοινής γνώμης σ' αυτήν, προκειμένου να πιέσουν για τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των εγκλειστών, συμβάλλοντας τελικά μαζί με άλλους παράγοντες, κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα στην αναμόρφωση της φυλακής²⁷⁶

Διαπιστώνεται όμως, ενώ υπάρχει αρκετό ενδιαφέρον για την αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού διεθνώς, μία απουσία του επιστημονικού ενδιαφέροντος, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, για όσα συμβαίνουν μέσα στην κοινωνία των

²⁷⁵ Feeley, M. (2002), ο.π., σελ. 338

²⁷⁶ Jacobs, J. (2004), 'Prison Reform amid and Ruins of Prisoner's Rights' στο Tonry, M., (επιμ.) (2004), *The future of imprisonment*, Oxford University Press, New York, σελ. 191

εγκλείστων, στο χώρο της φυλακής, συνθήκη βέβαια που συνοδεύεται και από τις δυσκολίες της απρόσκοπτης εισόδου των κοινωνικών επιστημόνων στη φυλακή, προκειμένου να μελετήσουν το τι συμβαίνει τελικά 'εκεί'.²⁷⁷

Από την άλλη μεριά, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι στα πλαίσια του εγκλεισμού, έστω κι αν τείνει η αχρήστευση του δράστη ν' αποτελεί κυρίαρχο στόχο και η φυλακή να χρησιμοποιείται ως χώρος 'αποθήκευσης' των δραστών, αρκετά προγράμματα αναμόρφωσης συνεχίζουν να λειτουργούν, σε κάποιες φυλακές εκτενέστερα και σε άλλες περιορισμένα, τόσο στην Β. Αμερική, όσο και στην Ευρώπη.²⁷⁸ Ωστόσο, αυτό που καταγράφεται είναι ο περιορισμός των κοινωνικών προσδοκιών από αυτά και η μείωση των κονδυλίων που αφορούν προγράμματα επανένταξης. Πολύ περισσότερο δε, καταγράφεται η υποχώρηση του προτάγματος της αποκατάστασης και της επανένταξης του δράστη στην κοινωνία, ακόμα και στο επίπεδο, όχι μόνο της πρακτικής αλλά και της διακήρυξης.²⁷⁹

Τέλος, σε αντιδιαστολή με το παγκόσμιο φαινόμενο της αύξησης του σωφρονιστικού πληθυσμού, δεν θα πρέπει να παραληφθεί η σημασία της βασικής αρχής του νομικού μας πολιτισμού, της επιείκειας, καθώς καθιστά 'αποδεκτή, την, πρακτικά απολύτως αναγκαία για τη λειτουργία της Πολιτείας, απονομή της Δικαιοσύνης', συντελεί στην ουσιαστική 'πραγμάτωσή' της και 'συνιστά τη μεγαλύτερη δυνατή εξατομίκευση της ποινής'.²⁸⁰ Η δυσκολία της αντεγκληματικής πολιτικής αφορά την ικανότητά της να είναι επιεικής και ταυτόχρονα αποτελεσματική, σε αντίθεση με την ευκολία (και αναποτελεσματικότητα) που εμπεριέχουν οι σύγχρονες μορφές αυστηρότητάς της.

4. ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΟΛΗΨΗ

Η κοινοτική πρόληψη εμφανίστηκε κυρίως στην Η.Π.Α. κατά τη δεκαετία του '70 και στη συνέχεια στη δεκαετία του '80 στη Μεγάλη Βρετανία για να εξαπλωθεί κατόπιν στην υπόλοιπη Ευρώπη. Η έννοια της κοινότητας, η οποία έχει θρησκευτική

²⁷⁷ Simon, J. (2000), 'The society of captives in the era of hyper-incarceration', *Theoretical Criminology*, Vol. 4 (3), σελ. 302-303

²⁷⁸ McKenzie, D.L., (2001), 'Corrections and Sentencing in the 21th century: Evidence-based corrections and sentencing' *The Prison Journal*, Vol. 81 (3), σελ. 307-310

²⁷⁹ Cid, J., (2005), 'The penitentiary system in Spain', *Punishment and Society*, Vol.7 (2), σελ. 163-164

²⁸⁰ Μαγκάκης, Γ.Α. (2004), Η σημασία της αρχής της επιείκειας για το νομικό μας πολιτισμό', *Ποινολόγος*, 2/2004, www.poinikologos.gr/arxeio/04t2e.html

προέλευση, συνδέθηκε με την τοπική αυτοδιοίκηση και με το κίνημα του κοινοτισμού στις συζητήσεις των κοινωνικών επιστημών, λαμβάνοντας πολιτικές προεκτάσεις και λειτουργώντας ως απάντηση στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές στρατηγικές, ειδικά στη ρεπουμπλικανική παράδοση των Η.Π.Α.²⁸¹ Οι παράγοντες διάδοσης της κοινοτικής πρόληψης αρχικά σχετίστηκαν κυρίως με τη διαπίστωση που προέκυψε μέσω των αστυνομικών στατιστικών, η οποία φανερώνει ότι το μεγαλύτερο μέρος των παράνομων πράξεων διαπράττονται στα μεγάλα αστικά κέντρα, το 95% των κατοίκων πέφτουν θύματα στον τόπο διαμονής τους και τα 2/3 των δραστών τελούντα εγκλήματα στο χώρο κατοικίας τους.²⁸² Στη συνέχεια, και για τις υπόλοιπες χώρες της Δ. Ευρώπης, οι παράγοντες διάδοσης της κοινοτικής πρόληψης σχετίζονται με το άνοιγμα των συνόρων μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων και την εισροή μεταναστών, το φόβο του εγκλήματος και την αξιολόγηση του ως σημαντικού κοινωνικού προβλήματος από τον πληθυσμό, την οξεία αρνητική κριτική απέναντι στην αστυνομία, την ανάπτυξη των υπηρεσιών ιδιωτικής ασφάλειας.²⁸³

Στηρίζεται στο θεωρητικό πλαίσιο του κοινοτισμού (κομμουνιστικού), χωρίς ωστόσο, να υπάρχει ακόμη και σήμερα μία συμφωνία σχετικά με την έννοια της κοινότητας και την αντιδιαστολή της με την ευρύτερη κοινωνία. Προσδιοριστικά η κοινότητα νοείται *‘ως κάτι μικρότερο της κοινωνίας, κάτι περισσότερο ‘δεμένο’, κάτι στο οποίο η παράδοση και οι ηθικές αξίες έχουν προτεραιότητα έναντι των οικονομικών συναλλαγών και όπου η προσωπική δέσμευση είναι πολύ πιο σημαντική από τους θεσμούς, από τους απρόσωπους μηχανισμούς της κοινωνίας’*.²⁸⁴

Ο κοινοτισμός προβάλλει επίσης, ένα ουμανιστικό πρόταγμα που λειτουργεί σε τοπικό επίπεδο και αναφέρεται στην αξίωση επαναδημιουργίας θετικών κοινωνικών δεσμεύσεων ανάμεσα στους πολίτες, στην υποχώρηση του τυφλού ατομισμού και

²⁸¹ Κοτζιάς, Ν. (1999), ‘Η κοινωνική θέση του κοινοτισμού και η αντιπαράθεσή του με το νεοφιλελευθερισμό’ στο Ετζιόνι, Α. (1999), *Η κοινωνία της υπευθυνότητας*, εκδόσεις Καστανιώτη, σελ. 13-14

²⁸² Λαμπροπούλου, (2003), ‘Κοινοτισμός και κοινοτική πρόληψη: Το ‘νέο’ παράδειγμα στην αντεγκληματική πολιτική’, στο Μαγγανάς, Α. (επιμ.), (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου – Εγκλημα – Αντεγκληματική Πολιτική*, Τιμητικός τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Νομική βιβλιοθήκη – Bruyillant, Αθήνα – Βρυξέλλες, σελ. 778

²⁸³ Λαμπροπούλου, ο.π., σελ. 788-789

²⁸⁴ Καρκατσούλης, Π. (2000), ‘Κοινότητα – κοινοτισμός – κοινωνία – κοινωνική θεωρία: Από την αυτονομία στην αυτό- αναφορά’, *Επιστήμη και Κοινωνία*, τευχ. 4, σελ. 1, www.media.uoa.gr/issues/4_issue/karkats.html

εγωισμού, στην προάσπιση της ανθρώπινης υπόστασης, της πολυπολιτισμικής²⁸⁵ κοινωνίας και στην ενδυνάμωση της συλλογικής ζωής της κοινότητας με την ενεργό συμμετοχή των πολιτών σ' αυτήν.²⁸⁶

Βέβαια, τα παραπάνω στοιχεία, εμπεριέχουν σήμερα έναν απλοϊκό ρομαντισμό, διότι οι λειτουργίες της κοινότητας έχουν διαρραγεί σημαντικά, καθώς αποτελεί, για τα περισσότερα μέλη της μόνον έναν τόπο κατοικίας, που προσδιορίζει την κοινωνική τους θέση. Όλες οι υπόλοιπες δραστηριότητες συντελούνται εκτός αυτής και ανεξάρτητα από αυτήν, σε πλαίσιο ανωνυμίας, αποξένωσης, αδιαφορίας και απουσίας κοινών εμπειριών.

Ειδικότερα στον ελληνικό χώρο, η έννοια της κοινότητας και η συμμετοχή των πολιτών σ' αυτήν, κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα, έχει υποβαθμιστεί και η λεγόμενη κοινωνία των πολιτών, που προϋποθέτει την ενεργοποίηση της συμμετοχής των πολιτών, ήταν και παραμένει περιορισμένη.

Η έννοια της κοινοτικής πρόληψης αφορά *‘τις παρεμβάσεις που αποσκοπούν στην αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών, οι οποίες επηρεάζουν την εγκληματική δράση στο εσωτερικό των συνοικιών’*.²⁸⁷ Η δικαιολογητική της βάση εδράζεται στο προφανή ρήση ότι η πρόληψη της εγκληματικότητας αντιμετωπίζεται καλύτερα στον τόπο εκδήλωσης του προβλήματος, δηλαδή στην πόλη, τη συνοικία, τη γειτονιά και από τους κατοίκους και τους φορείς γενικά που το βιώνουν και πλήττονται από αυτό.²⁸⁸ Κυρίαρχα επομένως, χαρακτηριστικά της κοινοτικής πρόληψης είναι ο τοπικός και αποκεντρωμένος χαρακτήρας, η συμμετοχή των πολιτών και η διεταιρικότητα.²⁸⁹ Εντάσσεται συνεπώς στο συναινετικό μοντέλο αξιών (συσπείρωση γύρω από ένα κοινό στόχο, μείωση εγκληματικότητας), και στη θεωρητική προσέγγιση του

²⁸⁵ Η πολυπολιτισμικότητα αυτή προϋποθέτει την ανάπτυξη της ανεκτικότητας του πολίτη και της πολιτείας απέναντι στο ‘άλλο’, όπου όριο της συνυπάρχουν μόνον τα ανθρώπινα δικαιώματα. βλ. Walzer, M. (1998), *Περί ανεκτικότητας. Για τον εκπολιτισμό της διαφοράς*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα και Κοτζίτσας, Ν., Προλεγόμενα, στο ίδιο, σελ. 47

²⁸⁶ Κοτζίτσας, Ν. (1999), ‘Η κοινωνική θέση του κοινοτισμού και η αντιπαράθεσή του με το νεοφιλελευθερισμό’ στο Ετζιόνι, Α. (1999), *Η κοινωνία της υπευθυνότητας*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, σελ. 40-41

²⁸⁷ Tonry, M., Farrington, D. (eds), (1995), ‘Strategic Approaches to Crime prevention’, στο Tonry, M., Farrington, D., (1995), *Building a Safer Society. Strategic Approaches to Crime*, University of Chicago, Chicago, σελ. 2, όπως αναφέρεται στο Ζαραφώνιτου, Χ. (2003), *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 25

²⁸⁸ Ζαραφώνιτου, Χ. (2003), *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 184

²⁸⁹ Ζαραφώνιτου, Χ. (2003), ο.π., σελ. 16-21 και 184.

‘πραγματισμού’ (με την ιδιαίτερη παράδοσή της στις Η.Π.Α.) και αφορά ένα συμμετοχικό μοντέλο αντιμετώπισης του εγκλήματος.²⁹⁰

Τα μοντέλα αντιμετώπισης του εγκλήματος που συμπεριλαμβάνονται στην κοινοτική πρόληψη είναι αρκετά και πολλές φορές αλληλοεπικαλυπτόμενα, με την έννοια ότι μπορούν να ενταχθούν και σε άλλα μοντέλα πρόληψης, όπως εναλλακτικά, εξωποινικά, κοινωνικού χαρακτήρα, κ.α.

Εστιάζοντας όμως αυστηρά στο τοπικό τους χαρακτήρα θα μπορούσαμε ν’ αναφερθούμε σε κάποια από αυτά όπως στις πολιτικές της ‘μηδενικής ανοχής’, στα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας, τα Δίκτυα Κέντρων Νεότητας, οι Ασφαλείς Πόλεις, τα προγράμματα περιστασιακής πρόληψης, ο Αστυνομικός της Γειτονιάς και η Αστυνομίας της Εγγύτητας, το Neighbourhood Watch (περιπολίες πολιτών), οι ‘Συμβάσεις Ασφαλείας’.²⁹¹

Θ’ αναφερθούμε κυρίως στην περιστασιακή πρόληψη, η οποία έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί οι επιπτώσεις και η σημασία από την εφαρμογή της ξεπερνούν τα τοπικά πλαίσια. Επιπλέον, αποτελεί ένα μοντέλο πρόληψης που συνδυάζει με δυναμικό τρόπο τις νέες τεχνολογίες και κατέχει πλέον κυρίαρχη θέση στην αντιμετώπιση του εγκλήματος καθώς γίνεται όλο και πιο αποδεκτό σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Η περιστασιακή πρόληψη επικεντρώνεται στη σημασία και στη σπουδαιότητα της ευκαιρίας, όσο αφορά την τέλεση των αδικημάτων, στο συμβάν του αδικήματος παρά σ’ εκείνους που το τελούν και στην αποτροπή του συμβάντος αυτού, παρά στην ανακάλυψη και την τιμωρία του δράστη.

Από την άλλη μεριά, η θεωρητική βάση και «νομιμοποίηση» της περιστασιακής πρόληψης προέκυψε ως αποτέλεσμα θεωριών και τρόπων σκέψης που αναπτύχθηκαν τις τρεις τελευταίες δεκαετίες και οι οποίες περιλαμβάνουν τη ‘θεωρία της λογικής επιλογής’ (rational choice theory), τη ‘θεωρία των επαναλαμβανόμενων δραστηριοτήτων’ (routine activity theory), τη ‘θεωρία της οικονομικής ανάλυσης του εγκλήματος’ (economic analysis of crime) και τις ‘εγκληματολογίες της

²⁹⁰ Ζαραφωνίτου, Χ. (2003), ο.π., σελ. 14-15 και 24

²⁹¹ για την αναλυτική παρουσίαση των προγραμμάτων και μοντέλων τοπικής πρόληψης βλ. Ζαραφωνίτου, Χ. (2003), ο.π.

καθημερινότητας' (criminologies of everyday life) και βέβαια τη θεωρία του αρχιτέκτονα Oscar Newman για τον 'υπερασπίσιμο χώρο'(defensible space).²⁹²

Στη Μεγάλη Βρετανία, το Home Office, μαζί με τον R. Clarke, συνέβαλλαν στη θεμελίωσή της η οποία στη συνέχεια υιοθετήθηκε, ως βασικό μοντέλο πρόληψης, στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Σύμφωνα με τον Clarke R., η περιστασιακή πρόληψη αναφέρεται στην προσέγγιση που αφορά «τις μη ποινικές παρεμβάσεις που αποβλέπουν να εμποδίσουν το πέρασμα στην πράξη τροποποιώντας τις ειδικές περιστάσεις, στις οποίες μια σειρά από παρόμοια εγκλήματα έχουν διαπραχθεί ή θα μπορούσαν να έχουν διαπραχθεί».²⁹³ Η περιστασιακή πρόληψη στηρίζεται σύμφωνα με τον ίδιο²⁹⁴, όχι στη βελτίωση της κοινωνίας ή των θεσμών αλλά στην μείωση των ευκαιριών για την εμφάνιση του εγκλήματος. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από μέτρα:

- α) που στοχεύουν σε ειδικούς τύπους εγκλημάτων
- β) που περιλαμβάνουν τη μέτρηση, το σχεδιασμό και το χειρισμό του άμεσου περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο αυτά τα εγκλήματα συμβαίνουν
- γ) με τρόπο όσο πιο συστηματικό και μόνιμο γίνεται
- δ) έτσι ώστε να μειωθούν οι ευκαιρίες για τη διάπραξη αυτών των εγκλημάτων.

Ο Clarke R.²⁹⁵ κατασκευάζει μία λίστα από 12 τεχνικές πρόληψης, τις οποίες χωρίζει σε τρεις κατηγορίες αντίστοιχα με το που στοχεύουν α) στην αύξηση της προσπάθειας από το δράστη β) στην αύξηση των κινδύνων να εντοπιστεί ο δράστης γ) στη μείωση της ανταμοιβής από την παράβαση.

Συνοπτικά η λίστα έχει ως εξής:

A) Αύξηση της προσπάθειας

- 1) Δυσχέραση του στόχου (π.χ. ειδικές κλειδαριές στο τιμόνι του αυτοκινήτου)
- 2) Έλεγχος εισόδου (π.χ. περιφραγμένες αυλές, ID κάρτες)
- 3) Εκτροπή παραβατών (π.χ. κλείσιμο δρόμων)

²⁹² Garland, D. (2000), 'Ideas, Institutions and Situational Crime Prevention' στο Hirsh/Garland/Wakefield (επιμ.) (2000), *Ethical and social perspectives on situational crime prevention*, Hart Publishing, 2000, σελ. 9

²⁹³ Cusson, M. (2002), *Σύγχρονη Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 240-241.

²⁹⁴ Hughes, G. (1998), *Understanding crime prevention: social control, risk and late modernity*, Open University Press, σελ. 60, βλ. και Siegel, L. (2005), *Criminology, the core*, Wadsworth, σελ. 80-81, βλ. και Crawford A. (1998), *Crime prevention and community safety*, Longman, London, σελ. 66-67,

²⁹⁵ Hughes, G. (1998), *Understanding crime prevention*, Open University Press, Buckingham, σελ. 65

- 4) Έλεγχος διευκολύνσεων (π.χ. έλεγχος κατοχής όπλων, φωτογραφία στην πιστωτική κάρτα)

B) Αύξηση των κινδύνων του εντοπισμού του δράστη

- 1) Μπάρες εισόδου/εξόδου (π.χ. αυτόματα μηχανήματα επικύρωσης εισιτηρίων
- 2) Επίσημη επιτήρηση (π.χ. φύλακες ασφαλείας, κάμερες μέτρησης της ταχύτητας στους αυτοκινητοδρόμους)
- 3) Επιτήρηση από υπαλλήλους (π.χ. υπεύθυνοι χώρων στάθμευσης, κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης)
- 4) Φυσική επιτήρηση (π.χ. φωτισμός δρόμων, συστήματα επιτήρησης γειτονιάς)

Γ) Μείωση της ανταμοιβής από την παράβαση

- 1) μετακινήσιμος στόχος (π.χ. φορητά hi-fi αυτοκινήτων, τηλεκάρτες)
- 2) αναγνώριση ιδιοκτησίας (π.χ. χάραγμα ιδιόκτητων ειδών, άδειες μηχανοκίνητων)
- 3) απαλοιφή/μετακίνηση του κινήτρου (π.χ. καθαρισμός graffiti)
- 4) τήρηση κανονισμών (π.χ. δήλωση φορολογήσιμων αντικειμένων, επιστροφή φόρων)

Ο Cusson M. προσθέτει στα παραπάνω μία κατηγοριοποίηση, η οποία στηρίζεται στους εξής νόμους, που αφορούν τόσο τον κατά περίπτωση όσο και τον χρόνιο εγκληματία:²⁹⁶

- 1) *Ο νόμος της ελάχιστης προσπάθειας*, από την πλευρά του δράστη, ο οποίος δεν θα προβεί σε περαιτέρω ενέργειες προκειμένου π.χ. ν' ανοίξει μία πολύπλοκη κλειδαριά
- 2) *Ο νόμος της ελάχιστης διακινδύνευσης*, σύμφωνα με τον οποίο ο δράστης δεν θα εμπλακεί σε μία κατάσταση από την οποία προκύπτουν μεγάλες πιθανότητες σύλληψης (π.χ. επέκταση του χρόνου εκτέλεσης της πράξης ή επιβράδυνση της διαφυγής του)
- 3) *Ο νόμος του μεγαλύτερου δυνατού βραχυπρόθεσμου οφέλους* από την πράξη, που αφορά για παράδειγμα τον καθαρισμό των graffiti, το χάραγμα των αντικειμένων αξίας, κα.

²⁹⁶ Cusson, M. (2002), ο.π., σελ. 242

Θα αναφερθούμε σε κάποιες μόνο από τις πιο γνωστές έρευνες, όπως για παράδειγμα στο πρόγραμμα Kirkholt για τις διαρρήξεις, το οποίο ήταν προσανατολισμένο στην προστασία των θυμάτων και αφορούσε την πρόληψη της επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης²⁹⁷. Το πρόγραμμα αυτό εφαρμόστηκε στα μέσα του 1985, στο συγκρότημα κατοικιών στο Kirkholt, στην περιοχή του Rochdale, βόρεια του Manchester, όπου υπήρχαν υψηλά ποσοστά διάρρηξης και δεύτερης ή πολλαπλής θυματοποίησης. Η επέμβαση αφορούσε πολλαπλές παρεμβάσεις, όπως εγκατάσταση συστημάτων ασφαλείας στα σπίτια, κωδικός εισόδου στην κεντρική είσοδο, αφαίρεση κερματοδεκτών, επιτήρηση γειτονιάς από τους κατοίκους και υποστήριξη θυμάτων μέσω των κοινωνικών υπηρεσιών.

Στα τρία χρόνια η μείωση των διαρρήξεων ήταν 74,9%. Μετατόπιση σε άλλες περιοχές δεν καταγράφηκε. Αντίθετα σημειώθηκε διάχυση των αποτελεσμάτων της επέμβασης, δηλαδή μείωση των διαρρήξεων και σε γειτονικές περιοχές, αν και η ευρύτερη περιοχή, θα πρέπει να σημειωθεί, ότι δεν θεωρήθηκε συγκρίσιμη με την πειραματική περιοχή.

Η ανάλυση κέρδους-ωφέλειας έδειξε ότι το συνολικό κόστος (επιχορήγηση Home Office, έξοδα του Housing Department για την καλυτέρευση της ασφάλειας, έξοδα αστυνομίας) του προγράμματος εκτιμήθηκε στις 298.398 λίρες, ενώ η συνολική ωφέλεια (υπολογισμός των διαρρήξεων που αποτράπηκαν με βάση το κόστος που είχαν στα θύματα και στο κράτος) στις 1.504.664 λίρες. Διαιρώντας τα δύο νούμερα, προκύπτει στη βάση της ανάλυσης κέρδος-όφελος 5,04, που σημαίνει ότι για κάθε λίρα που επενδύθηκε στο πρόγραμμα Kirkholt οι φορολογούμενοι και τα θύματα πήραν πίσω 5,04 λίρες.

Βέβαια, οι παραπάνω υπολογισμοί, όπως και άλλοι ανάλογοι υπολογισμοί κάθε αντίστοιχου προγράμματος, υπόκεινται σε κριτική.

Αναφέρουμε για παράδειγμα τον αντίλογο που επικεντρώνει στην αστυνομία. Σύμφωνα με αυτόν, αν και μειώθηκαν οι διαρρήξεις, οι ίδιοι αστυνομικοί θα πρέπει να πληρωθούν. Μία απάντηση όμως μπορεί να είναι ότι ναι μεν πληρώνονται αλλά πλέον μπορούν να επιτηρούν αλλού, σε περιοχές που το έχουν περισσότερο ανάγκη και ενδεχομένως ν' απασχολούσαν λιγότερους αστυνομικούς σε σχέση με τις υφιστάμενες ανάγκες.

²⁹⁷ βλ. Ζαραφονίτου, Χ.(2003), *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 98-99 και Crawford, A. (1998), *Crime Prevention and Community Safety*, Longman, London, σελ. 94-96

Επίσης, το πρόγραμμα «Ασφαλέστερες Πόλεις» ²⁹⁸(Safer Cities Programme) ξεκίνησε στην Αγγλία και Ουαλία το 1988 και τελείωσε το 1995. Προωθήθηκε σε 20 υψηλής εγκληματικότητας πόλεις και είχε ως στόχο τη μείωση του εγκλήματος, μείωση του φόβου του εγκλήματος και δημιουργία ασφαλέστερων πόλεων, όπου οι οικονομικές επιχειρήσεις και κοινοτική ζωή θα μπορούσαν να καλλιεργηθούν. Η περιστασιακή πρόληψη που επιχειρήθηκε είχε ως στόχο μέσα που αφορούσαν τη δυσχέραση των διαρρήξεων.

Τα αποτελέσματα έδειξαν μία μείωση 21% στις διαρρήξεις σπιτιών, ενώ στις συγκρινόμενες πόλεις που δεν είχαν ενταχθεί στο πρόγραμμα, οι διαρρήξεις παρουσίασαν αύξηση 3%. Στις πόλεις επίσης, που ενώ είχαν ενταχθεί στο πρόγραμμα αλλά δεν είχαν ξεκινήσει ακόμα μέτρα περιστασιακής πρόληψης, η αύξηση ήταν 15%.

Πηγές των στατιστικών δεδομένων ήταν οι έρευνες θυματοποίησης και η αστυνομική στατιστική. Η ανάλυση των δεδομένων και των δύο πηγών έδωσε παρόμοια αποτελέσματα.

Και εδώ πάλι η οικονομική ανάλυση απέδειξε ότι η περιστασιακή πρόληψη απέφερε όφελος, γιατί κατά μέσο όρο η σχέση κόστος-ωφέλειας ήταν 1,83. Δηλαδή, για κάθε λίρα που ξοδεύτηκε προκειμένου να προληφθούν οι διαρρήξεις κατοικιών, επέστρεφαν στην κοινότητα 1,83 λίρες.

Μία ακόμα αξιολόγηση προγράμματος περιστασιακής πρόληψης, που αφορά το φωτισμό των δημόσιων οδών, έγινε στο Dunley (West Midlands).²⁹⁹ Βεβαίως, δεν θα πρέπει να παραληφθεί η μνεία στον Ιταλό εγκληματολόγο Ferri, ο οποίος ήταν από τους πρώτους που πρότειναν, ως προληπτικό μέτρο κατά του εγκλήματος, τον καλύτερο φωτισμό των δρόμων.³⁰⁰

Στην περιοχή αυτή, το 1997 αναβαθμίστηκε το σύστημα φωτισμού σε περιφερειακή οδό μήκους 1.500μ. Αναλυτική μονάδα αποτέλεσε το νοικοκυριό. Η πειραματική περιοχή φωτιζόταν με στάνταρ που ήταν κάτω από το μέσο όρο που έθετε η Βρετανία

²⁹⁸ Welsh, B., Farrington, P. (1999), 'Value for Money', *British Journal of Criminology*, Vol. 39 (3), σελ. 358-362

²⁹⁹ Ζαραφονίτου, Χ. (2003), *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 87-90 και Welsh, B., Farrington, P., (1999), 'Value for Money', *British Journal of Criminology*, Vol. 39 (3), σελ. 360-361

³⁰⁰ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (1984), ο.π., σελ. 95

και το πρόγραμμα φωτισμού που εφαρμόστηκε, προσπάθησε να καλύψει τις ανάγκες φωτισμού που θεωρούνταν απαραίτητες από το Δήμο της περιοχής.

Η πειραματική περιοχή και η περιοχή ελέγχου είχαν παρόμοια κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά και αρχιτεκτονικό σχεδιασμό. Έρευνα θυματοποίησης έλαβε μέρος και στις δύο περιοχές πριν την παρέμβαση και ένα χρόνο μετά, στα ίδια περίπου νοικοκυριά.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπήρξε σημαντική μείωση στο σύνολο της εγκληματικότητας (23,1%) ένα χρόνο μετά στην πειραματική περιοχή που είχε αναβαθμιστεί το σύστημα φωτισμού, ενώ στην περιοχή ελέγχου η μείωση ήταν 2,8%. Μετατόπιση του εγκλήματος δεν παρατηρήθηκε. Το συνολικό κόστος κρατικής επένδυσης ήταν 54.815 λίρες, ενώ το όφελος από τη μείωση της εγκληματικότητας ήταν στον ένα χρόνο 237.794 λίρες. Επομένως, η τιμή κόστους-ωφέλειας ήταν 4,34. Για κάθε λίρα που επενδύθηκε στο πρόγραμμα φωτισμού, 4.66 λίρες ήταν όφελος στο τοπικό συμβούλιο και στα θύματα του εγκλήματος κατά τη διάρκεια ενός έτους.

Μία από τις πιο διαδεδομένες τακτικές της περιστασιακής πρόληψης είναι η βίντεο-επιτήρηση με την εγκατάσταση κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης (CCTV) σε δημόσιους και εμπορικούς χώρους. Αναφερόμενοι στην βίντεο-επιτήρηση θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι υπάρχουν τρεις διαφορετικοί τύποι³⁰¹: α) αυτόματο «σάρωμα» μίας ορισμένης περιοχής και καταγραφή εικόνων. Β) χειρισμός κάμερας από ειδικευμένο προσωπικό που βρίσκεται σε κάποιο δωμάτιο ελέγχου και δυνατότητα εστίασης της κάμερας, όπου κριθεί απαραίτητο. Οι κάμερες αυτές παρέχουν τη δυνατότητα, εφόσον οι χειριστές είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι, να παρακολουθούν και να καταγράφουν τις κινήσεις συγκεκριμένων ανθρώπων γ) Δυνατότητα καταγραφής συζητήσεων από τις κάμερες. Ωστόσο, επειδή ακόμα η συγκεκριμένη τεχνολογία είναι ιδιαίτερα ακριβή και παρουσιάζει τεχνικά προβλήματα, χρησιμοποιείται σπανίως.

Στη Μεγάλη Βρετανία η εγκατάσταση τέτοιων τηλεοράσεων έχει ιδιαίτερη απήχηση και εφαρμόζεται σε πολλές πόλεις από το 1990 και μετά.³⁰² Ως τακτική

³⁰¹ Von Hirsch, A., (2000), 'The Ethics of Public Television Surveillance', στο Hirsh/Garland/Wakefield, (επιμ.) (2000), *Ethical and social perspectives on situational crime prevention*, Hart Publishing, 2000, σελ. 60

³⁰² Ζαραφώνιτου, Χ. (2003), ο.π., σελ. 90

αντιμετώπισης της εγκληματικότητας υποστηρίχθηκε ευρέως από τα Μ.Μ.Ε., το κοινό, την κυβέρνηση και τους πολιτικούς.³⁰³

Σχετικά με τη στάση του κοινού απέναντι στη βίντεο-επιτήρηση και τη συμβολή της στη μείωση του εγκλήματος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα που αναφέρεται στις στάσεις του κοινού σχετικά με τη βίντεο-παρατήρηση στην πόλη της Γλασκώβης.³⁰⁴ Συγκεκριμένα, η έρευνα κάλυψε τα έτη 1994, 1995, 1996 διαδοχικά, προκειμένου να καλυφθεί το διάστημα πριν και μετά την εγκατάσταση των συστημάτων παρακολούθησης, και υπήρξαν και «περιοχές ελέγχου», όπου δεν υπήρχαν ανάλογα συστήματα.

Η έρευνα έδειξε ότι ο φόβος του εγκλήματος δεν μειώθηκε στο κόσμο που κυκλοφορούσε στο κέντρο της πόλης, όπου εγκαταστάθηκαν οι κάμερες, ούτε ο κόσμος ένιωθε περισσότερο ασφαλής. Η εγκληματικότητα επίσης, δεν μειώθηκε αλλά αντίθετα αυξήθηκε. Χαρακτηριστικό όμως είναι ότι, ένα χρόνο μετά την εγκατάσταση των συστημάτων επιτήρησης οι ερωτώμενοι είχαν διαμορφώσει θετικότερη εικόνα σχετικά με τη μείωση της εγκληματικότητας στην περιοχή του κέντρου.

Μία επίσης, από τις πιο συχνές εφαρμογές της βίντεο-επιτήρησης είναι η τοποθέτησή τους στους χώρους στάθμευσης.

Ένα πρόγραμμα τοποθέτησης κλειστών συστημάτων τηλεόρασης στο χώρο στάθμευσης στο Πανεπιστήμιο του Surrey στη Μ. Βρετανία το 1992³⁰⁵ περιελάμβανε κάμερα πάνω σε ένα πύργο που έλεγχε δύο διαφορετικούς χώρους στάθμευσης καθώς και μικρόφωνα από τα οποία οι φύλακες μπορούσαν να προειδοποιούν ή να παρέχουν πληροφορίες, απέδειξε ότι είχε διαφορετικά αποτελέσματα σε δύο είδη αδικημάτων. Παρατηρήθηκε δηλαδή ότι μειώθηκαν οι κλοπές από αυτοκίνητα αλλά όχι οι κλοπές των ιδίων των αυτοκινήτων.

Σχετικά όμως με την εγκατάσταση της βίντεο-επιτήρησης, ειδικά μέσα στο πρόγραμμα Safer Cities, που εφαρμόστηκε στην Μ. Βρετανία, σύμφωνα με τον Tilley

³⁰³ Crawford, A. (1998), *Crime Prevention and Community Safety*, Longman, London, σελ. 89

³⁰⁴ Ζαραφονίτου, Χ. (2003), ο.π., σελ. 90-97, βλ. και Ditton, J., (2000), "Crime and the City. Public attitudes towards open-street CCTV in Glasgow", *British Journal of Criminology*, Vol. 40, σελ. 692-709

³⁰⁵ Ζαραφονίτου, Χ. (2003), ο.π., σελ. 96-97 και Crawford, A. (1998), ο.π., σελ. 88-89

(1993)³⁰⁶ δεν είναι εύκολο να εξαχθούν επακριβή συμπεράσματα, καθώς είναι δύσκολο να εκτιμηθεί η μετατόπιση των αδικημάτων στον τόπο, στο είδος και στο χρόνο που συμβαίνουν.

Επίσης, η βίντεο-επιτήρηση λειτουργεί πολλές φορές συμπληρωματικά και παράλληλα με άλλα μέτρα και η αποτελεσματικότητά της αυξάνεται σε συνδυασμό με αυτά. Σημαντικό επίσης ρόλο παίζει η πιστότητα που αποκτά η βίντεο-επιτήρηση ανάμεσα στους παραβάτες που σχετίζονται με τα αδικήματα που αφορούν τα αυτοκίνητα, καθώς και η χρήση της από το προσωπικό ασφαλείας.

Η τοποθέτηση βιντεοκάμερας³⁰⁷ σε σταθμούς του Λονδίνου έδειξε πως υπήρξε μετατόπιση της εγκληματικότητας στους υπόλοιπους σταθμούς, όπου δεν υπήρχε ανάλογη τοποθέτηση, αλλά σε πολλές περιπτώσεις η μετατόπιση αυτή ήταν μικρής διάρκειας. Από την άλλη μεριά, σε εγκλήματα βίας, παρατηρήθηκε ότι η βίντεο-επιτήρηση έχει πολύ μικρή επίδραση.

Σε αυτό όμως, που καταλήγουν οι περισσότερες μελέτες είναι ότι με τις κάμερες διευκολύνεται η άμεση αντίδραση από την πλευρά των αρχών, η οποία μπορεί να μειώσει τη σοβαρότητα του συμβάντος και η βοήθεια που προσφέρει στη διαλεύκανση των παραβάσεων.³⁰⁸

Ένα άλλο πολύ σημαντικό κομμάτι της περιστασιακής πρόληψης αφορά την επιτήρηση απλούστερων μορφών, όπως υπάλληλοι που επιτηρούν τους πελάτες, ή ειδικό προσωπικό ασφάλειας αλλά και πιο αναπτυγμένες τεχνολογικά μορφές όπως η βίντεο-επιτήρηση μέσα από κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης (CCTV) στους δημόσιους χώρους και στις μεγάλης ιδιοκτησίας ιδιωτικούς χώρους (mass private property). Η μέθοδος αυτή επιτήρησης προς αποτροπή των αδικημάτων και προς διαλεύκανση και ανίχνευση διαφόρων πράξεων συνιστά μία κυρίαρχη μορφή της περιστασιακής πρόληψης.

Τα ερωτήματα που προκύπτουν από τη χρήση της αφορούν το πότε και για πιο σκοπό πρέπει να χρησιμοποιείται η μέθοδος αυτή και κάτω από ποιες συνθήκες μπορεί να

³⁰⁶ Crawford, A. (1998), ο.π., σελ. 88-89

³⁰⁷ Crawford, A., (1998), ο.π., σελ. 89

³⁰⁸ το ίδιο

θεωρηθεί νόμιμη η χρήση της ή όχι. Ο Andrew von Hirsch,³⁰⁹ θεωρεί ότι τα ερωτήματα αυτά μπορούν να αντιμετωπιστούν κάτω από δύο άξονες. Ο πρώτος αφορά την επιτήρηση σε σχέση με την ιδιωτικότητα, δηλαδή μέχρι ποιου σημείου νομιμοποιούνται να υπάρχουν προσδοκίες για ανωνυμία και ιδιωτικότητα στους δημόσιους χώρους και ο δεύτερος αφορά το νομιμοποιητικό ρόλο της πρόληψης του εγκλήματος, δηλαδή ως ποιο σημείο η πρόληψη του εγκλήματος νομιμοποιείται να καταπατά ή να σφετερίζεται τις προσδοκίες για ανωνυμία και ιδιωτικότητα στους δημόσιους χώρους.

Όσο αφορά τις προσδοκίες ιδιωτικότητας στους δημόσιους χώρους, όπως πλατείες, δρόμους, χώρους στάθμευσης, σταθμούς μέσων μαζικής μεταφοράς κ.α., οι άνθρωποι περιμένουν ότι σ' αυτά τα περιβάλλοντα δεν υπόκεινται σε ειδικές ή παρατεταμένες μορφές επιτήρησης και δεν περιορίζονται τα δικαιώματα της ελεύθερης διακίνησής τους, της ελεύθερης έκφρασής τους. Όμως, η σύγχρονη τεχνολογία ακυρώνει όλα αυτά μέσα από τον έλεγχο και την επιτήρηση που ασκεί και δύναται να αυθαιρετήσει απέναντί τους. Αυτό που κυρίως εισάγει η βίντεο-επιτήρηση είναι ότι:

Α) οι κάμερες καταγράφουν όλες τις συμπεριφορές και τα άτομα αδιακρίτως.

Β) ο παρατηρητής είναι ανώνυμος και δεν μπορεί κανείς να τον δει

Γ) η χρήση που γίνεται στο καταγεγραμμένο φιλμ δεν είναι εύκολο να ελεγχθεί, ούτε καθίσταται γνωστό ποιοι άλλοι δημόσιοι ή κρατικοί φορείς και για ποιο λόγο μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν

Δ) η παρουσία της κάμερας έχει, ειδικά από ένα χρονικό διάστημα, όπου το κοινό εκτίθεται σε αυτή, τη τάση να γίνεται αόρατη, σε αντίθεση με άλλους φορείς ελέγχου, όπως η αστυνομία.

Ε) η εξουσία δύναται να ασκείται από μακριά, και σε διαφορετικό χρόνο, καθώς το μέσο άσκησης εξουσίας, η κάμερα, είναι πάντα παρούσα, αλλά η ίδια η εξουσία απουσιάζει και δύναται να ελέγχει από μακριά ή σε κάποια άλλη χρονική στιγμή.

Η ασφάλεια που προκύπτει από τη χρήση των νέων τεχνολογιών όμως διακρίνεται από το στοιχείο της προσωρινότητας. Για παράδειγμα, συναγερμοί και κλειδαριές που θεωρούνται σήμερα υψηλής ασφάλειας, αύριο θα έχουν ήδη εξουδετερωποιηθεί από τους δράστες καθώς είναι και οι δικές τους τακτικές που εξελίσσονται μέσα από την

³⁰⁹ Von Hirsch, A. (2000), 'The Ethics of Public Television Surveillance' στο Von Hirsch, A., Garland, D., Wakefield, A., (επιμ.) (2000), *Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention*, Hart Publishing, Oregon, σελ. 61

υιοθέτηση της τεχνολογίας. Έχουμε δηλαδή έναν τεχνικό ανταγωνισμό αστυνομίας και δραστών.³¹⁰ Η παροδικότητα της αξιοπιστίας της τεχνολογίας, εκτός του ότι ωθεί προς την εξαναγκαστική κατανάλωση συνεχών νέων και καλύτερων μέσων αντιμετώπισης της εγκληματικότητας, δηλαδή σε μία ακόρεστη και ανικανοποίητη ανάγκη αναβάθμισης του επιπέδου ασφάλειας, αποδεικνύει επίσης, ότι η μονομερής πίστη μας στην αποτελεσματικότητα της τεχνολογίας αποτελεί πολλές φορές φενάκη και έναν πολύ καλά κατασκευασμένο ιδεολόγημα, το οποίο εξυπηρετεί τη λειτουργία της αγοράς και διαχειρίζεται με τεχνικό τρόπο κοινωνικά προβλήματα.

Συμπερασματικά επομένως, προκύπτει ότι σύμφωνα με τις αρχές της περιστασιακής πρόληψης δεν προσπαθούμε να δημιουργήσουμε μία κοινωνία, όπου οι άνθρωποι θα είναι σε θέση ν' αναγνωρίζουν τα νόμιμα δικαιώματα των άλλων, αλλά μία κοινωνία που προσπαθεί να μειώσει τις ευκαιρίες εμφάνισης εγκληματικής συμπεριφοράς, ένα κυνήγι μαγισσών δηλαδή που αφορά τις πιθανές ευκαιρίες. Και χωρίς να προτείνεται κανένα άλλο ιδεολογικό υπόβαθρο ή πρόταγμα βελτίωσης, η μείωση των ευκαιριών μπορεί να είναι μία αέναη και συνεχώς εξαπλώμενη συνθήκη επιτήρησης και ελέγχου αντανakλαστικών συμπεριφορών. Η μείωση των ευκαιριών επίσης, σημαίνει υποχώρηση του κράτους και εξάπλωση του ιδιωτικού τομέα στο θέμα της αντιμετώπισης της εγκληματικότητας (ιδιωτική ασφάλεια, συναγερμοί, κάμερες κ.λ.π.), όπου ο πολίτης μετατρέπεται πια σε πελάτη και καταναλωτή της αντεγκληματικής πολιτικής και συνυπεύθυνος της πρόληψης της εγκληματικότητας. Το κράτος αποχωρεί και αποτελεί σκιά που αποδίδει μία επίφαση νομιμότητας στην αγορά της 'αντιμετώπισης της εγκληματικότητας'.

Ωστόσο, δεν μπορεί να παραβλεφτεί το γεγονός ότι η περιστασιακή πρόληψη, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και σύμφωνα με κάποια όρια, παρουσιάζει θετικά αποτελέσματα στην μείωση κυρίως της μικρής εγκληματικότητας. Επιπλέον, ένα μέρος των τακτικών της συνιστούν πλέον εσωτερικευμένες λειτουργίες και πρακτικές της καθημερινής ζωής των ατόμων, οι οποίες εκλαμβάνονται ως φυσιολογικές, αναγκαίες και αναπόφευκτες, όπως οι ατομικές καθημερινές προφυλάξεις των πολιτών.

³¹⁰ Τσήτσουρα, Α. (2003), *Η πρόληψη της εγκληματικότητας*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Παν/μιακές σημειώσεις, Αθήνα, σελ. 23

Η περιστασιακή πρόληψη αποτελεί λοιπόν, μία θεμελιωμένη και αποδεκτή πραγματικότητα, η οποία, ως ένα βαθμό επιδρά θετικά σε συγκεκριμένες περιστάσεις, σε συγκεκριμένους δράστες, σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα. Το επίπεδο έκτασης της και η κυριαρχία της έναντι άλλων μοντέλων πρόληψης όμως, γίνονται προβληματικά, όταν επικαλύπτουν και ασκούν περιορισμό στις έννοιες της ελευθερίας, της ανοχής και της ανεκτικότητας, ενώ αντίθετα επεκτείνουν τον κοινωνικό έλεγχο και τη διαρκή επιτήρηση.

Επιπροσθέτως, πρέπει να θυμόμαστε πάντα ότι η περιστασιακή πρόληψη δεν αποτελεί το μοναδικό μοντέλο αντιμετώπισης της εγκληματικότητας και κυρίως ότι θα πρέπει να συνοδεύεται από κοινωνικά μοντέλα πρόληψης, προκειμένου να υπάρξει εξισορρόπηση των διαφορετικών μοντέλων παρέμβασης και όχι μονομέρεια.

Γενικότερα, η συμβολή της κοινοτικής πρόληψης του εγκλήματος είναι ιδιαίτερος σημαντική, με βάση την αξιολόγηση των προγραμμάτων που έχουν εφαρμοστεί.

Η τοπική αυτοδιοίκηση καθίσταται πολύτιμη, γιατί είναι εκείνη που πρέπει ν' αναλάβει την προσπάθεια της συνεργασίας των φορέων του επίσημου και του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου σε τοπικό πλαίσιο και της ενθάρρυνσης της συμμετοχής όλης της τοπικής κοινότητας, προκειμένου ν' αντιμετωπιστεί η εγκληματικότητα και να συνειδητοποιηθεί σε κοινωνικό επίπεδο ότι αποτελεί μία κοινή υπόθεση.³¹¹

Ωστόσο, απαιτείται έντονη κριτική αξιολόγηση και ιδιαίτερη προσοχή ως προς την αποτίμησή της καθώς κίνδυνοι και δυσχέρειες είναι δυνατόν να εμφανιστούν και να μειώσουν τις όποιες θετικές της επιπτώσεις, πολύ περισσότερο δε να ενισχύσουν τις τάσεις εκείνες που προσβάλλουν βασικά δικαιώματα του ανθρώπου και την ίδια τη συνεκτική δομή των κοινοτήτων.

Ένα σημαντικό θετικό αποτέλεσμα της κοινοτικής πρόληψης είναι ότι μειώνεται ο φόβος του εγκλήματος και οι πολίτες αισθάνονται πιο ασφαλείς. Ωστόσο, η ασφάλεια, ατομική και δημόσια, δεν θα πρέπει να αποτελεί μονοσήμαντο προσανατολισμό των δράσεων, γιατί τελικά η ασφάλεια τείνει να υπερκεράσει, την

³¹¹ Φαρσεδάκης, Ι. (1998), Η αντιμετώπιση του εγκληματικού ζητήματος, *Ποινική Δικαιοσύνη*, 3/1998, σελ. 236

πρόληψη³¹² και συνιστά τελικά μία ακόρεστη ανάγκη³¹³ που συνεπάγεται κινδύνους που σχετίζονται με την προσβολή βασικών δικαιωμάτων και την αύξηση και αυστηροποίηση του κοινωνικού ελέγχου. Ειδικά, όταν η ασφάλεια συνδέεται με την διευκόλυνση των καταναλωτικών συνηθειών του πολίτη και με τις επενδύσεις των ιδιωτικών εταιρειών σε μία περιοχή,³¹⁴ τότε πραγματικά υπάρχει μία σαφής και βαθιά διολίσθηση της ουσιαστικής σημασίας βασικών εννοιών, και οδηγεί στην υποβάθμιση της κοινωνικής οργάνωσης και των δημοκρατικών αρχών της.

Θεωρείται επίσης, ότι η κοινοτική πρόληψη συμβάλλει στη μείωση του κόστους των υπηρεσιών και στην καλύτερη αξιοποίηση τους.³¹⁵

Όμως, η επιλογή των κοινοτήτων που θα εφαρμοστεί η κοινοτική πρόληψη ενδεχομένως να συμβάλει στο στιγματισμό τους. Επίσης, ο κίνδυνος της μετατόπισης της εγκληματικότητας από τη μία γεωγραφική θέση στην άλλη θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, τόσο κατά το σχεδιασμό των προγραμμάτων, όσο και κατά την εφαρμογή και την αξιολόγησή του.

Η επιλογή των εγκλημάτων για τα οποία θα επικεντρωθούν οι δράσεις είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί ενδέχεται να οδηγήσει σε αύξηση του κοινωνικού ελέγχου απέναντι σε μικρές παραβάσεις ή ακόμα και απέναντι σε συμβάντα που ταυτίζονται με την ‘αντικοινωνικότητα’ και την ‘αταξία’. Όπως, για παράδειγμα συνέβη με την ‘μηδενική ανοχή’ στη Ν. Υόρκη και το Crime and Disorder Act στη Μεγάλη Βρετανία. Συνεπώς, *‘το έγκλημα ως γεγονός που πρέπει να περιοριστεί, δεν είναι πλέον καμία αυτονόητη προϋπόθεση’*,³¹⁶ αλλά τελικά μία συνεχώς *‘διευρυνόμενη έννοια’*.³¹⁷

Η διεταιρικότητα, ως χαρακτηριστικό της κοινοτικής πρόληψης, απαιτεί αυστηρό ρυθμιστικό πλαίσιο, έτσι ώστε η συμμετοχή των πολιτών και του ιδιωτικού τομέα να μην οδηγήσει σε αυθαιρεσίες και προσβολές των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

³¹² Ζαραφονίτου, Χ. (2003), ο.π., σελ. 187

³¹³ Walter, M. (2002), ‘Πρόληψη του εγκλήματος στην τοπική κοινότητα – Που θα οδηγήσει;’, *Ποινική Δικαιοσύνη*, 12/2002: 1304-1306, σελ. 1306

³¹⁴ Walter, M. (2002), ο.π., σελ. 1305

³¹⁵ Λαμπροπούλου, Ε. (2003), ‘Μη κυβερνητικοί στόχοι στην πρόληψη και τον έλεγχο του εγκλήματος: Ρητορεία και εφαρμογή του κοινοτισμού’, *Επιστήμη και Κοινωνία*, τευχ.10: 155-176, σελ. 171

³¹⁶ Walter, M. (2002), ο.π., σελ. 1304

³¹⁷ Ζαραφονίτου, Χ. (2003), ο.π., σελ. 186

Επίσης, η συμμετοχή των πολιτών συχνά δεν στηρίζεται στη βάση της κοινωνικής αλληλεγγύης αλλά στη συσπείρωση απέναντι στον κίνδυνο και το φόβο.³¹⁸ Η συνθήκη αυτή είναι ιδιαίτερα επισφαλής, γιατί προδιαγράφει τις βάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού, το στιγματισμό συγκεκριμένων ομάδων και λειτουργεί διασπαστικά στη δημοκρατική οργάνωση και ζωή της κοινότητας.

Από την άλλη, είναι εξαιρετικά δύσκολο, λόγω του περιορισμένου χρόνου του πολίτη και άλλων προβλημάτων, όπως η οικονομική του θέση, η γενικότερη αδιαφορία και η έλλειψη κινήτρων, να παρακινηθεί προκειμένου να συμμετέχει και ν' αναλάβει ενεργό δράση. Επίσης, ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος τα συμφέροντα των πιο ισχυρών της κοινότητας να αποτιμηθούν ως 'κοινά συμφέροντα' και οι ασφαλιστικές δικλείδες της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας της επέμβασης να καταργηθούν προς όφελος ιδιοτελών σκοπών τοπικού και ιδιωτικού συμφέροντος.³¹⁹

Επιπροσθέτως, το έγκλημα στα πλαίσια της κοινότητας, όπως εξάλλου και της ευρύτερης κοινωνίας, πολιτικοποιείται³²⁰ και αποτελεί πλέον έναν ακόμα ψηφοθηρικό παράγοντα διαμόρφωσης γενικευμένης συναίνεσης απέναντι στα κομματικά προγράμματα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Τα προγράμματα στοχεύουν στο να ληφθεί το μήνυμα από τους κατοίκους 'πως κάτι έγινε' ή 'κάτι θα γίνει', χωρίς τελικά οι πρωταρχικοί στόχοι, όπως είναι η μείωση της εγκληματικότητας, να πληρούνται. Το συνολικό πρόβλημα της εγκληματικότητας διαχειρίζεται και εξαντλείται κυρίως στο επίπεδο των εντυπώσεων και των καιροσκοπικών λύσεων που προσφέρουν άμεσα και ορατά αποτελέσματα διάρκειας όσο και ένας προεκλογικός αγώνας. Επομένως, συντελείται τελικά η πολιτικοποίηση του εγκλήματος και όχι η ορθολογική αντιμετώπισή του.

Η κοινοτική πρόληψη μπορεί να οδηγήσει σε μία κλειστή τοπική κοινωνία, που δεν προσομοιάζει με τις σύγχρονες εκδοχές κοινωνικής οργάνωσης αλλά διακρίνεται από αυταρχισμό και τάσεις χειραγώγησης των μελών της.³²¹ Ωστόσο, θα πρέπει ν' αναφερθεί ότι η τάση αυτή, με δεδομένη τη μειωμένη ως τώρα σημασία της

³¹⁸ Walter, M. (2002), ο.π., σελ. 1306 και Ζαραφονίτου, Χ. (2003), ο.π., σελ. 185

³¹⁹ Λαμπροπούλου, Ε. (2003), ο.π., σελ. 169

³²⁰ Ζαραφονίτου, Χ. (2003), ο.π., σελ. 188

³²¹ Καρκατσούλης, Π. (2000), 'Κοινότητα – κοινοτισμός – κοινωνία – κοινωνική θεωρία: Από την αυτονομία στην αυτό- αναφορά', *Επιστήμη και Κοινωνία*, τευχ. 4, www.media.uoa.gr/issues/4_issue/karkats.html

κοινότητας στη σύγχρονη κοινωνία, είναι εξαιρετικά δύσκολο να συντελεστεί σε αυτό το βαθμό.

Στην κοινοτική πρόληψη, από την άλλη μεριά δεν θα πρέπει ν' αποδίδεται μεγαλύτερη σημασία από όση αντικειμενικά μπορεί να έχει και δεν θα πρέπει να ειδωθεί ανεξάρτητα από το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται, ως μέρος δηλαδή του συνόλου των αντεγκληματικών προτάσεων σε εθνικό επίπεδο. Γιατί ο αποκεντρωμένος και τοπικός της χαρακτήρας, αν και σημαντικός στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, έχει περιορισμένη ισχύ, όταν δεν συνεπικουρείται από ευρύτερες προτάσεις για το σύνολο της κοινωνίας. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και η σύγκρουση που μπορεί ν' αναπτυχθεί μεταξύ τοπικής και συνολικής κοινωνίας, καθώς στην ακραία της εκδοχή μπορεί ν' αμφισβητήσει το ίδιο το κράτος δικαίου και τις νομιμοποιημένες λειτουργίες του, εφόσον αξιολογεί αρνητικά τη συμβολή του και τους φορείς του στην μείωση της εγκληματικότητας.³²² Ενέχει δηλαδή τον κίνδυνο αντιπαράβολής με το κράτος και όχι σύμπλευσης με αυτό. Η έμφαση συνεπώς στην τοπικότητα του προβλήματος της εγκληματικότητας περιορίζει την οπτική και τη δυνατότητα δράσης απέναντι στο καθολικό πρόβλημα της εγκληματικότητας και παραμερίζει τη σημασία του συνόλου των κοινωνικών παραγόντων που το συνδράμουν.³²³ Κατά μία έννοια η λογική της τοπικής άμυνας που εμπεριέχει η κοινοτική πρόληψη, δεν αλλάζει την πολιτική διαδικασία, αντίθετα συνιστά μία «*απολιτική αναδίπλωση*» που αφήνει αλώβητο το σύστημα και το μόνο που ίσως το εξαναγκάσουμε είναι ν' αφήσει ανέπαφη την ειρήνη του μικρού μας λειμώνα».³²⁴

Αλλά και τα ίδια τα κοινωνικά προβλήματα (ανεργία, κακή εκπαίδευση, φτωχές κατοικίες κ.τ.λ.) μπορούν να επαναπροσδιοριστούν, όχι ως σημαντικά κοινωνικά προβλήματα αυτά καθ' αυτά, αλλά ως εγκληματογόνοι παράγοντες που πρέπει να ελεγχθούν και να διαχειριστούν, αντί ν' αντιμετωπιστούν στο σύνολο ενός πολιτικού μοντέλου δράσης. Αυτό ο επανορισμός των κοινωνικών ανεπαρκειών ως 'προβλήματα εγκλήματος' ('crime problems') αντιπροσωπεύουν την απόλυτη

³²² Λαμπροπούλου, Ε, (2003), ο.π., σελ. 169

³²³ Λαμπροπούλου, Ε. (2003), ο.π., σελ. 168

³²⁴ Σένετ, Ρ., (1999), *Η τυραννία της οικειότητας*, Νεφέλη, Αθήνα, σελ. 373

‘ποινικοποίηση της κοινωνικής πολιτικής’.³²⁵ Και αυτό βέβαια δεν είναι ένας κίνδυνος που αφορά μόνο στην κοινοτική πρόληψη αλλά το σύνολο της αντεγκληματικής πολιτικής.

Τέλος, η προσέγγιση της κοινοτικής πρόληψης εμπεριέχει μία παραδοξότητα καθώς υποστηρίζει ότι η κοινότητα μπορεί ν’ αντιμετωπίσει το έγκλημα, ενώ δεν έχει τη δύναμη, όπως έχει αποδειχθεί, να το αποτρέψει.³²⁶

5. ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Ο ιδιωτικός τομέας, δυναμικός και συνεχώς επεκτεινόμενος, δεν άφησε ανεπηρέαστο τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο και την οργάνωσή του. Εισήλθε σταδιακά, αλλά με συνεχείς αυξητικές τάσεις, προκειμένου να επιτελέσει λειτουργίες ασφάλειας και παροχής προστασίας, σε τομείς που μέχρι τώρα θεωρούνταν αυστηρά κρατικοί και δημόσιοι. Αποτέλεσμα είναι ν’ αναφερόμαστε πλέον στη βιομηχανία της ιδιωτικής ασφάλειας, πελάτες της οποίας είναι οι μεμονωμένοι πολίτες, οι ιδιωτικές εταιρίες κάθε είδους και τέλος το ίδιο το κράτος.

Ο όρος ‘βιομηχανία ιδιωτικής ασφάλειας’ συνήθως περιλαμβάνει τις ιδιωτικές εταιρείες που αναλαμβάνουν την προστασία ατόμων και περιουσιών, τη διατήρηση του νόμου και της τάξης, τη μεταφορά χρημάτων ή αντικειμένων αξίας και βέβαια τις εταιρείες παραγωγής των συστημάτων ασφάλειας, όπως αντικλεπτικά συστήματα κάθε είδους, συστήματα παρακολούθησης (π.χ. κλειστά συστήματα τηλεόρασης).

Όπως είναι φανερό, προσεγγίζοντας την έννοια της ιδιωτικής ασφάλειας ευρύτερα, φαίνεται ότι συμπεριλαμβάνει τόσο έμψυχο δυναμικό, όσο και προϊόντα νέας τεχνολογίας, που διαθέτουν την δυνατότητα αποτροπής των εγκλημάτων μέσω είτε της δυσχέρανσης του στόχου, είτε της επιτήρησης και του ελέγχου.

Μία βασική διάκριση της μεταξύ της ιδιωτικής και της δημόσιας αστυνομίας είναι ότι οι υπηρεσίες της ιδιωτικής αστυνομίας πωλούνται στην ελεύθερη αγορά, ενώ της

³²⁵ Crawford, A. (1999), ‘Questioning appeals to Community within crime prevention and control’, *European Journal on Criminal Policy and Research*, Vol. 7: 509-530, σελ. 527

³²⁶ Hope, T., ‘Community Crime Prevention’, στο Tonry, M., Farrington, D., (επιμ.) (1995), *Building a Safer society: Strategic Approaches to Crime Prevention*, University of Chicago Press, Chicago, σελ. 24, όπως αναφέρεται στο Λαμπροπούλου, ‘Κοινοτισμός και κοινοτική πρόληψη: Το ‘νέο’ παράδειγμα στην αντεγκληματική πολιτική’ ο.π., σελ. 789

δημόσιας πρέπει να προσφέρονται σε όλους.³²⁷ Επομένως, ένα σημαντικό μέρος άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου αφορά τον ιδιωτικό τομέα και λειτουργεί με βάση τους κανόνες τις αγοράς, δηλαδή τη μεγιστοποίηση του κέρδους.

Οι αυξητικές τάσεις της ιδιωτικής ασφάλειας μπορούν να εξηγηθούν μέσα από τους παρακάτω λόγους:³²⁸

-Η αυξημένη ευημερία οδήγησε σε νέες μορφές ιδιοκτησίας, που αποτελούν ελκυστικούς και μερικές φορές εύκολους στόχους. Σε συνδυασμό με την αύξηση του εγκλήματος και την ιδιαίτερη αύξηση των εγκλημάτων ιδιοκτησίας, η δημόσια αστυνομία κρίθηκε ανεπαρκής στις απαντήσεις της και η ανασφάλεια των πολιτών και των επαγγελματιών αυξήθηκε.

-Επίσης, η συχνή πλέον διοργάνωση μικρών και μεγάλων πολιτιστικών, αθλητικών και ψυχαγωγικών γεγονότων και δημοσίων γενικά γεγονότων, η κατασκευή μεγάλων χώρων κατανάλωσης και ψυχαγωγίας (εμπορικά κέντρα) απαιτούν την φύλαξη και την εποπτεία, στην οποία θεωρείται ότι είτε δεν αποτελεί προτεραιότητα της δημόσιας αστυνομίας, είτε δεν επαρκεί για την κάλυψη των συνεχώς διευρυνόμενων αναγκών.

-Η ευθύνη επίσης της ασφάλειας, συνιστά πλέον μία διευρυμένη ευθύνη, η οποία επιμερίζεται ανάμεσα στο κράτος, στους πολίτες και τους επαγγελματίες. Συνεπώς, για να είναι κανείς περισσότερο ασφαλείς και να μπορεί να προστατεύσει την περιουσία του, επαγγελματική ή ιδιωτική, αποτελεσματικότερα, έχει ανάγκη, εκτός από το κράτος που επιμελείται το σύνολο των λειτουργιών και ειδικά αυτών που αξιολογούνται πιο σημαντικές, τη συνεισφορά των υπηρεσιών και των προϊόντων του ιδιωτικού τομέα.

-Η νεοφιλελεύθερη πολιτική, στηριζόμενη στο 'λιγότερο' κράτος και στους 'φθηνότερους' τρόπους παροχής υπηρεσιών, προσκάλεσε τον ιδιωτικό τομέα να

³²⁷ De Waard, J. (1999), 'The private security industry in international perspective', *European Journal on Criminal Police and Research*, Vol. 7:143-174, σελ. 169

³²⁸ βλ. και De Waard, J. (1999), ο.π., 145-146

συνεργαστεί με το κράτος, προκειμένου να υπάρξει ικανοποιητική απάντηση στο αίτημα για περισσότερη ασφάλεια και προστασία.

Από την άλλη μεριά, μία διαφορετική ερμηνεία προσεγγίζει το φαινόμενο της ιδιωτικοποίησης και της εμπορευματοποίησης της ασφάλειας, ως μία από τις πολιτισμικές προσαρμογές στο 'crime complex',³²⁹ δηλαδή τις ιδιαίτερες στάσεις, απόψεις και συμπεριφορές που διαμορφώνονται από την εμπειρία (άμεση ή έμμεση) της υψηλής εγκληματικότητας των σύγχρονων κοινωνιών.

Τα ερωτήματα που προκύπτουν, σχετικά με τη φαινομενολογία της ιδιωτικοποίησης της ασφάλειας αφορούν την έκταση του μεγέθους της, την ποιότητά της, την σχέση της με τη δημόσια και το ρυθμιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο που λειτουργεί.³³⁰

Αν και η επακριβής καταγραφή της ιδιωτικής βιομηχανίας ασφάλειας είναι αρκετά δύσκολη (απουσία επίσημων στοιχείων) με αποτέλεσμα να σημειώνονται ανακρίβειες κατά την καταγραφή, ωστόσο έγινε μία σημαντική απόπειρα³³¹ συλλογής στοιχείων από διαφορετικές χώρες, η οποία καταδεικνύει τα εξής:

Αναφέρουμε ενδεικτικά ότι, παρόλη την παλαιότητα των στοιχείων, η Ελλάδα, το 1996 κατείχε την 15^η (τελευταία) θέση σε ιδιωτικό προσωπικό ασφαλείας, αλλά και την τελευταία στην αξιολόγηση της ποιότητας του, ενώ στις πρώτες θέσεις βρίσκονται η Βρετανία, η Γερμανία και το Λουξεμβούργο. Σε παγκόσμιο επίπεδο πρώτες ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Αυστραλία. Η Βρετανία, η Β. Ιρλανδία και η Ελλάδα που συμμετείχαν τότε στην έρευνα διαπιστώθηκε ότι δεν διέθεταν ειδική νομοθεσία για την κανονικοποίηση της ιδιωτικής ασφάλειας

Η ιδιωτικοποίηση της ασφάλειας καθίσταται εμφανής στην οργάνωση της κοινωνικής καθημερινότητας. Η εμπορευματοποίηση της ασφάλειας δεν αναφέρεται μόνο στην ιδιωτική αστυνομία αλλά γενικότερα στον εμπορικό τομέα που περιλαμβάνει όλες τις φυλασσόμενες με περιορισμένη και ελεγχόμενη πρόσβαση περιοχές όπως ημι-δημόσιοι χώροι, μεγάλα εμπορικά κέντρα κατανάλωσης και ψυχαγωγίας, τεχνικές της περιστασιακής πρόληψης που αναλαμβάνουν ιδιώτες που προσπαθούν να

³²⁹ Garland, D. (2000), 'The culture of high crime societies', *British Journal of Criminology*, Vol. 40: 347-375, σελ. 365 και Garland, D. (2002) *The culture of control*, Oxford, Chicago, σελ. 163-165

³³⁰ De Waard, J. (1999), ο.π., σελ. 146

διαχειριστούν τους κινδύνους εμφάνισης παραβατικών συμπεριφορών ή και συμπεριφορών που βρίσκονται στα όρια του νόμου, όπως η αντικοινωνική συμπεριφορά και να ομαλοποιήσουν την κατανάλωση. Σε ατομικό επίπεδο επίσης, οι πολίτες λαμβάνουν όλα τα δυνατά μέτρα, προκειμένου ν' αποφύγουν τη θυματοποίηση. Πόρτες ασφαλείας, ειδικές κλειδαριές, αντικλεπτικά συστήματα, συναγερμοί, κλειστά κυκλώματα τηλεόρασης, φυλασσόμενες κοινότητες συνιστούν ένα καθημερινό οπτικό και ακουστικό σκηνικό ελέγχου.

Ο συνδυασμός του ιδιωτικού τομέα αστυνόμευσης και των ειδικών μέτρων ασφάλειας των επιχειρήσεων, ειδικά αυτών της ψυχαγωγίας και της κατανάλωσης, το σύνολο των ατομικών προφυλάξεων και του δημόσιου τομέα παροχής ασφάλειας συνιστούν τελικά ένα σφικτό πλέγμα επιτήρησης και ελέγχου, όχι μόνο συγκεκριμένων ομάδων αλλά όλων των πολιτών. Η διαρκής και μόνιμη επιτήρηση όλων παράγει πολιτισμικά αποτελέσματα που αφορούν στην αλλαγή του τρόπου που οι άνθρωποι σκέφτονται αισθάνονται και δρουν.³³² Αυτή η συλλογική συνείδηση του εγκλήματος γίνεται τελικά θεσμοποιημένη αγωνία για το έγκλημα που οδηγεί στη φαυλότητα της συνεχούς απαίτησης για κατανάλωση ακόμη περισσότερης ασφάλειας. Πολύ περισσότερο δε ενισχύει τον αποκλεισμό, καθώς συγκεκριμένα πληθυσμιακά σύνολα αποκλείονται εκ προοιμίου από κάποια μέρη, καθώς χαρακτηρίζονται επικίνδυνα (όπως νέοι με 'προκλητική συμπεριφορά και εμφάνιση, οι εν γένει αποκλίνοντες από την κανονικότητα των πολλών, οι αλλοδαποί, κ.τ.λ.). Τέλος, η ιδιωτικοποίηση της ασφάλειας ενισχύει την ανισότητα, εφόσον δεν έχουν όλοι οι πολίτες τη δυνατότητα ν' αγοράσουν ασφάλεια και προστασία και να επιλέξουν λιγότερο 'εγκληματογόνες' περιοχές κατοικίας.

Εκτός από την επιτήρηση και τον έλεγχο, υφίσταται ένας έντονος διαχωρισμός χωρικός και κοινωνικός, που ενδυναμώνει την έλλειψη ανοχής απέναντι στο άλλο και το διαφορετικό, και επιτείνει το φόβο και πολλές φορές την απόσυρση σε αποκλειστικά ελεγχόμενα περιβάλλοντα. Η δημοκρατία της πόλης και η πολυσημία και πολλαπλότητα των αστικών της χρήσεων καταλύεται το όνομα της ασφάλειας, που καταλήγει τελικά να σημαίνει ασφάλεια στην κατανάλωση ειδών και εμπειριών.

³³¹ De Waard, J. (1999), ο.π., σελ. 143-174

³³² Garland, D. (2000), 'The culture of high crime societies', *British Journal of Criminology*, Vol. 40: 347-375, σελ 367

Αυτές που κερδίζουν ουσιαστικά και αποκλειστικά από το έγκλημα είναι οι εταιρείες που «εμπορεύονται» την ασφάλεια³³³ και έχουν πελάτες- καταναλωτές τόσο στον δημόσιο, όσο και τον ιδιωτικό τομέα.

Αντίθετα, θα λέγαμε ότι όσο ο δημόσιος τομέας επιθυμεί να έχει το λιγότερο κόστος στη αντιμετώπιση του εγκλήματος, τόσο τελικά απαιτείται σιωπηρώς το κόστος της ασφάλειας να αυξάνει για τους πολίτες και τον ιδιωτικό τομέα. Το έγκλημα δηλαδή βαρύνει τελικά τις εταιρείες και τις επιχειρήσεις που επενδύουν στην ασφάλεια, αλλά το σημαντικότερο βαρύνει το κάθε μέλος της κοινωνίας ξεχωριστά που καλείται ν' αναλάβει τελικά και υποχρεωτικά την ασφάλειά του. Το ερώτημα που αφορά τις ομάδες των πολιτών που δεν έχουν αυτή τη δυνατότητα να καταναλώνουν ασφάλεια και που συχνά επωμίζονται τα αποτελέσματα της ασφάλειας των ισχυρών (βλ. μετατόπιση) δεν φαίνεται ν' απασχολεί ιδιαίτερα. Η κατανομή συνεπώς της ασφάλειας στις κοινωνικές ομάδες συνιστά ένα από τους βασικούς παράγοντες επίταξης της κοινωνικής ανισότητας.

Με πιο απλή διατύπωση δηλαδή, σημαντικό καθίσταται το ποιος κερδίζει (επωφελείται) και ποιος ανέχεται το κόστος.³³⁴ Για παράδειγμα μπορεί η κλοπή ενός στερεοφωνικού πανάκριβου μηχανήματος, αν ο διαρρήκτης καταφέρει να μπει σε ένα καλά προστατευμένο σπίτι, να είναι απώλεια ευκόλως αντικαταστάσιμη για ένα ευκατάστατο νοικοκυριό, αλλά η κλοπή ενός λιγότερου ακριβού στερεοφωνικού από ένα μη καλά προστατευμένο σπίτι, να καθιστά ανέφικτη την εκ νέου αγορά του για ένα χαμηλού εισοδήματος νοικοκυριό.

Στο πλαίσιο αυτό, έχουμε τελικά να αντιπαρατεθούμε «με τις συνθήκες μιας καθολικής αναμέτρησης ανάμεσα σε 'έχοντες' και 'μη έχοντες'»³³⁵ ή και ανάμεσα σε 'έχοντες λίγα'.

Καθίσταται φανερό επομένως, ότι η προστασία δεν είναι φθηνή και δεν παρέχεται με επάρκεια σε όλους και άρα όλοι οι πολίτες δεν προστατεύονται με ισότιμο τρόπο.

³³³ Βλ. και Λαμπροπούλου, Ε. (2001), *Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία Ελέγχου*, Κριτική, Αθήνα, σελ. 76

³³⁴ Duff, R.A., Marshall, S.E. (2000), 'Benefits, Burdens and Responsibilities: Some ethical dimensions of Situational Crime Prevention' στο Von Hirsh, A., Garland, D., Wakefield, A. (επιμ.) (2000), *Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention*, Hart Publishing, Oregon, σελ. 23

³³⁵ Μαγγανάς Α. (1999), *Θέματα Εγκληματολογικά και Ποινικού Δικαίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 66

Τα ερωτήματα επομένως, που προκύπτουν σχετίζονται με το ποιοι ιδιωτικοί φορείς έχουν δικαίωμα να ασκούν αντεγκληματικές παρεμβάσεις, ως πιο βαθμό και έκταση, καθώς και σύμφωνα με ποιο ρυθμιστικό πλαίσιο, ποιες είναι οι επιπτώσεις τους και τέλος ποια η συμβολή των παρεμβάσεων αυτών στο αίτημα της δίκαιης διανομής της ασφάλειας στην κοινωνία.

6. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Η έννοια του θύματος θεωρήθηκε ότι υπήρξε αρχικά περιθωριοποιημένη και σχετικά αγνοημένη τόσο στις θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις της εγκληματολογίας, όσο και στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Ως αποτέλεσμα διαπιστώθηκε η ελλιπής αναγνώριση των δικαιωμάτων του και η αντίστοιχη υπερτίμηση των δικαιωμάτων του δράστη.

Το κενό αυτό ήρθε να καλύψει η κίνηση για τα δικαιώματα του θύματος, που επέφερε σταδιακές αλλαγές στο περιεχόμενο της αντεγκληματικής πολιτικής και σηματοδότησε την αρχή εμφάνισης νέων προσεγγίσεων, νέων κλάδων στην εγκληματολογία, όπως η θυματολογία και η εισαγωγή νέων θεσμών, η συνδιαλλαγή θύματος – δράστη που περιλαμβάνει τη διαμεσολάβηση, η διαιτησία κ.α, με στόχους την αποζημίωση του θύματος, την αποκατάσταση ή τη συμφιλίωση θύματος και δράστη, την ειδική μεταχείριση και προστασία του θύματος.

Η κίνηση για τα δικαιώματα των θυμάτων προσέφερε μία νέα αντίληψη, ευρύτερη προσέγγιση των βασικών εννοιών της Εγκληματολογίας και παράλληλα νέους προβληματισμούς σχετικά με την αναδόμηση των σχέσεων θύματος και δράστη, τα όρια της ποινικής αντιμετώπισης και τη διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων των εμπλεκόμενων φορέων στο σύνολό τους.

Ως θύμα, σύμφωνα με τον ορισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης,³³⁶ ορίζεται το φυσικό πρόσωπο που υπέστη βλάβη, συμπεριλαμβάνοντας το φυσικό ή πνευματικό τραυματισμό, τη συναισθηματική βάσανο ή την οικονομική απώλεια, τα οποία προκλήθηκαν από πράξεις ή παραλήψεις που παραβιάζουν τον ποινικό νόμο ενός κράτους μέλους. Ο όρος θύμα περιλαμβάνει επίσης, όπου κρίνεται κατάλληλο, την άμεση οικογένεια ή τους εξαρτώμενους από το άμεσο θύμα. Στο ορισμό του

Συμβουλίου προστίθενται ακόμα οι έννοιες της επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης, που αφορά την κατάσταση κατά την οποία το ίδιο θύμα υποφέρει περισσότερα από ένα εγκληματικά συμβάντα για μία συγκεκριμένη περίοδο χρόνου, και της δευτερογενούς θυματοποίησης, η οποία σημαίνει τη θυματοποίηση που συμβαίνει, όχι ως άμεσο αποτέλεσμα της εγκληματικής πράξης αλλά διαμέσου της απάντησης των θεσμών και των ατόμων στο θύμα.³³⁷

Τα δικαιώματα των θυμάτων αναπτύχθηκαν αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τις δεκαετίες '60 και '70,³³⁸ στο πλαίσιο της γενικότερης άνθησης των κοινωνικών κινημάτων της περιόδου.³³⁹ Ωστόσο, κατά τις τελευταίες δεκαετίες αποδίδεται όλο και μεγαλύτερη προσοχή και προστασία στα θύματα και του ρόλου τους κατά την πορεία της δίωξης και της ποινικής διαδικασίας. Χαρακτηριστική εξάλλου είναι η ιστορική πορεία που διαγράφηκε σχετικά με το θύμα και ακολούθησε τα εξής στάδια: το αγνοημένο θύμα, το ένοχο θύμα, το ευάλωτο θύμα, τα καινούργια θύματα.³⁴⁰ Ακραία τάση των δικαιωμάτων του θύματος αποτελεί η αναγωγή του θύματος σε 'συμβολικό θύμα', η οποία απαιτεί την απορύθμιση της ισορροπίας των δικαιωμάτων ανάμεσα στο θύμα και το δράστη, προς όφελος του πρώτου και σε βάρος του δεύτερου, με συνέπειες που ευρίσκονται στις τιμωρητικές στάσεις μέρους των πολιτών και στην απαίτηση για 'εκδίκηση' αντί για δικαιοσύνη.

Η σύγχρονη εξάλλου, προβληματική εν γένει του θυματολογικού κινήματος, εστιάζει στην απαίτηση για ποινικοποίηση συμπεριφορών³⁴¹ και προσφέρεται για πολιτική

³³⁶ Council of Europe, European Committee on Crime Problems (CDPC), 'Draft recommendation on assistance to crime victims', Council of Europe, Strasbourg, 10-04-2006, www.coe.int/tcj, σελ. 3

³³⁷ Ο ορισμός του Συμβουλίου της Ευρώπης ωστόσο δεν κάνει αναφορά στη 'διπλή θυματοποίηση', η οποία αφορά π.χ. πρόσφυγες, μετανάστες, ειδικές κατηγορίες εργατών. Για παράδειγμα οι πρόσφυγες ή οι μετανάστες, αν και παραβιάζουν το νόμο, συχνά είναι θύματα εγκληματικών πρακτικών απέναντι στις οποίες δεν έχουν καμία ουσιαστική στήριξη, ή στα 'συλλογικά θύματα', που είτε ανήκουν σε κάποια συγκεκριμένη πληθυσμιακή ή επαγγελματική ομάδα και πολύ συχνά δεν έχουν συνείδηση της θυματοποίησής τους.

³³⁸ Zedner, L. (2002), 'Victims' στο Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R., (επιμ.) (2002), *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford, New York, σελ. 432

³³⁹ Στην ανάπτυξη του θυματολογικού κινήματος ώθησαν παράλληλα κινήματα, όπως για παράδειγμα το φεμινιστικό και η ιδιαίτερη έμφαση που αποδόθηκε στο βιασμό και στην αναγνώριση της ενδοοικογενειακής βίας στο Μαγγανάς, Α. (2002), 'Διεθνές Συμπόσιο Θυματολογίας: Προβλήματα και προοπτικές', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 12/2006: 1310-1317, σελ. 1316

³⁴⁰ Houchon, G. (1988), 'Το θύμα, συντελεστής προόδου στην Εγκληματολογία', *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τευχ. 1:10-31, σελ. 11

³⁴¹ Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα επίσης, ότι πολλοί νόμοι 'ονοματίζονται' με βάση το όνομα των θυμάτων, τα οποία στάθηκαν αφορμή για τη δημιουργία τους, π.χ. Megan's law, Jenna's law,

εκμετάλλευση, ειδικά στα κυβερνητικά και κομματικά προγράμματα της Β. Αμερικής και της Ευρώπης, λειτουργώντας ως πολιτικό σύμβολο δικαιολόγησης της επέκτασης και της αύξησης του κοινωνικού ελέγχου και ενίσχυσης των νεοσυντηρητικών πολιτικών επιχειρημάτων.³⁴²

Παράλληλα, τα κατασταλτικά μέτρα συμβάλλουν στην περιστασιακή μείωση του φόβου θυματοποίησης, που διακατέχει μεγάλο μέρος του πληθυσμού και ειδικά όσων κατοικούν σε μεγάλα αστικά κέντρα.

Παράλληλα, σε διεθνές επίπεδο κατοχυρώθηκε η αναγνώριση των δικαιωμάτων του θύματος μέσα από τις αποφάσεις, τις συστάσεις και τις οδηγίες οργανισμών όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Ο.Η.Ε. Τα δικαιώματα των θυμάτων όμως κινητοποίησαν και την κοινωνία των πολιτών, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν πολλές μη κυβερνητικές οργανώσεις προστασίας θυμάτων που λειτουργούν ως ομάδες πίεσης απέναντι στην κρατική πολιτική και ασκούν ενισχυτικό ρόλο για την περαιτέρω ενδυνάμωση των δικαιωμάτων των θυμάτων.

Στην εξέλιξη του θυματολογικού κινήματος όμως, εμφανίζεται και ένας ‘ανταγωνισμός’ μεταξύ των θυμάτων, σχετικά με το ποιο θα θεωρηθεί περισσότερο θύμα από το άλλο, ώστε να διεκδικήσει τις ανάλογες αποζημιώσεις, με αποτέλεσμα να διακρίνεται η μετάβαση από το δίκαιο ή μη της τιμωρίας στο δίκαιο της αποζημίωσης, η οποία διατυπώνεται στο ερώτημα: *«Πως μέσα σε μερικές δεκαετίες περάσαμε, στο επίπεδο της συλλογικής ηθικής ευαισθησίας, από μία ‘αξιοκρατική’ αντίληψη (είναι δίκαιο να τιμωρηθεί κάποιος για ό,τι έκανε) σε μία ‘θυματολογική’ αντίληψη της δικαιοσύνης (είναι δίκαιο ν’ αποζημιωθεί κάποιος γι’ αυτά που υπέστη)»*.³⁴³

Προκύπτει συνεπώς, ότι το θυματολογικό κίνημα επηρεάζει και επιδρά καθοριστικά στη διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής σε τοπικά, εθνικά και διεθνή

Sara's law, όπως αναφέρεται στο Garland, D. (2001), *The Culture of Control*, Oxford, Oxford, σελ. 143

³⁴² Μαγγανάς, Α., (2002), ‘Διεθνές Συμπόσιο Θυματολογίας: Προβλήματα και προοπτικές’, *Ποινική Δικαιοσύνη*, 12/2006: 1310-1317, σελ. 1310 και Αρτινοπούλου, Β. (1996), ‘Θυματολογία – Σύγχρονες προσεγγίσεις’ στο Αρτινοπούλου, Β., Μαγγανάς, Α. (επιμ.) (1996), *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 24-25

³⁴³ Μαγγανάς, Α. (2002), ‘Διεθνές Συμπόσιο Θυματολογίας: Προβλήματα και προοπτικές’, ο.π., σελ. 1315

πλαίσια. Η επίδραση διαφαίνεται τόσο στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης (προγράμματα αστυνομίας και διεξαγωγή ποινικής δίκης), όσο και στο κοινωνικό πεδίο (προγράμματα κοινωνικών υπηρεσιών σε κεντρικό και τοπικό/περιφερειακό επίπεδο).³⁴⁴ Τα δικαιώματα των θυμάτων συνέβαλλαν και στην εμφάνιση μίας διαφορετικής από την ποινική, διευθέτησης του προβλήματος ανάμεσα στο δράστη και στο θύμα.

Ο όρος αποκαταστατική (ή επανορθωτική δικαιοσύνη) είναι αρκετά ευρύς και συμπεριλαμβάνει ένα πλήθος διαφορετικών προγραμμάτων και πρακτικών.

Για την κατανόηση της αποκαταστατικής δικαιοσύνης, η έννοια κλειδί είναι η βλάβη που προκάλεσε η πράξη και όχι η παραβίαση του κανόνα ή οι ανάγκες του παραβάτη.³⁴⁵

Κατ' ουσία, εκφράζει ένα εναλλακτικό πλαίσιο σκέψης απέναντι στην παράβαση, που εδράζεται στις αντιλήψεις και στους τρόπους αντιμετώπισης του εγκλήματος των μη δυτικών κοινωνιών (π.χ. Αβοριγίνες, Μαόρι, Ινδιάνοι³⁴⁶). Οι βασικές αρχές της αποκαταστατικής δικαιοσύνης συνοψίζονται στα εξής:³⁴⁷

- Το έγκλημα είναι μία παράβαση ενάντια στις ανθρώπινες σχέσεις
- Τα θύματα και η κοινότητα είναι κεντρικά στη διαδικασία της ποινικής δικαιοσύνης
- Η πρώτη προτεραιότητα των διαδικασιών της δικαιοσύνης είναι η βοήθεια των θυμάτων
- Η δεύτερη είναι η αποκατάσταση, κατά το μέτρο του δυνατού, της κοινότητας
- Ο δράστης έχει ατομική ευθύνη απέναντι στα θύματα και στην κοινότητα για τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν
- Ο δράστης θα αναπτύξει μία καλύτερη ικανότητα και κατανόηση ως αποτέλεσμα της εμπειρίας που θ' αποκτήσει μέσα από τη διαδικασία της αποκαταστατικής δικαιοσύνης.
- Οι μετέχοντες μοιράζονται τις υπευθυνότητες για την αποκαταστατική δικαιοσύνη μέσα από τη συνεργασία για δράση.

³⁴⁴ Αρτινοπούλου, Β. (1996), 'Θυματολογία – Σύγχρονες προσεγγίσεις' ο.π., σελ. 62-72

³⁴⁵ Μαγγανός, Α., (2000), 'Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης, *Ποινική δικαιοσύνη*, 2/2000: 553-561, σελ. 553

³⁴⁶ Zedner, L. (2002), 'Victims', ο.π., σελ. 445

³⁴⁷ Seymour, A. (2001), 'Restorative Justice/Community Justice' στο National Victim Assistance Academy Textbook (Washington, D.C.: National Victim Assistance Academy), όπως αναφέρεται στο Siegel, L (2005), *Criminology, The core*, Wadsworth, Belmont, Ca, σελ. 199

Η επανορθωτική δικαιοσύνη, όπως προαναφέρθηκε, περιλαμβάνει πολλά διαφορετικά προγράμματα. Ένα βασικό πλαίσιο όμως, ορίζεται από την αμοιβαία συναίνεση του θύματος και του δράστη να συμμετέχουν στη διαδικασία, εφόσον βέβαια ο δράστης έχει παραδεχθεί την ενοχή του. Οι απόψεις των δύο μερών εκθέτονται, παρέχοντας τη δυνατότητα ο δράστης ν' αντιληφθεί το μέγεθος της βλάβης που προκάλεσε και το θύμα ν' ακούσει το λόγο του δράστη και να κατανοήσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδηλώθηκε η συμπεριφορά του. Ο δράστης μέσα από τη συγνώμη του στο θύμα και την αποζημίωσή που προφέρει, επανενώνεται με την κοινότητα και το θύμα λύνει το πρόβλημα της ανάληψης του κόστους από τη βλάβη. Παρόντες στη διαδικασία αυτοί μπορεί να είναι τοπικοί εκπρόσωποι, μέλη των δύο οικογενειών ή ακόμα και κρατικοί φορείς, όπως επιμελητές ανηλίκων (όταν η υπόθεση αφορά ανήλικους). Γενικώς, η όλη διαδικασία στοχεύει στην εμπέδωση της 'κοινωνικής ειρήνης', στη μείωση του φόβου και στην ειρηνική και 'ανθρώπινη' επίλυση των διαφορών. Επίσης, σε πολλές περιπτώσεις, εάν ο δράστης δεν αποκαλυφθεί ή εάν δεν μπορεί να αποζημιώσει, η πολιτεία οφείλει, εφόσον κάτι τέτοιο προβλέπεται, ν' αναλάβει την υποχρέωση της αποκατάστασης της βλάβης.

Σχετικά με τα προγράμματα τις αποκαταστατικής δικαιοσύνης πρότυπο αποτελεί το αμερικάνικο πρόγραμμα με τίτλο 'Πρόγραμμα Συμφιλίωσης Θύματος-Δράστη' (Victim Offender Reconciliation Program) (VORP). Τα προγράμματα αυτά λαμβάνουν χώρα σε όλες τις επαρχίες του Καναδά και σε 80 πολιτείες των Η.Π.Α.³⁴⁸ Στην Ευρώπη, σε έρευνα που έγινε, καταδεικνύεται ότι μόνο για τη Δανία μπορεί να υποστηριχθεί ότι είναι προσανατολισμένη στο θύμα.³⁴⁹ Το ελληνικό δίκαιο θεωρείται ότι έχει υιοθετήσει το μικτό σύστημα της αποκαταστατικής δικαιοσύνης (αξίωση αποκατάστασης της ζημίας από το θύμα ενώπιον του δικαστηρίου, συμμετοχή του θύματος στην ποινική διαδικασία)³⁵⁰

Στην επανορθωτική δικαιοσύνη εμπεριέχονται δύο διαφορετικές απόψεις η μινιμαλιστική και η μαξιμαλιστική. Σύμφωνα με την πρώτη η επανορθωτική δικαιοσύνη θεωρείται ως μία απλή παρέμβαση στην ποινική διαδικασία, ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη, θεωρείται ότι μακροπρόθεσμα πρέπει και μπορεί ν'

³⁴⁸ Δημόπουλος, Χ. (2006), 'Εισαγωγή στη Θυματολογία', Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 506

³⁴⁹ Zedner, L. (2002), 'Victims' ο.π.,, σελ. 446

³⁵⁰ Δημόπουλος, Χ. (2006), ο.π., σελ. 485-486

αποτελέσει μία πλήρη και συστηματική λύση απέναντι στην τιμώρηση και την επανένταξη.³⁵¹ Από την άλλη μεριά, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι τα ενδιαφερόμενα μέρη δεν είναι δύο αλλά τρία, θύμα, δράστης και κοινότητα. Εμπεριέχεται συνεπώς ο ‘κοινοτισμός’ που δημιουργεί ιδιαίτερο προβληματισμό σχετικά με το ποιος ή ποιοι θα εκπροσωπούν την κοινότητα και πως μέσα στο πλαίσιο αυτό δεν θα υπεισέρχονται άλλοι εξωτερικοί παράγοντες επηρεασμού και επιβολής, όπως π.χ. το κοινωνικό και οικονομικό status του θύματος στην κοινότητα.³⁵² Στο σημείο αυτό, ο ρόλος του κράτους πρέπει να παραμένει σημαντικός και να διατηρεί τον κανονιστικό του χαρακτήρα.³⁵³

Γενικότερα, οριοθετώντας την αποκαταστατική δικαιοσύνη από τη βαρύτητα του εγκλήματος, τη δημόσια ασφάλεια και το βαθμό εξαναγκασμού, θα πρέπει ν’ αναγνωριστεί ότι μπορεί μέσα σε αυτά τα όρια να συμβάλλει σε μία καλύτερη από άποψη χρόνου και κόστους και ποιότητας δικαιοσύνη. Εξάλλου, οι αποτιμήσεις προγραμμάτων επίσης δείχνουν ότι σε γενικές γραμμές, από τα ήδη υφιστάμενα προγράμματα, προκύπτει ικανοποίηση και των δύο μερών. Επίσης, το θύμα δεν θα πρέπει να θεωρεί πως αδικήθηκε και ο δράστης ότι χρησιμοποιήθηκε ως εκπαιδευτικό εργαλείο.³⁵⁴

Δεν θα πρέπει όμως σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί πανάκεια απέναντι στα προβλήματα της ποινικής δικαιοσύνης, γιατί πρώτον η αποκαταστατική δικαιοσύνη δεν αποτελεί μία σφαιρική λύση, λόγω των αντικειμενικών ορίων που προαναφέρθηκαν και δεύτερον πρέπει να συνυπάρχει και με άλλα μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα. Τέλος, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να υπάρξει ένα πισωγύρισμα σε παλαιότερες εποχές, όπου η παράβαση και η διαχείρισή της θα συνιστούν τελικά μία υπόθεση μεταξύ ιδιωτών. Η αξίωση του κοινωνικού συνόλου για δικαιοσύνη θεωρείται κεκτημένο.

Στην Ελλάδα, ο θεσμός της μεσολάβησης εισήχθη με το Ν.3189/2003 για την παραβατικότητα των ανηλίκων, ως ανάγκη συμμόρφωσης με τις συστάσεις της Ε.Ε.,

³⁵¹ Μαγγανάς, Α. (2000), ‘Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης’, *Ποινική δικαιοσύνη*, 2/2000: 553-561, σελ. 554

³⁵² Μαγγανάς, Α. (2000), ο.π., σελ. 554

³⁵³ το ίδιο

προκειμένου να συνειδητοποιήσει τις διαστάσεις της πράξης του και να ικανοποιήσει το θύμα με το πιο κατάλληλο τρόπο.³⁵⁵ Όμως, η εφαρμογή αυτή έλαβε χώρα χωρίς να προϋπαρξει κάποιο πιλοτικό πρόγραμμα, το οποίο θα υποβοηθούσε την καλύτερη εφαρμογή του νόμου σε τοπικό/περιφερειακό επίπεδο.³⁵⁶ Στη συνέχεια και ο νόμος για την ενδοοικογενειακή βία, εισήγαγε τη συνδιαλλαγή μεταξύ θύματος και δράστη.

Σημαντικά ερωτήματα όμως προκύπτουν αναφορικά με την αποκαταστατική δικαιοσύνη και σχετίζονται με τα εξής: *«μπορεί και πρέπει η αποκαταστατική δικαιοσύνη το κυρίαρχο παράδειγμα της τιμωρίας ή πρέπει να παραμείνει περιθωριακή; Κατά πόσο η αποκαταστατική δικαιοσύνη στηρίζεται σε μία συνεκτική θέαση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων του θύματος, του δράστη και του κράτους; Προσφέρει επαρκείς ασφαλιστικές δικλίδες ως προς τη διαδικασία, για τα θύματα και για τους δράστες; Ποιες είναι οι εφαρμογές της για τα αδικήματα χωρίς θύμα και για τα αδικήματα που το θύμα δεν είναι ένα αλλά πολλά;»*³⁵⁷

Καταληκτικά, ο προβληματισμός για την αποκαταστατική δικαιοσύνη είναι ιδιαίτερος έντονος και σημαντικός, γιατί κατά μία έννοια, ενυπάρχει σ' αυτή μία σταδιακή υποχώρηση της ποινικής αξίωσης της πολιτείας και ταυτόχρονα ένα ευρύ και ανεξερεύνητο ακόμα πεδίο εφαρμογών και συνεπειών που χρειάζεται προσοχή και επιστημονική μελέτη, προκειμένου να προασπιστούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και να διασφαλιστεί η τήρηση της αρχής της νομιμότητας

7. ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η διεθνοποίηση της αντεγκληματικής πολιτικής συντελείται κυρίως σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο αφορά τα όσα προαναφέρθηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια, δηλαδή τη σταδιακή κυριαρχία των αγγλοσαξονικών προτύπων απέναντι στην λεγόμενη κοινή εγκληματικότητα με την έμφαση στη δημόσια ασφάλεια, την

³⁵⁴ Μαγγανάς, Α. (2000), 'Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης, ο.π., σελ. 560

³⁵⁵ Papadopoulou, P. (2006), 'Victim-offender mediation for minors in Greece', *Newsletter of the European Forum for Restorative Justice*, March 2006, Vol. 7 (1), σελ. 1

³⁵⁶ το ίδιο

³⁵⁷ Zedner, L. (2002), 'Victims' ο.π., σελ. 446

αυστηροποίηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, καθώς και τη συμμετοχή πολλών φορέων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα στην αντιμετώπιση του εγκλήματος.

Το δεύτερο επίπεδο, που ενδιαφέρει στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, αφορά την ποιοτική και ποσοτική αύξηση της εμπλοκής των διεθνών και των ευρωπαϊκών φορέων που προτείνουν, καθοδηγούν και επιβάλλουν τη συνεργασία και την εναρμόνιση της εκάστοτε εθνικής πολιτικής με βάση τα διεθνή πρότυπα. Ειδικότερα, η διεθνοποίηση αυτή γίνεται περισσότερο ορατή και ενεργή στις σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας, όπως η εμπορία ανθρώπων, το οργανωμένο έγκλημα, κ.α.

Τα δύο αυτά επίπεδα επιφέρουν την ενίσχυση του δικτύου ελέγχου και σε πολλές περιπτώσεις συντελούνται παραβιάσεις βασικών δικαιωμάτων του ανθρώπου, υποχώρηση του νομικού πολιτισμού μας και των δικαιοϋκτών προτύπων και κρίση των ανθρωπιστικών αρχών της κοινωνικής οργάνωσης. Αποτέλεσμα είναι η ενίσχυση των εντάσεων και των αντιθέσεων που προωθούν τη διχοτόμηση ανάμεσα σε δικούς και ξένους, σε εχθρούς και συμμάχους και δημιουργούν πολωτικά διλήμματα μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας.

Οι σημαντικότεροι οργανισμοί που προάγουν τις κοινές κατευθυντήριες γραμμές της αντεγκληματικής πολιτικής είναι ο Ο.Η.Ε., το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση.

α. Ο.Η.Ε.

Ο Ο.Η.Ε. με τους στόχους και τα προγράμματα που υποβάλλει επηρεάζει σε παγκόσμιο επίπεδο το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα οργανωθεί η αντεγκληματική πολιτική.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών³⁵⁸ ήδη από το 1950, έχει δώσει προτεραιότητα σε θέματα που αφορούν την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και τη λειτουργία της ποινικής δικαιοσύνης.

Το 1997 ιδρύθηκε το Κέντρο για τη Διεθνή Αντιμετώπιση του Εγκλήματος, (Centre for International Crime Prevention), που το 2002 μετονομάστηκε σε United Nations Office on Drug and Crime, το οποίο σε συνεργασία με τα κράτη μέλη προωθεί

³⁵⁸ www.unodc.org

σταθερά και βιώσιμα ποινικά συστήματα δικαιοσύνης, και προσπαθεί να αντιμετωπίσει το διασυνοριακό οργανωμένο έγκλημα, τη διαφθορά και την παράνομη διακίνηση ανθρώπων.

Προκειμένου η πολιτική του να είναι πιο αποτελεσματική και να μπορεί να συντονιστεί καλύτερα, ο Ο.Η.Ε. προσδιόρισε τομείς προτεραιότητας για την αντιμετώπιση του εγκλήματος. Οι τομείς αυτοί είναι:³⁵⁹ διεθνές και οργανωμένο έγκλημα, έλεγχος κερδών από το έγκλημα και καταπολέμηση του ξεπλύματος χρημάτων, λαθρεμπόριο και παράνομες δραστηριότητες γύρω από τη λαθρομετανάστευση, βία κατά γυναικών και παιδιών, έλεγχος εμπορίου όπλων, ποινική προστασία του περιβάλλοντος, καταπολέμηση της εμπορίας ναρκωτικών.

Ο Ο.Η.Ε. στην προσπάθειά του ν' αντιμετωπίσει την *τρομοκρατία* έχει αναπτύξει το Global Programme Against Terrorism, το οποίο αποτελεί μέρος του United Nations Collective Action Against Terrorism. Το πρόγραμμα αυτό συνεργάζεται και με το Counter-Terrorism Committee του Συμβουλίου της Ευρώπης, προσπαθώντας να παρέχει τεχνική βοήθεια στα κράτη μέλη και να προωθεί την παγκόσμια συνεργασία ενάντια στην τρομοκρατία.³⁶⁰

Για τη *διαφθορά*, εκτός από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών ενάντια στη Διαφθορά, το Global Programme Against Corruption στοχεύει στις αναπτυσσόμενες χώρες και σε αυτές που βρίσκονται σε μετάβαση, προωθώντας μέτρα κατά της διαφθοράς στο δημόσιο, στον ιδιωτικό τομέα και στους υψηλούς οικονομικούς και πολιτικούς κύκλους.³⁶¹ Το Judicial Integrity Programme αφορά κυρίως την αντιμετώπιση της διαφθοράς στους δικαστικούς κύκλους.

Σχετικά με το *οργανωμένο έγκλημα*, υπάρχει το Global Programme against Transnational Organized Crime, το οποίο προσπαθεί να φωτίσει την πραγματική διάσταση του προβλήματος, ώστε να γίνει εφικτή μία πιο αποτελεσματική διεθνής συνεργασία και αντιμετώπιση, καθώς και το Programme Against Trafficking in Human Beings. Εξαιρετικά σημαντική είναι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για

³⁵⁹ Παρασκευόπουλος, Ν.Α. (1999), 'Το Corpus Juris στα πλαίσια της Διεθνούς Αντεγκληματικής Πολιτικής στη στροφή του 2000', *Υπεράσπιση*, τευχ. 3: 605-620, σελ. 610

³⁶⁰ www.unodc.org/undc/crime_cicp.html

την καταπολέμηση του Διεθνούς Οργανωμένου Εγκλήματος, στο Παλέρμο, το 2000, η οποία προωθεί ένα διεθνές κοινό πλαίσιο αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος.³⁶²

Επίσης, η ιδιαίτερη προσοχή του Ο.Η.Ε. στα θέματα που σχετίζονται με παιδιά και γενικότερα με *ανήλικους* προκύπτει από σημαντικούς μέχρι τώρα Κανόνες και Κατευθυντήριες Γραμμές. Ιδιαίτερης σημασίας είναι ο Πρότυπος Νόμος των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο των Ανηλίκων, ο οποίος αναφέρεται, τόσο στους ανήλικους δράστες, όσο και στα ανήλικα θύματα και είναι επηρεασμένος από τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.³⁶³

Στο τελευταίο (ενδέκατο) *Συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών* το 2005, σχετικά με την *πρόληψη του εγκλήματος* και την *ποινική δικαιοσύνη*, προτείνονται οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές, ειδικά για τη σύγχρονη εγκληματικότητα, την παραβατικότητα των νέων και την ποινική δικαιοσύνη.

Για το *οργανωμένο έγκλημα*,³⁶⁴ υπογραμμίζεται για τα κράτη-μέλη η αναγκαιότητα της επικύρωσης της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών ενάντια στο Οργανωμένο Έγκλημα και τα συναφή Πρωτόκολλα, όπως και της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών ενάντια στη διαφθορά και της υιοθέτησης των αρχών αυτών στην νομοθεσία τους. Επίσης, τα Η.Ε. πρέπει να παρέχουν τη αναγκαία τεχνική υποστήριξη και την εν γένει βοήθεια που χρειάζεται, προκειμένου ν' αξιοποιηθεί η δυναμική των παραπάνω συμβάσεων.

Για το έγκλημα που σχετίζεται με τους *ηλεκτρονικούς υπολογιστές*,³⁶⁵ συστήνεται σε γενικές γραμμές ο εκσυγχρονισμός των ποινικών νόμων, η διεθνής συνεργασία και η

³⁶¹ www.unodc.org/undc/crime_cicp.html

³⁶² www.unodc.org/adhoc/palermo.html

³⁶³ Πιτσελά, Α., (2003), 'Ο Πρότυπος Νόμος των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο των Ανηλίκων', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2003:995-1005, σελ. 995

³⁶⁴ Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, *Workshop 6: Effective measures to combat transnational organized crime*, United Nations, Bangkok, 18-25/04/2005, σελ. 1-15

³⁶⁵ Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, *Workshop 6: Measures to Combat Computer-related Crime*, Background paper, United Nations, Bangkok, 18-25/04/2005, σελ. 1-70

συμμετοχή κρατικών, ιδιωτικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων. Τονίζεται τέλος, η σημασία της ανταλλαγής πληροφοριών.

Όσο αφορά τη *διαφθορά*³⁶⁶ προτείνονται η θεμελίωση της στενής σύνδεσης ανάμεσα σε μη κυβερνητικές οργανώσεις, στην κοινωνία των πολιτών και του ιδιωτικού τομέα. Επίσης, η περαιτέρω ενδυνάμωση του International Group for Anti-Corruption Coordination, η ανάπτυξη ενός δικτύου ατόμων και θεσμών δεσμευμένων στους στόχους της Σύμβασης ενάντια στη Διαφθορά και η διάδοση των καλών πρακτικών, ώστε να διευκολυνθεί η εφαρμογή της.

Αναγνωρίζοντας τα προβλήματα και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η *ποινική δικαιοσύνη*,³⁶⁷ συνειδητοποιείται η αναγκαιότητα αναγνώρισης της ποικιλομορφίας ανάμεσα και μέσα στα κράτη-μέλη, ειδικά όταν αποπειράται η αναμόρφωση του ποινικού συστήματος, η αναγκαιότητα προστασίας των ευάλωτων μελών της κοινωνίας, η αναγκαιότητα χρήσης της φυλάκισης, μόνο όταν είναι απαραίτητη και η σύνταξή της με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τέλος, τονίζεται η ιδιαίτερη προσοχή, στα πλαίσια ειδικότερα των δικαιωμάτων του θύματος, που θα πρέπει να δοθεί στην αποκαταστατική δικαιοσύνη

Σχετικά με την *αστική εγκληματικότητα* και τους νέους που βρίσκονται σε κίνδυνο,³⁶⁸ επισημαίνεται και συστήνεται για μία ακόμη φορά η πολυεπίπεδη πρόληψη, που συμπεριλαμβάνει όλους τους φορείς, τοπικούς, εθνικούς, διεθνείς, δημόσιους, ιδιωτικούς και η αύξηση της ανταλλαγής πληροφοριών, εμπειριών και τεχνικής βοήθειας.

Σχετικά με τα *δικαιώματα των θυμάτων*, καθοριστική είναι η Διακήρυξη για τις Βασικές Αρχές της Δικαιοσύνης για τα Θύματα του Εγκλήματος και της Κατάχρησης Εξουσίας το 1985 και το πρόσφατο ψήφισμα του 2006 για τις Βασικές Αρχές και

³⁶⁶ Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, *Corruption: threats and trends in the twenty-first century*, United Nations, Bangkok, 18-25/04/2005, σελ. 1-42

³⁶⁷ Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, *Workshop 2: Enhancing Criminal Justice Reform, including Restorative Justice*, United Nations, Bangkok, 18-25/04/2005, σελ. 1-22

³⁶⁸ Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, *Workshop 3: Strategies and Best Practices for Crime Prevention in particular in relation to Urban Areas and Youth at Risk*, United Nations, Bangkok, 18-25/04/2005, σελ. 1-21

Οδηγίες για το Δικαίωμα στη Θεραπεία και την Αποκατάσταση των Θυμάτων Μεγάλων Παραβιάσεων του Διεθνούς Δικαίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Σοβαρών Παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου (resolution 60/147).³⁶⁹ Τα παραπάνω κατοχυρώνουν την παγκόσμια αναγνώριση των δικαιωμάτων των θυμάτων.

β. Συμβούλιο της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, είναι ένας διεθνής οργανισμός, στον οποίο συμμετέχουν 46 κράτη – μέλη και μαζί με την *Ευρωπαϊκή Επιτροπή πάνω στο Έγκλημα* (CDPC) επιβλέπουν και συντονίζουν τις ευρωπαϊκές δραστηριότητες στους τομείς της αντιμετώπισης και ελέγχου του εγκλήματος.

Η CDPC³⁷⁰ δίνει προτεραιότητα στη διακυβερνητική νομική συνεργασία, και προωθεί συνέδρια, διεθνείς συναντήσεις, προτάσεις και αναφορές σε συνδυασμό με την εγκληματολογική έρευνα στο πλαίσιο της διευρυμένης Ευρώπης. Τα θέματα που έχει στην ατζέντα της καλύπτουν από το οργανωμένο έγκλημα, την τρομοκρατία, το ξέπλυμα χρήματος, τη διαφθορά μέχρι τα θύματα των βίαιων εγκλημάτων.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, μέσα από τις Συστάσεις και τις Συμβάσεις και με βασικό προσανατολισμό την πρόληψη ασχολείται με πολυάριθμα θέματα και συχνά κατά τα τελευταία χρόνια έχει διατυπωθεί η ανάγκη γενικής κωδικοποίησης.³⁷¹

Ανάμεσά τους αναφέρουμε το Δεύτερο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την αμοιβαία βοήθεια σε θέματα εγκληματικότητας (ETS 182/2001), τη Σύμβαση για το ξέπλυμα χρήματος, την αναζήτηση, και τη κατάσχεση των προϊόντων εγκλήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (CETS 198/2005)³⁷²

Αναφορά γίνεται στην ιδιαιτέρως σημαντική *Ομάδα Κρατών κατά της Διαφθοράς* (GRECO), που λειτουργεί ως μηχανισμός ελέγχου και η οποία μελετά τα μέτρα κατά της διαφθοράς που εφαρμόζονται σε τοπικό επίπεδο, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες

³⁶⁹ www.ohchr.org/english/law/remedy.htm

³⁷⁰ www.coe.int/t/legal_affairs/legal_co-operation/steering_committees/cdpc/

³⁷¹ Παρασκευόπουλος, Ν.Α. (1999), 'Το Corpus Juris στα πλαίσια της Διεθνούς Αντεγκληματικής Πολιτικής στη στροφή του 2000', *Υπεράσπιση*, τευχ. 3: 605-620, σελ. 612

³⁷² www.coe.int/t/e/legal_co-operation

γραμμές του Συμβουλίου και στην Ποινική Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης επί της Διαφθοράς (1999).³⁷³ Τα Συμβαλλόμενα Μέρη οφείλουν να ενσωματώσουν σε εθνικό επίπεδο τα αναγκαία μέτρα για να καταστήσουν ποινικά αδικήματα τις πράξεις εκείνες που εμπίπτουν στο φαινόμενο της διαφθοράς δημοσίων λειτουργών. Η επιτυχία της Σύμβασης εξαρτάται όμως από τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν σε κάθε κράτος, οι οποίες σχετίζονται με προβλήματα που αφορούν π.χ. το χρόνο εκδίκασης της υπόθεσης, τις πολιτικές σκοπιμότητες και πιέσεις, κ.α.³⁷⁴

Μία από τις πιο πρόσφατες συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η R8 (2006) για τη βοήθεια των θυμάτων από το έγκλημα.³⁷⁵

γ. Ευρωπαϊκή Ένωση

Η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας στην ευρωπαϊκή ένωση χωρίζεται σε δύο τομείς: την κοινή εγκληματικότητα και τη σοβαρή εγκληματικότητα (σύγχρονη εγκληματικότητα).

Σχετικά με την *κοινή εγκληματικότητα* και τις μεθόδους πρόληψής της ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,³⁷⁶ η οποία προτάσσει τις βασικές αρχές που θα πρέπει να διέπουν την κοινή αντιμετώπισης της εγκληματικότητας.

Η ανακοίνωση στηρίζεται επίσης, στα όσα αναφέρονται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε το 1999 σχετικά με την ανάπτυξη κοινών πρακτικών στην πρόληψη του εγκλήματος, τόσο στην εξωτερική, όσο και στην εσωτερική πολιτική της Ένωσης και στην ανταλλαγή των 'βέλτιστων πρακτικών' και την προτεραιότητα της αντιμετώπισης της εγκληματικότητας των νέων, των πόλεων και της εγκληματικότητας που σχετίζεται με τα ναρκωτικά. Η πρόληψη του εγκλήματος σύμφωνα με τον ορισμό που δίδεται στην απόφαση του Συμβουλίου το 2001 για τη δημιουργία του 'Ευρωπαϊκού Δικτύου Πρόληψης του Εγκλήματος' «καλύπτει όλα τα

³⁷³ Τσήτσουρα, Α. (2000), 'Η πρόληψη και καταστολή της διαφθοράς (δωροδοκίας) στο προσκήνιο της αντεγκληματικής πολιτικής- Η Ποινική σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2000: 875-880, σελ. 876

³⁷⁴ Τσήτσουρα, Α. (2000), ο.π., σελ. 880

³⁷⁵ www.cor.int/t/e/legal_affairs?legal_co-operation/transnational_criminal_justice/3

³⁷⁶ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2004), 'Πρόληψη της εγκληματικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση', Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες, 12.3.2004, Com (2004) 165 τελικό, σελ. 1-19

μέτρα που αποσκοπούν στη μείωση, ή άλλως συμβάλλουν στη μείωση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας των πολιτών, τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά, είτε μέσω της άμεσης αποτροπής των εγκληματικών δραστηριοτήτων, είτε μέσω πολιτικών και παρεμβάσεων μείωσης της δυναμικής του εγκλήματος και των αιτιών του. Περιλαμβάνει εργασίες της κυβέρνησης, των αρμοδίων αρχών, των υπηρεσιών ποινικής δικαιοσύνης, των τοπικών αρχών και των ειδικευμένων ενώσεων, του ιδιωτικού και του εθελοντικού τομέα, των ερευνητών και του κοινού, οι οποίες θα υποστηρίζονται από τα μέσα ενημέρωσης».

Ήδη από τον παραπάνω ορισμό, προδιαγράφεται το γενικότερο πλαίσιο όπου πρόκειται να εκτυλιχθούν οι πολιτικές και οι δράσεις της πρόληψης. Αξίζει ν' αναφερθεί ότι το πεδίο δραστηριότητας της πρόληψης επεκτείνεται, καλύπτοντας και επισήμως 'όλα τα δυνατά μέτρα' και ότι η μείωση της ανασφάλειας των πολιτών αναβαθμίζεται σε δικαιολογητικό παράγοντα ανάπτυξης προληπτικών δράσεων. Τέλος, ότι οι εμπλεκόμενοι φορείς, οι σχετιζόμενοι με την πρόληψη, είναι το σύνολο της κοινωνίας, στο οποίο, αναγνωρίζεται πλέον και η συμβολή των Μ.Μ.Ε., ως βασικός παράγοντα ενημέρωσης και υποστήριξης. Επίσης, η αναφορά στη δυναμική του εγκλήματος, εξειδικεύεται στη συνέχεια της έκθεσης, ως 'αντικοινωνική συμπεριφορά', η οποία εντάσσεται μέσα στο έγκλημα υπό ευρεία έννοια. Η 'αντικοινωνική συμπεριφορά' συνίσταται σύμφωνα με την έκθεση «στις θορυβώδεις γειτονιές, γειτονιές χαρακτηριζόμενες από νέους που κυκλοφορούν άσκοπα στους δρόμους, μέθυσους ή θορυβώδεις πολίτες, σκουπίδια πεταμένα εδώ κι εκεί, υποβαθμισμένο περιβάλλον και στέγαση». Τέλος, η πρόληψη καλείται ν' αντιμετωπίσει, εκτός από το έγκλημα και το φόβο του εγκλήματος.

Διαφαίνεται συνεπώς, μία διεύρυνση των εννοιών της πρόληψης και του εγκλήματος και των φορέων που υποχρεούνται να συμμετάσχουν. Έτσι αρθρώνεται ένας σαφής επαναπροσδιορισμός βασικών εννοιών και διαπιστώνεται η είσοδος νέων, όπως η διαχείριση του φόβου του εγκλήματος, ως μέρος της πρόληψης.

Η έκθεση αυτή από τις πρώτες παραγράφους συντάσσεται με τις διεθνείς τάσεις που επικρατούν στην πρόληψη, τουλάχιστον στη Δύση, και κάνει μία άμεση επαγωγική σύνδεση ανάμεσα στο έγκλημα και την 'αντικοινωνική συμπεριφορά', την οποία αντιμετωπίζει τουλάχιστον ως προεγκληματική κατάσταση. Η αποδοχή της σύνδεσης αυτής, πέρα από τη μείωση της κοινωνικής ανοχής απέναντι σε συγκεκριμένες

κατηγορίες του πληθυσμού και την αύξηση του κοινωνικού αποκλεισμού, συνιστά μία νεοσυντηρητική τάση που εγκληματοποιεί συγκεκριμένα πληθυσμιακά σύνολα και χωροταξικά περιβάλλοντα, αποβλέποντας στην επίταση του ελέγχου απέναντί τους και στη διαχείρισή τους αναλόγως των συγκεκριμένων πολιτικών σκοπιμοτήτων. Η έμφαση σε επιτυχημένα προγράμματα πρόληψης αφορά κυρίως την περιστασιακή πρόληψη και ειδικά προγράμματα επικεντρωμένα σε συγκεκριμένες κατηγορίες, όπως μικρά παιδιά 3-4 ετών από οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, έγκλειστοι, κ.α.

Η έκθεση της Επιτροπής προτείνει τη συνεργασία των κρατών μελών, την υιοθέτηση των 'καλών πρακτικών' προς μείωση του κόστους που προκύπτει από την άσκοπη επανάληψη των προσπαθειών και αύξησης της αποτελεσματικότητας και την αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων. Η τυποποιημένη σύγκριση μεταξύ των χωρών κρίνεται απαραίτητη, γι' αυτό πρόοδος πρέπει να σημειωθεί στην περαιτέρω ανάπτυξη κοινής μεθοδολογίας για την προετοιμασία, την εφαρμογή και την αξιολόγηση των σχεδίων πρόληψης.

Ως βασικό μέσο για την αποτελεσματικότερη πρόληψη του εγκλήματος έχει θεσπιστεί το «Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πρόληψης του Εγκλήματος» (Απόφαση 2001/427/ΔΕΥ).³⁷⁷ Επίσης, λειτουργούν τα προγράμματα χρηματοδότησης «Ιπποκράτης»³⁷⁸ που προωθεί τη συνεργασία μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα στην πρόληψη του εγκλήματος και «Agis»,³⁷⁹ που αφορά την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις.

Για την αποτελεσματικότερη πρόληψη, ως προϋποθέσεις, σε επίπεδο κράτους ορίζονται:

- Οι τοπικές αρχές αποτελούν το πρώτο βήμα, καθώς το κοινό έγκλημα διαπράττεται κατά κανόνα σε τοπικό επίπεδο
- Οι εθνικές πολιτικές πρόληψης του εγκλήματος έχουν καίρια σημασία και πρέπει να καταστρωθούν από το σύνολο των κρατών μελών

³⁷⁷ www.europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/133133.htm

³⁷⁸ www.europa.eu/scandlus/en/lvb/133066.htm

³⁷⁹ www.europa.eu/scandplus/leg/el/lvb/133177.htm

-Η τήρηση των διεθνών συμφωνηθέντων προτύπων, όπως η ενσωμάτωση στις εθνικές πολιτικές των αρχών πρόληψης – κατευθυντήριων γραμμών που έχουν αποφασιστεί από τον ΟΗΕ.

Οι προϋποθέσεις σε επίπεδο Ε.Ε. ορίζονται σε:

-Εξαντλητική υποδιαίρεση κατηγοριών των αξιόποινων πράξεων (εγκληματικότητα των νέων, των πόλεων και της διακίνησης ναρκωτικών) που τίθενται σε προτεραιότητα ως προς την αντιμετώπισή τους, όπως ληστείες στο δρόμο, κλοπές από αυτοκίνητα, κ.τ.λ.

-Κατάλογος των ‘καλών πρακτικών’ και ανάληψη της δέσμευσης ότι θα εφαρμοστούν

-Κοινή μεθοδολογία, ειδικά σε σχέση με τα «5 I»³⁸⁰

-Παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών πρόληψης

-Αξιοπιστία των εθνικών στατιστικών

Από την παραπάνω έκθεση, καθίσταται σαφές ότι η συγκεκριμενοποίηση των αδικημάτων που βρίσκονται σε προτεραιότητα, η συνεργασία των κρατών μελών η τυποποίηση της εφαρμογής των προγραμμάτων σε κάθε κράτος μέλος και η στοχευμένες δράσεις, αποτελούν τη βάση της πρόληψης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αυτό που προκύπτει ταυτίζεται περισσότερο με μια διαχειριστική λογική, τεχνικού χαρακτήρα, που προσπαθεί να συνενώσει τις διάσπαρτες και αποκεντρωμένες προσπάθειες και με απτές επεμβάσεις να προκύψουν σε εύθετο χρόνο, μετρήσιμα και συγκρίσιμα αποτελέσματα. Είναι ένα επιχειρησιακό τελικά πρότυπο, που έστω κι αν δεν αξιολογείται αρνητικά στο σύνολό του, αποτελεί κυρίαρχο τελικά μοντέλο ευρωπαϊκής πολιτικής, χωρίς να διαθέτει τολμηρότερες εμπνευστικές αρχές και περισσότερη μνεία στα δικαιώματα του ανθρώπου, στα όρια της επέμβασης, του ελέγχου και στον κοινωνικό χαρακτήρα των δράσεων.

³⁸⁰ όπως αναφέρονται από τον Ekblom, P., τα 5IS αντιστοιχούν στα εξής: 1) Intelligence (πληροφορίες):συγκέντρωση και ανάλυση πληροφοριών 2) Intervention (παρέμβαση): παρεμπόδιση, ανασχεση και αποδυνάμωση των αιτιών του εγκλήματος 3) Implementation (εφαρμογή): μετατροπή των αρχών παρέμβασης σε πρακτικές μεθόδους 4) Involment (σύμπραξη): κινητοποίηση άλλων φορέων, εταιρειών και ατόμων, ώστε να συμπράξουν και αυτά στην υλοποίηση της παρέμβασης ή στην ανάπτυξη συνεργασίας 5) Impact and Process evaluation (αξιολόγηση των αντίκτυπων των μεθόδων)

Σχετικά με τη *σοβαρή εγκληματικότητα*, ήδη από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, πολλά ευρωπαϊκά σχέδια δράσης έχουν ληφθεί για το οργανωμένο έγκλημα, ανάμεσα στα οποία, το 1997, το Σχέδιο Δράσης «Για την Καταπολέμηση του Οργανωμένου Εγκλήματος» (European Union Action Plan to Combat Organised Crime).

Ειδικά για το *οργανωμένο έγκλημα* η Ε.Ε. έχει θεσπίσει το *Ευρωπαϊκό Φόρουμ για την Πρόληψη του Οργανωμένου Εγκλήματος*.³⁸¹ Στοχεύει στο να φέρει κοντά όλους του συμμετόχους, κρατικούς οργανισμούς, νομικούς, ακαδημαϊκούς, ερευνητές, επιχειρήσεις, ΜΚΟ, την κοινωνία των πολιτών συνολικά, προκειμένου να συζητηθούν νέες προσεγγίσεις την πρόληψη του οργανωμένου εγκλήματος και η δυναμική της συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Οι προτάσεις της Επιτροπής εστιάζονται κατ' αρχάς στην αναγκαιότητα σχεδίασης ενός ευρωπαϊκού συστήματος στατιστικής της εγκληματικότητας και της θυματοποίησης, ανάπτυξης ενός 'European Criminal Intelligence Model' και Ευρωπαϊκής Αξιολόγησης του Κινδύνου από το Οργανωμένο Έγκλημα' (European OC Threat Assessment). Η πρόληψη θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει τα πρότυπα της καλής διακυβέρνησης, της διαφάνειας, την πιστότητας και της κοινωνικής ευθύνης, στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα, καθώς και τη διοικητική προσέγγιση, την οποία κάποια κράτη έχουν ήδη εφαρμόσει, προκειμένου ν' αποτρέψουν την απορρόφηση των νόμιμων αγορών από τις εγκληματικές οργανώσεις.

Επίσης, στα πλαίσια της πολιτικής *κατά της διαφθοράς*, απαραίτητη είναι η υιοθέτηση και η εφαρμογή της Συνθήκης των Ηνωμένων Εθνών Ενάντια στη Διαφθορά. Στις Οικονομικές Προοπτικές 2007-2013, περιλαμβάνεται η οικονομική στήριξη των προληπτικών μέτρων κατά του οργανωμένου εγκλήματος.

Η Διακήρυξη του Δουβλίνου, αναγνώρισε τη Συνεργασία Ιδιωτικών και Δημόσιων φορέων και η προετοιμασία και η εφαρμογή ενός Ευρωπαϊκού Σχεδίου Δράσης ανάμεσα στη Συνεργασία Ιδιωτικού και Δημοσίου είναι προτεραιότητα της Επιτροπής.

Επιπλέον η ενίσχυση της έρευνας για το οργανωμένο έγκλημα και της συνεργασίας των κρατών μελών και ιδιαίτερα της εσω-θεσμικής και δια-δικαστικής συνεργασίας, καθώς και η δυναμική της Europol και της Eurojust, που δεν έχει ακόμα αξιοποιηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό, αποτελούν προϋποθέσεις για την πάταξη του οργανωμένου

³⁸¹ www.ec.europa.eu/justice_hom/fsj/crime/forum?fsj_crime_forum_en.htm

εγκλήματος. Ενίσχυση της συνεργασίας χρειάζεται επίσης και με τις τρίτες χώρες και τους διεθνείς οργανισμούς.

Τέλος, η αναμόρφωση της νομοθεσίας, όπου χρειάζεται, η εναρμόνιση των ορισμών των αδικημάτων και των ποινών των διαφορετικών μορφών της συμμετοχής σε μία εγκληματική οργάνωση, θεωρούνται επίσης απαραίτητοι και υποστηρικτικοί παράγοντες της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών υποθέσεων.

Σημαντική είναι επίσης, η απόφαση- πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ για την *καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων*.³⁸² Στόχοι της είναι: η προσέγγιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών, όσο αφορά την αστυνομική και δικαστική συνεργασία για ποινικά θέματα σχετικά με την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Θέσπιση σε ευρωπαϊκό επίπεδο πλαισίου κοινών διατάξεων για ορισμένα θέματα, όπως η ποινικοποίηση, οι κυρώσεις, οι επιβαρυντικές περιστάσεις, η δικαιοδοσία και η έκδοση. Επικουρικά μέσα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων είναι τα προγράμματα δράσης STOP και Daphne.

Η Ε.Ε. στην προσπάθειά της να διευρύνει τις δραστηριότητές της στον τομέα της πρόληψης, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση της σύμπραξης μεταξύ διαφόρων φορέων της αντεγκληματικής πολιτικής, όπως οι υπηρεσίες επιβολής του νόμου, οι κοινωνικές και δικαστικές αρχές, οι αρμόδιες αρχές για τη μετανάστευση, οι ΜΚΟ, οι διεθνείς οργανισμοί. Ειδικότερα για την οικονομική στήριξη και ανάπτυξη ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, ίδρυσε το 1996 την ΜΚΟ 'La Strada', για την ενθάρρυνση της πρόληψης κυρίως στα κράτη του πρώην ανατολικού μπλοκ.³⁸³

Βασικοί στόχοι της Ε.Ε. είναι η ποινικοποίηση της εμπορίας, η ανάπτυξη της δικαστικής συνεργασίας και της συνεργασίας στον τομέα επιβολής του νόμου για την καταπολέμηση της εμπορίας, η υποστήριξη και η προστασία των θυμάτων, η συνεργασία με τρίτες χώρες και κυρίως τις υποψήφιες χώρες.³⁸⁴

³⁸² www.europa.eu/scadplus/leg/el/lvd/133137.htm

³⁸³ Ευρωπαϊκή Ένωση, Δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις, 'Εμπορία γυναικών. Όνειρο και εξαθλίωση: από τη φτώχεια στη σεξουαλική δουλεία. Μία ολοκληρωμένη Ευρωπαϊκή στρατηγική', http://europa.eu/justice_home/news/8mars_el.htm

³⁸⁴ το ίδιο

Το *Πρόγραμμα της Χάγης*,³⁸⁵ το οποίο εγκρίθηκε το 2004, για την ελευθερία, την ασφάλεια και τη δικαιοσύνη στην Ε.Ε. θέτει δέκα προτεραιότητες.

- Την ενίσχυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ιθαγένειας, η οποία περιλαμβάνει και την πρόταση για την ίδρυση Οργανισμού των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων
- Την καταπολέμηση της τρομοκρατίας μέσω ανταλλαγής πληροφοριών, ανάλυσης των κινδύνων, της προστασίας των υποδομών που παρουσιάζουν κίνδυνο και της διαχείρισης των συνεπειών, της καταπολέμησης της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας
- Τον καθορισμό μιας ισόρροπης μετανάστευσης
- Θέσπιση κοινής διαδικασίας σε θέματα ασύλου
- Μεγιστοποίηση των θετικών συνεπειών της μετανάστευσης
- Διαμόρφωση ολοκληρωμένης διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων
- Επίτευξη ικανοποιητικής ισορροπίας μεταξύ προστασίας του ιδιωτικού βίου και της ασφάλειας κατά τη μεταβίβαση πληροφοριών
- Διαμόρφωση στρατηγικής αντίληψης για το οργανωμένο έγκλημα
- Εγγύηση πραγματικού χώρου δικαιοσύνης
- Κατανομή των αρμοδιοτήτων και μέριμνα για αλληλεγγύη

Στο Πρόγραμμα της Χάγης, σε θεμελιώδη θέματα ανάγονται το άσυλο και η μετανάστευση, στην προσπάθεια ελέγχου των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε, αντισταθμίζοντας το έλλειμμα ασφάλειας που προκύπτει από την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων της. Χαρακτηριστικοί πρόσθετοι μηχανισμοί ελέγχου είναι η Ευρωπαϊκή Βάση Δακτυλικών Αποτυπωμάτων, το Σύστημα Πληροφοριών Visa, το Δίκτυο Αξιοματικών Συνδέσμων για την καταπολέμηση της μετανάστευσης, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Διαχείρισης Εξωτερικών Συνόρων.³⁸⁶ Η διάταξη επίσης που αφορά τη λήψη ειδικών μέτρων σε περίπτωση που ένα κράτος μέλος (ή κράτη μέλη) δεχθούν αιφνίδια εισβολή από υπηκόους τρίτων κρατών, συμπληρώνει το δίκτυο ελέγχων των εξωτερικών συνόρων και θεμελιώνει τις απόψεις που θεωρούν ότι η Ευρώπη μετατρέπεται σε φρούριο (Fortress Europe). Τα παραπάνω εγείρουν σημαντικά ερωτήματα που σχετίζονται με τη δημοκρατική οργάνωση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Την αναγωγή του ευρωπαίου πολίτη σε

³⁸⁵ www.europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l116002.htm

³⁸⁶ Στεργιούλης, Ε. (2005), 'Η αστυνομική και δικαστική συνεργασία στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Συντάγματος', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2005: 1067-1071, σελ. 1068

προνομιούχα κατηγορία και κατ' επέκταση την απόδοση αρνητικής και υποδεέστερης κοινωνικής ταυτότητας στους μη ευρωπαίους και συγκεκριμένα στους μετανάστες.

Η *Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (EUROPOL)*,³⁸⁷ ιδρύθηκε το 1992, εδρεύει στην Χάγη και το προσωπικό της αποτελείται από εκπροσώπους των εθνικών υπηρεσιών επιβολής του νόμου. Σκοπός της είναι να συμβάλει στη στενότερη και αποτελεσματικότερη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. για την πρόληψη και καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος μέσω της διευκόλυνσης της ανταλλαγής πληροφοριών, την ανάλυση και τη στήριξη των δράσεων των κρατών μελών, παρέχει εμπειρογνωμοσύνη και τεχνική στήριξη στα κράτη μέλη και συντάσσει εκθέσεις (π.χ. εκτιμήσεις απειλών) και εγκληματολογικές αναλύσεις βάσει πληροφοριών. Πολύ σημαντικό είναι το The Europol Computer System (TECS), καθώς διαχειρίζεται μία μεγάλη βάση δεδομένων, που υπόκειται, όπως αναφέρεται, σ' ένα αυστηρό πλαίσιο σχετικά με την προστασία των δεδομένων, το έλεγχο, την επίβλεψη και την ασφάλεια τους, πάντα λαμβάνοντας υπόψη τη διασφάλιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου.³⁸⁸

Για την αναβάθμιση της κατάρτισης των ανώτερων αξιωματούχων της αστυνομίας συστάθηκε το 2000 η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία (CEPOL)³⁸⁹

Η *Eurojust*³⁹⁰, ιδρύθηκε το 2002 με σκοπό να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα των εργασιών των κρατών μελών αλλά και απέναντι σε τρίτα κράτη, για την καταπολέμηση σοβαρών μορφών του διασυνοριακού και οργανωμένου εγκλήματος σε θέματα ποινικής δικαιοσύνης. Εδρεύει στη Χάγη και αποτελείται από ανώτερους δικαστές και εισαγγελείς. Μπορεί να αιτηθεί τη διενέργεια έρευνας ή δίωξης, συντονίζει τις αρμόδιες αρχές των κρατών, συστήνει κοινές ομάδες έρευνας και συνδράμει τη Europol, παρέχοντας γνώμες με βάση έρευνες που πραγματοποίησε. Η Ελλάδα μαζί με την Ισπανία είναι η μόνη χώρα που έχουν καθυστερήσει τη ψήφιση εθνικής νομοθεσίας και ως εκ τούτου η Ελλάδα έχει απευθυνθεί για μικρό αριθμό υποθέσεων στην Eurojust ως 'αιτούσα' χώρα.³⁹¹ Ωστόσο, θεωρείται ότι η Eurojust

³⁸⁷ www.europa.eu/agencies/pol_agencies/europol/index_el.html

³⁸⁸ www.europol.eu.int/atag glance/Factsheets/Europol.Factsheets-enc.gr

³⁸⁹ www.europa.eu/agencies/pol_agencies/cepol/index_el.html

³⁹⁰ www.europa.eu/agencies/pol_agencies/eurojust/index_el.html

³⁹¹ www.ydt.gr/main/Article.jsp?ArticleID=78060

μαζί με τη Europol μπορούν να συνδράμουν πολύ περισσότερο στην αντιμετώπιση της σοβαρής εγκληματικότητας, αρκεί τα εθνικά κράτη να φανούν περισσότερο 'πρόθυμα' στη συνεργασία και κυρίως στην ανταλλαγή πληροφοριών και την αναφορά υποθέσεων.³⁹² Επίσης, συνεργάζεται και με την Olaf (Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης).

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση της Eurojust για το 2005³⁹³ καταχωρήθηκαν 588 υποθέσεις, αριθμός που αντιπροσωπεύει, σε σύγκριση με το 2004, αύξηση 54%. (381 υποθέσεις.³⁹⁴ Οι περισσότερες υποθέσεις αφορούσαν τη διακίνηση ναρκωτικών (135), την απάτη (120) και τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας ή του δημοσίου (92).

Τέλος, δεν θα πρέπει να παραληφθεί η αναφορά σε εκτενείς δραστηριότητες (Συμβάσεις, Αποφάσεις, Συστάσεις και προγράμματα) της Ε.Ε. για την εκπαίδευση των δικαστών, αλλά ακόμα πρέπει πολλά να γίνουν προκειμένου να υλοποιηθούν πληρέστερα οι Αρχές και οι Κανόνες του Ο.Η.Ε. για την Πρόληψη του Εγκλήματος και την Ποινική Δικαιοσύνη κατά την εκπαίδευση των δικαστών.³⁹⁵

Ιδιαίτερη έμφαση επίσης έχει δοθεί στην τρομοκρατία και έχει συσταθεί Ομάδα Καταστολής της Τρομοκρατίας.³⁹⁶

Η Europol και η Eurojust, ως συντονιστικά όργανα της Ε.Ε. για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος μέσω της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας των κρατών μελών, δημιουργούν ένα χώρο, όπου η προσβολή των δικαιωμάτων είναι εν δυνάμει υπαρκτή. Γι' αυτό το λόγο είναι απαραίτητη η δυναμική προστασία των δικαιωμάτων στη Ε.Ε., είτε μέσω της ΕΣΔΑ, είτε αποδίδοντας δεσμευτική ισχύ στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, προκειμένου η Ε.Ε. να αποδείξει ότι δεν μεριμνά μόνο για την ασφάλεια των πολιτών, αλλά και για τη ουσιαστική δημιουργία «ενός

³⁹² www.ydt.gr/main/Article.jsp?ArticleID=78060

³⁹³ Eurojust, Ετήσια Έκθεση 2005, www.eurojust.europa.eu/press_releases/annual_repots/2005/Annual_Report_2005_EL.pdf

³⁹⁴ Eurojust, ο.π., σελ. 28

³⁹⁵ Φασεδάκης, Ι. (2003), 'Η εφαρμογή στην Ευρωπαϊκή Ένωση των Αρχών και των Κανόνων του ΟΗΕ για την Πρόληψη του Εγκλήματος και την Ποινική Δικαιοσύνη κατά την εκπαίδευση των δικαστών', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2003, σελ. 990-994

³⁹⁶ Eurojust, Ετήσια Έκθεση 2005, ο.π., σελ. 34-37

ενιαίου νομικού χώρου ως χώρου 'ελευθερίας, ασφάλειας αλλά και δικαιοσύνης' για τους πολίτες της».³⁹⁷

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης³⁹⁸ εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή του Συντάγματος και αποφαινεται α) επί των προσφυγών που ασκούνται από κράτη μέλη, θεσμικά όργανα ή φυσικά ή νομικά πρόσωπα β) προδικαστικώς κατόπιν αιτήματος εθνικών δικαστηρίων, επί της ερμηνείας του Δικαίου της Ένωσης ή επί κύρους πράξεων που εκδόθηκαν από θεσμικά όργανα.

Το ΕΚΠΙΝΤ (*Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας*)³⁹⁹ λειτουργεί ως κέντρο πληροφοριών για την Ε.Ε. Συγκεντρώνει και αναλύει αξιόπιστες αντικειμενικές και συγκρίσιμες πληροφορίες, παρέχοντας μία έγκυρη και τεκμηριωμένη εικόνα του φαινομένου των ναρκωτικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αν και δεν προτείνει πολιτικές δράσεις, ασκεί επίδραση στη λήψη αποφάσεων μέσω των στοιχείων και των αναλύσεων που παρέχει.

Σύμφωνα με την αξιολόγηση της Επιτροπής, όπως αναφέρεται στην ετήσια έκθεση 2005 του ΕΚΠΙΝΤ,⁴⁰⁰ σχετικά με τη στρατηγική της Ε.Ε. για τα ναρκωτικά (2000-2004), προκύπτει ότι επιτεύχθηκε πρόοδος σε αρκετούς από τους στόχους που αφορούσαν τη μείωση της επίπτωσης των προβλημάτων υγείας που συνδέονται με τα ναρκωτικά, μείωση των θανάτων, αλλά δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος που να αφορά τη μείωση της χρήσης και τη μείωση της προσφοράς. Σημειώνεται τέλος, η ανάγκη στοχοθετημένης πρόληψης σε ειδικές κατηγορίες και περιβάλλοντα, όπως οι νέοι, το σχολείο και οι χώροι διασκέδασης, καθώς και η υποστήριξη των προληπτικών παρεμβάσεων από ευρύτερα κοινωνικά πρότυπα και πολιτικές και όχι μόνο με ατομικές και συμβουλευτικού χαρακτήρα παρεμβάσεις. Η επικεντρωμένη και εξειδικευμένη πρόληψη εστιάζεται στα σχολεία, στην κοινότητα και κυρίως στους ευπαθείς νέους που κυκλοφορούν στο δρόμο, σε ευπαθείς οικογένειες των οποίων τα

³⁹⁷ Καϊαφα-Γκιμπαντι, Μ., (2003), 'Συντονιστικά όργανα για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ε.Ε.: Από τον αστυνομικό (Europol) στο δικαστικό (Eurojust) συντονισμό – Η προοπτική της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2/2003: 165-177, σελ. 177

³⁹⁸ http://europa/constitution/el/ptoc5_el.htm

³⁹⁹ www.europa.eu/agencies/community_agencies/emcdda/index_el.html

⁴⁰⁰ ΕΚΠΙΝΤ, *Ετήσια Έκθεση 2005, Η κατάσταση του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ευρώπη*, <http://ar2005.emcdda.europa.eu/download/ar2005.pdf>

παιδιά παρουσιάζουν σοβαρές συμπεριφορικές διαταραχές, μέσω της ενίσχυσης των ικανοτήτων της οικογένειας και των οικογενειακών δεσμών.

Η στρατηγική της Ε.Ε. για τα ναρκωτικά 2005-2012,⁴⁰¹ εντάσσεται μέσα στο γενικότερο πλαίσιο στρατηγικών της Ε.Ε., οι οποίες τηρουμένων των αρχών της αναλογικότητας και επικουρικότητας, βασίζονται στη συνεργασία, στο συντονισμό των δράσεων, στην εφαρμογή των ‘καλών πρακτικών’, στην αξιολόγηση. Ως στόχοι ορίζονται η προστασία της υγείας, της ασφάλειας για το ευρύ κοινό, η μείωση της προσφοράς και της ζήτησης.

Στα πλαίσια της υιοθέτησης *εξωδικαστικών διαδικασιών*, που ήδη είχε συμφωνηθεί από τη Συνάντηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Τάμπερε, το 1999, προτάθηκε το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Σημείων Επαφής για την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη, το οποίο σε συνεργασία με μη κυβερνητικές οργανώσεις, συλλέγει στοιχεία των πρακτικών που εφαρμόζονται, ενθαρρύνει τις συναντήσεις και την ανταλλαγή εμπειριών με τις αρμόδιες αρχές, οργανώνει σεμινάρια και συνεργάζεται με τις αιτούσες χώρες, με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς.⁴⁰²

Η Ε.Ε., επεξεργάστηκε, μέσω της Επιτροπής, Σχέδιο Κανονισμού για τη Σύσταση του *Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα*, ο οποίος θ’ αντικαταστήσει το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο των φαινομένων του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας και εκτιμάται ότι θα λειτουργήσει το 2007.⁴⁰³

Οι άξονες που κινούνται και πρόκειται στο μέλλον να κινηθούν οι βάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής στην Ε.Ε. οφείλουν να απαντήσουν θετικά στα ερωτήματα που σχετίζονται με τη διατήρηση και ενίσχυση των δημοκρατικών διαδικασιών, τη διαφύλαξη των αρχών του ποινικού πολιτισμού και την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου

⁴⁰¹ Συντονιστικό Όργανο Δίωξης Ναρκωτικών (ΣΟΔΝ), ‘Εκθεση για τα ναρκωτικά στην Ελλάδα, έτους 2004’, Αύγουστος 2005

⁴⁰² www.europa.eu/scadplus/leg/en/lvd/133206.htm

⁴⁰³ Ζημιανίτης, Δ. (2005), ‘Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα’, *Ποινική Δικαιοσύνη*, 7/2005, σελ. 905

Όσο αφορά το δικαστικό χώρο σε διεθνές επίπεδο σημαντική καθίσταται η λειτουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Η έναρξη λειτουργίας του *Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου* έγινε το 2002, δημιουργώντας, σε μόνιμη βάση, έναν διεθνή δικαιοϊκό θεσμό για την αντιμετώπιση των σοβαρών προβλημάτων. Η δικαιοδοσία του αφορά μόνο τα πιο σοβαρά εγκλήματα που διαπράττονται στο πλαίσιο συρράξεων, εμπόλεμων συγκρούσεων ή άλλων κρίσεων μεταξύ των κρατών της διεθνούς κοινότητας, αλλά και στο εσωτερικό ενός κράτους από αντίπαλες ομάδες.⁴⁰⁴ Η αρμοδιότητά του αφορά τα εγκλήματα γενοκτονίας, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα της επίθεσης. Οι Η.Π.Α., μέχρι τώρα δεν έχουν υπογράψει τη Συνθήκη. Ωστόσο, αποτελώντας, ένα υπερθνικό όργανο, το πλαίσιο λειτουργίας οριοθετείται, όπως συχνά γίνεται, από συμβιβασμούς που προκύπτουν μέσα από τους διεθνείς συσχετισμούς δυνάμεων, που αποτελούν ένα εξωδικαιοϊκό παράγοντα που ορίζει όμως τα δικαιοδοτικά όργανα.⁴⁰⁵

Το *Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*⁴⁰⁶ (Δικαστήριο του Στρασβούργου) αποτελεί ένα διεθνές δικαιοδοτικό όργανο, στο οποίο συμμετέχουν 41 ευρωπαϊκές χώρες. Παρέχει στο άτομο, μέλος των χωρών που έχουν επικυρώσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τη δυνατότητα του δικαστικού ελέγχου της προστασίας των δικαιωμάτων αυτών, αναδεικνύοντάς το ως υποκείμενο του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου. Εάν παραβιαστεί οποιαδήποτε δικαίωμα, από οποιαδήποτε αρχή κράτους μέλους, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο επιβάλλει επανόρθωση και χρηματική αποζημίωση.

Όσα προαναφέρθηκαν συνιστούν μία ενδεικτική και επιλεκτική καταγραφή του συνόλου των δραστηριοτήτων στις οποίες εμπλέκονται οι διεθνείς οργανισμοί. Σκοπός στην παρούσα εργασία ήταν να παρουσιαστεί συνοπτικά το σημαντικότερο

⁴⁰⁴ Παπαθεοδώρου, Θ. (1998), 'Το Μόνιμο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 10/1998:1044-1048, σελ. 1045

⁴⁰⁵ Φαρσεδάκης, Ι.(2002), 'Η σχέση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου με τα εθνικά δικαστήρια', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 7/2005: 777-779, σελ. 780

⁴⁰⁶ www.lawyers.gr/INFORMATION/DIKAST-EURO.htm

μέρος των θεσμικών δράσεων που αναλαμβάνονται στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Ωστόσο, ακόμα και από την αυτή την περιορισμένη παρουσίαση, προκύπτουν οι κυρίαρχες τάσεις της διεθνούς αντεγκληματικής πολιτικής αλλά και η συνεχώς αυξανόμενη διεθνοποίησή της, ειδικά στο πεδίο της σοβαρής εγκληματικότητας.

Τα χαρακτηριστικά που διακρίνονται εστιάζονται στα εξής:

-Σταδιακή συρρίκνωση του εθνικού δικαίου, η οποία αίρει ως ένα βαθμό την κρατική κυριαρχία, και διεθνοποίησή του. Η διεθνοποίηση αυτή συνίσταται στην ομοιομορφοποίηση του δικαίου για ομάδες κρατών, όπως αυτή της Ε.Ε. Παραδείγματα διεθνοποίησης είναι το *Corpus Juris* (πλήρης) και το Μόνιμο Διεθνές Δικαστήριο (μερική)⁴⁰⁷. Το *Corpus Juris* καταδεικνύει τις προτεραιότητες της Ε.Ε., που σχετίζονται τελικά κυρίως με τα οικονομικά της συμφέροντα και την προστασία τους και όχι μ' ένα ευρωπαϊκό ποινικό κώδικα (Πρότυπος Γενικός Ευρωπαϊκός Κώδικας).⁴⁰⁸ Το Μόνιμο Διεθνές Δικαστήριο από την άλλη, εκφράζει μία αδύναμη διεθνοποίηση, καθώς ως προϊόν συμβιβασμού και, χωρίς τις Η.Π.Α. να έχουν υπογράψει τη Σύμβαση, μάλλον αδυνατεί ν' ανταποκριθεί στους υψηλούς στόχους του.

-Διαμόρφωση ενός ομοιογενούς δικαίου ασφαλείας, ως απόρροια άλλων διεθνοποιήσεων σε επιμέρους λειτουργικά συστήματα της σύγχρονης κοινωνίας, όπως το οικονομικό. Το δίκαιο ασφαλείας συνιστά μία αλλαγή προσανατολισμού του δικαίου, χωρίς να υφίσταται προηγούμενη κοινή υπερεθνική νομοθεσία, η οποία συντελείται μέσω της διακυβερνητικής συντονισμένης δράσης και συνεργασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Πρόγραμμα της Χάγης. Δικαιολογητικά στηρίγματα στη αλλαγή αυτή είναι τέσσερα διεθνή απειλητικά σενάρια: η

⁴⁰⁷ Μανωλεδάκης, Ι. (2000), 'Η νέα διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου και ο κίνδυνος υποβάθμισης του νομικού μας πολιτισμού', Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Τιμή Δημητρίου Ευρυγένη, 9, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 20-22

⁴⁰⁸ Παρασκευόπουλος, Ν.Α. (1999), 'Το *Corpus Juris* στα πλαίσια της Διεθνούς Αντεγκληματικής Πολιτικής στη στροφή του 2000', *Υπεράσπιση*, τευχ. 3: 605-620, σελ. 620

εγκληματικότητα των μεταναστών, το οργανωμένο έγκλημα, τα εσωτερικά λειτουργικά προβλήματα του οικονομικού συστήματος, η τρομοκρατία.⁴⁰⁹

-Αλλάζει ο τρόπος με τον οποίο οι κοινωνίες αντιλαμβάνονται την ελευθερία, η οποία πλέον σχετίζεται με το 'κράτος της αγοράς'. Η ελευθερία και ανανοηματοδοτείται από την προάσπιση της οικονομικής δραστηριότητας και της ομαλής κατανάλωσης, που διασφαλίζεται με τις πολιτικές ασφάλειας.⁴¹⁰

Η διεθνοποίηση της αντεγκληματικής πολιτικής είναι πλέον η βασική απάντηση στην πρόληψη και την καταστολή της σύγχρονης εγκληματικότητας και στηρίζεται στη συνεργασία όλων των κοινωνικών φορέων, στον επαρκή συντονισμό και στην άμεση και έγκαιρη ανταλλαγή πληροφοριών, η οποία αποκτά νέα δυναμική, καθώς επωφελείται από τις εξελίξεις στο τομέα της τεχνολογίας. Ο δικαιοσύνης έλεγχος όσο αφορά τη σχέση ανάμεσα στη συλλογή και ανταλλαγή πληροφοριών και την προστασία των δικαιωμάτων, λόγω της μυστικότητας που τηρείται σ' αυτές τις υποθέσεις, παραμένει αποκλεισμένος⁴¹¹

Όλα τα παραπάνω ενέχουν αρνητική επίδραση στο νομικό μας πολιτισμό,⁴¹² γιατί διαφαίνεται η σχεδόν απόλυτη κυριαρχία της οικονομίας έναντι των θεμελιακών αρχών του ποινικού δικαίου.

Τόσο οι ευρωπαϊκοί όσο και οι διεθνείς οργανισμοί ορίζουν το νόμιμο πλαίσιο μέσα στο οποίο λαμβάνουν χώρα τα προγράμματα και οι πολιτικές και δημιουργούν ένα δίκτυο διευρυμένης αντιμετώπισης της εγκληματικότητας, ειδικότερα όσο αφορά τη σύγχρονη και σοβαρή εγκληματικότητα. Όμως, ξέχωρα από τις φιλόδοξες διακηρύξεις τους και στόχους, οι επιμέρους οργανισμοί, παρουσιάζουν κενά, παραβλέψεις, γεωπολιτικούς και οικονομικούς συμβιβασμούς και συχνά υπόκεινται σε αρνητικές κριτικές.

⁴⁰⁹ Gunther, K. (2003), 'Διεθνής αντεγκληματική πολιτική: Η πορεία προς ένα παγκόσμιο δίκαιο ασφάλειας' στο Μανωλεδάκης, Ι., Prittitz, C., (επιμ.), (2003) *Διεθνοποίηση του Ποινικού Δικαίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 30

⁴¹⁰ Gunther, K. (2003), ο.π., σελ. 41-45

⁴¹¹ Gunther, K. (2003), ο.π., σελ. 40

⁴¹² Μανωλεδάκης, Ι. (2000), 'Η νέα διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου και ο κίνδυνος υποβάθμισης του νομικού μας πολιτισμού', Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Τιμή Δημητρίου Ευρυγένη, 9, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 32

Οι τάσεις που αποκρυσταλλώνονται σχετικά με τη λειτουργία των ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών σηματοδοτούν τα εξής:

Η διεθνοποίηση της αντεγκληματικής πολιτικής γίνεται όλο και πιο έντονη μέσα από το πλήθος των αποφάσεων, των συστάσεων, των οδηγιών σε επίπεδο Ε.Ε. και της δημιουργίας συνεχώς νέων οργανισμών και ευρωπαϊκών δικτύων που κανονικοποιούν τις μορφές της αντεγκληματικής πολιτικής και τυποποιούν τη συλλογή, καταγραφή, σύγκριση και αξιολόγηση των δεδομένων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το φαινόμενο αυτό γίνεται πιο έντονο στη σοβαρή και σύγχρονη εγκληματικότητα, καθώς διαπιστώνεται και συνειδητοποιείται η αναγκαιότητα ευρωπαϊκών και διεθνών απαντήσεων απέναντι στη παγκοσμιοποίηση των νέων μορφών εγκληματικότητας. Συγκεκριμένα, οι ευρωπαϊκοί και διεθνείς οργανισμοί αγωνίζονται να βρεθούν μπροστά στην οργάνωση, τη τεχνολογία και τη γνώση από τις νέες αυτές μορφές εγκλήματος, προκειμένου να αντιδράσουν αποτελεσματικά.

Η τάση αυτή, αν και αναμενόμενη αναφορικά με τη σύγχρονη οργάνωση των κοινωνιών, έχει ωστόσο παρεπόμενες συνέπειες όχι μόνο για το έγκλημα, αλλά και για το σύνολο της κοινωνίας. Καθώς, αυξάνεται και εντατικοποιούνται οι δράσεις και οι έλεγχοι για το έγκλημα, προκύπτει ταυτόχρονη επέκταση του ελέγχου της κοινωνίας, σε βαθμό μάλιστα ουσιαστικής προσβολής βασικών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η εντατικοποίηση αυτή εμπεριέχει μία έντονη σύγκρουση προς δύο κατευθύνσεις: μία προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και μία προς τις πληθυσμιακές ομάδες που θεωρούνται εν δυνάμει εγκληματικές, όπως μετανάστες, αλλόθρησκοι, αλλόφυλοι, δηλαδή όσοι προσλαμβάνονται ως ‘άλλοι’.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση όμως, εντάσσεται μέσα στο γενικότερο διεθνές πλαίσιο, όπως ορίζεται από τους παγκόσμιους οργανισμούς, οι οποίοι αντίστοιχα προτάσσουν τις βασικές αρχές αντεγκληματικής πολιτικής. Οι διεθνείς οργανισμοί, συχνά κρίνονται ανεπαρκείς ως προς την αποτελεσματικότητα τους και εν μέρει ανήμποροι να υποστηρίξουν σε βάθος όσα διακηρύσσουν. Αυτό καθίσταται εμφανές λαμβάνοντας απλώς και μόνο υπόψη τις καθημερινές καταγραφές της παιδικής θνησιμότητας, της εμβάθυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων, των εμπόλεμων συρράξεων, των διαπλεκόμενων οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων, των παγκόσμιων εξωδικαιϊκών συμβιβασμών.

Ωστόσο, δεν μπορεί να παραβλεφθεί η ως τώρα θετική τους συμβολή στην αντιμετώπιση του εγκλήματος, η οποία θέτει τις βάσεις και δημιουργεί ελπίδες για την καλύτερη, πληρέστερη και αποτελεσματικότερη λειτουργία τους στο μέλλον. Σε αυτό όμως δεν επαρκούν μόνο οι οργανισμοί και οι λειτουργίες τους. Το κοινωνικό κεφάλαιο, με τη συμβολή των πολιτών και την πίστη τους στις αρχές δικαίου, την κοινωνική αλληλεγγύη και συμμετοχή συνιστούν αναγκαίους όρους για την επίτευξη μικρών και μεγάλων στόχων.

B. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το έγκλημα και η αντιμετώπισή του σταδιακά και μόνο κατά τα τελευταία χρόνια αποτέλεσαν σταθερό, μόνιμο και σημαντικό θέμα του δημόσιου διαλόγου και μάλιστα σε πλαίσιο ευρύτερο από το αυστηρώς ποινικό που αντιμετωπίζονταν ως τώρα. Συνεισφέροντες παράγοντες στην αλλαγή αυτή μπορούν να θεωρηθούν, τόσο η αύξηση του εγκλήματος που βίωσε η ελληνική κοινωνία κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες και η παράλληλη υποδοχή μεταναστών από τις γειτονικές χώρες, όσο και η αναγκαστική προσαρμογή της χώρας στις συστάσεις και οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεσμεύουν προς μία περισσότερο δυναμική και πολυεπίπεδη ανάπτυξη δράσεων σχετικά με την αντιμετώπιση του εγκλήματος.

Όμως, προβληματική παραμένει η απόσταση που πρέπει να διανυθεί από το δημόσιο διάλογο και τις γενικές διακηρυκτικές αρχές μέχρι την ανάληψη δράσεων, την ολοκλήρωση και αποτίμησή τους. Αποτέλεσμα είναι η παρατεταμένη πολιτική απραξία σε πολλά σημαντικά θέματα, η όξυνση των προβλημάτων και η δημιουργία νέων.

Σε σχέση επίσης, με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η Ελλάδα διαφοροποιείται ως προς την εξέλιξη της αντεγκληματικής της πολιτικής, γεγονός που οφείλεται στην ιστορία της και στις συγκεκριμένες κοινωνικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες.

Στην ιστορική της διάσταση, η αντεγκληματική πολιτική στην Ελλάδα είναι νομοθετικά προσανατολισμένη, καθώς κύριο αποτρεπτικό μέτρο συνιστά ο νόμος και λιγότερο άλλες εξω-δικαστικές κατευθύνσεις. Αποκλειστικός υπεύθυνος για τη

χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής είναι το κράτος, ενώ η συμβολή της ‘κοινωνίας των πολιτών’ και των μη κυβερνητικών οργανώσεων είναι αδύναμη και περιορισμένη.⁴¹³

Εν συντομία, στους διαμορφωτικούς παράγοντες της αντεγκληματικής πολιτικής, θα αναφέραμε⁴¹⁴ ότι μετά τον εμφύλιο τα μεγάλα κύματα εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης, η έντονη αστικοποίηση και το τέλος της δικτατορίας, θέτουν επισημώς το ερώτημα θεμελίωσης ενός ‘κοινωνικού κράτους’. Είναι όμως ακριβώς την ίδια περίοδο, στα μέσα της δεκαετίας του ’70, που το ελληνικό κράτος καλείται ν’ αντιμετωπίσει τις συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, ενώ αντίθετα στον υπόλοιπο Δυτικό κόσμο, ιδιαίτερα στις αγγλοσαξονικές χώρες, αρχίζει η σταδιακή υποχώρηση του προνοιακού κράτους. Κατά τη δεκαετία του ’80, ενισχύεται ο γραφειοκρατικός διοικητικός μηχανισμός, ο ρόλος του κράτους-εργοδότη και ο νεποτισμός. Προσπάθειες εκσυγχρονισμού και αναδιοργάνωσης του κράτους, μαζί με αποκρατικοποιήσεις συντελούνται τις επόμενες δεκαετίες, ωστόσο η δυσλειτουργικότητα του κρατικού μηχανισμού και η αδυναμία του κοινωνικού κράτους παραμένουν κυρίαρχα χαρακτηριστικά. Στο κοινωνικό επίπεδο η οικογένεια αποτελεί βασικό θεσμό κοινωνικοποίησης και ελέγχου, όπως και οι άτυποι κοινωνικοί έλεγχοι στο επίπεδο των συγγενικών και φιλικών σχέσεων, καθώς και στο επίπεδο της ευρύτερης κοινότητας.

Η εγκληματικότητα στην Ελλάδα ήταν ιδιαίτερα χαμηλή, ωστόσο κατά τις δεκαετίες του ’80 και ’90 και μέχρι το 1999, εμφανίζει αυξητικές τάσεις, αν και παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, συγκριτικά με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Την δεκαετία του ’90 επίσης, η Ελλάδα, για πρώτη φορά, αντιμετωπίζει τα προβλήματα της μετανάστευσης, ως χώρα υποδοχής μεταναστών από τα κράτη του πρώην ανατολικού μπλοκ. Κατά συνέπεια, τα προβλήματα που προκύπτουν από περιθωριοποιημένες μεταναστευτικές ομάδες, σε συνδυασμό με την απουσία μίας οργανωμένης ενταξιακής πολιτικής των μεταναστών και της κανονικοποίησης ελέγχου της εισόδου τους στη χώρα, είναι πολλά και σοβαρά.

⁴¹³ Panayotopoulos, N. (2001), ‘Nouvelles formes de gestion de la ‘deviance’: Etat Social et “Etat penal” en Grece’, στο Μαγγανάς, Α. (επιμ.), (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου- Έγκλημα- Αντεγκληματική Πολιτική*, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική βιβλιοθήκη-Bruyillant, Αθήνα – Βρυξέλλες, σελ. 1025-1045

⁴¹⁴ το ίδιο

Η μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάζεται στη λεγόμενη σοβαρή εγκληματικότητα, όπως ληστείες, ανθρωποκτονίες, διακίνηση ναρκωτικών και όπλων και στην εμπορία γυναικών.⁴¹⁵ Την περίοδο όμως 1980-1996, οι καταδικαστικές αποφάσεις σημειώνουν πτώση, γεγονός που αποδίδεται και στην υπερφόρτωση των εισαγγελικών αρχών και στην προσπάθεια του συστήματος, του οποίου οι πόροι εξαντλούνται μέσω, όχι μόνο της αύξησης της εγκληματικότητας, αλλά και της συσσώρευσης συνεχώς νέων νόμων, που παράγουν περισσότερες παραβάσεις, συλλήψεις και ούτω καθεξής.⁴¹⁶

Γενικώς, όπως και στους υπόλοιπους τομείς της κοινωνικής και πολιτικής ζωής της χώρας, από την αντεγκληματική πολιτική, απουσίασε η προσπάθεια καταγραφής και γνώσης του εγκληματικού φαινομένου στον ελληνικό χώρο, όσο και η μεθοδευμένη αντιμετώπισή του, στηριζόμενη σ' έναν ορθολογικό προγραμματισμό, που θ' αποτύπωνε, με βάση τα δεδομένα, τους επιλεγέντες τρόπους δράσης.

Επίσης, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι για την αντιμετώπιση της σύγχρονης και σοβαρής εγκληματικότητας, η Ελλάδα, ως μέλος ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών, εντάσσεται μέσα στο κανονιστικό πλαίσιο που προτάσσει εναρμόνιση της νομοθεσίας με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ε.Ε., τήρηση των διεθνών νομοθετικών υποχρεώσεων της Ελλάδας, έγκαιρη και ολοκληρωμένη παρουσίαση εκθέσεων και δεδομένων και διεθνή συνεργασία για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Ως αποτέλεσμα, η αντιμετώπιση του εγκλήματος συνιστά ένα πλέγμα θεσμικών πλαισίων κατά το οποίο τοπικοί, εθνικοί, ευρωπαϊκοί και διεθνείς φορείς επεμβαίνουν, προκειμένου να υπάρξουν εντονότεροι και αποδοτικότεροι έλεγχοι, ικανοί να διαχειριστούν τη διεθνοποίηση του εγκλήματος και τις νέες μορφές που παίρνει. Συνεπώς, στην περίπτωση της σύγχρονης εγκληματικότητας, η εθνική κρατική αντίδραση αποτελεί ένα μέρος μόνο του συνόλου της δυνατής και ευρύτερης απάντησης που μπορεί να δοθεί, και λειτουργεί σε συνεργασία με τη διεθνή αντίδραση. Τυπική και ουσιαστική βάση τους θα πρέπει να αποτελούν τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

⁴¹⁵ Lampropoulou, E. (2005), 'Crime, Criminal Justice and Criminology in Greece', *European Journal of Criminology*, Vol.2 (2):211-247, σελ. 219-220

⁴¹⁶ Lampropoulou, E. (2005), ο.π., σελ. 220-222

Η αντεγκληματική πολιτική στην Ελλάδα θα προσεγγιστεί στη συνέχεια με βάση τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, την αντιμετώπιση συγκεκριμένων αδικημάτων και την κοινοτική πρόληψη. Τέλος, θα επιχειρηθεί μία συνολική αξιολόγηση της αντεγκληματικής πολιτικής στην Ελλάδα.

2. ΦΟΡΕΙΣ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

A. ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

Κατά τα τελευταία χρόνια, λόγω της πρόκλησης της διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων, έγινε προσπάθεια αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού της αστυνομίας, σε επιχειρησιακό και υλικοτεχνικό επίπεδο, παράλληλα με την προσπάθεια εκπαίδευσης και εξειδίκευσης του ανθρώπινου δυναμικού της, ειδικά απέναντι στις σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας.

Εξάλλου, η αξιολόγηση με στόχο την αναδιάρθρωση της αστυνομίας αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο,⁴¹⁷ στην οποία διαπιστώθηκαν η ανορθολογική κατανομή και διασπορά δυνάμεων, οι ελλείψεις σε υλικοτεχνικές υποδομές εξοπλισμού του Σώματος, οι κτιριακές και οι μηχανογραφικές ελλείψεις, καθώς και η ανορθολογική κατανομή του χρόνου, όσο αφορά τους στόχους της αστυνομίας και τις επιμέρους ανάγκες σε τοπικό επίπεδο. Γενικότερα, πέρα από τα συγκεκριμένα μέτρα που προτείνονται σε επίπεδο οργανωτικό, κοινωνικό και προσωπικό, τονίζεται η αναγκαιότητα του σεβασμού των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, της εφαρμογής της αντεγκληματικής πολιτικής, του ανθρωπιστικού προσανατολισμού της δράσης και της συμπόρευσης της αστυνομίας με τις εξελίξεις και τις ιδιαίτερες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες της χώρας.

Ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί τα τελευταία χρόνια στην αύξηση της αστυνόμευσης των δημόσιων χώρων. Η αστυνόμευση συνιστά ένα δίκτυο ελέγχου που αποτελείται από την κρατική αστυνομία, τη δημοτική αστυνομία, την αστυνομία στα σύνορα του κράτους, το λιμενικό σώμα, την ειδική αντιτρομοκρατική μονάδα, και φανερώνει

⁴¹⁷ Φαρσεδάκης, Ι., Καλογερόπουλος, Δ., Λαμπροπούλου, Ε. (2002), 'Η αναδιάρθρωση των υπηρεσιών της ελληνικής αστυνομίας', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 10/2002, 1078-1080

την σημασία που αποδίδεται, όσο αφορά τη συμβολή της, στην κανονικοποίηση και τον έλεγχο της κοινωνικής ζωής.

Ο αριθμός των αστυνομικών έχει αυξηθεί σημαντικά και το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, μέσα από τη Σχολή της Αστυνομίας και την Ανώτατη Σχολή που έχει δημιουργηθεί, είναι υψηλότερο σε σχέση με παλαιότερες περιόδους.

Η αστυνομική δύναμη στην Ελλάδα ήταν 491 αστυνομικοί σε 100.000 κατοίκους για το 2003, ενώ κατά την τριετία 2000-2003 παρουσιάστηκε αύξηση 1%.⁴¹⁸ Βρίσκεται στην κατάταξη με τις χώρες που έχουν τη δεύτερη μεγαλύτερη αστυνομική δύναμη, όπως η Κροατία, η Τσεχία, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Βόρεια Ιρλανδία.⁴¹⁹ Χαρακτηριστικό είναι ότι η Ελλάδα διαθέτει, κατ' αναλογία, περισσότερους αστυνομικούς από την Αγγλία και Ουαλία, τη Σκωτία και τη Γαλλία, χώρες που θεωρείται ότι έχουν εστιάσει ίσως περισσότερο στην αστυνόμευση σε σχέση με την Ελλάδα.

Στα πλαίσια της εγγύτητας της αστυνομίας με τον πολίτη, συνεχίζεται η πιλοτική εφαρμογή του «*Αστυνομικού της Γειτονιάς*»⁴²⁰ που ξεκίνησε το 2003, με επιπλέον επανεκτίμηση των αναγκών των αστυνομικών υπηρεσιών και των ιδιαιτεροτήτων των περιοχών όπου εφαρμόζεται. Κεντρικός άξονας του θεσμού είναι η «*διασφάλιση ενός περιβάλλοντος ασφάλειας από μία αστυνομία σύγχρονη, αποτελεσματική και κοντά στον πολίτη*», συμβάλλοντας «*στην πρόληψη της εγκληματικότητας και στην ενδυνάμωση του αισθήματος ασφάλειας των πολιτών*». Συνολικά ο θεσμός αυτός εφαρμόζεται σε 35 αστυνομικά τμήματα της Αττικής και σε 7 της Θεσσαλονίκης με τη συμμετοχή 73 και 14 αστυνομικών αντίστοιχα. Από τις αρχές του 2005 επεκτάθηκε πιλοτικά και σε 13 πρωτεύουσες νομών της χώρας. Ο θεσμός αυτός μπορεί να θεωρηθεί ότι λειτουργεί κατά τα πρότυπα της 'αστυνομίας της εγγύτητας', που έχουν εφαρμοστεί και σε άλλες πόλεις της Ευρώπης, όπως στη Γαλλία.

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, ο θεσμός του 'αστυνομικού της γειτονιάς' εντάσσεται μέσα στη φιλοσοφία επέμβασης που δίνει προτεραιότητα στα προβλήματα που αναφέρονται στην ασφάλεια της γειτονιάς και

⁴¹⁸ European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics - 2006, σελ. 74

⁴¹⁹ European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics- 2006, σελ. 36

⁴²⁰ Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, www.ydt.gr/main/Section.jsp?SectionID=10417

την αποτελεσματική παρέμβαση για την επίλυσή τους.⁴²¹ Προσβλέπει στην βελτίωση της ποιότητας ζωής, τη μείωση του συναισθήματος ασφάλειας τόσο στην πράξη, όσο και επικοινωνιακά.⁴²² Για το συγκεκριμένο θεσμό προβλήματα προκύπτουν από την έμφαση στην ασφάλεια που αυξάνει τον κοινωνικό έλεγχο (συλλήψεις, έλεγχος υπόπτων), την έλλειψη συνεργασίας του αστυνομικού της γειτονιάς με τις κοινωνικές υπηρεσίες του δήμου και τέλος την παράλληλη δράση του με τη δημοτική αστυνομία, που εντείνει το δίκτυο ελέγχου της κοινότητας σε πολλαπλά και διαφορετικά επίπεδα.⁴²³

Επίσης, στα πλαίσια της αντεγκληματικής πολιτικής του 2005 εφαρμόστηκαν οι αστυνομικές επιχειρήσεις με το κωδικό όνομα «Πόλις»,⁴²⁴ που σκοπό είχαν την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, κυρίως στις εγκληματογόνες περιοχές, με στοχευμένες και επιλεκτικές δράσεις που κάλυπταν όλους τους τομείς της αστυνομικής αρμοδιότητας. Οι επιχειρήσεις αυτές εντάσσονται και στα πλαίσια της κοινοτικής πρόληψης σε συγκεκριμένες περιοχές, όπου κρίνεται πως υπάρχει ιδιαίτερο πρόβλημα που να δικαιολογεί τη λήψη εντατικών ελέγχων.

Στα συγκεντρωτικά αποτελέσματα σε όλη την Ελλάδα, κατά το έτος 2005, αναφέρονται: αστυνομικοί που συμμετείχαν 30.678, αριθμός συλληφθέντων ατόμων 7.538, ελεγχέντα άτομα 226.776, ελεγχέντα αυτοκίνητα 150.780.

Η επιχείρηση αυτή φανερώνει εντατικοποίηση του ελέγχου στο σύνολο του πληθυσμού και παρουσιάζει ένα υψηλό ποσοστό συλλήψεων επικεντρωμένο σε περιοχές που μάλλον είναι ήδη και εκ των προτέρων στιγματισμένες. Οπωσδήποτε βέβαια, χρειάζονται περαιτέρω πληροφορίες για να αποτιμηθεί η επιχείρηση «Πόλις», η αναγκαιότητα και βεβαίως η αποτελεσματικότητα της. Τα στοιχεία που αναφέρονται ωστόσο, παρουσιάζουν ότι οι βεβαιωμένες παραβάσεις το 2005, είναι 63.005 και τα ανευρεθέντα αυτοκίνητα (που είχαν κλαπεί) ήταν 124. Γενικώς, φαίνεται να διατέθηκε μία αρκετά μεγάλη δύναμη αστυνομικών, η οποία έλεγξε

⁴²¹ Παπαθανασόπουλος, Ε. (2005), 'Ο αστυνομικός της γειτονιάς: Η σύγχρονη πρόκληση της Αστυνομίας για μία νέου τύπου συμβολή στη χάραξη τοπικής αντεγκληματικής πολιτικής', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 11/2005, σελ. 1318-1319

⁴²² Παπαθανασόπουλος, Ε. (2005), 'Ο αστυνομικός της γειτονιάς: Η σύγχρονη πρόκληση της Αστυνομίας για μία νέου τύπου συμβολή στη χάραξη τοπικής αντεγκληματικής πολιτικής', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 11/2005, σελ. 1318-1319

⁴²³ Παπαθανασόπουλος, Ε. (2005), ο.π., σελ. 1322

⁴²⁴ Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, www.ydt.gr/main/Section.jsp?SectionID=13698

πολλούς πολίτες, με βασικό στόχο την εμπέδωση του αισθήματος της ασφάλειας και του ελέγχου.

Από το 1999 επίσης, εφαρμόστηκε το εθνικό σχέδιο 'Ασφαλείς Πόλεις' με στόχο την αποτελεσματικότερη πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας.⁴²⁵ Έγινε προσπάθεια ακριβής χαρτογράφησης της εγκληματικότητας και στα πλαίσια εμπέδωσης του αισθήματος ασφάλειας των πολιτών, οργανώθηκαν πεζές περιπολίες. Το πρόγραμμα αυτό συνδυάστηκε από τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης με τις πτωτικές τάσεις των δεικτών ορισμένων εγκλημάτων, όπως ανθρωποκτονίες, κλοπές, ληστείες και χρήση ναρκωτικών.⁴²⁶ Σε κάθε περίπτωση όμως, αν και η συμβολή του προγράμματος στους δείκτες της εγκληματικότητας λαμβάνεται υπόψη, δεν θα πρέπει να υπερτιμάται. Χρειάζεται επίσης, να συναξιολογηθεί σε σχέση με την επέκταση του κοινωνικού ελέγχου, με τις πολιτικές της μηδενικής ανοχής απέναντι στη μικρή εγκληματικότητα, με τις αυξημένες διακρίσεις που μπορεί να υφίστανται σε τμήματα του πληθυσμού, όπως οι μετανάστες και οι νέοι. Απαραίτητη επίσης, είναι η αποτίμηση της συμβολής του στην απόδοση στίγματος και στη σταθεροποίηση των στερεοτυπικών αντιλήψεων αντιδράσεων απέναντι σε συγκεκριμένα πληθυσμιακά σύνολα.

Από το 2002 συστάθηκε και λειτουργεί στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης η *Ομάδα Διοίκησης Έργου για το Σχεδιασμό Αντεγκληματικής Πολιτικής* (Ο.Δ.Ε.Σ.Α.Π.),⁴²⁷ στην οποία προεδρεύει ο Διευθυντής Δημόσιας Ασφάλειας και συμμετέχουν πανεπιστημιακοί και υπηρεσιακοί παράγοντες. Έργο της, σύμφωνα με την απόφαση σύστασής της είναι η ορθολογική διαμόρφωση ενός πλαισίου δράσης αντεγκληματικής πολιτικής, καθώς και η διεξαγωγή βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας. Η Ο.Δ.Ε.Σ.Α.Π. υπέβαλλε κείμενο προτάσεων για μια ολοκληρωμένη πολιτική προστασίας των θυμάτων εγκληματικών οργάνωσεων, το οποίο εγκρίθηκε, και στη συνέχεια εκπονήθηκε ενημερωτικό εγχειρίδιο (υποχρεώσεις και δυνατές δράσεις), με στόχο να συνδράμει τις υπηρεσίες που έρχονται σε επαφή με τα θύματα από υποθέσεις που αφορούν εγκλήματα σε βάρος ενηλίκων, κατά της γενετήσιας ελευθερίας, ενδοοικογενειακής βίας, κατά της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας, οικονομικής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

⁴²⁵ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), *Αντεγκληματική Πολιτική και Δημόσια Ασφάλεια*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 208

⁴²⁶ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), *ο.π.*, σελ. 213

Μετά την γνώση και την εμπειρία που απέκτησε το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης από την υλοποίηση των μέτρων ασφαλείας στους Ολυμπιακούς Αγώνες, ιδρύθηκε το Κέντρο Μελετών Ασφαλείας (ΚΕ.ΜΕ.Α.),⁴²⁸ νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, με στόχους τη διαχείριση, την εκμετάλλευση και προώθηση της τεχνογνωσίας για την προετοιμασία και υλοποίηση του Σχεδιασμού Ασφάλειας, τη σύζευξη της επιστημονικής ανάλυσης με εφαρμοσμένες μεθόδους, τη διεξαγωγή ερευνητικών προγραμμάτων, την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών για θέματα ασφαλείας σε άλλους φορείς του εσωτερικού και του εξωτερικού. Το κέντρο διαρθρώνεται από τέσσερις τομείς: α) Μελετών – Ερευνών και Τεκμηρίωσης, β) Αντεγκληματικής Πολιτικής, γ) Διεθνούς Συνεργασίας και Επικοινωνίας, δ) Τεχνολογίας και Συστημάτων.

Η ελληνική αστυνομία συνεργάζεται πλέον στενά, για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του διεθνούς εγκλήματος, με τους Ευρωπαϊκούς και Διεθνείς Οργανισμούς και υποχρεούται να συντάσσει και να μεταβιβάζει ετήσιες εκθέσεις με στατιστικά στοιχεία αναφορικά με τις δράσεις της απέναντι στη σύγχρονη εγκληματικότητα και κυρίως στο οργανωμένο έγκλημα, την εμπορία ανθρώπων, κ.τ.λ. Η Διεύθυνση Διεθνούς Αστυνομικής Συνεργασίας εξασφαλίζει την επικοινωνία της Ελληνικής Αστυνομίας και του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης γενικότερα με διεθνείς οργανισμούς, με τα αρμόδια κοινοτικά της Ε.Ε., με την Interpol και Europol. Επίσης, είναι αρμόδια για την εφαρμογή των Διμερών Συμφωνιών Αστυνομικής Συνεργασίας.⁴²⁹

Από το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας για το έτος 2006 καθορίστηκαν οι βασικοί στόχοι και προτεραιότητες⁴³⁰ που συνοψίζονται στο δίπτυχο «Σύγχρονη και αποτελεσματική Αστυνομία κοντά στον πολίτη». Ως προτεραιότητες αναφέρονται κατά σειρά: η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, η καταπολέμηση των ναρκωτικών, η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, η οδική ασφάλεια, η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, η αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης, η προστασία ανηλίκων, η εκτέλεση των καταδικαστικών αποφάσεων,

⁴²⁷ Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, www.ydt.gr/main/Section.jsp?SectionID=13800

⁴²⁸ www.ydt.gr/main/Section.jps?SectionID=12457

⁴²⁹ www.ydt.gr/main/Section.jsp?SectionID=880

οι κατασχέσεις πυροβόλων όπλων, πυρομαχικών, εκρηκτικών όρων ασφάλειας στη νόμιμη διακίνηση και φύλαξή τους, η βελτίωση της καθημερινότητας του πολίτη. Σε τοπικό επίπεδο, αποδίδεται πρωταρχική σημασία , στη Δημόσια Ασφάλεια και την ποιότητα ζωής των πολιτών.

Τέλος, σχετικά με την αστυνόμευση και τη φύλαξη χώρων, καταγράφεται ένα πρωτοφανές για την Ελλάδα ιδιότυπο καθεστώς, στο Ολυμπιακό Χωριό, το οποίο ως ένα βαθμό μπορεί να παραλληλιστεί με τις ‘φυλασσόμενες κοινότητες’ (gated communities) που λειτουργούν σε άλλα κράτη.⁴³¹

Το Ολυμπιακό Χωριό είναι μία νέα πόλη που περιλαμβάνει κατοικίες, εικοσιεννέα ως τώρα μικρά καταστήματα, σχολεία, έναν προκατασκευασμένο ναό, δύο λεωφορειακές γραμμές, Πυροσβεστικό Σταθμό, Πολυκλινική, Αστυνομικό Τμήμα και εταιρεία ασφάλειας με ιδιωτικούς φρουρούς που στην αρχή επέτρεπαν την είσοδο σε όσους είχαν την απαραίτητη κάρτα εισόδου και πλέον κάνουν κυρίως διαρκείς περιπολίες με ειδικά αυτοκίνητα. Το ‘Χωριό’ είναι περικυκλωμένο με συρματοπλέγματα, τα οποία σύμφωνα με τον πρόεδρο της ΟΧΑΕ, της εταιρείας που ιδρύθηκε για τη δημιουργία και την αξιοποίηση του Ολυμπιακού Χωριού, *‘είναι απαραίτητα ώσπου να παραδοθεί και η τελευταία κατοικία’*. Ο προσωρινός πρόεδρος του Συλλόγου των Κατοίκων αναφέρει ότι *‘οι εισοδοί πρέπει να φυλάσσονται για το καλό μας. Να φύγουν τα συρματοπλέγματα από τον κεντρικό δρόμο-μην είμαστε γκέτο-αλλά όχι από πίσω, στη βόρεια πλευρά. Στους 100 κατοίκους μόνο οι δύο θέλουν να φύγουν τα συρματοπλέγματα από παντού.’* Ερωτηθέντες κάτοικοι αναφέρουν, σύμφωνα με το δημοσίευμα, ότι *‘δεν θέλουν να δουν γκράφιτι, σύριγγες και καταληψίες στην πρότυπη αυτή πόλη’* και άλλοι πως *‘μας θεωρούν πειραματόζωα. Πάω στη δουλειά μου και με ρωτούν για τη ζωή στο γκέτο. Λένε πως είμαστε το μεγαλύτερο πείραμα της κυβέρνησης. Κι εγώ ντρέπομαι. Δεν θέλω πια να λέω που μένω’*.

Τα παραπάνω πραγματικά συνιστούν μία πρότυπη χωροταξική και κοινωνική συνθήκη για τα ελληνικά δεδομένα, η εξέλιξη της οποίας κρίνεται άκρως ενδιαφέρουσα, καθώς, από εγκληματολογική άποψη, συνενώνει τα χαρακτηριστικά μίας ‘γκετοποιημένης’ και φυλασσόμενης περιοχής που εμφανίζεται για πρώτη φορά

⁴³⁰ www.ydt.gr/main/Article.jsp?ArticleID=95860

⁴³¹ τα όσα αναφέρονται αποτελούν μέρος του Αλεβιζοπούλου, Μ. (2006), ‘Ολυμπιακό Χωριό: Η ‘Pleasantville’ του Μενιδίου’, εφημ. *Το βήμα της Κυριακής*, Βηmagazino, 24/09/06, σελ. 46-54

στη χώρα μας, χωρίς προηγούμενο κοινωνικό αίτημα, αλλά στη βάση ενός κρατικού. Κοινωνικοί και πολιτικοί παράγοντες με τη συμβολή ιδιωτικών εταιρειών φύλαξης της περιοχής συναντώνται σε μία πειραματική συνθήκη συμβίωσης που εισάγει, χωρίς να έχει γίνει ευρύτατα ακόμα γνωστό, το θεσμό των φυλασσόμενων και 'αυτόνομων' κοινωνιών. Απαραίτητη κρίνεται η διεπιστημονική μελέτη ενός τέτοιου πειράματος, καθώς και η διερεύνηση της νομιμοποιητικής βάσης του.

Γενικότερα, χωρίς ν' αμφισβητείται η θετική συμβολή της αστυνομίας στην αντιμετώπιση του εγκλήματος, δεδομένου όμως ότι αφορά δράσεις που τελικά λειτουργούν περισσότερο προς την κατεύθυνση της αύξησης του κοινωνικού ελέγχου και της επιτήρησης, στα πλαίσια των πολιτικών ασφάλειας σε εθνικό επίπεδο και την εμπέδωσή της σε ατομικό επίπεδο, χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να μη προσβάλλονται βασικά Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Θα πρέπει επίσης, να μεθοδευτούν αλλαγές και στις στάσεις και αντιλήψεις των αστυνομικών που σχετίζονται με την παγίωση των στερεοτυπικών αντιλήψεων για το έγκλημα και τους δράστες, προκειμένου να διαμορφωθούν αντικειμενικότερες και ορθολογικότερες αντιλήψεις για την κοινωνική πραγματικότητα. Χαρακτηριστική, ως προς τη διαπίστωση των προβλημάτων αυτών, είναι η έρευνα που διενεργήθηκε από το Πάντειο Πανεπιστήμιο, σχετικά με το 'Λόγο' και τις 'Εικόνες' των δόκιμων αστυνομικών σε σχέση με την εγκληματολογική στατιστική.

Αυτό που προκύπτει από την έρευνα, και το οποίο θα πρέπει να ληφθεί υπόψη από το Υπουργείο, όσο αφορά τη γενικότερη αναδιοργάνωση και εκπαίδευση των νέων ειδικά αστυνομικών, είναι ότι οι δόκιμοι αστυνομικοί παραμένουν ανενημέρωτοι για την ποσοτική και ποιοτική φαινομενολογία της εγκληματικότητας. Η λανθασμένη αυτή εικόνα καθοδηγείται από συγκεκριμένα στερεότυπα, σχετικά με το είδος των εγκλημάτων και τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των δραστών, τα οποία προκύπτουν ως μέρος του κυρίαρχου λόγου για το έγκλημα και αποτελούν κίνδυνο για τη χάραξη ορθής αντεγκληματικής πολιτικής.⁴³²

⁴³² Γεωργούλας, Σ. (2003), 'Αστυνομικός λόγος και 'εικόνες' εγκληματολογικής στατιστικής' στο Κουράκης, Ν., (επιμ.), (2003), 'Αντεγκληματική Πολιτική ΙΙΓ', εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 23-72

Β. ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Αντίθετα με ό,τι συμβαίνει με άλλα ευρωπαϊκά κράτη, στην Ελλάδα, δεν παρουσιάζεται μεγάλη έκταση επιβολής αυστηρότερης νομοθεσίας για τη μικρή εγκληματικότητα.⁴³³ Παρ' όλο που ολοένα και περισσότερο τα Μ.Μ.Ε. εστιάζοντας κυρίως σε μεμονωμένες και ακραίες περιπτώσεις βίαιης εγκληματικότητας, παρακινούν και επηρεάζουν, ως ένα βαθμό, το κοινό προς την κατεύθυνση αυστηρότερων μέτρων αναφορικά με την νομοθεσία, τις δικαστικές αποφάσεις και το ρόλο της αστυνομίας.

Η αυστηροποίηση και η ενίσχυση της νομοθεσίας αφορά κυρίως τη σύγχρονη εγκληματικότητα, που λόγω της γεωγραφικής θέσης της Ελλάδας και των κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών μετά το 1989, σημείωσε αύξηση, όπως το οργανωμένο έγκλημα, η διακίνηση ναρκωτικών και όπλων, η εμπορία ανθρώπων, κ.τ.λ.⁴³⁴ Είναι για τα εγκλήματα αυτά που επιχειρείται η εναρμόνιση της νομοθεσίας με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο εκσυγχρονισμός της, προκειμένου ν' αντιμετωπίσει τις νέες μορφές εγκλήματος.

Απαραίτητη επίσης, είναι η αναδιοργάνωση των δικαστηρίων αναφορικά με τον τρόπο λειτουργίας τους, ώστε να υπάρχει δυνατότητα άμεσου και αξιόπιστου χειρισμού των υποθέσεων, γιατί η συσσώρευση νόμων και ο όγκος των υποθέσεων ακυρώνουν το έργο των δικαστηρίων από άποψη ποιότητας και έγκαιρης εκδίκασης των υποθέσεων. Για την αντιμετώπιση των ανωτέρων προβλημάτων προβλέφθηκε η επιτάχυνση της διαδικασίας ενώπιον πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων με το Ν. 3356/2005.

Κατά τα τελευταία χρόνια, η αποκάλυψη έντονων φαινομένων διαφθοράς στο Δικαστικό Σώμα και η ύπαρξη 'δικαστικού κυκλώματος', θέτει όχι μόνο σε εσωτερική κρίση το θεσμό της Δικαιοσύνης και την αξιοπιστία του, αλλά προκαλεί και αίρει ως ένα βαθμό την εμπιστοσύνη των πολιτών απέναντί του.

⁴³³ Lampropoulou, E. (2005), 'Crime, Criminal Justice and Criminology in Greece', *European Journal of Criminology*, Vol.2 (2):211-247, σελ. 239

⁴³⁴ Lampropoulou, E. (2005), ο.π., σελ.238

Η επικείμενη αναμόρφωση του ποινικού δικαίου συνιστά μεγάλη πρόκληση και ευκαιρία του ελληνικού ποινικού συστήματος, καθώς τα συσσωρευμένα προβλήματά του αναιρούν πολλές από τις βασικές του αρχές. Σε πρόχειρη στατιστική έρευνα καταδεικνύεται ότι σε ετήσια βάση οι υποθέσεις που χειρίζονται οι εισαγγελείς και οι δημόσιοι κατήγοροι ξεπερνούν τις 950.000 και περίπου 3.000.000 πολίτες εμπλέκονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για υποθέσεις που δεν θα έπρεπε να λογίζονται ως εγκληματικές πράξεις.⁴³⁵ Γενικότερα, προτείνονται, ως σημαντικότερες αλλαγές, η ανακάθαρση του ποινικού δικαίου μέσω της αποποινικοποίησης σε πταίσματα και πλημμελήματα, η νέα διάκριση των αδικημάτων (κακουργήματα και πλημμελήματα), ο εκ νέου διαχωρισμός των ποινών (στερητικές της ελευθερίας, χρηματικές, εναλλακτικές) και η απόλυτη διαύγεια στη διατύπωση των ποινικών νόμων.⁴³⁶

Γ. ΦΥΛΑΚΕΣ

Όσο αφορά τα καταστήματα κράτησης, με βάση τα στοιχεία που αναφέρονται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, αναφέρονται τα εξής:⁴³⁷

Ο συνολικός αριθμός των καταστημάτων αυτών είναι 30 σε όλη την Ελλάδα και χωρίζονται ως εξής:

- Ειδικά καταστήματα κράτησης ενηλίκων – αγροτικές φυλακές
- Ειδικά καταστήματα νέων
- Θεραπευτικά καταστήματα
- Κλειστές φυλακές
- Δικαστικές φυλακές.

Υπάρχει επίσης το Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου, το οποίο φιλοξενεί τους ανηλίκους που έχουν αναπτύξει παραβατική συμπεριφορά ή αντιμετωπίζουν δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής, αναλαμβάνοντας την αγωγή, την κοινωνική τους στήριξη, την εκπαίδευση και την επαγγελματική τους κατάρτιση.

⁴³⁵ Κωνσταντινίδης, Ε. (2006), 'Η επικείμενη αναμόρφωση του ποινικού δικαίου', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 10/2006: 1202-1210, σελ. 1203

⁴³⁶ Κωνσταντινίδης, Ε. (2006), ο.π., σελ. 1204-1206

⁴³⁷ <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=Sofronistiko&file=page3>

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης σχετικά με την Μετασφρονιστική Μέριμνα, σε συνεργασία με διάφορους άλλους φορείς, εφαρμόζει προγράμματα εύρεσης θέσεων εργασίας και νέων επαγγελματιών σε αποφυλακιζόμενα άτομα, σε παραβατικά άτομα ή νεαρά άτομα που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων και η έκταση της εφαρμογής τους τίθεται υπό αυστηρή κριτική, τόσο οργανωτικά, όσο και λειτουργικά.

Σύμφωνα με τα πρόσφατα στοιχεία από το European Sourcebook 2006⁴³⁸, όσο αφορά την Ελλάδα, προκύπτουν τα εξής στοιχεία:

Η αύξηση του έγκλειστου πληθυσμού είναι κατά το διάστημα 2000-2003 11%. Συγκεκριμένα στους 100.000 κατοίκους το 2000 οι έγκλειστοι ήταν 72, ενώ το 2003 ήταν 81. Ο πληθυσμός των υποδίκων και των γυναικών παραμένει σταθερός, 28%-29% και 5% αντίστοιχα. Οι αλλοδαποί εμφανίζουν μία σχετική μείωση κατά το διάστημα 2000-2003, ωστόσο το ποσοστό παραμένει πολύ υψηλό 43% το 2003 από 46% το 2000, ποσοστό το οποίο είναι ένα από τα υψηλότερα στην Ευρώπη.

Η αύξηση της εγκληματικότητας μεταξύ 1980 και 1990 ήταν 12% και μεταξύ 1990 και 2000 ήταν 11,5%.⁴³⁹ Όμως, ο αριθμός των υποδίκων στην πρώτη δεκαετία αυξήθηκε κατά 55,5% και των καταδίκων κατά 47,3% και στη δεύτερη δεκαετία η αύξηση του συνόλου των κρατουμένων ήταν 57,8%.⁴⁴⁰ Επίσης, η Ελλάδα βρίσκεται μεταξύ των τριών κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, στα οποία πάνω από το 1/3 των επιβαλλόμενων ποινών είναι άνω των 10ετών.⁴⁴¹

Σύμφωνα με την World Prison Population List 2005 (έκτη έκδοση),⁴⁴² όπως προαναφέρθηκε και στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, η Ελλάδα, στις 16-12-2004, είχε 82 κρατούμενους στους 100.000 κατοίκους και συνολικά 8.760 εγκλείστους. Η χώρα βρίσκεται λίγο πιο πάνω από το μέσο όρο της Νότιας Ευρώπης (80 κρατούμενοι

⁴³⁸ European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2006, http://www.europeansourcebook.org/esb3_Full.pdf, Correctional Statistics, σελ. 125-150

⁴³⁹ Σπινέλλη, Κ.Δ. (2001), 'Καταστήματα κράτησης στην Ελλάδα του 2002' στο Μαγγανάς, Α. (επιμ.), (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου- Εγκλημα- Αντεγκληματική Πολιτική*, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική βιβλιοθήκη-Bruyillant, Αθήνα – Βρυξέλλες, σελ. 1257-1258

⁴⁴⁰ Σπινέλλη, Κ.Δ. (2001), ο.π., σελ. 1258

⁴⁴¹ Σπινέλλη, Κ.Δ. (2001), ο.π., σελ. 1264

⁴⁴² όπως δημοσιεύεται από το International Centre for Prison Studies του King's College, London, www.prisons.org

στους 100.000 κατοίκους), ο οποίος όμως είναι πολύ χαμηλότερος από τον αντίστοιχο της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (184) και βέβαια των Η.Π.Α. (714). Γενικότερα διαφαίνεται αύξηση του έγκλειστου πληθυσμού, καθώς το 1992 το σύνολο των κρατουμένων ήταν 6,252 (61/100.000) με συνεχώς αυξητικές τάσεις ως σήμερα.

Στις φυλακές, πέρα από τα προβλήματα που αφορούν τις ελλείψεις σε υλικοτεχνικές υποδομές, την κατάσταση των κτιρίων και την απουσία ειδικά εκπαιδευμένου προσωπικού φύλαξης και επαρκούς αριθμού ειδικών επιστημόνων, παρουσιάζεται έντονος υπερπληθυσμός. Συγκεκριμένα, κατά το 2001, σε σύνολο 5.284 θέσεων στα καταστήματα κράτησης, το σύνολο των κρατουμένων ήταν 8.343. Η υπερφόρτωση δηλαδή ήταν 158%, η οποία είναι και η μεγαλύτερη που εμφανίζεται μεταξύ των μελών-κρατών του Συμβουλίου της Ευρώπης.⁴⁴³

Τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνουν ότι και η Ελλάδα ακολουθεί τις ευρωπαϊκές και διεθνείς τάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής, όσο αφορά την αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού. Επίσης, καταδεικνύει ότι η ποινή στερητική της ελευθερίας αποτελεί βασική και πρωταρχική ποινή. Ωστόσο, πρέπει ν' αναφερθεί ότι μειώθηκε το ποσοστό των εγκλείστων που εκτίουν το maximum της ποινής τους, από 31% το 1980 σε 11% το 1996.⁴⁴⁴

Ένα πολύ ενδιαφέρον πεδίο έρευνας, το οποίο ωστόσο έχει τύχει μικρής ερευνητικής προσοχής, είναι οι άδειες στους κρατούμενους.⁴⁴⁵ Χαρακτηριστικό είναι ότι ο θεσμός αυτός, αν και πρωτοπαρουσιάστηκε στον Ποινικό Κώδικα το 1950, εφαρμόστηκε 35 χρόνια αργότερα, το 1990, και έγινε αποδεκτός από τα μέσα ενημέρωσης κατά κύριο λόγο με αρνητικά σχόλια, δίδοντας ιδιαίτερη έμφαση σ' όσους κρατούμενους δεν επέστρεψαν μετά από τις άδειες αυτές.⁴⁴⁶

⁴⁴³ Σπινέλλη, Κ.Δ. (2001), ο.π., σελ. 1261

⁴⁴⁴ Lamproulou, E.(2005), 'Crime, Criminal Justice and Criminology in Greece', *European Journal of Criminology*, Vol.2 (2):211-247, σελ. 226

⁴⁴⁵ προϋποθέσεις για τη χορήγηση άδειας στους κρατούμενους, όπως ορίζονται από το Σωφρονιστικό Κώδικα είναι να έχει εκτίσει ο κρατούμενος το 1/5 της ποινής του, να μην εκκρεμεί εις βάρος του ποινική διαδικασία για αξιόποινη πράξη σε βαθμό κακουργήματος, και να διασφαλίζεται ότι δεν υπάρχει κίνδυνος να τελέσει, κατά τη διάρκεια της άδειάς του, νέα εγκλήματα.

⁴⁴⁶ Cheliotis, L., (2005), 'The prison fourlough programme in Greece', *Punishment and Society*, Vol. 7(2):201-215

Η έρευνα⁴⁴⁷ που διενεργήθηκε στις φυλακές του Κορυδαλλού και αφορά τα έτη 2000-2002 (μέχρι τον Ιούνιο), φανερώνει ότι το ποσοστό που δεν επιστρέφει καθόλου στη φυλακή είναι 0,31%. Επίσης, μόνο το 13,32% όλων των αδειών δόθηκε σε αλλοδαπούς, οι οποίοι αποτελούν το 13,23% του συνόλου των κρατουμένων στους οποίους δόθηκε άδεια. Βέβαια στην προσπάθειά της η φυλακή να μειώσει το ρίσκο της μη επιστροφής, συμπεριλαμβάνει συγκεκριμένα κριτήρια, ανάμεσα στα οποία είναι τα στατιστικά μεγέθη, που δείχνουν ότι στο σύνολο όσων δεν επέστρεψαν, οι αλλοδαποί αποτελούν το 19% έναντι του 4% των Ελλήνων. Ένας βασικός λόγος μη επιστροφής τους, ειδικά κατά την πρώτη άδεια που δίνεται στους αλλοδαπούς και κυρίως στους Αλβανούς, είναι ότι καταφέρνουν να φύγουν από την Ελλάδα. Καταληκτικά όμως, η έρευνα δείχνει ότι δεν υπάρχει εθνική προκατάληψη, όσο αφορά τις άδειες, αλλά μία γενικότερη ‘απροθυμία’ στο να δοθούν άδειες στο σύνολο των κρατουμένων που έχουν αυτή τη δυνατότητα. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη επίσης, ότι οι αλλοδαποί κρατούμενοι έχουν λιγότερες πιθανότητες να διαθέτουν ισχυρούς οικογενειακούς και κοινωνικούς δεσμούς στην Ελλάδα, οι οποίοι να συνεισφέρουν ως δικλείδες μείωσης του ρίσκου μη επιστροφής τους στις φυλακές. Σχετικά με τις πιθανότητες διάπραξης νέων αδικημάτων, δυστυχώς δεν υπάρχουν επαρκή διαθέσιμα στοιχεία.

Ενδεικτικά, προτάσεις για τη μείωση του πληθυσμού στις φυλακές είναι κατά κύριο λόγο η οργάνωση πολυεπίπεδων και διαεπιστημονικών προγραμμάτων πρόληψης σε συνεργασία με κρατικούς, ιδιωτικούς και τοπικούς φορείς, η απεγκληματοποίηση, η ηπιότερη μεταχείριση ορισμένων εγκλημάτων, η προσφυγή σε εναλλακτικά μέτρα και η επέκταση του θεσμού της αποκαταστατικής δικαιοσύνης, όπου κρίνεται σκόπιμο.

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο κατέχει το σωφρονιστικό προσωπικό, που βρίσκεται στο χώρο της φυλακής περισσότερο χρόνο από οποιαδήποτε άλλη επαγγελματική κατηγορία, γι’ αυτό η αναβάθμιση της εκπαίδευσης και επιμόρφωσής του κρίνεται αναγκαία και απαραίτητη για την ομαλή και καλύτερη λειτουργία της φυλακής.

⁴⁴⁷ το ίδιο

3. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ

Α. ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

Η Ελλάδα από τα μέσα της δεκαετίας του '90 παρουσίασε αύξηση της χρήσης ναρκωτικών σύμφωνα με την έκθεση του Εθνικού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας.⁴⁴⁸ Η αυξητική πορεία συνεχίζεται και συγκρίνοντας τα έτη 2000-2003 η αύξηση, σύμφωνα με την αστυνομική στατιστική, ήταν 35%.⁴⁴⁹ Τα μέτρα αντιμετώπισης είναι ποινικο-κατασταλτικά και θεραπευτικά που είτε είναι εναλλακτικά, είτε συμπληρωματικά της ποινικής αντιμετώπισης, με αποτέλεσμα να συνυπάρχει ένα σύνθετο τιμωρητικό και θεραπευτικό πλαίσιο αποσπασματικού και συμπληρωματικού της ποινική αντιμετώπισης χαρακτήρα.⁴⁵⁰ Το 2001 εγκρίθηκε το πενταετούς διάρκειας Εθνικό Σχέδιο Δράσης της Ελλάδας, το οποίο συνενώνει τις προσπάθειες εννέα υπουργείων, προσπαθώντας να μειώσει την προσφορά και τη ζήτηση των ναρκωτικών και αφορά όχι μόνο μεμονωμένες ομάδες αλλά το σύνολο της κοινωνίας.⁴⁵¹

Σχετικά με την εμπορία ναρκωτικών υπήρξε περαιτέρω αυστηροποίηση, καθώς υπάρχει και στο νόμο περί οργανωμένου εγκλήματος (Ν.2928/2001).⁴⁵²

Προσφάτως, κυρώθηκε ο Κώδικας Νόμων για τα Ναρκωτικά (Κ.Ν.Ν.), (Ν3459/2006). Ο κώδικας αυτός δεν αποτελεί ένα νέο νομοθέτημα, αλλά απόπειρα συστηματοποίησης, αναδιάρθρωσης και επεξεργασίας της ισχύουσας νομοθεσίας.⁴⁵³ Ως προς τις πρώτες προσπάθειες αποτίμησης του σχετικού κώδικα αυτό που καταγράφεται είναι ότι επιχειρεί να προσφέρει μία συστηματική κωδικοποίηση της νομοθετικής βάσης, πάνω στην οποία θα πρέπει να στηριχθεί και ν' αναμορφωθεί ο διάλογος για το είδος, την ένταση και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της αντεγκληματικής πολιτικής απέναντι στα ναρκωτικά.⁴⁵⁴

⁴⁴⁸ όπως αναφέρεται στο Ζαραφονίτου, Χ., (2004) 'Ναρκωτικά: Η ποινικο-θεραπευτική αντιμετώπιση ενός κοινωνικού προβλήματος', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 10/2004: 1184-1189, σελ.1184

⁴⁴⁹ European Sourcebook 2006, Police Statistics, σελ. 49

⁴⁵⁰ Ζαραφονίτου, Χ. (2004), ο.π., σελ.1188-1189

⁴⁵¹ Ζαραφονίτου, Χ. (2004), ο.π., σελ. 1187-1188

⁴⁵² Ζαραφονίτου, Χ., (2004), ο.π., σελ. 1187

⁴⁵³ Ηλίας, Ι. (2006), 'Κωδικοποίηση της ισχύουσας νομοθεσίας για τα ναρκωτικά: αφετηρία νέων αντεγκληματικών προβληματισμών ή το τέλος τους;', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 93:709-711, σελ. 709

⁴⁵⁴ Ηλίας, Ι. (2006), ο.π., σελ. 711

Από την άλλη μεριά, η αναγνώριση της έλλειψης ενός συντονιστικού οργάνου για την αντιμετώπιση των ναρκωτικών οδήγησε στη δημιουργία του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών (ΣΟΔΝ), το οποίο λειτουργεί από το 1990 στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης.

Στον τομέα των Ειδικών Θεραπευτικών Καταστημάτων, ιδρύθηκαν το Κέντρο Απεξάρτησης Κρατουμένων στον Ελαιώνα Θηβών, με σκοπό τη θεραπευτική μεταχείριση τοξικομανών κρατουμένων, καθώς και το κέντρο που κατασκευάζεται στο χώρο της Αγροτικής φυλακής Κασσάνδρας.

Στο τομέα της απεξάρτησης από τις τοξικές ουσίες θα πρέπει να αναφερθούν και τα κέντρα:

-ΚΕΘΕΑ

-ΟΚΑΝΑ

-18 ΑΝΩ

Στον τομέα της πρωτογενούς πρόληψης υπάρχουν αρκετά και πολυδιάστατα προγράμματα στα σχολεία και στις κοινότητες, η αξιολόγηση των οποίων είναι ακόμα σε εξέλιξη.⁴⁵⁵ Συγκεκριμένα, το Μάρτιο του 2001, 54 κέντρα πρόληψης λειτουργούσαν σε 39 από τους 52 νομούς της Ελλάδας.⁴⁵⁶ Ταυτόχρονα λειτουργούν προγράμματα χορήγησης μεθαδόνης με τη συνδρομή του ΚΕ.ΘΕ.Α. και άλλων κέντρων απεξάρτησης. Επίσης, παρέχονται μέσα στη φυλακή ενημερωτικά και συμβουλευτικά προγράμματα για διακοπή της χρήσης και πληροφοριακά σεμινάρια σχετικά με θέματα υγιεινής, όπως αποφυγή επαναχρησιμοποίησης της σύριγγας, ενημέρωση σχετικά με το aids και διάφορες μορφές ηπατίτιδας.⁴⁵⁷

Οποσδήποτε η μείωση της προσφοράς, η αποτελεσματική πρόληψη και ο συντονισμός δράσεων όλων των εμπλεκόμενων φορέων σε επίπεδο εθνικό και τοπικό πρέπει να συνιστούν κύριες συνισταμένες ενός εθνικού σχεδίου δράσης, το οποίο θα αναγάγει σε εθνική την πολιτική απέναντι στα ναρκωτικά, στηριγμένη στο σεβασμό

⁴⁵⁵ Lambropoulou, E. (2003), 'Drug Policy in Greece: A balance between Enforcement and Persuasion', *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 11(1):18-39, σελ. 20

⁴⁵⁶ Lambropoulou, E. (2003), ο.π., σελ. 20

⁴⁵⁷ Lambropoulou, E. (2003), ο.π., σελ. 29-30

των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁴⁵⁸ Η μείωση της ποινικής παρέμβασης για τη χρήση και μικρή κατοχή ναρκωτικών ουσιών και η αύξηση των κέντρων που μπορούν να παρέχουν ενημέρωση και δυνατότητα απεξάρτησης, κρίνονται απαραίτητες. Η πρόληψη επίσης, θα πρέπει να εστιαστεί στους ανήλικους και στις νεαρές ηλικίες, σε πληθυσμιακές ομάδες δηλαδή που σύμφωνα με τα διεθνή στοιχεία αποτελούν τις πιο ευάλωτες κατηγορίες για τη δοκιμή και έναρξη της χρήσης ουσιών. Η συμβολή και η ενεργοποίηση της κοινότητας είναι απαραίτητη για να επιτευχθεί ολοκληρωμένη παρέμβαση. Η εμπειρία προγραμμάτων από το εξωτερικό μπορεί πιλοτικά να προσαρμοστεί στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ελληνικού χώρου και να δοκιμαστεί η αποτελεσματικότητά της. Σε κάθε περίπτωση όμως, η έρευνα σε τοπικό επίπεδο, η πλήρης εφαρμογή των προγραμμάτων και η αξιολόγησή τους μπορούν να αποφέρουν θετικότερα αποτελέσματα και να ενεργοποιήσουν τους κοινωνικούς πόρους προς την κατεύθυνση της ουσιαστικής πρόληψης.

B. ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Αναφορικά με τη φαινομενολογία της παραβατικότητας των ανηλίκων, σημαντική είναι η καταγραφή και ανάλυση που έγινε κατά τα δικαστικά έτη 2001-2002 και 2002-2003 και η οποία προκύπτει από τα αρχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων του Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών.⁴⁵⁹ Τα γενικότερα στοιχεία που προκύπτουν γενικά και για τα δύο έτη είναι:

- οι καταδικαστικές αποφάσεις αποτελούν σχεδόν τις μισές του συνόλου και στα δύο έτη
- οι άρρενες αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία στο σύνολο των προσαχθέντων. Τα κορίτσια αποτελούν κατά το 2001-2002 το 2,94% και κατά το 2002-2003 το 9,96%.
- Εμφανίζεται μία σημαντική διαφορά του συνόλου των προσαγωγών. Από 4409 το 2001-2002 έχουμε 2319 το 2002-2003.
- Η πλειοψηφία των αξιόποινων πράξεων αφορά παραβιάσεις του Κ.Ο.Κ.
- Στο σύνολο των καταδικασθέντων τα αναμορφωτικά μέσα και όχι ο ποινικός σωφρονισμός αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία.

⁴⁵⁸ Ζαραφονίτου, Χ. (2004), ο.π., σελ. 1189

⁴⁵⁹ Ευστρατιάδης, Σ. (2004), 'Παραβατικότητα Ανηλίκων: Δικαστικά έτη 2001-2002 και 2002-2003', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ., 76: 1415-1421

- Υπάρχει ποικίλη συμμετοχή των ανηλίκων αναφορικά με την εθνικότητα των καταδικασθέντων, με έμφαση στην Αλβανική.
- Στις ιδιαίτερα αξιόποινες πράξεις που εμπεριέχουν απαξία για τη ζωή και την περιουσία οι Αλβανοί, αν και μειονότητα, έχουν ξεπεράσει τους Έλληνες. Αυτό το αποτέλεσμα όμως, χρήζει ιδιαίτερης ερμηνείας και αφορά τη ελληνική πολιτική ένταξης των μειονοτήτων.

Η αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων, πριν από οποιαδήποτε προληπτική ή σωφρονιστική επέμβαση, θα πρέπει να τελείται κάτω από το πλαίσιο των Συμβάσεων για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Συμβουλίου της Ευρώπης (1979) και του Ο.Η.Ε. (1989) που αποτελούν ένα προστατευτικό δίκτυο θεμελίωσης, σεβασμού και άσκησης δικαιωμάτων. Από την άλλη πλευρά, πέρα από τα ερωτήματα σχετικά με το δικαίωμα τιμώρησης της πολιτείας και ειδικά σε ανήλικους παραβάτες, αυτό που πρέπει πρώτα από όλα ν' αναγνωρισθεί είναι ότι η πολιτεία έχει υποχρέωση κοινωνικοποίησης των ανηλίκων.⁴⁶⁰

Μόνο με βάση τις συνισταμένες αυτές και με μία όσο το δυνατό πιο ακριβή γνώση των παραγόντων που οδηγούν στη νεανική παραβατικότητα, μπορούν να χαραχθούν προγράμματα παρέμβασης στη νεανική συμπεριφορά.

Σκεπτικισμός διατυπώνεται σχετικά με την χρήση του όρου 'αντεγκληματική πολιτική' σε σχέση με τους ανηλίκους, ως ειδική κατηγορία, καθώς ο όρος θεωρείται ότι υποδηλώνει μία 'αντίθεση' κατά του εγκληματία.⁴⁶¹ Πέρα όμως από την ενδεδειγμένη ή μη χρήση του όρου, η πρόληψη και η καταστολή των αδικημάτων που τελούνται από ανήλικες χρειάζεται να στηρίζονται κατά πρώτο λόγο στη μέριμνα για την σωστή λειτουργία και στήριξη των οικογενειακών και σχολικών θεσμών και κυρίως στην εξωποινική αντιμετώπισή τους, όταν παραβατούν, με εναλλακτικά μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα και με την εφαρμογή των θεσμών της διαμεσολάβησης, της αποκαταστατικής δικαιοσύνης και γενικότερα των 'κατά παρέκκλιση διαδικασιών'.

Σχετικά με την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων, από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, αναφέρεται ότι υπάρχουν οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων.

⁴⁶⁰ Φαρσεδάκης, Ι, (1986), *Παραβατικότητα και Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 14

Υπάρχουν επίσης, οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων, οι οποίες αποτελούν τον κυριότερο φορέα εξωιδρυματικής μεταχείρισης ανηλίκων που έχουν τελέσει αξιόποινη πράξη ή βρίσκονται σε κίνδυνο να γίνουν δράστες ή θύματα αξιόποινων πράξεων. Όμως, οι έντονες ελλείψεις σε προσωπικό και σε κατάλληλες υποδομές καθιστούν κάθε πρόγραμμα υποκείμενο στον επαγγελματικό ‘ηρωισμό’ των λιγοστών ανθρώπων που το υπηρετούν.

Για την αντιμετώπιση της βίας στα σχολεία και για την περιφρούρηση των σχολικών κτιρίων το 2000 εγκαινιάστηκε το πρόγραμμα πρόσληψης σχολικών φυλάκων. Το ύψος των προσλήψεων την πρώτη χρονιά ήταν 3.300 φύλακες σε 137 δήμους της χώρας, οι οποίοι τοποθετήθηκαν σε επιλεγμένα σχολεία, στη βάση κριτηρίων που αφορούν τη χωροταξία και τη δυναμικότητα των σχολείων, τα ποσοστά εγκληματικότητας στην περιοχή και την εμφάνιση κρουσμάτων βίας στα σχολεία και γενικότερα τα ιδιαίτερα κοινωνικά προβλήματα της περιοχής.⁴⁶²

Όσο αφορά τη νομοθεσία, σύμφωνα με τον Ν.3189/2003, αποπειράθηκε η αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας των ανηλίκων. Η φιλοσοφία των νέων ρυθμίσεων, σύμφωνα με τους εμπνευστές της, είναι η *‘αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων κυρίως με μέτρα που στοχεύουν στην πρόληψη και στην φροντίδα για κοινωνική επανένταξη των ανηλίκων(...) και επιδιώκεται ο κατά το δυνατόν περιορισμός του εγκλεισμού στα καταστήματα κράτησης ως κυρωτικό μέσο’*.⁴⁶³

Βασικές καινοτόμες ρυθμίσεις ανάμεσα στις άλλες είναι η αλλαγή των ορίων της ποινικής ανηλικότητας, χωρίς διάκριση σε ‘παιδιά’ και ‘εφήβους’, από 8 έως 18 ετών συμπληρωμένων, ο εμπλουτισμός αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέσων, η διαμεσολάβηση μεταξύ δράστη και θύματος μέσω της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων για έκφραση συγγνώμης του ανήλικου προς το θύμα και για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης, η αποζημίωση του θύματος και η κατ’ άλλο τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο, ο θεσμός της ‘ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης’, η παροχή δυνατότητας στον εισαγγελέα ν’

⁴⁶¹ Σπινέλλη, Κ.Δ., (1994), ‘Αντεγκληματική πολιτική για ανήλικα άτομα’ στο Κουράκης, Ν.,(επιμ.), (1994), *Αντεγκληματική πολιτική*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 271

⁴⁶² Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική πολιτική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 218

⁴⁶³ Υπουργείο Δικαιοσύνης, Σχέδιο νόμου για την ‘αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων’, 09/04/2003, www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=85

απέχει από την άσκηση ποινικής δίωξης, η επιβολή εναλλακτικών μέσων, η διεύρυνση των δυνατοτήτων άσκησης έφεσης.⁴⁶⁴

Η ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου αυτού θ' αποδείξουν την αποτελεσματικότητα και την επιτυχία του. Ειδικότερα εάν λάβουμε υπόψη ότι μέχρι τώρα στην πράξη, ενώ γενικά τα ελληνικά δικαστήρια επιδεικνύουν επιείκεια απέναντι στους ανήλικους, με βάση τα στοιχεία από δύο έρευνες που διενήργησε, το 2003, το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών,⁴⁶⁵ οι δικογραφίες των ανήλικων αλλοδαπών αφορούσαν το 46,2% καθώς και το σύνολο των κρατουμένων ανήλικων αλλοδαπών στον Αυλώνα, στην Κασσαβέτεια και στο Βόλο ήταν 55,3%. Η συνθήκη αυτή φανερώνει ένα υψηλό τιμωρητικό χαρακτήρα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στα νεαρά αλλοδαπά άτομα και μία διακριτική, επιλεκτική μεταχείριση απέναντι τους που σχετίζεται με τα φαινόμενα ρατσισμού και κοινωνικού αποκλεισμού, τα οποία βρίσκουν κατάλληλο έδαφος σταθεροποίησης και διατήρησής. Ελλοχεύει δηλαδή ο κίνδυνος να γίνουν μόνιμα και διακριτά γνωρίσματα της ελληνικής κοινωνίας και της άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Επιπλέον, θεσπίστηκε η θέση του Βοηθού Συνηγόρου του Παιδιού με ευθύνη την προάσπιση των δικαιωμάτων του Παιδιού, προτείνοντας κυρίως τα αναγκαία και λειτουργικά μέτρα, όταν οι συνθήκες λειτουργίας κρατικών ιδρυμάτων και άλλων νομικών προσώπων, δημοσίου ή ιδιωτικού φορέα, προσβάλλουν τα δικαιώματα.⁴⁶⁶ Το ερώτημα όμως που παραμένει είναι, εάν τελικά ο νέος αυτός θεσμός θα οδηγήσει σε μία πραγματικά νέα πολιτική ή θα λειτουργήσει μέσα σε πολιτικές συντήρησής.⁴⁶⁷

Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος, όπως διαμορφώνεται στο στενό οικογενειακό και τοπικό περιβάλλον, παραμένει πάντα ένας σημαντικός παράγοντας της πρόληψης της

⁴⁶⁴ το ίδιο

⁴⁶⁵ Κουράκης, Ν. (2004), 'Η νέα ελληνική νομοθεσία για τους παραβατικούς ανήλικους (ν.3189/2003): Από τη θεσμοθέτηση (law in books) στην εφαρμογή (law in action)', *Ποινικολόγος*, 1/2004, www.poinikologos.gr/arxeio/04t1e.html

⁴⁶⁶ Γεωργούλας, Σ. (2003), 'Η παραβατικότητα ανηλίκων ως προβληματική κατάσταση: Ο συνήγορος του Παιδιού υπό το πρίσμα της καταργητικής πολιτικής', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2003: 986-989, σελ. 988

⁴⁶⁷ Γεωργούλας, Σ. (2003), ο.π.,, σελ. 988-989

νεανικής παραβατικότητας, καθώς ενισχύει την ανάπτυξη των κοινωνικών δεσμών και της κοινωνικοποιητικής αλληλεπίδρασής τους.⁴⁶⁸

Στο ευρύτερο πλαίσιο πρωτογενούς πρόληψης, σημαντικές καθίστανται π.χ. οι πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες σε επίπεδο τοπικό που απευθύνονται σε νέους και οι οποίες συμβάλλουν κατά γενική ομολογία στη εξομάλυνση της κοινωνικοποίησής τους και στη μεθοδευμένη διοχέτευση των όποιων βίαιων ή 'παρεκκλινόντων' συμπεριφορών. Το πρόβλημα όμως, που τίθεται εδώ είναι κατά πόσο κοινωνικά και οικογενειακά περιβάλλοντα που θεωρούνται προβληματικά μπορούν να υποστηρίξουν τη συμμετοχή των νέων και μάλιστα με προοπτική διάρκειας και σταθερότητας σε τέτοιου είδους δραστηριότητες. Στο σημείο αυτό διαφαίνεται δηλαδή η αδυναμία της δευτερογενούς πρόληψης να υποστηρίξει τέτοιες δραστηριότητες, δηλαδή σε πληθυσμιακές ομάδες που την χρειάζονται περισσότερο.

Συνεπώς τόσο στον πρώτο, όσο και στο δεύτερο βαθμό, το προληπτικό πλαίσιο στερείται οργάνωσης, στοχοθέτησης και τελικής υλοποίησης. Παραφράζοντας το αγγλοσαξονικό 'nothing works', θα μπορούσαμε να πούμε 'nothing happens'. Με αυτό τον τρόπο βέβαια δεν μπορεί κανείς ν' αποτιμήσει τι λειτουργεί και τι όχι. Αυτό όμως είναι χειρότερο, γιατί στη θέση των οποιωνδήποτε αναποτελεσματικών αντιμετώπισεων, κυριαρχεί μία λανθάνουσα πολιτική απραξία και απ' αυτήν δεν είναι δυνατό να προκύψει τίποτα επιτυχημένο και τίποτα να κριθεί ως αποτελεσματικό ή όχι, κυρίως διότι η μη ανάληψη ουσιαστικού έργου ακυρώνει τη δυνατότητα 'σύνθεσης' όλων των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την πρόληψη.

Τακτικές επίσης, όπως η απομάκρυνση των νέων από το προβληματικό περιβάλλον και η ανάληψη της επιμέλειας από άλλους, τίθενται υπό κρίση, από άποψη δικαιωμάτων, στιγματισμού και εύρυθμης λειτουργίας των κοινωνικών θεσμών, οι οποίοι, όπως προαναφέρθηκε, διακρίνονται από βασικές ελλείψεις κατάλληλου και εκπαιδευμένου προσωπικού καθώς και από ελλείψεις πόρων.

Σε κρίση επίσης, βρίσκεται ο θεσμός του σχολείου, όχι μόνο ως φορέας γνώσης και εκπαίδευσης αλλά και ως προς την συμβολή του στην κοινωνικοποίηση των παιδιών και τη δημιουργική μετάδοση αξιών και προτύπων.

⁴⁶⁸ Φαρσεδάκης, Ι. (1986), *Παραβατικότητα και Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων*, Νομική

Γενικώς διαφαίνεται μία εκ βαθέων δυσλειτουργία των κοινωνικοποιητικών φορέων, ως απόρροια της γενικότερης θεσμικής κρίσης, των οποίων οι παράγοντες γένεσής της απαιτούν εκτεταμένη μελέτη και διεπιστημονική έρευνα.

Γ. ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

Σχετικά με το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, αξίζει ν' αναφερθεί ότι μέχρι τώρα δεν υπήρχε ένα νομικό πλαίσιο, που να θεμελιώνει την αναγνώριση αυτής της μορφής βίας και των πολυδιάστατων κοινωνικών και ψυχολογικών επιπτώσεών της σε όλα τα μέλη της οικογένειας, καθώς και τις ποινικές και αστικές συνέπειές της που την αναγάγουν από ιδιωτικό ζήτημα σε δημόσιο.

Το 2005 όμως κατατέθηκε το σχέδιο νόμου για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, το οποίο ψηφίστηκε ως νόμος υπ' αριθμ. 3500, 'Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις', στις 24-10-2006. Ο νόμος αυτός προσπαθεί ν' αντιμετωπίσει ευρύτερα και αυστηρότερα την ενδοοικογενειακή βία και να θωρακίσει θεσμικά τα θύματα έναντι των αδικημάτων που λαμβάνουν χώρα μέσα στην οικογένεια. Η θεσμική αυτή κατοχύρωση συμβάλει στη σταδιακή υποχώρηση κατεστημένων και φοβικών νοοτροπιών που αφορούν οικογενειακά σχήματα, στηριζόμενα στην ανισότητα των δύο φύλων και την προσβολή των δικαιωμάτων, τα οποία σχετίζονται με την παράδοση, το 'φυσικό ρόλο' των γυναικών, τα χαρακτηριστικά της 'αντρικής ταυτότητας' κ.τ.λ.⁴⁶⁹ Ωστόσο, το νομικό πλαίσιο δεν επαρκεί, χωρίς την παράλληλη συνδρομή άλλων κοινωνικών φορέων στήριξης, ενημέρωσης και βοήθειας.

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου παρουσιάζοντας την έκθεση Παρατηρήσεις-Απόφαση της ΕΕΔΑ σχετικά με το Σχέδιο Νόμου «Για την Αντιμετώπιση της Ενδοοικογενειακής Βίας»⁴⁷⁰, αναφέρει ότι, ο Εισαγγελέας και η Αστυνομία, ενώ η ιστορική εμπειρία καταδεικνύει ότι είναι ακατάλληλοι, παραμένουν κύριοι ρυθμιστές της προδικαστικής φάσης. Δεν προβλέπεται η θέσπιση κατά συνέπεια κάποιου αρμόδιου εξωδικαστικού θεσμού, ούτε ένα ειδικό σώμα

Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 132

⁴⁶⁹ Δημόπουλος, Χ., (2006), 'Το σχέδιο νόμου «Για την αντιμετώπιση της οικογενειακής βίας»', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 95:1040-1051, σελ. 1050-1051

οικογενειακών κοινωνικών λειτουργιών. Ο ορισμός της οικογένειας είναι επίσης ελλιπής, καθώς δεν περιλαμβάνει περιπτώσεις όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες ή η συμβίωση χωρίς γάμο. Από την άλλη, ο θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης, αν και εναλλακτικός, κρίνεται με σκεπτικισμό ως προς τη συνταγματικότητα και την αποτελεσματικότητά του. Τέλος, προτείνεται ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την πρόληψη και καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας και η ανάπτυξη ενός πολυεπίπεδου συστήματος δομών, σε εθνικό και κεντρικό επίπεδο, το οποίο δύναται να συμπεριλάβει την υποδοχή των θυμάτων, την προστασία ανηλίκων, μαρτύρων μέχρι και θεραπευτικά προγράμματα για τους δράστες, ενδεχομένως και συμπληρωματικά με τις ποινές φυλάκισης.

Για την αντιμετώπιση ορισμένων εγκλημάτων, όπως η κακοποίηση των παιδιών και των γυναικών, έχουν δημιουργηθεί σε συνεργασία με τη Γραμματεία Ισότητας και με το Υπουργείο Υγείας, καθώς και με τη συμβολή νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, επιμέρους μονάδες και στέγες υποδοχής των παραπάνω θυμάτων. Ωστόσο, ο συντονισμός των φορέων, καθώς και η ποιοτική και ποσοτική αποτίμηση των παρεμβάσεων τους, παραμένει σε χαμηλό επίπεδο.

Η διαχείριση τέτοιων υποθέσεων θα πρέπει να γίνεται από κατάλληλα εκπαιδευμένο επιστημονικό προσωπικό, το οποίο να παρέχει πραγματική υλική και ψυχολογική στήριξη. Για παράδειγμα όμως, ένα φορέας όπως το ΚΕΘΙ, που απευθύνεται στις γυναίκες, αντιμετωπίζει πολλά από τα ανωτέρω προβλήματα. Στα θέματα προστασίας των παιδιών οι φορείς είναι περισσότεροι και με καλύτερα υποστηρικτικά δίκτυα. Πολλά όμως, τόσο για τις γυναίκες, όσο και για τα παιδιά είναι απαραίτητο να γίνουν, προκειμένου να μειωθεί η θυματοποίηση, και ν' αντιμετωπίζεται καταλλήλως και πολυπλεύρως, όταν λαμβάνει χώρα.

Δυστυχώς, η κρατική μέριμνα για τα θέματα αυτά κρίνεται υποτυπώδης. Γι' αυτό το λόγο θα πρέπει ν' αυξηθούν τα συμβουλευτικά κέντρα σε τοπικό επίπεδο και η λειτουργία τους να έχει συνέχεια στο χρόνο, καθώς και να δημιουργηθούν ειδικοί ξενώνες για προσωρινή φιλοξενία. Αποτίμηση των ήδη υπαρχόντων φορέων και αναμόρφωση της όποιας προβληματικής λειτουργίας τους είναι επίσης αναγκαία. Η ευαισθητοποίηση επίσης της κοινής γνώμης είναι απαραίτητη, ώστε να υπάρχει

⁴⁷⁰ www.nchr.gr/media/word/resolution_violence_within_family_2005.doc

πληρέστερη ενημέρωση για τα δικαιώματα των παιδιών και των γυναικών, καθώς και την άσκησή τους.

Οι προτάσεις αυτές δεν είναι ούτε καινούργιες, ούτε πρωτότυπες και εμπεριέχονται σε πολιτικά προγράμματα εδώ και αρκετά χρόνια. Δυστυχώς όμως, παραμένουν εκεί, χωρίς ούτε να έχει δοθεί η δυνατότητα της δοκιμής και της αξιολόγησής τους. Στο ενδιαμέσο συνεχίζεται μία εκ βαθέων προβολή των δικαιωμάτων του ανθρώπου μέσα στον οικογενειακό θεσμό, των οποίων η διασφάλιση και ο σεβασμός τους αποτελεί κρατική ευθύνη, καθώς η ενδοοικογενειακή βία δεν είναι ιδιωτικό ζήτημα, αλλά ζήτημα δημόσιου ενδιαφέροντος με συνέπειες για το σύνολο της κοινωνίας, αν αναλογιστεί κανείς το ρόλο των γυναικών στο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα και τη σημασία της απρόσκοπτης ανάπτυξης των παιδιών για το μέλλον της δημοκρατικής κοινωνίας.

Δ. ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Ο επίσημος ορισμός της εμπορίας ανθρώπων ‘trafficking’, προκύπτει από το Πρωτόκολλο για την Αποτροπή, την Καταστολή και την Τιμωρία της Παράνομης Διακίνησης Προσώπων με Σκοπό τη Σεξουαλική και Οικονομική Εκμετάλλευση, Ιδιαίτερα των Γυναικών και των Παιδιών, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών Ενάντια στο Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα (μαζί με το Πρωτόκολλο Ενάντια στη Λαθρεμπορία των Μεταναστών Μέσω Ξηράς, Αέρα και Θάλασσας και αναφέρει:⁴⁷¹

«α) Με την ‘Παράνομη Διακίνηση Προσώπων με Σκοπό τη Σεξουαλική-Οικονομική Εκμετάλλευση’ θα εννοείται η στρατολόγηση, η μεταφορά, η μετακίνηση, η εγκατάσταση (στέγαση, μέριμνα για τη συνέχιση της παραμονής) ή η παραλαβή προσώπων, μέσω της απειλής ή της χρήσης βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, της απαγωγής, του δόλου, της εξαπάτησης, της κατάχρησης ή της δύναμης, της κατάχρησης μίας ευάλωτης ή τρωτής θέσης, της προσφοράς ή της αποδοχής οικονομικού ή άλλου οφέλους για την επίτευξη της σύμφωνης γνώμης ενός προσώπου, το οποίο ασκεί έλεγχο ή εξουσία επί άλλου προσώπου για το σκοπό της

εκμετάλλευσης. Η εκμετάλλευση θα περιλαμβάνει κατ' ελάχιστο: την εκμετάλλευση της πορνείας των άλλων ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, την εξαναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών, τη διαμόρφωση συνθηκών σκλαβιάς ή παρόμοιων με αυτήν πρακτικών, τη διαμόρφωση συνθηκών δουλείας (δεσμευτικής παροχής υπηρεσιών) ή τη λήψη σωματικών οργάνων.

β) Η σύμφωνη γνώμη του θύματος της παράνομης διακίνησης στη σκοπούμενη εκμετάλλευση, έτσι όπως η τελευταία διατυπώνεται από την υποπαράγραφο (α) αυτού του άρθρου, δεν θα λαμβάνεται υπ' όψιν, εφόσον για την επίτευξή της έχει χρησιμοποιηθεί οποιοδήποτε από τα μέσα που αναφέρονται στην παραπάνω υποπαράγραφο (α).»

Η φαινομενολογία της εμπορίας ανθρώπων στην Ελλάδα κατά το έτος 2005⁴⁷² αναφέρει ότι οι Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας επιλήφθηκαν σε 60 υποθέσεις Εμπορίας Ανθρώπων και Σωματεμπορίας, έναντι 65 κατά το 2004, εκ των οποίων οι 17 διεπράχθησαν από εγκληματικές οργανώσεις. Κατηγορήθηκαν 202 έλληνες και αλλοδαποί δράστες ενώ υπήρξαν 137 θύματα, άνδρες γυναίκες και ανήλικοι, οικονομικής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Σε 57 θύματα παρασχέθηκε αρωγή και προστασία από την Πολιτεία και από μη κυβερνητικές οργανώσεις. Για 20 θύματα εκδόθηκε, με απόφαση του αρμόδιου Εισαγγελέα, διάταξη με την οποία ανεστάλη η απέλασή τους. Η Ελληνική Αστυνομία συνεργάστηκε συγκεκριμένα με αλλοδαπές διπλωματικές αρχές, πρεσβείες και προξενεία, με τον Δ.Ο.Μ για 12 θύματα, σχετικά με τον ασφαλή επαναπατρισμό τους. Για 19 περιπτώσεις συνεργάστηκε με υπηρεσίες και μονάδες παροχής προστασίας και αρωγής (Αγία Βαρβάρα) και με ΜΚΟ (ΕΚΚΥΘΚΑ, ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ, ΚΛΙΜΑΚΑ και ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΕΥΡΩΠΗΣ), μέσω της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και της Γενικής Γραμματείας Υγείας – Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ).

Τα παραπάνω, ακόμα και με βάση την κοινή αίσθηση, είναι αντιληπτό ότι αποτελούν ένα μικρό κομμάτι αφανούς εγκληματικότητας που 'ξεχώρισε' από το σκοτεινό αριθμό.

⁴⁷¹ Τσακλάγκανου, Γ. (2002), 'Ενημερωτική μελέτη για τη Διεθνική Σωματεμπορία – Trafficking', www.kethi.gr/greek/meletes/Trafficking_outline/traffickingoutline.pdf, σελ. 1

⁴⁷² Συνεργασία της Ελληνικής Αστυνομίας στο πλαίσιο της Ο.Κ.Ε.Α., Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, www.ydt.gr/Article.jsp?ArticleID=94780

Μετά την πτώση των καθεστώτων στα πρώην σοσιαλιστικά κράτη, η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, αποτελεί χώρα εισαγωγής και μεταφοράς ανθρώπων, κυρίως γυναικών και παιδιών, για οικονομική και σεξουαλική εκμετάλλευση.

Υπολογίζεται ότι κατά τη δεκαετία 1990-2000, πάνω από 75.000 άτομα υπήρξαν θύματα εξαναγκαστικής πορνείας, ενώ τα έσοδα θεωρείται ότι ξεπέρασαν τα 6 δισεκατομμύρια ευρώ.⁴⁷³

Το 2001, συστάθηκε η Ομάδα Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων (Ο.Κ.Ε.Α.), με πρωτοβουλία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, για τη μελέτη του φαινομένου και το σχεδιασμό δράσεων. Συγκεκριμένα, στον πρώτο χρόνο δράσης της πρότεινε σχέδιο νόμου, δημιούργησε αρχείο με διεθνείς αποφάσεις και διακηρύξεις και με το θεσμικό πλαίσιο άλλων χωρών σχετικά με το ζήτημα εμπορίας ανθρώπων συμμετείχε σε εκδηλώσεις για την ενημέρωση των πολιτών, και συνέβαλε στην εξειδίκευση της ενημέρωσης και εκπαίδευσης των Αστυνομικών.⁴⁷⁴

Η εμπορία ανθρώπων, όπως αναφέρεται από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, συνιστά μία από τις βασικές προτεραιότητές της και οι οδηγίες που δόθηκαν για το έτος 2006 επικεντρώνονται στα εξής:⁴⁷⁵

- Αποτύπωση όλων των παραμέτρων του προβλήματος σε τοπικό επίπεδο και ανάθεση συγκεκριμένων καθηκόντων στους Διοικητές Αξιωματικούς
- Ανάπτυξη στενής συνεργασίας με Ο.Τ.Α.
- Ενεργοποίηση και βελτίωση του δικτύου ανταλλαγής πληροφοριών
- Εντονότερη δραστηριοποίηση των τμημάτων στα σύνορα της χώρα
- Λειτουργία εξειδικευμένων υπηρεσιών anti-trafficking
- Έκδοση οδηγιών και εγκυκλίων
- Έκδοση Ενημερωτικού Δελτίου

Στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης επίσης, συστάθηκε το 2002 ομάδα anti-trafficking,⁴⁷⁶ με ειδικό έργο τον χειρισμό των θεμάτων εμπορίας ανθρώπων και την καθοδήγηση των περιφερειακών επιχειρησιακών υπηρεσιών.

⁴⁷³ Τσακλάγκανου, Γ. (2002), ο.π., , σελ 19-20

⁴⁷⁴ Τσακλάγκανου, Γ. (2002) ο.π., σελ. 21

⁴⁷⁵ www.ydt.gr/main/Section.jsp?SectionID=13797

Ο Ν. 3064/2002 ρυθμίζει την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής.

Με το νόμο αυτό⁴⁷⁷ αντιμετωπίζονται πλέον, εκτός από το δουλεμπόριο, οι σύγχρονες μορφές εμπορίας ανθρώπων και συγκεκριμένα οι διακίνηση με σκοπό την εργασιακή και σεξουαλική εκμετάλλευση. Διαφαίνεται μία αυστηροποίηση καθώς τα περισσότερα από αυτά τα αδικήματα χαρακτηρίζονται ως κακουργήματα. Επίσης, καθιερώνονται αυστηρές ποινές, σε ορισμένες περιπτώσεις ισόβια δεσμά και εξασφαλίζεται ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών. Ασκείται αυτεπαγγέλτως ποινική δίωξη σοβαρών αξιόποινων πράξεων και θεσπίζεται για πρώτη φορά το έγκλημα της πορνογραφίας ανηλίκων. Θεσπίζεται ως διακεκριμένη περίπτωση σε σχέση με την απλή αποπλάνηση, η ασέλγεια που διαπράττει ενήλικος σε βάρος ανήλικα με αμοιβή ή άλλα υλικά ανταλλάγματα.

Ε. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ – ΔΙΑΦΘΟΡΑ

Σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο⁴⁷⁸ οικονομικό έγκλημα είναι κάθε μη βίαιο έγκλημα που καταλήγει σε οικονομική απώλεια και περιλαμβάνει οικονομικές απάτες και άλλες παράνομες δραστηριότητες όπως, ξέπλυμα χρημάτων, φοροδιαφυγή κ.α..

Ωστόσο, και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αναγνωρίζει ότι δεν υπάρχει ένας διεθνής αποδεκτός ορισμός του οικονομικού εγκλήματος, αλλά ο όρος εκφράζει κάθε φορά διαφορετικές προσεγγίσεις των αρμόδιων φορέων και του περιεχομένου που του αποδίδουν.

Μία γενικότερη προσέγγιση, ορίζει την οικονομική εγκληματικότητα ως «το σύνολο της αθέμιτης εκείνης δραστηριότητας, η οποία τελείται μέσω των επιχειρήσεων ή και η οποία έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή (απειλή ή βλάβη) της καλής λειτουργίας της οικονομίας ή λειτουργικά σημαντικών κλάδων και θεσμών

⁴⁷⁶ www.ydt.gr/main/Section.jsp?SectionID=13798

⁴⁷⁷ όπως αναφέρεται από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας του Υπουργείου Εσωτερικών και Δημόσιας Διοίκησης, www.isotita.gr/index.php/docs/277

⁴⁷⁸ Boorman, J., Ingves S., (2001) “Financial System Abuse, Financial Crime and Money Laundering-Background Paper”, International Monetary Fund, www.imf.org/external/np/ml/2001/eng/021201.pdf σελ. 5

της».⁴⁷⁹ Κριτήρια της προσβολής αυτής είναι το μέγεθος της ζημιάς και η κατεύθυνση της ζημιάς.

Από την άλλη μεριά το οικονομικό έγκλημα παρουσιάζει εκ φύσεως μία ιδιορρυθμία σε σχέση με την «παραδοσιακή» εγκληματικότητα και αυτή έγκειται στην υψηλή κοινωνική θέση των δραστών, στον τρόπο επίλυσης των διαφορών (εξωδικαστηριακός), στο είδος της ζημιάς (συχνά όχι αισθητής στον καθένα) καθώς και στην ανωνυμίας των θυμάτων.⁴⁸⁰ Τα παραπάνω αυξάνουν το «σκοτεινό αριθμό» των συγκεκριμένων εγκλημάτων αλλά και την έκταση των ζημιών που προκαλούνται απ' αυτά. Από την άλλη μεριά, διάφορες μορφές του οικονομικού εγκλήματος συσχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα και τις νέες τεχνολογίες (π.χ. απάτες με υπολογιστές).

Σημαντική συνιστώσα των παραπάνω αποτελεί η έννοια της διαφθοράς η οποία ορίζεται από την Παγκόσμια Τράπεζα ως «κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος».⁴⁸¹ Η έννοια δεν είναι καινούργια και ήδη από την κλασική αρχαιότητα υπάρχουν καταγραφές για 'σκάνδαλα' και 'ατασθαλίες'. Σχετικά με τον όρο όμως, φαίνεται να επικρατεί μία «πολυσύνθετη σύγχυση»⁴⁸² εννοιολογικού χαρακτήρα. Ωστόσο, συνισταμένες της σήμερα αποτελούν η έννοια του δημόσιου συμφέροντος, η έννοια της δημόσιας θέσης, του διαφθορέα, οι 'ορισμοί της αγοράς' (περισσότερο ως προς την κατανόηση της έννοιας), οι νομικοί ορισμοί.⁴⁸³

Οι προσεγγίσεις της οπωσδήποτε περιλαμβάνουν την πώληση υψηλών θέσεων, το χρηματισμό και τις πελατειακές σχέσεις, την άσκηση επιρροής, τη σύνδεση οικονομίας και πολιτικής, την οικονομική παγκοσμιοποίηση στα πλαίσια της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης.⁴⁸⁴ Συμπεριλαμβάνουν επίσης, το ξέπλυμα χρήματος και το οργανωμένο έγκλημα σε μία ευρύτερη καταγραφή ως σχετιζόμενα με τη διαπλοκή συμφερόντων. Οι παράγοντες εμφάνισής της στη διεθνή βιβλιογραφία είναι χιλιάδες και συχνά συγχέονται με τα αποτελέσματά της. Ως εδραιωμένη

⁴⁷⁹ Κουράκης, Ν. (1998), *Τα οικονομικά εγκλήματα*, . Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσ/νικη, σελ. 50

⁴⁸⁰ Κουράκης, Ν. (1998), ο.π., σελ 57

⁴⁸¹ όπως αναφέρεται στο Βαβούρας, Ι., Μανώλας, Γ. (2004), *Η παραοικονομία στην Ελλάδα και στον κόσμο*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 60

⁴⁸² Λάζος, Γ., (2005), *Διαφθορά και Αντιδιαφθορά*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 26

⁴⁸³ Λάζος, Γ. (2005), ο.π., σελ. 31-46

⁴⁸⁴ Λάζος, Γ. (2005), ο.π., σελ. 110-218

θεώρηση εκτιμάται ότι «κεντρικός πυρήνας και κινητήριοι συντελεστές της διαφθοράς αποτελούν οι παραμορφώσεις στην ελεύθερη οικονομία της αγοράς και προκαλούνται από τις κρατικές παρεμβάσεις».⁴⁸⁵ Τα παραπάνω «υπαινίσσονται σαφώς τα αποτελέσματά της, όπως και τους τρόπους αντιμετώπισής τους».⁴⁸⁶

Βασικές επιπτώσεις της είναι η επίδρασή της στα πρότυπα και τους τρόπους επιμερισμού των διαθέσιμων δημόσιων πόρων, η διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων, η ενίσχυση της ισχύος και του πλούτου, η αποσάθρωση αξιών της δημοκρατίας, όπως η παραβίαση αρχή της ισότητας και της διαφάνειας, μέσω της εύνοιας και της προνομιακής ή κρυφής πρόσβασης στο δημόσιο πλούτο.⁴⁸⁷ Το μοντέλο του ΟΟΣΑ, ο οποίος αποτελεί βασικό παράγοντα πολιτικής για την καταπολέμηση της διαφθοράς, στηρίζεται στην πρόληψη που ασκείται μέσω ενός πλέγματος αρχών περί «καλής διακυβέρνησης που βασίζεται στην ηθική στο δημόσιο τομέα και στη διαφάνεια».⁴⁸⁸ Οι δύο αυτές αρχές δρουν μέσα στο πλαίσιο που ο ΟΟΣΑ ορίζει. Δηλαδή το δημοκρατικό πολιτικό σύστημα, την οικονομία της ελεύθερης αγοράς, το σεβασμό στην ατομική ιδιοκτησία, το σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διακυβέρνηση με βάση το νόμο.⁴⁸⁹

Απαιτείται επίσης, η αύξηση της πολιτικής συνείδησης, καθώς η πλειοψηφία των πολιτών δεν έχει κίνητρα να συμμετάσχει στις προσπάθειες αντιμετώπισής της και «η μομφή για τη διαφθορά ενώνεται με το σαρκασμό προς την καταπολέμηση της διαφθοράς».⁴⁹⁰

Στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα η έννοια της διαφθοράς αναφέρεται ως ‘δωροδοκία’ και το αδίκημα αυτό αφορά κυρίως τα άρθρα 165, 234, 236, 237.

Σχετικά με την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος, το Υπουργείο Οικονομικών ίδρυσε το Σώμα Διαλεύκανσης Οικονομικού Εγκλήματος (Σ.Δ.Ο.Ε.) το 1995, με σκοπό την έρευνα και τον έλεγχο θεμάτων όπως η φοροδιαφυγή, οι απάτες, η παράνομη διακίνηση όπλων και ναρκωτικών, καθώς και απάτες ενάντια στην Ευρωπαϊκή Ένωση κ.α. Με το νόμο όμως 3296/2004 το ΣΔΟΕ καταργήθηκε και

⁴⁸⁵ Λάζος, Γ. (2005), ο.π., σελ. 191

⁴⁸⁶ Λάζος, Γ. (2005), ο.π., σελ. 191

⁴⁸⁷ Λάζος, Γ. (2005), ο.π., σελ. 192-194

⁴⁸⁸ Λάζος, Γ. (2005), ο.π., σελ. 197

⁴⁸⁹ Λάζος, Γ. (2005), ο.π., σελ. 196

συστήθηκε νέα υπηρεσία με την επωνυμία Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων (ΥΠ.Ε.Ε.). Κανένας όμως οργανισμός ή νόμος (Ν. 2331/1995) δεν αρκεί, εάν δεν υπάρχει η πολιτική βούληση για την αντιμετώπιση του προβλήματος.

Γενικώς, οι μηχανισμοί ελέγχου στο ελληνικό κράτος δεν λείπουν αν ληφθούν π.χ. υπόψη το Σώμα Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης, το Ελεγκτικό Συνέδριο, το Τμήμα Οικονομικού Εγκλήματος της Ελληνικής Αστυνομίας, η Επιτροπή Διαφάνειας της Βουλής, κ.α. Αυτό που φαίνεται ν' απουσιάζει όμως, είναι η αποτελεσματικότητα των δράσεων όλων αυτών των φορέων, η αναδιοργάνωση και ο βαθμός ευελιξίας τους, ο συντονισμός μεταξύ των φορέων, η αξιολόγηση του έργου τους.

Επίσης, από το 1996 συστάθηκε και λειτουργεί η μη κυβερνητική οργάνωση Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, ως τμήμα της διεθνούς οργάνωσης.⁴⁹¹ Ανάμεσα στους σκοπούς της είναι η συστηματική εφαρμογή νέων θεσμών που ενθαρρύνουν τη χρηστή διακυβέρνηση με διαφανείς μεθόδους και η ευαισθητοποίηση των πολιτών.

Ειδική προσοχή πρέπει να δοθεί στη συγκέντρωση και πλήρη καταγραφή των επίσημων στοιχείων, ώστε να διαπιστωθεί η όσο το δυνατό πληρέστερη έκταση του εγκλήματος. Η συνεργασία όλων των πολιτικών δυνάμεων στην Ελλάδα και η διεθνής συνεργασία που καθίσταται απαραίτητη, λόγω της υφής των προβλημάτων αυτών. Η πρόληψη και πάταξη του οικονομικού εγκλήματος θεωρείται ότι συμβάλλουν στην εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας με θετικές συνέπειες για το σύνολο της κοινωνίας, κυρίως μέσω της μείωσης των κοινωνικών ανισοτήτων και της αύξησης της αξιοπιστίας του κράτους και της αύξησης της εμπιστοσύνης σ' αυτό.⁴⁹²

Η εξυγίανση της οικονομικής ζωής και η αγωνία του νομοθέτη εκφράζεται με σωρεία νόμων, όπως ενδεικτικά ο Ν. 2331/1995(ποινικοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες), ο Ν. 2655/1998 (ξέπλυμα, έρευνα, κατάσχεση και δήμευση προϊόντων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, ο Ν. 2803/2000 (προστασία συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης), ο Ν. 2803/2000 (καταχράσεις Δημοσίου), Ν. 2665/2000 (διασυνοριακό έγκλημα), Ν. 2960/2001 (λαθρεμπορία), θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τις επισφαλείς για τα ανθρώπινα δεδομένα,

⁴⁹⁰ Λάζος, Γ. (2005), ο.π., σελ. 226

⁴⁹¹ www.transparency.gr

νομοθετικές λύσεις (Ν. 2928/2001) που ενδέχεται να προσβάλλουν κεκτημένα του νομικού μας πολιτισμού και του δημοκρατικού πολιτεύματος.⁴⁹³

ΣΤ. ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Κύριες μορφές του οργανωμένου εγκλήματος όπως προκύπτει στην Ελλάδα είναι το εμπόριο των ναρκωτικών ουσιών, οι δραστηριότητες του εγχώριου και αλλοδαπού λεγόμενου 'υποκόσμου' με τη διακίνηση προϊόντων, υπηρεσιών και ανθρώπων, όπως όπλα, τσιγάρα, οιοπνευματώδη, γυναίκες και ανήλικοι για σεξουαλική εκμετάλλευση κυρίως, λαθρομετανάστες που είτε παραμένουν στη χώρα, είτε στοχεύουν στη μετάβαση σε άλλη χώρα της Ευρώπης., η παροχή 'προστασίας', η κλοπή αυτοκινήτων με στόχο τον εκβιασμό για απόσπαση χρημάτων, συμμορίες δολοφόνων και 'συνδικάτων εγκλήματος' (πληρωμένοι εκτελεστές), η διάπραξη απαγωγών με σκοπό την είσπραξη λύτρων, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και, ως αναπτυσσόμενη μορφή του οργανωμένου εγκλήματος μπορεί να χαρακτηριστεί, η απάτη εναντίον των συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁴⁹⁴

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Περιγραφής για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα⁴⁹⁵ κατά το έτος 2005 προκύπτει, ως προς τη φαινομενολογία του εγκλήματος, ότι έγιναν 139 έρευνες σε αντίστοιχες υποθέσεις εγκληματικών οργανώσεων όπου οι περισσότερες αφορούσαν την παράνομη μετανάστευση, τη διακίνηση ναρκωτικών και το εμπόριο ανθρώπων.⁴⁹⁶ Τα μέλη των οργανώσεων κυμαίνονταν από 2 έως 19 και στις έρευνες ενεπλάκησαν συνολικά 815 ύποπτοι, από τους οποίους κατηγορήθηκαν οι 579. Οι 58 οργανώσεις ήταν εγχώριες ελληνικές, οι 34 αλλοδαπές και οι 33 αλλοδαπές και εγχώριες μαζί. Βασικά χαρακτηριστικά των οργανώσεων αυτών είναι ότι επεκτείνουν την εγκληματική τους δράση σ' ένα μεγαλύτερο αριθμό

⁴⁹² Λάζος, Γ. (2000), 'Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα: 'Σκληρά' δεδομένα και βασικές συντεταγμένες', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 6/2000:655-663, σελ. 655

⁴⁹³ Χαραλαμπίκης, Α., (χ.η.), 'Η εξυγίανση της οικονομικής ζωής ως βασικός σκοπός του ποινικού νομοθέτη', *Ποινικολόγος*, www.poinikologos.gr, (δεν υπάρχει πλέον η σελίδα στο internet)

⁴⁹⁴ Κουράκης, Ν. (2000), 'Το οργανωμένο έγκλημα: Φαινομενολογία του προβλήματος και δυνατότητες αντιμετώπισής του στην Ελλάδα' στο Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου (2000), *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*, Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σελ. 175-188

⁴⁹⁵ www.ydt.gr/main/Attachments/Attachment16319_EKTHESI%ORGANOMENOU%20EGLIMATOS.pdf, σελ. 1-37

εγκλημάτων, αποκτούν σταδιακά πολυεθνικό χαρακτήρα, κάνουν χρήση νέων τεχνολογιών, στρατολογούν, με μικρές εξαιρέσεις, εύκολα τα μέλη τους, προκειμένου ν' αναπληρώσουν, ανά πάσα στιγμή, τα κενά που δημιουργούνται.

Υποπτες συναλλαγές, προκειμένου για τη νομιμοποίηση των εσόδων των οργανώσεων αυτών, προέρχονται από τράπεζες, ανταλλακτήρια συναλλάγματος, από διάφορες δημόσιες υπηρεσίες, από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς του Χρηματιστηρίου Αθηνών και από ιδιώτες.

Τα μέτρα που ελήφθησαν για την αντιμετώπισή του αφορούσαν νομοθετικά μέτρα με ψήφιση νέων και τροποποίηση παλαιών νομοθετημάτων, τη βελτίωση των αστυνομικών μεθόδων πρόληψης και καταστολής, την οργανωτική αναδιάρθρωση υπηρεσιών εφαρμογής νόμου και την ίδρυση νέων εξειδικευμένων μονάδων, τη συνεχή εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού, την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας με νέες δράσεις και συμφωνίες.

Ως κυριότερα ξεχωρίζουν η Εθνική Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, οι 18 Υποδιευθύνσεις Αστυνομίας για καλύτερο συντονισμό, η σύσταση του Κεντρικού Συμβουλίου Πρόληψης Παραβατικότητας, η λειτουργία του συστήματος πληροφοριών EUROPOL, η αναβάθμιση της εποπτείας των θαλάσσιων συνόρων της χώρας, οι 64 εκπαιδεύσεις και μετεκπαιδεύσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας και βεβαίως όλες οι διακρατικές συναντήσεις.

Στο επίπεδο των διωκτικών αρχών, σημαντική ήταν επίσης, η Σύσταση Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και στη συνέχεια οι Ειδικές Αστυνομικές Υπηρεσίες Δίωξης Εγκληματικότητας 'με σκοπό την πρόληψη και καταστολή του οργανωμένου εγκλήματος και την ενίσχυση της ασφάλειας των πολιτών', η σύσταση 30 Τμημάτων Συνοριακής Φύλαξης με αστυνομική δύναμη 3.230 αστυνομικών και συνοριοφυλάκων και τέλος η δημιουργία του προγράμματος 'Αυτοματοποιημένο Σύστημα Αναγνώρισης Δακτυλικών Αποτυπωμάτων', μαζί με τη σύσταση της

⁴⁹⁶ η κατηγοριοποίηση αυτή έγινε με βάση το 'κύριο έγκλημα', αυτό δηλαδή που αφορούσε τη βασική εγκληματική δραστηριότητα της εγκληματικής οργάνωσης.

Κεντρικής Βάσης Δεδομένων και του Εθνικού Συστήματος Εγκληματολογικών Πληροφοριών.⁴⁹⁷

Ο έλεγχος του οργανωμένου εγκλήματος, πέρα από τις διεθνείς απαντήσεις, αντιμετωπίζεται με τη νομοθετική ρύθμιση του Ν.2928/2001, η οποία έγινε ευρύτερα γνωστή ως ‘τρομονόμος’, λόγω της συμβολής της στο κατηγορητήριο και στην εκδίκαση των τρομοκρατικών οργανώσεων στην Ελλάδα. Έγινε επίσης, αποδέκτης οξύτατης κριτικής, καθώς δεν καταφέρνει να ορίσει τα βασικά χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος και προβλέπει ποινές που είναι δυσανάλογες, ως προς το διαφορετικό αριθμό των εγκλημάτων που καταγράφονται.⁴⁹⁸ Κριτική επίσης, έχουν λάβει και οι διατάξεις για την ανάλυση DNA και προστασία μαρτύρων σε σχέση με τη διασφάλιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Όλο και περισσότερο όμως, εντατικοποιείται η συνεργασία με άλλα κράτη για την αντιμετώπισή του οργανωμένου εγκλήματος και η Ελλάδα, βρισκόμενη σε κομβικό σημείο από γεωγραφική άποψη, συνεργάζεται στενά με τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς φορείς, καθώς και με άλλα κράτη μεμονωμένα.

Ζ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Η αντιμετώπιση του επιχειρησιακού εγκλήματος είναι ιδιαίτερα δύσκολη, γιατί έχει χαμηλή θεατότητα, λόγω της ικανότητας των επιχειρήσεων να διαφθείρουν τα κρατικά όργανα που είναι αρμόδια για την αποκάλυψη και τη διαλεύκανση του, της μη συνειδητοποίησης της θυματοποίησής τους από τη μεριά των θυμάτων, της δυσκολίας εντοπισμού του ‘ενόχου’, εξαιτίας του διφυούς διαχωρισμού ανάμεσα στα φυσικά πρόσωπα της επιχείρησης και τη νομική υπόσταση της εταιρείας και της διαφυγής ουσιαστικά των εταιριών σε περιοχές χαμηλού ελέγχου και υψηλής διαφθοράς.

Από όλα αυτά τα γενικά προβλήματα, προσπάθειες ελέγχου λαμβάνουν μέρος, προκειμένου να μειωθούν οι αρνητικές συνέπειες του εγκλήματος.

⁴⁹⁷ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 175-177

⁴⁹⁸ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), ο.π., σελ. 172-173

Μία από τις λύσεις που προτείνονται αφορά τη συμμόρφωση των επιχειρήσεων απέναντι στην ενίσχυση των κανονισμών (compliance school-regulation agency). Αυτό επιτυγχάνεται, είτε μέσω της στρατηγικής που επικεντρώνεται στις κυρώσεις, είτε μέσω πιο συμβιβαστικών λύσεων και τεχνικών ανάμεσα στα αντιτιθέμενα μέρη. Ουσιαστικό στόχος αυτής της θεώρησης είναι *‘να προλάβει μία ζημιά, παρά να την τιμωρήσει’*⁴⁹⁹, μέσω της συμμόρφωσης και της αποδοχής, έτσι ώστε να υπάρχει κοινωνική αποκατάσταση στο ελάχιστο δυνατό κόστος. Οι κανονισμοί αυτοί προσπαθούν να δημιουργήσουν συμμόρφωση, μέσω οικονομικών κινήτρων υπακοής στο νόμο⁵⁰⁰. Στηρίζονται στις προσπάθειες της διοίκησης ν’ αποφευχθεί η παράβαση και βασίζονται στο φόβο των οικονομικών κυρώσεων και προστίμων, προκειμένου να ελεγχθούν οι εγκληματικές δραστηριότητες. Υπάρχουν επίσης και ειδικές επιτροπές ελέγχου που επιτηρούν τις ενέργειες της επιχείρησης.

Μία ακόμη πρόταση, στο ίδιο όμως πλαίσιο, αφορά τον εσωτερικό κανονισμό και την αυτορύθμιση (self regulation) των επιχειρήσεων, η οποία έχει υποστηριχθεί κυρίως από τον Braithwaite.⁵⁰¹

Σχετικά με την τιμωρία των επιχειρήσεων μέσω της διοικητικής και ποινικής νομοθεσίας, προκύπτει μία προβληματική σχετικά με την αποτελεσματικότητα των κυρώσεων. Για παράδειγμα είναι γνωστό ότι τα πρόστιμα που επιβάλλονται στις επιχειρήσεις ουσιαστικά μετατίθενται στους καταναλωτές και η βλάβη, π.χ. στο περιβάλλον, έχει γίνει και δεν είναι εύκολο ν’ αποκατασταθεί.

Εναλλακτικές ποινές στα πρόστιμα συνιστούν οι: probation, φυλάκιση υψηλών στελεχών, δυσμενής διαφήμιση, κοινωνική εργασία.⁵⁰²

Όσο αφορά το επιχειρησιακό έγκλημα, στο οποίο πολύ συχνά εμπίπτουν και οι προσβολές κατά του περιβάλλοντος, δημιουργώντας το πλαίσιο που ορίζουν τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος πέρα από την ενίσχυση των ευρωπαϊκών και διεθνών πρωτοβουλιών στον τομέα αυτό, που ξεκινούν από τη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, ως το Πρωτόκολλο του Κιότο, στην Ελλάδα, εκτός από το ποινικό δίκαιο, δύσκαμπτο και χρονοβόρο ως προς τη διαδικασία, και το αστικό, το οποίο δεν καλύπτει τις μακροχρόνιες και έμμεσες συνέπειες, σημαντικός καθίσταται ο ρόλος της διοίκησης, η οποία μπορεί να

⁴⁹⁹ Slapper G., Tombs S., (1999), *Corporate crime*, Longman, London σελ. 166

⁵⁰⁰ Siegel L., (2005), *Criminology, the core*, Wadsworth, Belmont, CA σελ. 302

⁵⁰¹ Slapper G., Tombs S., (1999), ο.π., σελ. 180

λειτουργήσει προληπτικά και αποτρεπτικά μέσω ειδικών ρυθμίσεων, πολεοδομικών κωδίκων, κ.λ.π.

Γενικότερα, το ελληνικό κράτος θα πρέπει να στραφεί, τόσο προς ένα οικοαναπτυξιακό μοντέλο, όσο και προς την ‘υποστηρίξιμη ανάπτυξη’ και τη σταδιακή αποδέσμευση από τις συμβατικές μορφές ενέργειας, με στόχο την ανάπτυξη των ήπιων και εναλλακτικών.

Ουσιαστικά, ως πιο αποτελεσματικό μέσο κρίνεται ο επαναπροσδιορισμός όσων θεωρούνται κοινωνικά δεδομένα και ο επανακαθορισμός τους έναντι της εναλλακτικότητας των διαθέσιμων προτάσεων.

Η. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ

Οι παραδοσιακές θεσμικές εγγυήσεις, κάτω από τους αυξανόμενους κινδύνους που προκύπτουν από τις νέες τεχνολογίες, όπως η παγκόσμια μεταφορά πληροφοριών, π.χ. μέσω internet, κρίνονται πλέον ανεπαρκείς, προκειμένου να διασφαλίσουν τα βασικά δικαιώματα της αξιοπρέπειας, της ιδιωτικής ζωής και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Γι’ αυτό το λόγο λειτουργεί από το 1997 (Ν. 2472/97) ως ανεξάρτητος διοικητικός φορέας η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.⁵⁰³

Προσφάτως επίσης, ψηφίστηκε ο νόμος Ν.3741/2006. ‘Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών πληροφοριών και τροποποίηση του 2472/1997’, στα πλαίσια της ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2002/58/EK του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου της 12^{ης} Ιουλίου 2002 σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (ΕΕ L 201/37, 31^η Ιουλίου 2002). Ωστόσο, διάφορα προβλήματα εμφανίζονται που αφορούν το συνδυασμό νομικών και τεχνικών όρων, την έλλειψη γνώσης τεχνικών

⁵⁰² Slapper G., Tombs S., (1999), ο.π., 225-226

⁵⁰³ www.dpr.gr

όρων από τους εισαγγελείς και δικαστές, τις δυσχέρειες κατά τη συλλογή και διατήρηση του αποδεικτικού υλικού.⁵⁰⁴

Οι νέες τεχνολογίες γεννούν πολύπλευρα προβλήματα και ερωτήματα σχετικά με τη διαχείρισή τους που αφορούν τη *βιοιατρική*, τη *βιοτεχνολογία*. Οπωσδήποτε, το θεσμικό πλαίσιο για την αντιμετώπισή τους χρειάζεται ενίσχυση και ανανέωση αλλά και εκ νέου προσδιορισμό των προβλημάτων, καθώς καινούργια ηθικά διλήμματα δημιουργούνται, όπως για παράδειγμα το θέμα της *ευθανασίας*.

Ένα άλλο πρόβλημα που προκύπτει, αφορά τη *παιδική πορνογραφία* και τις διαστάσεις που έχει πάρει στο διαδίκτυο. Η πορνογραφία ανηλίκων συνδέεται και με την εμπορία ανθρώπων, όπως τονίζει η εισηγητική έκθεση του Ν 3064/2002.⁵⁰⁵

Η Ελλάδα κύρωσε τη σύμβαση του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αλλά δεν έχει κυρωθεί ακόμη το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ανωτέρω σύμβασης σχετικά με την πώληση παιδιών, την παιδική πορνεία και πορνογραφία, ούτε και η σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έγκλημα του κυβερνοχώρου.⁵⁰⁶ Εφόσον κυρωθούν οι ανωτέρω συμβάσεις, πολλές τροποποιήσεις και απαλείψεις (π.χ. απάλειψη του στοιχείου της κερδοσκοπίας, ένταξη στην έννοια της ‘πορνογραφίας ανηλίκων’ και απεικονίσεις ή περιγραφές ενήλικων προσώπων που παρουσιάζονται ως παιδιά-πρωταγωνιστές του σχετικού πορνογραφικού υλικού) θα πρέπει να γίνουν στον 348 Α Π.Κ., προκειμένου να ανταποκρίνεται στα νέα δεδομένα της παιδικής πορνογραφίας.⁵⁰⁷ Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ΣυμβΑΠ 628/2006 για την Πορνογραφία Ανηλίκων.

Γενικότερα, το ηλεκτρονικό έγκλημα και το έγκλημα τη χρήση των νέων τεχνολογιών αποτελούν προκλήσεις που απαιτούν πολύπλευρες θεσμικές ρυθμίσεις για τον περιορισμό και τον έλεγχό τους. Στον τομέα αυτό η εκπαίδευση των Δικαστών και

⁵⁰⁴ Αγγελής, Ι. (2005), ‘Ηλεκτρονικό έγκλημα και απονομή της ποινικής δικαιοσύνης’, *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2005: 1062-1066

⁵⁰⁵ Νούσκαλης, Γ. (2006), ‘Πορνογραφία ανηλίκων: Τα κρίσιμα ζητήματα του άρθρου 328 Α ΠΚ’, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ., 94, 7/2006: 908-915, σελ. 908

⁵⁰⁶ Νούσκαλης, Γ. (2006), ο.π., σελ. 908-909

⁵⁰⁷ Νούσκαλης, Γ. (2006), ο.π., σελ. 909

των Εισαγγελέων καθίσταται απαραίτητη, ώστε να κατανοείται καλύτερα η σύγχρονη εγκληματικότητα και να υπάρξει εξοικείωση με τις τεχνικές έννοιές της.⁵⁰⁸

4. ΠΡΟΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Η κοινοτική πρόληψη στην Ελλάδα δεν έχει διαμορφώσει ακόμα ένα δυναμικό χαρακτήρα, ωστόσο συντελούνται προσπάθειες οργάνωσής της και πέρα από την κοινοτική αστυνόμευση που προαναφέρθηκε, ιδιαίτερης σημασίας μοντέλο πρόληψης καθίσταται ο θεσμός των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης.

Στο πλαίσιο λοιπόν, εμπέδωσης της δημόσιας ασφάλειας, έχουν προβλεφθεί τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης για την αντιμετώπιση της μικρομεσαίας εγκληματικότητας. Οι δήμοι αρχικώς, επέδειξαν απροθυμία για την ανάληψη του έργου και γενικώς δεν διατέθηκαν οι οικονομικοί πόροι προς αυτή την κατεύθυνση ούτε σε τοπικό, ούτε σε κεντρικό επίπεδο.⁵⁰⁹ Ωστόσο, με το α. 13 του ν. 3387/12-09-2005 («Κέντρο Μελετών Ασφάλειας (ΚΕ.ΜΕ.Α.) και άλλες διατάξεις») ρυθμίστηκε εκ νέου και πιο ολοκληρωμένα το θέμα των Συμβουλίων.⁵¹⁰

Το θεωρητικό τους πλαίσιο αναφέρεται⁵¹¹ «στην προώθηση και εμβάθυνση της συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής, καθώς και στη μείωση του αισθήματος ανασφάλειας, μέσω της κατά το δυνατόν άρσης των όρων του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης καθώς και την δραστηριοποίηση των πολιτών για την πρόληψη της καθημερινής και μικρομεσαίας εγκληματικότητας». Εισάγει δηλαδή τις έννοιες και ένα μέρος από τους τρόπους με τους οποίους εμπεδώνεται και πραγματώνεται η συνευθύνη, η συνδιοίκηση και η ευρύτερη συμμετοχική διαδικασία στον τομέα της πρόληψης. Μένει ν' αποδειχτεί εμπράκτως η δυναμικότητα της ανακατανομής των ρόλων ως προς την αντιμετώπιση του εγκλήματος, η αποτελεσματικότητά της και η εν γένει πραγμάτωση της ανάληψης ενός τέτοιου

⁵⁰⁸ Αγγελής, Ι. (2005), 'Ηλεκτρονικό έγκλημα και απονομή της ποινικής δικαιοσύνης', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ., 8-9/2005: 1062-1066, σελ. 1066

⁵⁰⁹ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 302

⁵¹⁰ Κουράκης, Ν., (2005), 'Η συμμετοχή των πολιτών στην αντιμετώπιση του εγκλήματος και τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας', *Ποινικολόγος*, 2/2005, www.poinikologos.gr/arxeio/05t2e.html

⁵¹¹ Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, www.ydt.gr/main/Section.jsp?SectionID=10376

εγχειρήματος που για πρώτη φορά τίθεται στη διάθεση του συνόλου της τοπικής κοινωνίας. Ωστόσο, πέρα από το ότι επικεντρώνουν στην πρόληψη, περιστασιακή και κοινωνική, σε επίπεδο κοινότητας, στηρίζονται, για πρώτη φορά στην ενεργή συμμετοχή του πολίτη και στον εθελοντισμό του, προκειμένου για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης.⁵¹²

Από τα στοιχεία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης⁵¹³ προκύπτει ότι μέχρι τώρα έχουν συσταθεί και λειτουργούν 82 συνολικά Σ.Π.Ε. στους νομούς Αττικής, Θεσσαλονίκης, Ηρακλείου, Ρεθύμνου, Χανίων, Λασιθίου, Ημαθίας, Σάμου, Κιλκίς, Λευκάδας, Κέρκυρας, Λέσβου, Μεσσηνίας, Γρεβενών, Σερρών, Κοζάνης, Αιτωλοακαρνανίας, Κορινθίας, Μαγνησίας, Έβρου, Ζακύνθου και Πιερίας. Θα πρέπει πάντως ν' αναφερθεί, ότι, αν και όπως αναφέρεται, τα Σ.Π.Ε. φαίνεται να εξαπλώνονται, σε επικοινωνιακό επίπεδο το όλο εγχείρημα δεν έχει γίνει ιδιαίτερα γνωστό στους πολίτες, ούτε έχει προβληθεί η ως τώρα δράση των ήδη συσταθέντων Σ.Π.Ε., προκειμένου να ενδυναμωθεί η θεσμοθέτησή τους και να παρακινηθεί περαιτέρω η δράση και συμμετοχή των πολιτών σ' αυτά.

Σχετικά με την πρόληψη και τη συμμετοχή των κατοίκων σε επίπεδο κοινότητας, ο Δήμος Βύρωνα, το 2005 είχε εξαγγείλει το πρόγραμμα 'εθελοντές φύλαξης'⁵¹⁴, το οποίο μερικώς τροποποιημένο, έκλινε προς την εκδοχή του Neighborhood Watch. Η αντίδραση όμως, τόσο στα μέσα ενημέρωσης, όσο και από διάφορους κοινωνικούς φορείς, ήταν αρκετά έντονη και τελικά το πρόγραμμα εγκαταλείφθηκε.

Με την ανάληψη και την διεξαγωγή των Ολυμπιακών⁵¹⁵ αγώνων, ξεκίνησε μία διαφορετική προσέγγιση της εγκληματικότητας και ειδικότερα όσο αφορά τη σύνδεσή της με τη δημόσια ασφάλεια. Για παράδειγμα, 293 κάμερες τοποθετήθηκαν σε κεντρικά σημεία της πρωτεύουσας, όπως δρόμοι και δημόσια κτίρια και 1000

⁵¹² Κουράκης, Ν. (2005), ο.π.

⁵¹³ Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, www.ydt.gr/main/Section.jsp?SectionID=10375

⁵¹⁴ 'Ο Βύρωνας σήμερα', περιοδική έκδοση, τευχ. 2, Φεβ. 2005, www.dimosbyrona.gr/uplds/news_feb.pdf

⁵¹⁵ Το κόστος ασφάλειας ανήλθε στα 1,2 δισεκατομμύρια ευρώ, Ζαραφονίτου, Χ. (2004), 'Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας», *Ποινικολόγος*, τευχ. 4, σελ. 2056, ενώ άλλες πηγές το εκτιμούν ότι είναι 2 δισεκατομμύρια ευρώ. Βλ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Γ. Μαρνέλλος, 29-08-04, σελ. 15, όπως αναφέρεται στο ίδιο

κάμερες τοποθετήθηκαν εντός και κοντά σε αθλητικές εγκαταστάσεις.⁵¹⁶ Οι πεζές περιπολίες των αστυνομικών, αλλά και η αριθμητική τους δύναμη αυξήθηκε, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την μικρή εγκληματικότητα στα μεγάλα αστικά κέντρα. Χαρακτηριστικό είναι το μέτρο του αστυνομικού της γειτονιάς.

Ένας από τα μοντέλα που σχετίζονται με το να «μεινεί το έγκλημα έξω» (managing out crime) από την κοινότητα και ειδικότερα το έγκλημα του δρόμου, αφορά την ανάπλαση πολλών γειτονιών σε μεγάλα αστικά κέντρα, όπως η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη (Ψυρρή, Γκάζι, Λαδάδικα). Παλιά σπίτια, κυρίως νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, αγοράστηκαν από το κράτος ή τους ιδιώτες, αναπαλαιώθηκαν και μετατράπηκαν σε μουσεία, γκαλερί, μπαρ και εστιατόρια, αλλάζοντας το προφίλ των περιοχών, οι οποίες μετατράπηκαν σε τόπους ψυχαγωγίας. Ωστόσο, η έκταση της μετατόπισης της εγκληματικότητας ή της αλλαγής της (διαφορετικά εγκλήματα που διαπράττονται, π.χ. 'προστασία νυχτερινών κέντρων') δεν έχουν εκτιμηθεί ερευνητικά.⁵¹⁷

Στις κλοπές από τα καταστήματα επίσης, η περιστασιακή πρόληψη βρίσκει μεγάλη εφαρμογή, χρησιμοποιώντας, εκτός από όσα αναφέρθηκαν, ειδικούς αντικλεπτικούς στόχους στα εμπορεύματα. Τα στατιστικά δεδομένα δείχνουν ότι υπήρξε μείωση των αδικημάτων αυτού του τύπου μεταξύ 1999 και 200 και μείωση περισσότερο από 20% μεταξύ 1998 και 2000.⁵¹⁸

Αναφορικά με τις διαρρήξεις των σπιτιών, αγοράζονται από τους πολίτες όλο και περισσότερο προϊόντα και υπηρεσίες που στοχεύουν στην αντιμετώπισή τους. Έξω από τις οικίες τοποθετούνται ειδικά σήματα που δηλώνουν ότι οι οικίες προστατεύονται από συναγερμούς και ιδιωτικές εταιρίες ασφάλειας. Ειδικές αντικλεπτικές κλειδαριές, πόρτες ασφαλείας και κάγκελα αποτελούν κυρίαρχη εικόνα στις περισσότερες οικίες.⁵¹⁹

⁵¹⁶ Ζαραφονίτου, Χ. (2004), 'Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας», *Ποινολόγος*, τευχ. 4, σελ. σελ. 2056

⁵¹⁷ Spinellis, C.D. (2001), "Crime Prevention in Greece in the year 2001", όπως παρουσιάστηκε στο EU-Conference "Towards a Knowledge- based strategy to prevent crime" Sundsvall, Sweden 21-23 February 2001, σελ. 14,

⁵¹⁸ Spinellis, C.D. (2001), ο.π., σελ. 13

⁵¹⁹ το ίδιο

Σχετικά με τις εταιρείες παροχής ιδιωτικής ασφάλειας, κατά το έτος 2000, η Ελλάδα κατείχε την πέμπτη θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως προς τον αριθμό των αστυνομικών και την τελευταία σε σχέση με τους ιδιωτικούς αστυνομικούς.⁵²⁰

Γι' αυτό λοιπόν απαιτείται η καταγραφή της σχέσης των ιδιωτικών εταιρειών ασφάλειας και προστασίας με το κράτος, της επίδρασή της λειτουργίας τους στον κοινωνικό ιστό και τα ανθρώπινα δικαιώματα και τέλος η οριοθέτηση της μελλοντικής ανάπτυξής τους μέσα σ' ένα κανονιστικό πλαίσιο ελέγχου και νομιμότητας.

5.. ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πριν από την τελική αξιολόγηση της αντεγκληματικής πολιτικής στην Ελλάδα, ένα πολύ σημαντικό θέμα, το οποίο στην ευρύτερή του διάσταση αποτελεί μέρος της αντεγκληματικής πολιτικής, είναι η μεταναστευτική πολιτική της χώρας.

Το 2005 ψηφίστηκε ο Ν. 3386/2005, που συνιστά ένα νέο εθνικό θεσμικό πλαίσιο για την είσοδο, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια.⁵²¹ Σχολιάζοντας μόνο το τμήμα που αφορά την κοινωνική τους ένταξη, αυτό που καταγράφεται είναι η επιλεκτικότητα, καθώς η ένταξη δεν αφορά όλους τους μετανάστες τελικά, αλλά μόνο αυτούς που μέσω της φύσης, του χαρακτήρα της εργασίας τους και της επιτυχούς τους εν γένει επαγγελματικής πορείας, ανεξάρτητα από την πρόθεση του εκάστοτε μετανάστη να μείνει ή όχι στη χώρα.⁵²²

Τα προγράμματα που αναφέρονται στο νόμο θα ενεργοποιηθούν στο μέλλον από το Υπουργείο Εσωτερικών, χωρίς να γίνεται γνωστή η φύση τους, οι εμπλεκόμενοι φορείς (ΜΚΟ, οργανώσεις των μεταναστών), η διαδικασία επιλογής των αναδόχων έργων υλοποίησης, καθώς και η μονιμότητα των υποδομών κοινωνικής ένταξης των μεταναστών.⁵²³ Όταν η κοινωνική τους ένταξη αποτελεί μεν αρχικό στόχο, ο οποίος όμως δεν εξειδικεύεται στη συνέχεια, έτσι ώστε να ορίζει ένα σαφές πλαίσιο δράσεων, υποσκάπτεται, όχι μόνο ο ίδιος ο στόχος, αλλά και η εμπέδωση της κοινωνικής αλληλεγγύης και η κοινωνική συνοχή ως 'θεσμικό αντίβαρο' του

⁵²⁰ Savonna, S., (2000), 'Πρόληψη του εγκλήματος και δυνατές μεταρρυθμίσεις', *Αστυνομική Επιθεώρηση*, Αύγουστος-Σεπτέμβριος 2000, σελ. 488, όπως αναφέρεται στο Μαγγανάς, Α. (2004), *Το εγκληματικό φαινόμενο*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 436

⁵²¹ Παπαθεοδώρου, Θ. (2005), 'Το νέο θεσμικό πλαίσιο για τους μετανάστες: μεταξύ νομιμότητας, αυστηρότητας και ελέγχου', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 10/2005: 1185-1192, σελ. 1185

⁵²² Παπαθεοδώρου, Θ. (2005), ο.π., σελ. 1190

⁵²³ Παπαθεοδώρου, Θ. (2005), ο.π., σελ. 1191

αποκλεισμού. Αυτό που παραμένει είναι η σταθεροποίηση των στερεοτύπων, η απόδοση της αντικοινωνικής ταυτότητας του ‘άλλου’, του ‘εχθρού’, του ‘εγκληματία’ και η τελική εκπλήρωση των αυτοεπιβεβαιούμενων προφητειών.

Γενικότερα, η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από αποσπασματικότητα και ασυνέχεια. Είναι επίσης νομοθετικά προσανατολισμένη, καθώς κύριο αποτρεπτικό μέτρο συνιστά ο νόμος. Αποτέλεσμα είναι η υπερφόρτωση του συστήματος με τη δημιουργία νέων νόμων που ποινικοποιούν όλο και περισσότερες συμπεριφορές και η επιβάρυνση των δικαστηρίων με περισσότερες υποθέσεις. Τελικά, η δυσλειτουργία της Ποινικής Δικαιοσύνης, κυρίως λόγω της πολυνομίας και της κακονομίας, της απονομής της υπό το κράτος δημοσιογραφικού ‘θορύβου’ και του εγκλωβισμού της νομικής παιδείας σε ιδεοληψίες και αγκυλώσεις, καθίσταται αναπόφευκτη.⁵²⁴

Έμφαση συνεπώς πρέπει να δοθεί στο θέμα της αποποινικοποίησης σε πράξεις που ουσιαστικά αφορούν ξεπερασμένους ή ανενεργούς νόμους αλλά και στην αντικατάσταση των ποινών με άλλα μέτρα, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο.

Το κενό που διαφαίνεται σήμερα είναι η θέσπιση και η εφαρμογή των εναλλακτικών μέτρων. Σε νομοθετικό επίπεδο, διαφαίνεται μία ‘έκρηξη’ νόμων, οι οποίοι έστω και με σχετική καθυστέρηση, προσπαθούν να επιληφθούν τη νέα πραγματικότητα τις εγκληματικότητας, όπως διαμορφώνεται από τη διεθνοποίηση του εγκλήματος, το οργανωμένο έγκλημα, την εμπορία ανθρώπων, τις νέες τεχνολογίες, τη διαφθορά και να αποσαφηνίσουν εκ νέου τα αδικήματα που μέχρι πριν αντιμετωπίζονταν ως ‘ιδιωτικά’ ζητήματα, όπως η ενδοοικογενειακή βία.

Οι νέοι αυτοί νόμοι χαρακτηρίζονται ως αυστηροί και αυστηρότεροι του προηγούμενου πλαισίου, κατά συμφωνία, όπως θεωρείται, και των απαιτήσεων της κοινής γνώμης. Εισάγουν επίσης νέες πρακτικές αντιμετώπισης, υπό το πρίσμα των ευρωπαϊκών και διεθνών συστάσεων και οδηγιών, όπως η ποινική διαμεσολάβηση και η ενίσχυση των εναλλακτικών μέτρων, όπου κρίνεται αναγκαίο.

⁵²⁴ Μυλωνόπουλος, Χ. (2004), ‘Ζητήματα δυσλειτουργίας στην Ποινική δικαιοσύνη’, *Ποινικολόγος*, 4/2004, www.poinikologos.gr/arxeio/04t4e.html

Στην Ελλάδα επίσης, οι νομοθετικές πράξεις, ενώ το κοινωνικό γίνεσθαι είναι υπό διαρκή εξέλιξη, με καθυστέρηση ανταποκρίνονται σ' αυτό και κυρίως μόνο κάτω από την αναγκαιότητα εναρμόνισης με τις συστάσεις και τις οδηγίες των ευρωπαϊκών και των διεθνών θεσμών. Στο μεσοδιάστημα όμως, έχει ήδη διανυθεί μία μακρά περίοδος ατιμωρησίας και νομικών κενών.

Το ίδιο συμβαίνει και με τους υπόλοιπους τομείς της αντεγκληματικής πολιτικής, στους οποίους, όταν σημειώνεται δραστηριότητα, αυτή αποτελεί κυρίως αντιγραφή ξένων μοντέλων πρόληψης, τα οποία συχνά δεν ανταποκρίνονται πλήρως στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής κοινωνίας.

Η αντιμετώπιση του εγκλήματος είναι επίσης και αστυνομοκρατικά προσανατολισμένη, με τη συνεχόμενη αύξηση των σωμάτων δημόσιας και ιδιωτικής ασφάλειας.. Ωστόσο, θετικά στοιχεία συνιστούν η αναδιοργάνωση και εκσυγχρονισμός της αστυνομίας, που οπωσδήποτε συμβάλλουν στην αποτελεσματικότητά της.

Σχετικά με τη σωφρονιστική στατιστική διαφαίνονται ανοδικές τάσεις και υψηλή συμμετοχή των μεταναστών σ' αυτή. Βεβαιώνεται ο υπερπληθυσμός των φυλακών, οι κακές συνθήκες κράτησης και η αδυναμία της μετασωφρονιστικής στήριξης των αποφυλακισθέντων.

Σταδιακά επιτελείται η προσπάθεια μετάβασης σε πιο ολοκληρωμένες και σύγχρονες κατευθύνσεις της αντεγκληματικής πολιτικής, με μοντέλα που αποβλέπουν σε μία συνεργασία δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, η οποία συντελείται σε εθνικό και τοπικό επίπεδο με την παράλληλη προσπάθεια συμμετοχής πολιτών και μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Όμως, βασική παραμένει η έλλειψη σε οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους, με αποτέλεσμα η πορεία των θεσμικών προτάσεων να παρουσιάζει βασικές δυσλειτουργίες. Απουσιάζει η πολιτική βούληση για επένδυση στους συγκεκριμένους τομείς και ταυτόχρονα αποδυναμώνεται ο ρόλος της επέμβασης, της συμβολής και συμμετοχής της επιστημονικής κοινότητας.

Συχνά επίσης, τα προγράμματα αντεγκληματικής πολιτικής ολοκληρώνονται κατά το ήμισυ και με πολλές περικοπές σε σχέση με τον αρχικό σχεδιασμό τους ή εφαρμόζονται αρκετά μεταγενέστερα. Στο εντωμεταξύ, η εγκληματικότητα ανασυντάσσεται και η αποτίμησή τους ή δεν γίνεται ποτέ ή, δεδομένης της μη σωστής και έγκαιρης εφαρμογής τους, δεν έχει πλέον νόημα από άποψη αξιοπιστίας και εγκυρότητας.

Η απουσία της πολιτικής βούλησης για διάθεση πόρων στον τομέα της έρευνας πριν την εφαρμογή των προγραμμάτων για τη διαπίστωση των πραγματικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, είναι ένας σημαντικός παράγοντας που τα προγράμματα δεν παρακινούν τη πλειοψηφία των κοινωνικών δυνάμεων για την ενίσχυσή τους. Η απουσία της σαφούς καταγραφής των προβλημάτων, σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, προδιαγράφει εν γένει και την ενδημική αποτυχία τους.

Η αποτύπωση επομένως της κοινωνικής πραγματικότητας, μέσω ερευνών και μελετών και η έγκαιρη, κατάλληλη και ολοκληρωμένη ανάληψη δράσεων αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία μίας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής

Οι κατευθύνσεις και οι δράσεις της αντεγκληματικής πολιτικής στην Ελλάδα, πρέπει, με τη συμμετοχή όλων των φορέων που προαναφέρθηκαν, ν' αποδείξουν ότι δεν θα είναι για μία ακόμα φορά θνησιγενείς και θα μπορέσουν να παρακινήσουν, ν' αναδιοργανώσουν και να ωθήσουν όλους τους κοινωνικούς πόρους σε μία δημιουργική αλληλόδραση, ικανή να αποδώσει νέες και δημοκρατικότερες απόπειρες αντιμετώπισης του εγκλήματος.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η προσπάθεια κριτικής ερμηνείας και προσέγγισης των τάσεων της αντεγκληματικής πολιτικής συνιστά ένα εγχείρημα εξαιρετικά δύσκολο, καθώς η αντεγκληματική πολιτική σε ορισμένο χώρο και τόπο, είναι πάντοτε αποτέλεσμα συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών και συμβιβασμών. Η εγκυρότητα και η απόδοση των επιλογών αυτών ελέγχεται μέσω των συνεπειών τους στην κοινωνική οργάνωση. Επίσης, θεωρητικές εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προτάσεις που παραμένουν ακόμα σε ανεφάρμοστο ή ουτοπικό επίπεδο, αποτελούν ένα χώρο, μη δυνάμενο ακόμα να κριθεί και ν' αποτιμηθεί, παρά μόνο μέσω θεωρητικών ή ερευνητικών αντεπιχειρημάτων. Τέλος, η δυσκολία έγκειται στο ευσύνοπτο αλλά ουσιαστικό χαρακτήρα που θα πρέπει να έχει ένα τέτοιο εγχείρημα στα πλαίσια της παρούσας εργασίας.

Από την άλλη, η κοινωνία ως σύστημα παρέχει πλούσιο υλικό κριτικής αποτίμησης, αρκεί να τεθούν τα πολλαπλά και ορθά ερωτήματα, προκειμένου να συνεχίσει ο πολιτισμός αυτός ν' αναστοχάζεται και ν' αμφισβητεί τον εαυτό του, ως μοναδικό μέσω ουσιαστικής ρήξης με ό,τι συμβάλλει στην κοινωνική αδικία και την επίταση της κοινωνικής ανισότητας.

Γι' αυτό το λόγο, η κριτική προσέγγιση της αντεγκληματικής πολιτικής εν συνόλω, δεν μπορεί να εστιάσει μόνο στις αυστηρά εγκληματολογικές παραμέτρους, γιατί έτσι καταλύεται το ίδιο το εγκληματολογικό πρόταγμα της διεπιστημονικότητας και της πολυεπιστημονικότητας, στο οποίο εξάλλου η εγκληματολογία στήριξε την ύπαρξη και την εξέλιξή της. Κυρίως όμως, παραβλέπεται η διασύνδεση των κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών και πολιτισμικών παραγόντων που διαμορφώνουν την αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου. Είναι εξάλλου, μέσα στο πλαίσιο αυτό που η αντεγκληματική πολιτική αποκτά κάθε φορά τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της. Γι' αυτό το λόγο, η κριτική προσέγγιση θα πρέπει πρωτίστως να εμπεριέχει αλλά και ν' αποβλέπει, όσο αυτό είναι εφικτό, στο όλο της κοινωνικής πραγματικότητας, ώστε να

μπορέσει ν' αποτιμήσει την πολυπλοκότητα των δράσεων και να τις εντάξει στο γενικότερο κοινωνικό πεδίο μέσα στο οποίο αυτές εμφανίζονται.

Από τους σημαντικότερους παράγοντες διαμόρφωσης των σύγχρονων τάσεων της αντεγκληματικής πολιτικής είναι ο ρόλος και η εξέλιξη του σύγχρονου κράτους, οι έννοιες που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση, τη διακυβέρνηση, τη διακινδύνευση και την ασφάλεια, ο φόβος του εγκλήματος, η συμβολή των Μ.Μ.Ε., η κοινή γνώμη και οι στάσεις των πολιτών και τέλος ο βαθμός νομιμοποίησης, συναίνεσης και συμβολισμού που απαιτείται, προκειμένου να γίνει κοινωνικά αποδεκτό το σύνολο των μέτρων της αντεγκληματικής πολιτικής.

1. ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Προσεγγίζοντας το ρόλο και την εξέλιξη του σύγχρονου κράτους, ειδικά στο δυτικό κόσμο, αυτό που καθίσταται προφανές είναι η ενίσχυση της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας με κεντρικές έννοιες την αγορά και το άτομο. Ως βασικός στόχος του νεοφιλευθερισμού θεωρείται η υποχώρηση των ορίων του κράτους, στη βάση ότι ο χωρίς ρυθμίσεις καπιταλισμός της αγοράς θα επιφέρει αποτελεσματικότητα, ανάπτυξη και γενική ευημερία.⁵²⁵ Ο νεοφιλευθερισμός συνδέθηκε κατά τη δεκαετία του '80 με τις κυβερνήσεις της Θάτσερ και του Ρέιγκαν, στο Ηνωμένο Βασίλειο και στις Η.Π.Α. αντίστοιχα, και ταυτίστηκε με ένα 'ισχυρό αλλά ελάχιστο κράτος'⁵²⁶ στο οποίο ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά είναι η υποχώρηση του προνοιακού κράτους και των αναδιανεμητικών χαρακτηριστικών του.

Η νέα αυτή πολιτική ιδεολογία ουσιαστικά ακυρώνει την προηγούμενη οικοδόμηση του κοινωνικού κράτους, ειδικά την ενισχυμένη ευρωπαϊκή εκδοχή του, όπως διαμορφώθηκε μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Υπήρξε δηλαδή μία παρεμβατική κρατική πολιτική που οργάνωσε και επέκτεινε τα γενικευμένα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικών παροχών, τα οποία συνέβαλλαν σε μία ουσιαστική πραγματοποίηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η πολιτική εξουσία, σε αντιστάθμισμα της απαίτησής της για υποταγή στους νόμους και την εξουσία της, προσπάθησε να αντλήσει τη νομιμότητά της από την υπόσχεση να μετριάσει την ανισότητα και την αβεβαιότητα

⁵²⁵ Heywood, A. (2006), *Εισαγωγή στην Πολιτική*, Πόλις, Αθήνα, σελ. 82

που προκύπτει από τις δυνάμεις της αγοράς μέσω των αντισταθμιστικών πολιτικών του προνοιακού κράτους. ‘Κοινωνικοποίησε’ τους ατομικούς κινδύνους και ο περιορισμός τους αποτέλεσε κρατική ευθύνη και υποχρέωση.⁵²⁷ Η περίοδος αυτή ονομάστηκε αναδρομικά ως ‘τα χρυσά χρόνια’⁵²⁸ για τις κοινωνίες της Δύσης και έδωσε τη θέση της, κυρίως λόγω των διευρυμένων οικονομικών κρίσεων και της ύφεσης, σε κρατικούς σχηματισμούς που παραιτούνται από την ‘πολυδάπανη’ κοινωνική πολιτική, και προτάσσουν την ελευθερία της αγοράς και την ατομική ευθύνη (ή ικανότητα) σε ρυθμιστικούς παράγοντες της κοινωνικής συνύπαρξης.

Ένα σύγχρονο κοινωνικό ρεύμα ζητά την κατάργηση ή τη μεταρρύθμιση του προνοιακού κράτους, το οποίο, όπως προκύπτει από έρευνες που χρονολογούνται ήδη από το 19^ο αιώνα, εντοπίζει τις πηγές φόβου των αστικών στρωμάτων για το προνοιακό κράτος σε τρία επίπεδα: α) φόβο εξόδων β) φόβο αταξίας γ) φόβο αναπαραγωγής αυτής της αταξίας από μία τάξη αξιοθρήνητων φτωχών.⁵²⁹

Με την εξάπλωση των νέων τεχνολογιών και της παγκοσμιοποίησης των αγορών, των κεφαλαίων και των μεταφορών, το εθνικό κράτος και η κυριαρχία του μεταβάλλεται εκ νέου και οι συνθήκες που προκύπτουν αποτελούν μία πρόκληση, η οποία αιωρείται πάνω από το συγκεκριμένο πολιτικό και κοινωνικό σύστημα που διαμορφώθηκε ως τώρα. Ταυτόχρονα αναβιώνουν φαινόμενα νεοσυντηρητισμού, που μειώνουν την ανοχή απέναντι στο ‘διαφορετικό’, δαιμονοποιώντας το ‘άλλο’ ως ξένο, κακό, παράνομο και αντιμετωπίζουν με καχυποψία τις σύγχρονες πολυπολιτισμικές και πολυθρησκευτικές κοινωνίες.⁵³⁰

Το πρόβλημα όμως που παραμένει μέσα στη μεταβαλλόμενη διεθνή τάξη είναι πολύ παλιό και σχετίζεται με το ‘*πώς μπορεί μία κοινωνία ν’ αξιοποιήσει τη λειτουργία κατανομής των παραγωγικών δυνάμεων των αυτορρυθμιζόμενων αγορών και την τάση τους να κάνουν ανακαλύψεις, χωρίς να είναι υποχρεωμένη να δεχθεί ως κάτι αναπόφευκτο τις ανισοκατανομές και το κοινωνικό κόστος που συνεπάγονται, καθώς*

⁵²⁶ Heywood, A. (2006), ο.π., σελ. 82

⁵²⁷ Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές: Οι απόβλητοι της νεωτερικότητας*, Κατάρτι, Αθήνα, σελ. 86

⁵²⁸ Hobsbawm, E. (2002), *Η εποχή των άκρων: Ο σύντομος Εικοστός Αιώνας 1914-1991*, Θεμέλιο, Αθήνα, σελ. 329-367

⁵²⁹ Μαυρή, Μ. (2003), Η ιστορική διάσταση της αντεγκληματικής πολιτικής στο Κουράκης, Ν., (επιμ.) (2003), *Αντεγκληματική Πολιτική ΙΙΙ*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 135

⁵³⁰ Heywood, A. (2006), ο.π., σελ. 83

*αυτές οι συνέπειες δεν συμβιβάζονται με τις προϋποθέσεις συνοχής των δημοκρατικών και νεοφιλελεύθερων κοινωνιών;*⁵³¹

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, οι απαντήσεις απέναντι στο έγκλημα αλλάζουν και διαφοροποιούνται. Οι κοινωνικοί παράγοντες που συμβάλουν στην εμφάνιση της εγκληματικότητας, όπως προαναφέρθηκε, απομονώνονται και το έγκλημα θεωρείται κυρίως ατομική παθογένεια, προϊόν της έλλειψης ελέγχου, ατομικού και κοινωνικού. Προσεγγίζεται επίσης, και τεχνικά ως συμβάν που μπορεί να εμφανιστεί κάτω από συγκεκριμένες περιστάσεις. Ως αποτέλεσμα, η επιλογή της εξήγησης καθορίζει την επίλυση του προβλήματος, άρα οι απαντήσεις απέναντι στην εγκληματικότητα είναι τιμωρητικές, απευθυνόμενες στο δράστη που δεν μπορεί να ελέγξει τον εαυτό του και στον οποίο αξίζει τιμωρία. Η ιδέα περί αναμόρφωσης και επανένταξης του δράστη υποχωρεί και οι φυλακές γίνονται κυρίως χώροι ‘αποθήκευσης’ και εξουδετέρωσής του. Ταυτόχρονα, οι λύσεις εστιάζονται και σε τεχνικές ελέγχου, όπως η περιστασιακή πρόληψη, προκειμένου να μειωθούν οι περιστάσεις που μπορούν να είναι εγκληματογενείς και οι οποίες θεωρούνται πως αυξάνουν τις πιθανότητες διακινδύνευσης για τα θύματα.

Στη θέση ενός προνοιακού κράτους δημιουργείται και σταθεροποιείται ένα ‘ποινικό’ κράτος, που καλείται να καλύψει το κενό, αφ’ ενός στην κοινωνική διευθέτηση των προβλημάτων με ποινικό τρόπο, αποδίδοντας ποινικές ευθύνες σε προβλήματα που κυρίως σχετίζονται με κοινωνικές αιτίες και αφ’ ετέρου το κενό στην κοινωνική ανασφάλεια με πολιτικές ασφάλειας, που εστιάζουν σε κινδύνους που ταυτίζονται με τους εσωτερικούς εχθρούς, ενώ ουσιαστικά αφορούν τις ασταθείς συνθήκες που δημιουργεί η αυτορύθμιση των αγορών, η ανεργία κ.λ.π. Έτσι, οι παροχές του προνοιακού κράτους μετατράπηκαν από δικαίωμα του πολίτη σε στίγμα για τους αδύνατους και απρονόητους, σε ‘μισθούς αμαρτίας, τους οποίους όχι μόνο δεν αντέχει η οικονομία, αλλά δεν υπάρχει πλέον και καμία ηθική δικαιολόγηση της προσπάθειας να τους διατηρήσουμε και να τους αποδώσουμε’.⁵³² Η φυλακή αναπληρώνει πλέον τους παραπαίοντες μηχανισμούς της πρόνοιας για τους ‘εσωτερικούς δαίμονες’ ή για τον εν γένει ‘πλεονάζοντα πληθυσμό’⁵³³ Παράλληλα, δημιουργείται τελικά μία ‘υπο-

⁵³¹ Habermas, J. (2003), *Ο μεταεθνικός αστερισμός*, Πόλις, Αθήνα, σελ. 82

⁵³² Bauman, Z. (1997), *Η μετανεωτερικότητα και τα δεινά της*, Ψυχογιός, Αθήνα, σελ. 81

⁵³³ Bauman, Z. (1997), ο.π., σελ. 86-90

τάξη' (underclass) που αποτελείται από φτωχούς, φυλετικά διαφορετικούς και μετανάστες που βρίσκονται στο επίκεντρο του επίσημου και ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Στο πλαίσιο που ορίζεται από τη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, η συμβολή του ιδιωτικού τομέα αποτελεί την καλύτερη δυνατή επιλογή στη διαχείριση της σύζευξης έγκλημα-απάντηση, διότι θεωρείται οικονομικά ωφέλιμος, καθώς συμβάλλει στη μείωση των κρατικών δαπανών. Στον ιδιωτικό τομέα επιτρέπεται πλέον η επέκταση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του σε τομείς που σχετίζονται με τη δημόσια ασφάλεια, τον κοινωνικό έλεγχο και την επιτήρηση του συνολικού πληθυσμού.

Διαμορφώνεται τελικά ένα ιδιότυπο καθεστώς συνεργασίας του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, το οποίο, υπό το πρίσμα της διεθνοποίησης του εγκλήματος και της αντιμετώπισής του, δημιουργεί το 'global commercial-corrections complex'⁵³⁴ ή 'global commercial crime policy complex'.

Ωστόσο, θα ήταν ανακριβές να θεωρηθεί ότι οι προηγούμενες περιόδους, αναφορικά με την αντεγκληματική πολιτική, χαρακτηρίζονταν από συνοχή.⁵³⁵

Κλασικό παράδειγμα της συλλογιστικής αυτής είναι ότι η περίοδος της αποκατάστασης και επανένταξης του δράστη διαδέχτηκε το μοντέλο μίας άκρατης τιμωρητικότητας. Δεν θα πρέπει να ξεχνάται ότι η αποτίμηση αυτή αφορά πρώτον μία ανάλυση μακροεπίπεδου, που παραβλέπει τις ιδιάζουσες αλλά σημαντικές διαφορές στο μικροεπίπεδο και επιπλέον δεν συμπεριλαμβάνει το γεγονός ότι πολλές κοινωνίες, όπως η ελληνική, μάλλον δεν πέρασαν σχεδόν καθόλου από το στάδιο της επανένταξης, παρά μόνο στο επίπεδο των προγραμματικών δηλώσεων. Επίσης, αναλυτικές προσεγγίσεις αυτού του είδους, στηρίζονται κυρίως στην ερμηνεία των κοινωνικών προβλημάτων, όπως εμφανίζονται στα αγγλοσαξονικά κράτη και κατόπιν στα δυτικοευρωπαϊκά, και στην πολιτική που ακολούθησαν μέχρι τώρα, ως προς την αντιμετώπισής τους. Η τιμωρία, ως βασική και κεντρική έννοια, αντεγκληματικής πολιτικής, δεν απουσίασε ποτέ από την κοινωνική πρακτική, ακόμα και τότε που η

⁵³⁴ Nellis, M., (2005), 'Electronic, monitoring, stellite tracking, and the new punitiveness in England and Wales' στο Pratt, J., Brown, M., & al. (2005), *The new Punitiveness*, Willan Publishing, Devon, 173

⁵³⁵ O' Malley, P. (1999), 'Volatile and contradictory punishment', *Theoretical Criminology*, Vol. 3 (2), σελ. 175-196

αναμόρφωση και επανένταξη του δράστη θεωρήθηκε κυρίαρχη τάση της. Η αποκατάσταση και η τιμωρία αποτέλεσαν μία σύνθεση μέτρων απέναντι στο έγκλημα.⁵³⁶ Σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και σε διαφορετικές κοινωνίες όμως, η σύνθεση αυτή αναμορφώνεται ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα.

Η τάση υπερεκτίμησης πολλές φορές του παρελθόντος,⁵³⁷ δεν είναι πάντα ο καλύτερος οδηγός για την προσπάθεια κριτικής προσέγγισης των σύγχρονων οργανωτικών δομών απέναντι στο έγκλημα, επειδή αποπροσανατολίζει από τη δυνατότητα να θέτει κανείς ορθά ερωτήματα και να διατυπώνει λύσεις, ικανές να απαντήσουν στις νέες μορφές των κοινωνικών προβλημάτων, να επανεφεύρουν δηλαδή το πρόταγμα της αντιμετώπισης του εγκλήματος. Η επιλογή μίας συγκεκριμένης τάσης (π.χ. επανένταξη) ως αποκλειστικά κυρίαρχης και η ερμηνεία μίας ολόκληρης περιόδου με βάση την τάση αυτή μόνο ως επιστημονική υπερβολή μπορεί να αποτιμηθεί και εν μέρει ως υπεραπλούστευση της κοινωνικής πολυπλοκότητας, σε μία προσπάθεια ερμηνείας και εξήγησής της.

Θα πρέπει επίσης, να ληφθεί υπόψη ότι η έννοια της τιμώρησης του δράστη, η οποία φαίνεται και υποστηρίζεται ως κυρίαρχη των σύγχρονων τάσεων της αντεγκληματικής πολιτικής, συνυπάρχει με άλλες τάσεις, που δεν εντάσσονται στο τιμωρητικό πρότυπο, όπως η αποκαταστατική δικαιοσύνη, η θεραπευτική δικαιοσύνη (therapeutic justice)⁵³⁸, ‘προσεγγίσεις κινδύνου/ανάγκης’, (risk/need approaches), κ.α.⁵³⁹.

⁵³⁶ Vaughan, B. (2000), ‘Punishment and conditional citizenship’, *Punishment and Society*, Vol. 2 (1), σελ. 26-27.

⁵³⁷ Όπως για παράδειγμα καταγράφεται από τον Young, J. (1999) *The exclusive society*, Sage, London, σελ. 6-14 και με αφορμή την κριτική που του ασκείται από το Yar, M., Penna, S. (2004), ‘Between positivism and post-positivism: Critical Reflexions on Jock Young’s The Exclusive Society’, *British Journal of Criminology*, Vol. 44, σελ. 553-549

⁵³⁸ Η θεραπευτική δικαιοσύνη αντιμετωπίζει το νόμο ως θεραπευτικό παράγοντα και το δράστη ως ‘άρρωστο’ στο μυαλό ή στο χαρακτήρα και στους δράστες πρέπει να προσφερθεί θεραπεία και όχι εγκλεισμός. Τα δικαστήρια αναφέρονται ως ‘problem-solving courts’ και εμφανίζονται μέχρι τώρα στις Η.Π.Α., στον Καναδά και στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Αυστραλία και αφορούν κυρίως υποθέσεις ναρκωτικών και προσφάτως επεκτείνονται και σε υποθέσεις που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία, τις διαρρήξεις και την πορνεία. Ψυχολόγοι, ψυχοθεραπευτές και ψυχίατροι εμπλέκονται στα προγράμματα θεραπείας, επανεστιάζοντας κατά μία έννοια στην αναμόρφωση του δράστη μέσα από το ‘επιστημονικό’ και ‘ιατρικό’ μοντέλο αντιμετώπισης των παρεκκλινόντων. Hutchinson, S., (2006), ‘Countering catastrophic criminology’, *Punishment and Society*, Vol. 8 (4), σελ. 452-456

Η θεραπευτική δικαιοσύνη δεν αξιολογείται στην παρούσα αναφορά, απλώς καταγράφεται ως παράδειγμα μοντέλου που λειτουργεί παράλληλα με το τιμωρητικό, και παρ’ όλη την περιορισμένη

Επίσης, όπως και στο παρελθόν, η έννοια της αποκατάστασης και της αναμόρφωσης του δράστη δεν πρέπει να μένει χωρίς περαιτέρω κριτική ως προς τις διαστάσεις της εφαρμογής των προγραμμάτων, τα όριά τους καθώς και ως προς την οντολογική της αξία και αναγκαιότητα. Αναμφισβήτητα όμως, σε κάθε εποχή, πέρα από την κυριαρχία των επιμέρους μοντέλων, αυτό που παραμένει αδιαμφισβήτητη σταθερά, ανεξάρτητα από τους εκάστοτε εφαρμοζόμενους ή εξαγγελλόμενους σκοπούς, είναι η συνεχής εντατικοποίηση, επίταση και μετεξέλιξη του κοινωνικού ελέγχου σ' ένα διευρυμένο κύκλο ατόμων και ομάδων.

Η πτώση του σοσιαλιστικών κρατών στα τέλη της δεκαετίας του '80, συνέπεσε με την άνοδο του νεοφιλελευθερισμού και προκάλεσε μεγάλα κύματα εργατικής μετανάστευσης στη Δυτική Ευρώπη, τα οποία επέφεραν έντονες συγκρούσεις σε συλλογικό και ατομικό επίπεδο. Σε ένα γενικότερο κλίμα αποσταθεροποίησης της κοινωνικής πολιτικής και της οικονομικής ζωής με συνέπειες στην οργάνωση της επαγγελματικής και κοινωνικής ζωής των πολιτών, οι μετανάστες κατέλαβαν μία από τις βασικές θέσεις που προορίζονται για τους 'εσωτερικούς εχθρούς', καλλιεργώντας τη ξеноφοβία και τους λόγους περί αυτής.

Καθίσταται επίσης σαφές, ότι η μετανάστευση είναι μία συνθήκη σε εξέλιξη, καθώς αποδίδει την ταυτότητα του μετανάστη όχι μόνο σε όσους αλλάζουν τόπο, αλλά και στα παιδιά αυτών, τα οποία γεννιούνται και κοινωνικοποιούνται στη χώρα υποδοχής. Αυτή η απόδοση ταυτότητας, ακόμα και στη δεύτερη και τρίτη γενιά μεταναστών, πολλαπλασιάζει τον αποκλεισμό και το στιγματισμό μιας ευρύτερης τελικά πληθυσμιακής ομάδας.

Οι επιπτώσεις της συνθήκης αυτής προσφάτως έγιναν για άλλη μια φορά έκδηλες με την 'εξέγερση των υποβαθμισμένων προαστίων' του Παρισιού. Αυτό που υπήρξε για το κράτος προσβολή της δημόσιας ασφάλειας και για τους πολίτες φόβος και ανασφάλεια, δεν αποτελεί παρά αποτέλεσμα μίας σειράς πολιτικών επιλογών που ενισχύουν τον αποκλεισμό, τον κοινωνικό έλεγχο και την καταστολή.

ως τώρα επικράτηση, δεν παύει ν' αποτελεί μία ακόμη θεσμοθετημένη πρακτική αναμορφωτικού χαρακτήρα.

³³⁹ Το μοντέλο 'risk/need approach' θεωρεί ότι οι περιστάσεις, οι καθημερινές ασχολίες, οι συμπεριφορές κ.λ.π. αλλάζουν κατά τη διαδικασία του εγκλεισμού και σαν αποτέλεσμα η πληροφόρηση από το ιστορικό του κάθε δράστη κρίνεται απαραίτητη, προκειμένου να εφαρμοστούν δυναμικά και ευέλικτα πλάνα μεταχείρισής του που στοχεύουν στην αναμόρφωση και επανένταξη. Hutchinson, S., (2006) 'Countering catastrophic criminology', *Punishment and Society*, Vol. 8 (4), σελ. 456-459

Παράγοντες όπως η κρίση της οικογένειας στους συγκεκριμένους έγχρωμους πληθυσμούς, το πολεοδομικό απαρτχάιντ, η εγκατάλειψη του σχολείου, η βάνανση συμπεριφορά των αστυνομικών κατά τη διάρκεια ελέγχων ρουτίνας, οι διακρίσεις στην εργασία δημιουργούν έναν εκρηκτικό συνδυασμό κοινωνικού και πολιτικού αποκλεισμού που συμβάλει στην υιοθέτηση παραβατικών συμπεριφορών για τα «καθάρματα», σύμφωνα με την έκφραση του υπουργού εσωτερικών Sarkozy, των γαλλικών προαστίων.⁵⁴⁰ Οι μετανάστες παρέχουν στις κυβερνήσεις τον ιδανικό ‘αποκλίνοντα άλλο’, που αποπνέει ‘την ελαφριά οσμή του κάδου απορριμμάτων’, ο οποίος στοιχειώνει εκείνους που αποτελούν τις υποψήφιες απώλειες μίας αυξανόμενης τρωτότητας και ένα ευπρόσδεκτο στόχο των προεκλογικών εκστρατειών.⁵⁴¹ Η μετανάστευση ανάγεται επομένως, σε ένα ζήτημα κομβικής σημασίας σε μία κοινωνική διαδικασία απόδοσης ταυτοτήτων και άνισης κατανομής της πρόσληψης του νόμιμου και του παράνομου στο σύνολο του πληθυσμού. Επιπλέον, αποτελεί έναυσμα για αύξηση των ελέγχων, προληπτικών και κατασταλτικών, όχι μόνο σε συγκεκριμένες ομάδες, αλλά στο σύνολο του πληθυσμού.

2. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Κατά έναν πολύ γενικό εννοιολογικό προσδιορισμό, παγκοσμιοποίηση είναι η ‘αύξουσα αμοιβαία εξάρτηση των κοινωνιών του κόσμου’.⁵⁴² Συμβάλει δηλαδή σε μία συνεχώς αυξανόμενη οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική εξάρτηση, η οποία συχνά αξιολογείται και κρίνεται αναλόγως με τη κοινωνική θέση και το θεσμικό ρόλο της κάθε ομάδας απέναντι στη διαδικασία αυτή. Για κάποιους η παγκοσμιοποίηση συνιστά ευκαιρία ενίσχυσης του status και τις οικονομικής ισχύς τους και για άλλους παράγοντα αποκλεισμού από την κοινωνική διαδικασία. Κατά μία έννοια και με τη βοήθεια της τεχνολογίας, η παγκοσμιοποίηση ενισχύθηκε από και ενίσχυσε την τοπική, εθνική και παγκόσμια κατανομή των ανισοτήτων.

⁵⁴⁰ Πανταζόπουλος, Α. (2005), *Η Γαλλία φλέγεται; Η εξέγερση των προαστίων*, Πόλις, Αθήνα, σελ. 66-68

⁵⁴¹ Bauman, Z., (2005), *Σπαταλημένες ζωές: Οι απόβλητοι της νεωτερικότητας*, Κατάρτι, Αθήνα, σελ. 94

⁵⁴² Giddens, G. (2002), *Κοινωνιολογία*, Gutenberg, Αθήνα, σελ. 121

Σύμφωνα με τον Beck U., ⁵⁴³ *‘Παγκοσμιοποίηση σημαίνει τις διεργασίες εκείνες ως αποτέλεσμα των οποίων τα εθνικά κράτη και η ανεξαρτησία τους συνδέονται και αλληλοδιαχέονται μέσω των διεθνικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται, καθώς και των δυνατοτήτων για εξουσία, κατευθύνσεων, ταυτοτήτων και δικτύων επικοινωνίας που αυτές γεννούν.’*

Το International Momentary Fund⁵⁴⁴ την ορίζει ως *‘την αύξουσα αλληλεξάρτηση των χωρών σε όλο τον κόσμο μέσα από την διασυνοριακή διακίνηση των αγαθών, των υπηρεσιών, την ελεύθερη διακίνηση του κεφαλαίου και την ακόμα πιο γρήγορη και επεκτεινόμενη διάχυση της τεχνολογίας’.*

Από την άλλη μεριά, το International Forum on Globalization⁵⁴⁵ ορίζει την παγκοσμιοποίηση ως *‘τη σημερινή παγκόσμια τάση προς ένα παγκοσμιοποιημένο οικονομικό σύστημα, κυριαρχούμενο από πολυεθνικές εταιρείες και τραπεζικούς οργανισμούς, οι οποίοι δεν είναι υπόλογοι ούτε στις δημοκρατικές διαδικασίες, ούτε στις εθνικές κυβερνήσεις’.*

Ωστόσο πέρα από τις διάφορες προσπάθειες εννοιολογικού προσδιορισμού της, καθίσταται σαφές ότι ο όρος δεν είναι συνεκτικός και εμπεριέχει ένα σύνολο διαδικασιών, το οποίο άλλοτε είναι επικαλυπτόμενο και αλληλένδετο και άλλοτε αντιφατικό και αυτό γιατί χρησιμοποιείται αδιακρίτως, είτε για να εκφράσει μία πολιτική, μία στρατηγική μάρκετινγκ, είτε έναν κακό οίονό, μία ιδεολογία.⁵⁴⁶

Παράλληλα με τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης εμφανίστηκαν δυναμικές θεωρήσεις και κινήματα που θέλησαν να συγκρουστούν μαζί της και να εκφράσουν τις πιθανότητες μίας εναλλακτικής και διαφορετικής πολιτικής και τα οποία εντάχθηκαν, κυρίως από τα Μ.Μ.Ε., στην έννοια της ‘αντι-παγκοσμιοποίησης’. Δεν θα πρέπει όμως, να υποτιμηθεί το γεγονός, ότι λόγω της παγκοσμιοποίησης, είναι που μπόρεσαν τα κινήματα αυτά και πολλές μη κυβερνητικές οργανώσεις, όπως η Διεθνής Αμνηστία, το Κοινωνικό Φόρουμ, κ.λ.π., να έχουν καλύτερη ενημέρωση, επικοινωνία και διεκδικητικές δυνατότητες συσπείρωσης και δράσης.

⁵⁴³ Beck, U., (1999), *Τι είναι παγκοσμιοποίηση*, Καστανιώτη, Αθήνα, σελ. 73

⁵⁴⁴ <http://en.wikipedia.org/wiki/Globalization>

⁵⁴⁵ <http://en.wikipedia.org/wiki/Globalization>

⁵⁴⁶ Heywood, A. (2006), ο.π., σελ. 199

Σχετικά με τη μέτρηση του επιπέδου παγκοσμιοποίησης μίας χώρας (οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά), υπάρχει η Σουηδική κλίμακα ΚΟΦ⁵⁴⁷ σε ετήσια βάση και αφορά 122 χώρες. Οι πιο παγκοσμιοποιημένες χώρες του κόσμου είναι, σύμφωνα με την κατάταξη αυτή, η Η.Π.Α., ο Καναδάς, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία, ενώ οι λιγότερο παγκοσμιοποιημένες είναι το Burundi, το Belize και η Sierra Leone.

Αναρωτιέται κανείς, αν αυτή η λίστα καταδεικνύει κάτι περισσότερο από την προφανή κατάταξη των πιο πλούσιων και αναπτυγμένων κρατών. Σε άλλες ιστορικές εποχές, η παγκοσμιοποίηση θα είχε ταυτιστεί με την έννοια της προόδου, όπως γινόταν αντιληπτή κατά το 18^ο και 19^ο αι.

Η παγκοσμιοποίηση έχει προκαλέσει αντικρουόμενες αντιδράσεις ως προς τη θεωρητική της προσέγγιση, και πολύ συχνά θεωρείται ότι αποτελεί μία έννοια καινούργια, μόνο και μόνο επειδή περιγράφηκε προσφάτως.⁵⁴⁸ Από την άλλη μεριά υποτιμά το ρόλο και τη σημασία της κυκλοφορίας ιδεών, ανθρώπων και προϊόντων που έγιναν στο παρελθόν σε υπερεθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Ωστόσο, πέρα από το γεγονός ότι η ένταση και η έκταση της εξάρτησης των κοινωνιών ακολουθεί αύξουσα πορεία, αυτό που καθίσταται ουσιαστικά νέο είναι ο βαθμός της συλλογικής συνειδητοποίησης των υφιστάμενων αλληλεξαρτήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο.⁵⁴⁹

Χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης αποτελούν το μεταφορντικό μοντέλο, δηλαδή ο νέος τρόπος καπιταλιστικής παραγωγής (ευέλικτες εργασιακές σχέσεις, μόνωση μισθωτών μεταξύ τους), οι νέες τεχνολογίες (επίδρασή τους σε όλους τους τομείς, επικοινωνία, μεταφορές, κ.λ.π.), οι αλλαγές στις σχέσεις χώρου και χρόνου (εκμηδένιση του χώρου ως παράγοντα αναστολών στην επέκταση των δραστηριοτήτων και μείωση του απαιτούμενου χρόνου γι' αυτές), η τροποποίηση του παραδοσιακού ρόλου του έθνους κράτους (ρόλος των πολυεθνικών στη διαδικασία λήψης των αποφάσεών του, αμφισβήτηση του ρόλου του ως 'κοινωνικού κράτους'), η αλληλεξάρτηση των αγορών, η διάδοση της εμπορευματοποιημένης πολιτιστικής παραγωγής που υπαγορεύει στάσεις, συμπεριφορές, προτιμήσεις και τέλος η

⁵⁴⁷ <http://en.wikipedia.org/wiki/Globalization>

⁵⁴⁸ Η τάση αυτή προέρχεται κυρίως από την αριστερά, αλλά και από αναλυτές όπως ο Wallerstein και επικαλείται αναλύσεις ιδιαίτερα του Μαρξ, σύμφωνα με τις οποίες η παγκοσμιοποίηση είναι εσωτερική τάση του καπιταλισμού και ενυπάρχει σ' αυτόν από την εμφάνισή του, όπως αναφέρεται στο Κοτζιάς, Ν., (1999), 'Θεωρίες για την παγκοσμιοποίηση και οι ασυμμετρίες της πραγματικότητας', Προλεγόμενα στο Beck, U., (1999), *Τι είναι παγκοσμιοποίηση*, Καστανιώτη, Αθήνα, σελ. Α.2.3 και Giddens, A., (2001), *Οι συνέπειες της νεωτερικότητας*, Κριτική, Αθήνα, σελ 87-90

⁵⁴⁹ Beck, U. (1999), ο.π., σελ. 76

μετακίνηση του βιωματικού κόσμου του ατόμου, η οποία συνοδεύεται από την περιθωριοποίησή του ως κοινωνικού παράγοντα, ως ατόμου-πολίτη, καθώς οι αγορές κυριαρχούν επ' αυτού και τον μετεξελίσσουν σε άτομο-καταναλωτή⁵⁵⁰ και πελάτη⁵⁵¹.

Εν συντομία, η παγκοσμιοποίηση συνιστά μία ολοκλήρωση της οικονομίας, της τεχνολογίας, της διακυβέρνησης και της κουλτούρας,⁵⁵² στην βάση της κυριαρχίας του καπιταλιστικού μοντέλου των μεταβιομηχανικών κοινωνιών. Δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί δίχως τη συμβολή της νέας τεχνολογίας, όμως απαιτήσε για την πραγμάτωσή της έναν εκ βαθέων μετασχηματισμό των σχέσεων εξουσίας ανάμεσα σε κοινωνικές ομάδες, ανάμεσα στις επιχειρήσεις και το κράτος με πολιτικές επιπτώσεις που εδράζονται από τη μία μεριά στην ενίσχυση της περιθωριοποίησης κοινωνικών ομάδων και κρατών και από την άλλη στην υπερτοπικότητα των επιχειρήσεων, την αποδέσμευσή τους από την πολιτική εξουσία και την ανάδειξή τους σε ουσιαστικό κέντρο κυριαρχίας.⁵⁵³

Η παγκοσμιοποίηση υφίσταται ουσιαστικά για τα συμφέροντα της 'κορυφής'. Οι 'τοπικότητες' διασπαρμένες και κατατμημένες περιφρουρούν και αποκλείουν προς όφελος των επιταγών της παγκοσμιοποίησης. Η ρύθμιση της 'τοπικής τάξης' συνίσταται στην μετατροπή ενός περιχαρακωμένου τόπου σε 'κάστρο' και στον εκδιωγμό από αυτόν όσων έχουν απορριφθεί και αποκλειστεί. Οι δύο αυτές στρατηγικές αλληλεπιδρούν και εξασφαλίζουν ότι αυτός ο κατακερματισμός της τοπικής 'βάσης', ενισχύει και ενδυναμώνει την παγκοσμιοποίηση 'στην κορυφή'.⁵⁵⁴

Όμως, πολλά ερωτήματα προκύπτουν για την παγκοσμιοποίηση και αφορούν το νέο ρόλο του κράτους και τον προνοιακό του χαρακτήρα, την επίλυση του προβλήματος της φτώχειας σε παγκόσμιο επίπεδο και την αντιμετώπιση των συγκρούσεων όχι μόνο σε εθνικό και πολιτικό επίπεδο αλλά και σε πολιτισμικό. Η μαζική δημοκρατία του κοινωνικού κράτους, όπως θεμελιώθηκε στα κράτη της Δύσης, με τις αρχές της φιλελεύθερης δημοκρατίας, την αυτοδιακυβέρνηση, το δήμο, τη συναίνεση, την

⁵⁵⁰ Κοτζιάς, Ν. (1999), 'Θεωρίες για την παγκοσμιοποίηση και οι ασυμετρίες της πραγματικότητας', Προλεγόμενα στο Beck, U., (1999), *Τι είναι παγκοσμιοποίηση*, Καστανιώτη, Αθήνα, σελ. Β1-Β8

⁵⁵¹ Πανούσης, Γ. (2004), 'Ανασφάλεια- Το «σκιάχτρο» της παγκοσμιοποίησης', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 10, σελ. 1154

⁵⁵² Πανούσης, Γ. (2004), ο.π., σελ. 1153

⁵⁵³ Mouffe, C. (2004), *Το δημοκρατικό παράδοξο*, Πόλις, Αθήνα, σελ. 207

⁵⁵⁴ Bauman, Z. (2004), *Παγκοσμιοποίηση, οι συνέπειες για τον άνθρωπο*, Πολύτροπον, Αθήνα, σελ. 176-177

αντιπροσώπευση και τη λαϊκή κυριαρχία, γίνεται προβληματική κάτω από το μοίρασμα της εθνικής κυριαρχίας με τις διεθνείς υπηρεσίες και δρομολογεί έναν υπό εξέλιξη ‘μεταεθνικό αστερισμό’.⁵⁵⁵

Η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους παράγοντες κοινωνικής μεταβολής, που επηρεάζει κατ’ επέκταση όχι μόνο το χαρακτήρα του εγκλήματος (παγκοσμιοποίηση της δράσης του εγκλήματος) αλλά τον τρόπο και τις δυνατότητες ή τους περιορισμούς της αντιμετώπισής του.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας ενδυνάμωσε το διεθνές και το οργανωμένο έγκλημα, επέτρεψε, βάσει ελλিপών νομοθετημάτων και κενών στις διακρατικές δράσεις, την επίταση των περιβαλλοντικών καταστροφών, υποβάθμισε την ποιότητα της παραγωγής προϊόντων, που θέτουν σε κίνδυνο την υγεία των πολιτών και μέσω των νέων μέσων επικοινωνίας, όπως το Internet, δημιουργήθηκαν νέα είδη εγκλημάτων.⁵⁵⁶

Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης, όσο αφορά την αντεγκληματική πολιτική,⁵⁵⁷ είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί η κυριαρχία της αγοράς και η αποδυνάμωση του προνοιακού κράτους, έφερε στο προσκήνιο νέες μορφές αντιμετώπισης του εγκλήματος που στηρίζονται στη συνεργασία του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, με λήψη μέτρων που επικεντρώνονται κυρίως, όσο αφορά την κοινή εγκληματικότητα στην μείωση των ευκαιριών εμφάνισης παραβατικών πράξεων μέσα από την διαρρύθμιση και των έλεγχου των χώρων με βάση τις αρχές τις περιστασιακής πρόληψης. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε από τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς φορείς στην αντιμετώπιση της διεθνούς και οργανωμένης εγκληματικότητας, προκειμένου να οργανώσουν τη δράση τους και να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητά τους.

Βέβαια, η προοπτική των διεθνών μηχανισμών αντιμετώπισης του εγκλήματος, δεν αυξάνει μόνο τις (αισιόδοξες) προοπτικές μείωσης της εμφάνισής του, αλλά αυξάνει κυρίως της δυνατότητες εγκαθίδρυσης μίας κοινωνίας ελέγχου. Η διεθνοποίηση των αγορών σε όλα τα είδη των εγκληματικών δραστηριοτήτων –όπλα, ναρκωτικά, πορνεία, ανθρώπινο εμπόριο, αλκοόλ, τσιγάρα, και οι παγκόσμιες προσπάθειες

⁵⁵⁵ Habermas, J., (2003), ο.π., σελ. 94-95

⁵⁵⁶ Τσήτσουρα, Α., (2003), ‘Εγκληματικότητα και αντεγκληματική πολιτική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης’ στο Μαγγανάς, Α. (επιμ.) (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου -Έγκλημα- Αντεγκληματική Πολιτική*, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Νομική Βιβλιοθήκη- Bruylant, Αθήνα- Βρυξέλλες, σελ. 1409-1413

αντιμετώπισής τους αποτελούν απεικονίσεις της παγκοσμιοποίησης του εγκλήματος της επιτήρησης και του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.⁵⁵⁸ Ο παγκοσμιοποιημένος έλεγχος του εγκλήματος δημιουργεί τις προϋποθέσεις προβολής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της πλήρους επιτήρησης της καθημερινής ζωής των πολιτών και την αυθαιρεσία των φορέων που έχουν επιφορτιστεί με τον έλεγχο αυτό. Η μέχρι τώρα υφιστάμενη στιγματιστική διαδικασία που αφορούσε πρόσωπα και κοινωνικές ομάδες, επεκτείνεται και σε εθνικές και φυλετικές κατηγορίες, κυρίως λόγω της μετανάστευσης και των στερεοτύπων που την ακολουθούν, αλλά και απέναντι σε κράτη, διαφορετικού πολιτιστικού και θρησκευτικού χαρακτήρα, που θεωρούνται εκ προοιμίου ως φορείς εγκληματικών και παγκοσμιοποιημένων κινδύνων, όπως η τρομοκρατία.

Ωστόσο, μεγάλο ποσοστό από τα αδικήματα ιδιοκτησίας, βίας, κρατικά εγκλήματα, επιχειρησιακά, κ.λ.π., είναι ακόμα ως ένα βαθμό περιορισμένα στο γεωγραφικό χώρο των κρατών. Συνεπώς, οι ρίζες του εγκλήματος και του ελέγχου του μπορούν ν' ανεβρεθούν στη διασύνδεση τοπικών, εθνικών και παγκόσμιων δυνάμεων.⁵⁵⁹

Ο ρόλος του εθνικού κράτους, στη νέα πραγματικότητα, έχοντας απολέσει πλέον την κυριαρχία του και την ανεξαρτησία του, περιορίζεται να λειτουργεί ως τοπική δύναμη καταστολής, ως υπηρεσία security των πολυεθνικών, εξασφαλίζοντας το minimum της τάξης που απαιτείται για τη διεξαγωγή των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.⁵⁶⁰ Είναι στην πραγματικότητα ένα 'αδύναμο κράτος', το οποίο διαχειρίζεται τις υποθέσεις των μεγάλων εταιρειών, ενώ η ουσιαστική διακυβέρνηση ασκείται από αυτές.⁵⁶¹

Εξάλλου η παγκοσμιοποίηση, αποτελεί το πλαίσιο, με τα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν, μέσα στο οποίο αναφύονται νέες συνθήκες κοινωνικής συνύπαρξης. Με βάση το διεθνή καταμερισμό των ανισοτήτων, 'το παγκόσμιο χωριό', είναι τύποις ενωμένο, κατ' ουσία όμως, οι 'έχοντες' και 'μη-έχοντες' απλώς διατηρούν τη δεδομένη θέση τους, ενισχύοντας τα πλεονεκτήματα και τα

⁵⁵⁷ Τσήτσουρα, Α., (2003), ο.π., σελ. 1413-1422

⁵⁵⁸ Barak, G. (2001), 'Crime and Crime Control in an age of globalization: A theoretical Dissection', *Critical Criminology*, Vol. 10: 57-72, σελ. 70

⁵⁵⁹ Barak, G., (2001), 'Crime and Crime Control in an age of globalization: A theoretical Dissection', *Critical Criminology*, Vol. 10: 57-72

⁵⁶⁰ Bauman, Z. (2004), *Παγκοσμιοποίηση, οι συνέπειες για τον άνθρωπο*, Πολύτροπον, Αθήνα, σελ. 94-99

⁵⁶¹ το ίδιο

μειονεκτήματά της. Οι διαφορές που προκύπτουν, μαζί με όλα όσα επακολουθούν, μετανάστευση, κοινωνική ανασφάλεια, έλλειψη εμπιστοσύνης, κ.λ.π., μειώνουν την ανοχή και την αλληλεγγύη, και αναζητούν ‘τον εχθρό’ προς την πιο μειονεκτούσα και ευάλωτη προς την υπεράσπισή της, πλευρά. Ο ‘εχθρός’ είναι συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες και ολόκληρα έθνη ή κράτη, τα οποία απορρίπτονται με ταχείς διαδικασίες και οδηγούνται είτε στη ‘φύλαξη’ μεταναστών και φτωχών στις φυλακές, είτε σε πολεμικές συγκρούσεις στο όνομα της ειρήνης και της ελευθερίας.

Οπωσδήποτε, η εγκληματολογική έρευνα, όσο αφορά την επίδραση της παγκοσμιοποίησης, τόσο στο έγκλημα, όσο και στην αντιμετώπισή του, θα πρέπει να αναπτυχθεί περαιτέρω και η συγκριτική εγκληματολογία καλείται να αποτυπώσει τη διακύμανση των συνεπειών αυτών στο έγκλημα και στον έλεγχο του στα διαφορετικά κράτη.

3. ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Η διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής λαμβάνει χώρα μέσα σε νέες μορφές διακυβέρνησης, έτσι όπως αυτές διαμορφώνονται από την αλλαγή του ρόλου του σύγχρονου κράτους, τις στάσεις και τις αναπαραστάσεις απέναντι στο έγκλημα και την τιμωρία του και τα ρευστά πλέον σύνορα ανάμεσα στο δημόσιο και στο ιδιωτικό.⁵⁶²

Οι θεωρητικοί των κοινωνικών επιστημών και οι εγκληματολόγοι ξεκίνησαν λίγο μετά τα μισά του 20^{ου} αι. να αναλύουν τη λεγόμενη μετατόπιση από το ‘κυβερνάν’ στη ‘διακυβέρνηση’. Η έννοια της διακυβέρνησης (governance) είναι αρκετά πολύπλευρη, επιδεχόμενη πολλαπλές ερμηνείες και αντιστοιχεί στη ‘μετα-μοντέρνα’ μορφοποίηση των οικονομικών και πολιτικών θεσμών. Προέκυψε από την ανάγκη των οικονομικών και πολιτικών επιστημών να συμπεριληφθούν σε έναν όρο, ικανό να μεταφέρει διαφορετικά νοήματα, έννοιες που δε καλύπτονταν από την παραδοσιακή έννοια του ‘κυβερνάν’ (government).⁵⁶³

⁵⁶² Loader, I., Sparks, R. (2002), ‘Contemporary landscapes of crime, control and social order’, στο Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R., (επιμ.) (2002), *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford, New York, 3th ed., σελ. 83

Σύμφωνα με τον πολιτικό επιστήμονα Rhodes, R., η έννοια της διακυβέρνησης χρησιμοποιείται στις κοινωνικές επιστήμες, έχοντας τουλάχιστον έξι διαφορετικά νοήματα όπως, ελάχιστο κράτος (minimal state), εταιρική διακυβέρνηση (corporate governance), νέα δημόσια διαχείριση (new public management), καλή διακυβέρνηση (good governance), κοινωνικά-κυβερνητικά συστήματα (social-cybernetic systems) και αυτό-οργανωμένα δίκτυα (self-organised networks).⁵⁶⁴

Κυρίαρχη μελέτη επίσης, ήταν αυτή του Foucault για την έννοια της ‘governmentality’, η οποία επικεντρώθηκε στις πολλαπλές στρατηγικές και τεχνικές που αναπτύχθηκαν προκειμένου να κυβερνηθούν η κοινωνία και η ανθρώπινη συμπεριφορά (επιλογές, επιθυμίες, ανάγκες, κ.α.). Η έννοια αυτή έχει ως στόχο την αποκάλυψη των μηχανισμών μέσα από τους οποίους ασκείται η λειτουργία της κοινωνίας.

Χαρακτηριστικό είναι ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ήδη συμπεριλάβει στις συζητήσεις της τον όρο από τον Ιούλιο του 2001 και έχει σχεδιάσει το ‘White Paper on Governance’, που θεμελιώνει τη δική της εκδοχή για τον όρο ‘European Governance’ και αναφέρεται στους κανόνες, στις διαδικασίες και στις πρακτικές που επηρεάζουν τον τρόπο που οι εξουσίες ασκούνται μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.⁵⁶⁵

Θα πρέπει επίσης, να επισημανθεί ότι συνεχώς αυξάνεται η επιρροή της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης, όπως ασκείται μέσα από τις πολιτικές του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου.

Η έννοια αυτή κυριάρχησε και στο χώρο της Εγκληματολογίας καθώς διαπιστώθηκε μία νέα διακυβέρνηση του εγκλήματος, η οποία φαίνεται να προκύπτει από τη ένταση της θυματοποίησης των πολιτών, κυρίως στις μεγάλες πόλεις της Δύσης, τις

⁵⁶³ www.ec.europa.eu/governance/index_en.html

⁵⁶⁴ όπως αναφέρεται στο www.ec.europa.eu/governance/index_en.html

⁵⁶⁵ Το ‘White Paper on Governance’ έχει ως στόχο να υιοθετήσει νέες φόρμες διακυβέρνησης που φέρνουν την Ευρωπαϊκή Ένωση πιο κοντά στους Ευρωπαίους πολίτες, ώστε να γίνει αποτελεσματικότερη, να ενισχύσει τη δημοκρατία στην Ευρώπη και να παγιώσει την νομιμότητα των οργανισμών (αντιπροσώπευση, αναλογικότητα). Η διακυβέρνηση αυτή θα πρέπει να στηρίζεται στην εφαρμογή καλύτερων πολιτικών ανάμεσα στους οργανισμούς της κοινωνίας των πολιτών και των Ευρωπαϊκών οργανισμών. Επίσης, στοχεύει στην βελτίωση της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας καθώς και στη καλύτερη συνεισφορά της Ένωσης στη συζήτηση για τη παγκόσμια διακυβέρνηση (world

σημαντικές αλλαγές στις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές σχέσεις που χαρακτηρίζουν τη 'μετανεωτερικότητα' και την οποία επισημαίνουν συγγραφείς και επιστήμονες όπως ο Giddens, ο Bauman, ο Garland, κ.α.. Περιλαμβάνει επίσης, την αλλαγή του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και εμπορίου, του οικογενειακού θεσμού (εισαγωγή των γυναικών στην αγορά εργασίας, αύξηση των δεικτών διαζυγίου), την οικολογία των πόλεων, τον πολλαπλασιασμό των ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης, τον εκδημοκρατισμό της καθημερινής ζωής (σχέσεις αντρών/γυναικών, γονιών/παιδιών, κ.τ.λ.) και μία πτώση της προσκόλλησης προς την εξουσία ή την αρχή.⁵⁶⁶

Όλα τα παραπάνω εδραίωσαν νέες ευκαιρίες και δυνατότητες προς το έγκλημα και ενίσχυσαν τις απαιτήσεις για άμεση και δραστική απάντηση απέναντι σ' αυτό. Τέλος, οι νεοφιλελεύθερες κυβερνήσεις στη Βρετανία, τις Η.Π.Α., την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία κατά τις δεκαετίες του '80 και '90 έπληξαν τις αρχές του προνοιακού κράτους, βάθυναν τις κοινωνικές ανισότητες και μείωσαν την κοινωνική αλληλεγγύη.⁵⁶⁷ Η κοινωνική ανασφάλεια και οι φόβοι συνδέθηκαν με τα προβλήματα που σχετίζονται με την εγκληματικότητα, με αποτέλεσμα να ενδυναμωθεί η κοινωνική απαίτηση για ασφάλεια και τάξη.

Ο έλεγχος του εγκλήματος στην νέα μορφή διακυβέρνησής του, χαρακτηρίζεται από τη διάχυση των εξουσιών, την εμφάνιση νέων κοινωνικών εμπλεκόμενων αρχών, την επέκταση νέων τεχνολογιών και τη εδραίωση νέων επαγγελματιών και ειδικών στο χώρο αυτό.⁵⁶⁸ Οι επιδράσεις της διακυβέρνησης αυτής, μετά τη διαπίστωση των ορίων της αστυνομίας και της δικαιοσύνης στην αντιμετώπιση του εγκλήματος, διαπιστώνονται στην διαχειριστική λογική που διέπουν τους θεσμούς αυτούς, με πιο ρεαλιστικές προσδοκίες ως προς την έκβαση των προβλημάτων που διαχειρίζονται, τη συνεργασία ιδιωτικών και δημόσιων φορέων, την εμπλοκή των τοπικών αρχών (διεταυριότητα), την τακτική του governing at a distance, την εισαγωγή νέων τεχνολογιών (π.χ. CCTV), την εστίαση στην ατομική υπευθυνότητα και υποχρέωση,

governance) και της αναβάθμισης του ρόλου της στη λειτουργία των παγκόσμιων οργανισμών, όπως αναφέρεται στο www.europa.eu/scadplus/glossary/governance_en.html

⁵⁶⁶ Loader, I., Sparks, R., (2002), 'Contemporary landscapes of crime, control and social order', στο Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R. (2002), *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford, New York, 3th ed., σελ. 85

⁵⁶⁷ Loader, I., Sparks, R., (2002), ο.π., σελ. 86

⁵⁶⁸ Loader, I., Sparks, R., (2002), ο.π., σελ. 87

ώστε να μην τίθεται ο εαυτός σε ρίσκο και να μάθει να αυτοπροστατεύεται, την ανάπτυξη της ιδιωτικής ασφάλειας και την εμπορευματοποίησή της (ιδιωτική αστυνομία, αντικλεπτικά συστήματα, τις ‘φυλασσόμενες κοινότητες’ (gated communities), τη δημιουργία ημι-δημόσιων χώρων ,όπως τα μεγάλα εμπορικά κέντρα.⁵⁶⁹

Κύριο χαρακτηριστικό συνεπώς, της νέας διακυβέρνησης του εγκλήματος είναι ότι η συμμετοχή και η συνεργασία πολλαπλών φορέων συνεπάγεται τελικά, μέσα από την κρατική ενορχήστρωσή της, την ενίσχυση και την επέκταση της δράσης του ιδιωτικού τομέα στην αντεγκληματική πολιτική. Στο χώρο ανάμεσα στο κράτος και το δράστη, επεκτείνεται η δημιουργία ‘κυβερνώντων’ και ‘φρουρών’.⁵⁷⁰ Από την άλλη πλευρά, η κοινωνία γίνεται όλο και πιο αποκεντρωμένη (centeless society), καθώς κάποιες δεδομένες εννοιολογικές κατηγορίες της φιλελεύθερης πολιτικής σκέψης, όπως ιδιωτικό/δημόσιο, ελευθερία/περιορισμός, κράτος/κοινωνία των πολιτών, αρχίζουν να χάνουν το επεξηγηματικό τους και δεδομένο μέχρι τώρα νόημα.⁵⁷¹

Η διακυβέρνηση γενικά, καθώς προέκυψε από την οικονομική επιστήμη, επιβάλλει στους λόγους και στις πρακτικές του εγκλήματος και της αντιμετώπισής του την επιχειρηματική λογική, σύμφωνα με την οποία οι δράστες θεωρούνται ως επιχειρησιακά δρώντα υποκείμενα, υπεύθυνα ως άτομα για τις πράξεις τους στη βάση μίας ανάλυσης κόστους-οφέλους που τους οδηγεί στη διάπραξη παραβατικών πράξεων. Παράλληλα αναπτύσσονται όλες εκείνες οι ‘διακυβερνητικές τεχνολογίες’, που αποτελούν ένα σύμπλεγμα υπολογισμών, προγραμμάτων, αρχείων και διαδικασιών, μέσα από τις οποίες η κυβερνητική εξουσία αναζητά επιτυχείς προβλέψεις και κατ’ επέκταση επιτυχή αποτελέσματα.⁵⁷² Η αντιμετώπισή τους ακολουθεί την ίδια λογική μέσα από τις συνεργατικές επεμβάσεις των ιδιωτικών και δημόσιων φορέων τόσο στην κοινότητα από τους πολίτες και τη μέριμνα για την ασφάλειά τους, την πολεοδομία και τη χωροταξία, μέσω τεχνικών επιτήρησης, όσο

⁵⁶⁹Loader, I., Sparks, R., (2002), ο.π., σελ. 87-89

⁵⁷⁰Garland, D., (1997), ‘ «Governmentality» and the problem of crime’, *Theoretical Criminology*, Vol. 1(2), σελ. 188

⁵⁷¹ Loader, I. (2000), ‘Plural Policing and Democratic Governance’, *Social & Legal Studies*, Vol. 9 (3), σελ. 330

⁵⁷² Carrabine, E. (2000), ‘Discourse, governmentality and translation’, *Theoretical Criminology*, Vol. 3(4): 309-331, σελ. 315

και σε εθνικό επίπεδο με τις μορφές που προαναφέρθηκαν, όπως ‘διαχειριστική δικαιοσύνη κ.τ.λ.⁵⁷³

Η επέκταση αυτή, τα όριά της και η δικαιολόγηση της νομιμότητάς της σε σχέση με τις έννοιες της κοινωνικής ενσωμάτωσης, της κοινωνικής δικαιοσύνης συνιστούν ένα ευρύτερο ερώτημα που αφορά την κοινωνική οργάνωση, τις κατευθύνσεις και τις προοπτικές της.

4. ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗ

Η διακινδύνευση (risk) αποτελεί πλέον και στις κοινωνικές επιστήμες ένα από τα βασικά επεξηγηματικά μοντέλα και εντάσσεται μέσα στο κοινωνιολογικό ‘παράδειγμα’ της μετα-, ύστερης, δεύτερης ή αναστοχαστικής νεωτερικότητας, όπως αναφέρεται από διάφορους μελετητές. Ως έννοια συνιστά επίσης, ένα σημαντικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται πολιτικές και δράσεις για κάθε τομέα της κοινωνικής οργάνωσης και κατ’ επέκταση της αντιμετώπισης της εγκληματικότητας. Αποτελεί συνεπώς, έναν προσδιοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής.

Η διακινδύνευση, ορίζεται σύμφωνα με τον Beck U., ως ‘ο συστηματικός τρόπος ν’ αντιμετωπίζει κανείς τους κινδύνους και τις ανασφάλειες που προκαλούνται και παρουσιάζονται από την ίδια την νεωτερικότητα.’⁵⁷⁴ Ουσιαστικά, η προσέγγιση αυτή συνιστά και τη σύγχρονη εννοιολόγησή της, η οποία έχει μεγάλη αποδοχή από το σύνολο της επιστημονικής κοινότητας και έχει επηρεάσει αρκετές προσεγγίσεις της αντεγκληματικής πολιτικής καθώς και πολλές ερμηνευτικές της απόπειρες. Σύμφωνα με τον Beck, οι άνθρωποι πάντα αντιμετώπιζαν διακινδυνεύσεις, οι οποίες οφείλονταν κυρίως, όσο αφορά τις προ-προβιομηχανικές κοινωνίες, στις φυσικές καταστροφές, απέναντι στις οποίες ήταν παντελώς ανίσχυροι. Σε αντίθεση, η σύγχρονη νεωτερική κοινωνία αντιμετωπίζει διακινδυνεύσεις διαφορετικού τύπου, οι οποίες προκύπτουν ως αποτέλεσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας. Τις διακινδυνεύσεις αυτές ‘δεν τις είχε αντιμετωπίσει ποτέ ως τώρα η ανθρώπινη

⁵⁷³ Garland, D. (1997), ‘«Governmentality» and the problem of crime’, *Theoretical Criminology*, Vol. 1(2), 173-214, σελ 184-193 και Λαμπροπούλου, Ε. (2003), ‘Μη κυβερνητικοί μέτοχοι στην πρόληψη και τον έλεγχο του εγκλήματος’, *Επιστήμη και Κοινωνία*, τευχ. 10, ‘σελ. 164-171

κοινωνία.⁵⁷⁵ Η διαφορά με τις παλαιότερες διακινδυνεύσεις, είναι ότι, εκτός του ότι αποτελούν προϊόντα του ανθρώπου, μπορούν ενδεχομένως να υπολογιστούν και να περιοριστούν (ως ένα βαθμό). Επειδή λοιπόν, υπάρχει η δυνατότητα εκτίμησης του επιπέδου της διακινδύνευσης σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα και επέμβασης για τη μείωση ή εξάλειψή της, οι διακινδυνεύσεις αλλάζουν την ίδια την πορεία της νεωτερικότητας.⁵⁷⁶ Πρόκειται δηλαδή για μία κοινωνική αλλαγή. Αυτή η πορεία οδηγεί στην αναστοχαστική νεωτερικότητα, η οποία συνιστά, κάτω από την παγκοσμιοποίηση των κινδύνων, την παγκόσμια κοινωνία της διακινδύνευσης. Σήμερα, το μέλλον βιώνεται όλο και περισσότερο ως διακινδύνευση και ως στρατηγική μείωσης της πολυπλοκότητας⁵⁷⁷ αλλά οι αποφάσεις γι' αυτό θα πρέπει να ληφθούν στο παρόν.⁵⁷⁸

Οι σύγχρονες διακινδυνεύσεις, κατά την ερμηνεία του Beck, δεν αφορούν συγκεκριμένες τάξεις, αλλά όλη την ανθρωπότητα που βιώνει τις συνέπειές της.⁵⁷⁹

Η κοινωνία αυτή προσδιορίζεται από την κατανομή των 'κακών' και όχι από την κατανομή των αγαθών.⁵⁸⁰

⁵⁷⁴ Beck., U., (1992), *Risk society: Towards a New Modernity*, Sage, London, σελ. 21

⁵⁷⁵ Lash, S., Wynne, B., (1992), 'Introduction' στο Beck., U., (1992), *Risk society: Towards a New Modernity*, Sage, London, Thousand Oaks, Delhi, σελ. 2

⁵⁷⁶ Η μετάβαση από τη νεωτερικότητα στην 'μετα-νεωτερικότητα', αποτέλεσε μία διαδικασία που χαρακτήρισε τις 'μετα-βιομηχανικές κοινωνίες'. Ο όρος, κατά την εννοιολογική του προσέγγιση παρουσιάζει αρκετές διαφωνίες ανάμεσα στους μελετητές και χρησιμοποιείται σε ένα πλήθος επιστημονικών πεδίων. Ωστόσο, εάν μπορεί κανείς να ορίσει έναν κοινό τόπο προσέγγισης της έννοιας, τότε αυτός μπορούμε να πούμε ότι αποτελείται από τα εξής θέματα: 1) Το πρόταγμα της νεωτερικότητας για μια ζωή ελεύθερη από την ανάγκη που στόχευε στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων απέτυχε. 2) Η έννοια της προόδου ξεθώριασε και η αισιοδοξία για το μέλλον υποχώρησε. 3) Η επιστήμη δεν κρατά πλέον τις απαντήσεις, αντίθετα πολλές φορές δημιουργεί περισσότερα προβλήματα (π.χ. περιβαλλοντική μόλυνση) από αυτά που λύνει. 4) Οι πολιτισμικές συζητήσεις εντείνονται, καθώς οι υποσχέσεις για την καλύτερευση του ατόμου και την ανοχή απέναντι στο διαφορετικό υποχωρούν. 5) Οι κοινωνικοί θεσμοί αλλάζουν, όπως π.χ. η οικογένεια, και δημιουργούνται νέοι τρόποι επικοινωνίας ανάμεσα σε ανθρώπους και οργανωμένα κοινωνικά σύνολα, όπως αναφέρεται στο Macdonis, J., Plummer, K. (1997), *Sociology: A global introduction*, Prentice Hall, New Jersey, σελ. 683

⁵⁷⁷ Delanty, G. (2002), 'Modernity and Postmodernity II' στο Harrington, A. (edit), (2002) *Modern Social Theory*, Oxford, σελ. 285

⁵⁷⁸ Preß U.K.: "Vorsicht Sischerheit: Am Ende Staatlicher Neutralisierung», στο: Merkur 6 (1989): 478-498, όπως αναφέρεται στο Λαμπροπούλου, E. (2002) 'Κοινωνίες σε «κίνδυνο» και αίσθημα ανασφάλειας', *Ποινική Δικαιοσύνη* 5, σελ. 556

⁵⁷⁹ 'Η κινητήριος δύναμη της ταξικής κοινωνίας μπορεί να συνοψιστεί στη φράση: «Πεινάω! Η κινητήριος δύναμη της κοινωνίας της διακινδύνευσης, από την άλλη μεριά, εκφράζεται με τη δήλωση: Φοβάμαι! Η [...] ανησυχία παίρνει τη θέση της [...] ανάγκης», Beck., U. (1992), *Risk society: Towards a New Modernity*, Sage, London, Thousand Oaks, Delhi, σελ. 49

⁵⁸⁰ Πανούσης, Γ., (2003), *Η Εγκληματολογία στην εποχή της αβεβαιότητας-Χάος, Διακινδύνευση και Εγκλημα*, Εγκληματο-λογικά 25, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 57

Αναφέρεται επομένως στην παγκοσμιοποίηση του διακινδύνευσης και στη διαταξικότητά του, καθώς και στην αναγκαιότητα των παγκοσμιοποιημένων απαντήσεων και στρατηγικών απέναντι σ' αυτήν. Υπάρχουν δηλαδή 'θέσεις διακινδύνευσης', συχνά όμως αυτές ταυτίζονται με την ιεράρχηση των θέσεων ανισότητας που υπάρχουν ήδη στην κοινωνία. Τελικά όμως, οι διακινδυνεύσεις αφορούν όλους, γιατί κανείς και τίποτα δεν παραμένει ανεπηρέαστος και ασφαλής, όσο υψηλό κι αν είναι το οικονομικό ή κοινωνικό του status. Ένα παράδειγμα που αναφέρει και το οποίο στάθηκε η αφορμή για τη διατύπωση της θέσης του είναι η έκρηξη του Τσερνομπίλ. Η δύναμη αυτών των συνεπειών από την ανθρώπινη δραστηριότητα και την εξέλιξη της τεχνολογίας σηματοδοτεί το πέρασμα στην κοινωνία της υψηλής διακινδύνευσης. Η αλλαγή στη φύση της διακινδύνευσης προκαλεί δομικούς μετασχηματισμούς σε όλο το θεσμικό μηχανισμό, προκειμένου να διαχειριστεί αποδοτικά τις προβληματικές καταστάσεις. Η εξέλιξη της τεχνολογίας βοήθησε από την άλλη, στη δυνατότητα ελέγχου της διακινδύνευσης, καθώς έκανε δυνατή τη συλλογή και επεξεργασία μεγάλου όγκου δεδομένων, με αποτέλεσμα να μπορεί να μεθοδευτεί σε πραγματιστική βάση η δυνατότητα επέμβασης σε διάφορους τομείς.

Η έννοια της διακινδύνευσης είναι συνδεδεμένη με την εμπιστοσύνη και την ασφάλεια, τόσο απέναντι σε μεμονωμένα άτομα, όσο και συστήματα.⁵⁸¹ Αυτό που έχει διασαλευτεί στη νεωτερικότητα είναι η πεποίθηση ότι μπορούμε να λειτουργήσουμε σ' ένα κοινωνικό πλαίσιο εμπιστοσύνης και ασφάλειας (τεχνολογικοί, περιβαλλοντικοί και κοινωνικοί κίνδυνοι) και έτσι αποκτά ιδιαίτερη ένταση η έννοια της διακινδύνευσης, η οποία χαρακτηρίζεται κάθε φορά από ένα συγκεκριμένο αξιολογικό σύστημα ιεράρχησης των ατομικών και συλλογικών κινδύνων ('περιβάλλοντα διακινδύνευσης'). Η διακινδύνευση λειτουργεί συνεπώς στο μικρο-επίπεδο, ως ατομική διακινδύνευση και στο μακρο-επίπεδο, ως συλλογική. Υπάρχει επομένως μία θεμελιακή διάρρηξη της 'οντολογικής ασφάλειας',⁵⁸² σε πολλαπλά επίπεδα, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται συλλογικοί και ατομικοί φόβοι και άγχη που οδηγούν σε σπασμωδικές δράσεις, ως 'αντιδράσεις προσαρμογής' στις νέες απειλητικές συνθήκες.

⁵⁸¹ Giddens, A. (2001), *Οι συνέπειες της νεωτερικότητας*, Κριτική, Αθήνα, σελ. 21-25

Ο Giddens, θεωρεί ότι η νεωτερικότητα χαρακτηρίζεται από το διαχωρισμό χρόνου και χώρου, την αποσύνδεση των κοινωνικών συστημάτων και την αναστοχαστική διάταξη και αναδιάταξη των κοινωνικών σχέσεων εξαιτίας της αέναης εισροής γνώσεων που επηρεάζουν τις ενέργειες ατόμων και ομάδων.⁵⁸³ Σκιαγραφεί τη διακινδύνευση ως εξής: παγκοσμιοποίηση της διακινδύνευσης (ένταση-αφορά όλους- και έκταση-πολλά ενδεχόμενα συμβάντα), διακινδύνευση από το δομημένο περιβάλλον, ανάπτυξη πλαισίων διακινδύνευσης (π.χ. επενδυτικές αγορές), επίγνωση της διακινδύνευσης ως τέτοιας (κενά γνώσεων), διαδεδομένη επίγνωση της διακινδύνευσης στο ευρύτερο κοινό, επίγνωση των ορίων της ειδημοσύνης.⁵⁸⁴

Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι ότι όλες οι κοινωνικές δράσεις υπόκεινται σε συνεχή έλεγχο και αποτίμηση με βάση τη συνεχή εισροή γνώσεων. Υπάρχει δηλαδή μία συνεχή ενδεχομενικότητα, πάνω στην οποία ο έλεγχος, ατομικός ή συλλογικός, είναι ανύπαρκτος ή περιορισμένος.

Έντονη κριτική έχει ασκηθεί γενικότερα στην έννοια της διακινδύνευσης, καθώς από διάφορους μελετητές⁵⁸⁵ δεν θεωρείται ούτε τόσο πρόσφατη έννοια, ούτε ιδεολογικά ουδέτερη, καθώς *‘αντί να διερωτάται για το θάνατο της κοινωνικής τάξης, καλύτερα να διερωτάται για τη μέθοδο με την οποία η κοινωνική τάξη αναδιοργανώνεται ιδεολογικά και δομικά από τις διαχειριστικές πρακτικές σε υποστήριξη του καπιταλισμού’*.⁵⁸⁶ Η οικονομική σκέψη είχε επίδραση σε πολλές πλευρές της κοινωνικής ζωής και κατ’ επέκταση στην αντιμετώπιση του εγκλήματος, ήδη από το 1600 και αποτελώντας τμήμα της αστικής τάξης και της οργάνωσης του κράτους.⁵⁸⁷

Η έννοια της διακινδύνευσης είναι προσαρμόσιμη σε πολλαπλούς τομείς της κοινωνικής οργάνωσης, έτσι ώστε η επέκτασή της στους λόγους και στις πρακτικές του ελέγχου του εγκλήματος και της εγκληματολογικής θεωρίας να θεωρείται αναπόφευκτη. Χαρακτηριστικά παραδείγματα που εντάσσονται στη λογική της διακινδύνευσης είναι συλλογή στατιστικών στοιχείων και δεδομένων που υπάγονται σε εξειδικευμένες κατηγοριοποιήσεις, η ‘διαχειριστική δικαιοσύνη’ (actuarial

⁵⁸² Giddens, A. (2001), ο.π., σελ. 115-125 και 161-165

⁵⁸³ Giddens, A. (2001), ο.π., σελ. 32

⁵⁸⁴ Giddens, A. (2001), ο.π., 153-154

⁵⁸⁵ Rigakos, G., Hadden, R. (2001), ‘Crime, capitalism and the «risk society»: Towards the same olde modernity?’, *Theoretical Criminology*, Vol. 5 (1), σελ. 61-64

⁵⁸⁶ Rigakos, G., Hadden, R. (2001), ο.π., σελ. 62-63

⁵⁸⁷ Rigakos, G., Hadden, R. (2001), ο.π., σελ. 79

justice), η ‘νέα ποινολογία’ (new penology), τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης (ειδικοί ποινικοί νόμοι για ναρκωτικά, παράνομη μετανάστευση, κ.λ.π). η ‘risk-based interventions’, περιστασιακή πρόληψη’ risk victimization’, περιβαλλοντική εγκληματολογία, η πρόληψη του εγκλήματος μέσω του περιβαλλοντικού σχεδιασμού (CPTED), η επιτήρηση μέσα από τις νέες τεχνολογίες, όπως CCTV, η κατ’ οίκον ηλεκτρονική παρακολούθηση, η ιδιωτική ασφάλεια.

Οι τάσεις αυτές, αλλά και μεγάλο μέρος της συγκέντρωσης στοιχείων της ερμηνείας και της αξιολόγησής τους καθώς και του τρόπου επέμβασης τους στην πραγματικότητα, είναι σαφώς εκ των προτέρων προσδιορισμένες με βάση την έννοια της διακινδύνευσης.

Η διακινδύνευση συνδυάζεται με τη διαχείριση (management) των προβληματικών καταστάσεων, αποτελεί νομιμοποιητική βάση της εκάστοτε παρέμβασης και στηρίζεται στη τεχνολογία των μεγάλων βάσεων δεδομένων, ικανών να προσφέρουν εκτιμήσεις των καταστάσεων. Εντάσσεται στην επιχειρησιακή εργαλειακή λογική, η οποία εισάγει μία τεχνοκρατική προσέγγιση σε κοινωνικά προβλήματα, όπως η εγκληματικότητα. Το έγκλημα δεν είναι για τους τεχνικούς-managers παρά ένα ακόμα είδος διαχειρίσιμων κινδύνων ανάμεσα σε άλλους.⁵⁸⁸

Έτσι, από την επικινδυνότητα μεταβήκαμε στη διακινδύνευση, από τα άτομα σε συγκεκριμένες κατηγορίες του πληθυσμού που βρίσκονται σε κίνδυνο για τον εαυτό τους (εν δυνάμει θύματα ή άτομα με πολλαπλή θυματοποίηση) και για τους άλλους (μετανάστες, μαύροι, αποφυλακισμένοι, κ.α.). Όλα όμως αποτελούν δεδομένα μίας βάσης πάνω στην οποία χαράσσονται πολιτικές επέμβασης και διαχείρισης. Στο σημείο αυτό η διακινδύνευση μπορεί να συνδεθεί με την ‘governmentality’, σύμφωνα με την οποία η έννοια της διακινδύνευσης αποτελεί ένα τρόπο κανονικοποίησης, μέσα από τον οποίο επιτυγχάνεται ο έλεγχος του πληθυσμού.⁵⁸⁹

Η διακινδύνευση από μόνη της δεν θεωρείται μία νέα κατηγορία στη διακυβέρνηση αλλά προτάσσεται ως τέτοια στο βαθμό που επιφέρει ριζικές αλλαγές σ’ αυτήν, όπως στη μετατόπιση από τις κοινωνικές σε εξατομικευμένες μορφές αντιμετώπισης, την

⁵⁸⁸Loader, I., Sparks, R., (2002), ‘Contemporary landscapes of crime, control and social order’, στο Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R. (επιμ.) (2002) *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford, New York, 3th ed., σελ. 93

⁵⁸⁹ Mythen, G., Walklate, S. (2006), ‘Criminology and Terrorism: Which Thesis? Risk Society or Governmentality?’, *British Journal of Criminology*, Vol. 46, 379-398, σελ. 385

υποχώρηση της κοινωνικά προσανατολισμένης εγκληματολογίας σε risk-oriented rational choice models με έμφαση στη ατομική ευθύνη των δραστών, στο σύστημα της δικαιοσύνης που στηρίζεται στο ‘truth in sentencing’, την κοινοτική πρόληψη, τη λογική της απόδοσης του κόστους (cost effectiveness) και την ενδυνάμωση της ανεμπόδιστης από ‘αντικοινωνικότητες’ κατανάλωσης σε εμπορικούς χώρους.⁵⁹⁰

Μία βασική προέκταση της διακινδύνευσης, όσο αφορά την αντεγκληματική πολιτική, είναι ότι δεν αμφισβητεί το πλαίσιο μέσα από το οποίο προκύπτουν οι κίνδυνοι, αλλά απλώς επαναπροσδιορίζει, μέσα από τις εκτιμήσεις της, τον έλεγχό τους. Η κριτική της δυνατότητα περιορίζεται στη διαχειριστική απόδοσή της και αυτό συνιστά μία αποδοχή της κοινωνικής πραγματικότητας, η οποία αν και οδυνηρή και δυσβάσταχτη, λόγω των φόβων που προκαλεί, παραμένει απρόσβλητη από μία εκ βαθέων ριζοσπαστική ανάλυση και πρόταση. Με άλλα λόγια, μέσω της διακινδύνευσης, διαχειριζόμαστε το σύμπτωμα, αλλά δεν λύνουμε το πρόβλημα. Είναι επομένως, συναινετικά προσανατολισμένη απέναντι στην συγκεκριμένη κοινωνική οργάνωση. Αν και αίρει την εμπιστοσύνη στους επιστημονικούς, οικονομικούς, πολιτικούς θεσμούς καθώς και στην τεχνολογική εξέλιξη, καθώς τους θεωρεί ως παραγωγούς κινδύνων, ωστόσο εφησυχάζει προσωρινά με τις διακηρύξεις περί διαχείρισης τους, ακριβώς από τους ίδιους αυτούς θεσμούς. Η διαχείριση της διακινδύνευσης μειώνει επιφανειακά το αίσθημα της ανασφάλειας που προκαλείται από την πίστη ότι οι προσδοκίες, θεσμοθετημένες ή μη, ατομικές ή συλλογικές, δεν θα επιβεβαιωθούν, και διασφαλίζει εν μέρει πως το ‘ίδιο’ θα συνεχίσει να επαναλαμβάνεται και αύριο. Επειδή όμως, η έννοια του κινδύνου εμπεριέχει το συναίσθημα του φόβου, το οποίο στηρίζει και ανατροφοδοτεί συνεχώς, δημιουργεί τελικά έναν ατέρμονο κύκλο ανατροφοδοτούμενης ανησυχίας, που παράγει εμμονές και ακόμη μεγαλύτερη ανασφάλεια. Διαφαίνεται δηλαδή μία σύνδεση αντικειμενικών κινδύνων με υποκειμενικούς φόβους και στην προσπάθειά της η κοινωνία της διακινδύνευσης να τους ελέγξει, τελικά τους αναπαράγει.⁵⁹¹ Η κοινωνία όμως, δίχως κίνδυνο αποτελεί τελικά μία ιδεολογική κατασκευή, που ακόμα και εάν η ύπαρξή της καθίστατο δυνατή, τότε δεν θα ήταν παρά μία ολοκληρωτική και αυταρχική κοινωνία.

⁵⁹⁰ O’ Malley, P. (2001), ‘Risk, crime and prudentialism revisited’, στο Stenson, K., Sullivan, R. (επιμ.) (2001), *Crime, Risk and Justice: The politics of crime control in liberal democracies*, Willan Publishing, Devon, σελ. 89

⁵⁹¹ Λαμπροπούλου, Ε. (2002) ‘Κοινωνίες σε «κίνδυνο» και αίσθημα ανασφάλειας’, *Ποινική Δικαιοσύνη* 5, σελ. 560

Ένα βασικό ερώτημα είναι ποιος ή ποιοι είναι αυτοί οι μηχανισμοί που ορίζουν το ρίσκο και τη διακινδύνευση. Η έννοια της διακινδύνευσης αποτελεί μία κοινωνική κατασκευή που υποδηλώνει ότι το 'ρίσκο' ορίζεται από αυτούς που βρίσκονται σε θέση ισχύος και απομειώνεται επίσης από τους ίδιους. Αναρωτιέται κανείς ποιο είναι το ρίσκο των φτωχών και αποκλεισμένων κοινωνικών ομάδων, τι σημασιολογική αξία έχει γι' αυτές και ποια μέσα έχουν στη διάθεσή τους για να το διαχειριστούν. Ουσιαστικά, οι ομάδες αυτές δεν ελέγχουν το ρίσκο, απλώς το υφίστανται.⁵⁹² Και τελικά η διαχείριση του ρίσκου από τις κυρίαρχες ομάδες, μήπως επιτείνει την αύξηση του αποκλεισμού των κυριαρχούμενων και τον περαιτέρω στιγματισμό τους; Ο έλεγχος της διαχείρισης του ρίσκου επίσης, χαρακτηρίζει και στιγματίζει τόπους, οι οποίοι επιλέγονται ως επικίνδυνοι, όπου και οργανώνεται η εκτεταμένη επιτήρησή τους.

Ενάντια στην προσπάθεια της τεχνοκρατικής ιδεολογίας για αποφόρτιση των κοινωνικών συγκρούσεων θα πρέπει ν' αναδιατυπωθούν τα ερωτήματα περί διακινδύνευσης. *‘Διακινδύνευση για ποιον; Ποιες ηγεμονικές πρακτικές ορθολογικοποιούνται, νομιμοποιούνται, ποιοι είναι οι πληθυσμοί ‘σε κίνδυνο’ και γιατί’.*⁵⁹³ Δεχόμενοι ότι *‘η διακινδύνευση, δεν μειώνεται, απλώς μεταφέρεται,’*⁵⁹⁴ μπορούμε να επεκτείνουμε τα προηγούμενα ερωτήματα και ν' αναλογιστούμε που ακριβώς πηγαίνει. Μέσα από πιο άνισο και άδικο ταξίδι για κάποιους πληθυσμούς και τόπους μεταφέρονται οι ανισότητες και ο αποκλεισμός; Μήπως η διακινδύνευση ως έννοια αντικατέστησε αυτή της κοινωνικής αδικίας;

Από την άλλη μεριά όμως, το έγκλημα είναι μία μορφή διακινδύνευσης και το ίδιο ισχύει και για την αντιμετώπισή του και τις συνέπειές του. Κάθε δράση αντιμετώπισης του εγκλήματος εμπεριέχει επιπρόσθετες διακινδυνεύσεις σχετικά με τις αλυσιδωτές επιπτώσεις που μπορεί να έχει στην κοινωνία. Υφιστάμεθα λοιπόν τον κίνδυνο και αναλαμβάνουμε το ρίσκο της αντιμετώπισής του.⁵⁹⁵

⁵⁹² Πανούσης, Γ. (2002), *Το έγκλημα του φτωχού και η φτώχεια ως «έγκλημα» (σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης)*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Εγκληματο-λογικά 21, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 19

⁵⁹³ Rigakos, G., Hadden, R. (2001), ο.π., σελ. 80

⁵⁹⁴ Luhmann, N., (1993) *Risk: A sociological Theory*, Berlin: Walter de Gruyter, σελ. 165, όπως αναφέρεται στο Crawford, A. (ed), (2002), *Crime and Insecurity: The Governance of Safety in Europe*, Willan Publishing, Devon, σελ. 245

⁵⁹⁵ Πανούσης, Γ. (2003), *Η εγκληματολογία στην εποχή της αβεβαιότητας –Χάος, Διακινδύνευση & Έγκλημα-*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Εγκληματο-λογικά 25, σελ. 61

5. ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Η ασφάλεια έχει διπλή σημασία καθώς αναφέρεται στο συλλογικό (εθνική, δημόσια, διεθνή ασφάλεια) και στο ατομικό (αδιευκρίνιστοι προσωπικοί φόβοι του ατόμου) επίπεδο.⁵⁹⁶ Η έννοια εμπεριέχει μία διπλή διάσταση: κυριαρχική και εγγυητική. Η πρώτη αναφέρεται στη δημόσια ασφάλεια που λειτουργεί υπέρ του κράτους, σε πλαίσιο κυριαρχίας και υποταγής και η δεύτερη αναφέρεται στην ατομική ασφάλεια που λειτουργεί υπέρ του πολίτη, στο πλαίσιο των υποχρεώσεων του κράτους.⁵⁹⁷ Το αίτημα για ασφάλεια απλώνεται επομένως σε όλα τα επίπεδα ατομικά, τοπικά, εθνικά, και διεθνή.

Γενικότερα, η έννοια παρουσιάζει μία πολυσημία καθώς μπορεί να αφορά ταυτόχρονα πολλά και διαφορετικής έντασης συμβάντα, από το οργανωμένο έγκλημα έως την αντικοινωνικότητα και την αταξία, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους μέσα από το χάσμα που δημιουργείται ανάμεσα σε αντικειμενικούς κινδύνους και υποκειμενικές αναπαραστάσεις περί κινδύνου. Εμπεριέχει επίσης, μία ουτοπία, αυτή της απόλυτης ασφάλειας ή του απόλυτου ελέγχου των κινδύνων.

Αυτό που καθίσταται πλέον έκδηλο είναι η έμφαση που αποδίδεται από τα σύγχρονα κράτη στην ασφάλεια και στις πολιτικές που την υπηρετούν. Η υποχώρηση του προνοιακού κράτους έδωσε τη θέση στο κράτος ασφάλειας, όπου η δημόσια πολιτική δεν στηρίζεται σε ένα κοινωνικό μοντέλο στήριξης και ανακατανομής του πλούτου, προς όφελος των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, αλλά σ' ένα μοντέλο ελέγχου και επιτήρησης με στόχο τη μείωση των πιθανών κινδύνων που προκαλούνται, είτε από συγκεκριμένες πληθυσμιακές κατηγορίες, είτε κάτω από συγκεκριμένες περιστάσεις. Το αίτημα για ασφάλεια προβάλλει ως 'διαταξικό' και συσχετίζεται με την πρόληψη και την αντιμετώπιση του εγκλήματος εν γένει.

Οι πολιτικές ασφάλειας που κυρίως ακολουθούνται αφορούν κυρίως την:

-αύξηση των ελέγχων

⁵⁹⁶Crawford, A. (2002), 'Introduction: governance and security' στο Crawford, A. (επιμ.), (2002), *Crime and Insecurity: The Governance of safety in Europe*, Willan Publishing, Devon, σελ. 3

-αύξηση της επιτήρησης

-αύξηση της καταστολής και της περαιτέρω ενδυνάμωσής τους μέσω των νέων τεχνολογιών

Με την υπερβολή που εμπεριέχουν τα παραπάνω μέτρα ουσιαστικά διαχειρίζονται τα κοινωνικά προβλήματα κάτω από τη δικαιολογητική βάση της αύξησης της ανασφάλειας, ως υποκειμενική και ως αντικειμενική υπόθεση.

Αποτέλεσμα είναι η συρρίκνωση του κράτους δικαίου και η σταδιακή μετατροπή του σε κατασταλτικό κράτος που συντελεί στη δομική προσβολή των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ουσιαστικά η ασφάλεια αποκτά τα χαρακτηριστικά υπερδικαιώματος και παραγκωνίζει όλα τα υπόλοιπα.

Όμως, οι πολιτικές ασφάλειας θα πρέπει ν' αποτιμώνται με βάση την αναλογικότητα και την αναγκαιότητά τους. Από την αποτίμηση αυτή προκύπτει ότι εμπεριέχουν υπερβολή, δεν μειώνουν τους κινδύνους και είναι σε πολλές περιπτώσεις ιδιαιτέρως αυστηρές και κατασταλτικές, ενώ δεν χρειάζεται. Επίσης, η ασφάλεια στηρίζεται σε ιδεολογήματα, όπως η τρομοκρατία, οι απειλή των μεταναστών, η αύξηση της εγκληματικότητας. Εξάλλου, στην ασφάλεια ποιων αναφερόμαστε; Όλων ή μερικών; Είναι η ασφάλεια μία έννοια ανοιχτή, στην οποία περιλαμβάνονται όλες οι πληθυσμιακές κατηγορίες ή προϋποθέτει τον αποκλεισμό κάποιων, προς όφελος της ενδυνάμωσης του αισθήματος ασφάλειας των υπολοίπων. Είναι η έννοια που σήμερα μπορεί να ξορκίσει τις φοβίες κοινωνικού χαρακτήρα και ν' αποτελεί ρυθμιστικό παράγοντα των κοινωνικών ανισοτήτων;

Παρόλα αυτά όμως, ακόμα και αν δεχτούμε ότι το αίτημα για ασφάλεια αποτελεί μία κατασκευή που συμβάλει στη λειτουργία της διατήρησης και της δικαιολόγησης των μηχανισμών ελέγχου, επιτήρησης και συγκάλυψης των κοινωνικών προβλημάτων, οι πολίτες συνεχίζουν να βιώνουν αισθήματα ανασφάλειας σε υψηλή ένταση, τα οποία αποτελούν τελικά ανατροφοδότες της φαυλότητας μιας συνεχούς απαίτησης για ακόμα περισσότερη ασφάλεια. Το ερώτημα που προκύπτει είναι: *“πόση ανασφάλεια και αβεβαιότητα μπορεί τελικά να υποφέρει ένας άνθρωπος, ώστε να μη διαρραγεί ουσιαστικά η σχέση του με τους άλλους;”*⁵⁹⁸

⁵⁹⁷ Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 55

⁵⁹⁸ Πανούσης, Γ. (2002), ο.π., σελ. 50

Το αίσθημα της ασφάλειας σημειώνει ο Crawford είναι ακόρεστο⁵⁹⁹ και ανταγωνιστικό της κοινωνικότητας. Το 'να αισθάνεσαι ασφαλείς και να είσαι κοινωνικός'⁶⁰⁰ συνιστά πλέον ένα διακύβευμα των σύγχρονων κοινωνιών και μία βεβαίως ατομική πρόκληση. Ωστόσο, το κυρίαρχο χαρακτηριστικό των μεγάλων πόλεων είναι μάλλον μία συνεχώς διογκούμενη πτώση στην ποιότητα ζωής και μία αυτοπεριοριστικού χαρακτήρα διαβίωση.

Η ασφάλεια, από κοινό αγαθό, μετατρέπεται σε ένα αγαθό για τους έχοντες πλούτο, εξουσία, status και πρόσβαση σε χώρους που μπορούν να ελέγξουν και να υπερασπιστούν. Έχουμε συνεπώς να αναμετρηθούμε με ένα 'διαφορικό σύστημα κατανομής ασφάλειας' (security differentials).⁶⁰¹

Στις σύγχρονες κοινωνίες ασφάλεια και εμπιστοσύνη καθίστανται τελικά, ανταγωνιστικές. Κάθε μέτρο του κοινωνικού ελέγχου τρέφει αλλά δεν 'χορταίνει' την ακόρεστη όρεξη για ασφάλεια και διασαλεύει την εμπιστοσύνη ανάμεσα στους πολίτες και απέναντι στους θεσμούς. Μία κοινωνία με κύριο αίτημα την υψηλή ασφάλεια, είναι εκ προοιμίου μία κοινωνία ελέγχου, που προϋποθέτει ότι η εμπιστοσύνη, ως συνεκτικός κρίκος κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης, έχει ανεπιστρεπτί κοπεί. Άρα είναι μία κοινωνία με παθολογικά στοιχεία.

6. ΦΟΒΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Ο φόβος του εγκλήματος ως έννοια προέρχεται από την βορειοαμερικανική κοινωνία της δεκαετίας του '60, όπου οι δείκτες της εγκληματικότητας, ειδικά στις μεγάλες πόλεις, και οι φυλετικές εξεγέρσεις, άρχισαν να σημειώνουν ιδιαίτερη αύξηση.⁶⁰²

Ως φόβος του εγκλήματος ορίζεται 'το συλλογικό άγχος των κατοίκων μιας περιοχής, μιας πόλης ή χώρας, το οποίο προέρχεται από το φόβο πιθανής θυματοποίησης των ίδιων ή κοντινών τους προσώπων από βίαιες εγκληματικές επιθέσεις'.⁶⁰³

⁵⁹⁹ Crawford, A. (2000), 'Situational Crime Prevention, Urban Governance and Trust Relations' στο Von Hirsh, A., Garland, D., Wakefield, A. (επιμ.) (2000), *Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention*, Hart Publishing, Oregon, σελ. 194 και 200

⁶⁰⁰ Crawford, A. (2000), ο.π., σελ. 200

⁶⁰¹ 'security differentials' στο Crawford, A. (1998), *Crime Prevention and Community Safety*, Longman, London, σελ. 101

⁶⁰² Zedner, L. (2002), 'Victims' στο Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R. (επιμ.) (2002), *Oxford Handbook of Criminology*, Oxford, New York, σελ. 425

Συνιστά πλέον κοινωνικό πρόβλημα με ιδιαίτερη πολυπλοκότητα, το οποίο υπερβαίνει το έγκλημα και τις συνέπειες του ως γενεσιουργές αιτίες του και συνδέεται με μεγάλη ποικιλία μεταβλητών, που καταδεικνύουν τη σύνδεσή του με την οργάνωση και τη λειτουργία της ευρύτερης κοινωνίας. Δεν αποτελεί δηλαδή έννοια, που προέκυψε απλώς από την εγκληματικότητα, αλλά ένα ‘κοινωνικό γεγονός’⁶⁰⁴ με πολυποίκιλες προεκτάσεις και συνέπειες σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Παρουσιάζει, ως αποτέλεσμα των παραπάνω, ιδιαίτερες δυσκολίες στον προσδιορισμό και την μέτρησή του.

Με βάση τα ερευνητικά πορίσματα αυτό που προκύπτει είναι ότι ο φόβος του εγκλήματος εντάσσεται μέσα στο πλαίσιο των εννοιών ανασφάλειας και ανησυχίας και ‘δεν απορρέει αποκλειστικά από την εγκληματικότητα, αν και στην πράξη παρατηρείται μία λογικά ανακόλουθη ταύτιση με αυτή’⁶⁰⁵. Μέσα σ’ αυτή τη συλλογιστική ο φόβος του εγκλήματος προσδιορίζεται ως συνέπεια ‘άλλοτε άμεσων ατομικών βιωμάτων και άλλοτε πρόσληψης της εμπειρίας άλλων ατόμων, διαμορφωμένης συχνά μέσω διαφόρων καναλιών πληροφόρησης και μάλιστα πλαισιωμένης από ευρύτερες ανησυχίες σχετικά με τον «σύγχρονο τρόπο ζωής»’.⁶⁰⁶

Στα πρόσφατα αποτελέσματα του Ευρωβαρομέτρου⁶⁰⁷ (Άνοιξη 2006) το έγκλημα κατέχει τη δεύτερη θέση (το πρώτο είναι η ανεργία και το τρίτο η οικονομική κατάσταση), στις απαντήσεις που αφορούν την ερώτηση που αφορά ‘τα δύο πιο σημαντικά θέματα που αντιμετωπίσει η χώρα σας αυτή τη στιγμή’. Η θέση αυτή παραμένει σταθερή με μικρή σχετικά αύξηση (1%) σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Διαπιστώνοντας λοιπόν, ότι το έγκλημα κατατάσσεται στις πρώτες θέσεις, ως ένα από τα σοβαρότερα και σημαντικότερα προβλήματα των σύγχρονων κοινωνιών, προκύπτει πως η μελέτη του φόβου από το έγκλημα είναι ιδιαιτέρως

⁶⁰³ Leaute, χ.η., ‘Criminologie et penologie’, Les cours de droit, Paris, Cusas, σελ. 16, όπως αναφέρεται στο Ζαραφωνίτου, Χ. (2000), ‘Ο φόβος του εγκλήματος: Ερευνητικά πορίσματα και σύγχρονοι προβληματισμοί’ στο Δασκαλάκη, Η., Παπαδοπούλου, Π., Τσαμπάρλη, Δ., κ.α. (επιμ.), (2000), *Εγκληματίες και Θύματα στο Κατώφλι του 21^{ου} αι.*, Αφιέρωμα στη μνήμη του Ηλία Δασκαλάκη, ΕΚΚΕ, Αθήνα, σελ. 493

⁶⁰⁴ Durkheim, E. (2000), *Οι κανόνες της κοινωνιολογικής μεθόδου*, Gutenberg, Αθήνα, σελ. 77

⁶⁰⁵ Ζαραφωνίτου, Χ. (2002), *Ο φόβος του εγκλήματος: Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 15

⁶⁰⁶ Robert, Ph., (1999) ‘Le citoyen, le crime et l’ Etat, DROZ, Geneve, Paris, σελ. 78, όπως αναφέρεται στο Ζαραφωνίτου, Χ. (2002), ο.π., σελ. 15-16

⁶⁰⁷ Euro barometer. 65, first results, July 2006, www.ec.europa.eu/public.opinion

σημαντική για τις στάσεις που διαμορφώνονται απέναντι στην αντεγκληματική πολιτική αλλά και για τη χάραξή της.

Σύμφωνα επίσης, με την έρευνα θυματοποίησης ICVS 2000,⁶⁰⁸ το 51% της Κεντροανατολικής Ευρώπης αισθάνεται ανασφαλής να περπατήσει μόνο του στην περιοχή του το βράδυ, έναντι του 24% της Δυτικής Ευρώπης.

Ο φόβος του εγκλήματος, ως άτυπη κοινωνική αντίδραση απέναντι στο έγκλημα συνδέθηκε άμεσα με τους δείκτες εγκληματικότητας. Όμως, η σύνδεση αυτή δεν είναι μονοδιάστατη και πολύ περισσότερο μονοσήμαντη. Σημασία πάντα να λαμβάνεται υπόψη το πλαίσιο μέσα στο οποίο εμφανίζονται σύνθετα κοινωνικο-ψυχολογικά φαινόμενα, ειδικότερα μέσα στις μεγάλες πόλεις των σύγχρονων κοινωνιών. Τόσο το έγκλημα, όσο και ο φόβος γι' αυτό, συνιστούν αστεακά φαινόμενα, τα οποία αναπτύσσονται στο πλαίσιο των μεγάλων αστικών κέντρων.⁶⁰⁹ Κοινό τους συνεπώς σημείο είναι η πόλη, ειδικά η σύγχρονη μεγάλη πόλη και τα προβλήματά της, όπως η ανεργία, ο αποκλεισμός συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, η πληθυσμιακή πυκνότητα και ετερογένεια, η εξασθένηση των κοινωνικών δεσμών και η αποπροσωποποίηση των κοινωνικών σχέσεων, η δημογραφική ετερογένεια, τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Όλα αυτά συνιστούν ένα πλέγμα που περιβάλλει το κάθε άτομο μεμονωμένα και δημιουργεί ανασφάλειες και ανησυχίες σε προσωπικό επίπεδο με αντικειμενικές όμως συνέπειες στο κοινωνικό επίπεδο και την αντεγκληματική πολιτική.

Στη προσπάθεια προσέγγισης του φαινομένου αυτού ελέγχεται η σχέση του με πολλές άλλες μεταβλητές που αφορούν ατομικές και κοινωνικές παραμέτρους, όπως το φύλο, η ηλικία, η κοινωνικο-οικονομική θέση, μόρφωση, επάγγελμα, η φυλή, η οικογενειακή κατάσταση, ο τόπος κατοικίας, η διαμονή με ή χωρίς άλλους, η πυκνότητα του πληθυσμού, η δημογραφική ετερογένεια, η γενικότερη ιδεολογική και πολιτική στάση του ατόμου, η χωροταξία και η αρχιτεκτονική της περιοχής, η αντίληψη του κατοίκου για την κοινότητα που μένει, η άμεση ή έμμεση

⁶⁰⁸ Alvazzi del Frate, Anna Van Kesteren, J.N. (2004), Criminal Victimization in Urban Europe. Key Findings of the 2000 ICVS' Turin, Unicri, www.unicri.it/www/analysis/icvs/pdf_files/CriminalVictimisationUrbanEurope.pdf, σελ. 19

⁶⁰⁹ Μία από τις πρώτες και πιο σημαντικές έρευνες που αποπειράονται να προσεγγίσουν και να ερμηνεύσουν την εγκληματικότητα, μέσα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πόλης, είναι αυτή των Shaw & McKay, της Σχολής του Σικάγο

θυματοποίηση, η έννοια του 'ευάλωτου', οι δείκτες εγκληματικότητας μιας περιοχής, η χρήση Μ.Μ.Ε, κ.α.

Ωστόσο, συγκρίνοντας τα αποτελέσματα διαφορετικών ερευνών, προκύπτει μία ποικιλία σε σχέση με την επίδραση των παραπάνω μεταβλητών, γεγονός που πολλές φορές, πέρα από οποιαδήποτε μεθοδολογικά σφάλματα, υποδηλώνει την πολυπλοκότητα του φαινομένου και την ιδιαίτερη πολιτισμική και κοινωνικο-ψυχολογική συνθετότητά του. Ο φόβος του εγκλήματος αποτελεί ένα κατ' εξοχήν αστεακό φαινόμενο⁶¹⁰, το οποίο συνδέεται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αστικοποίησης και των συνεπειών που απορρέουν από αυτήν, όσο αφορά την ποιότητα ζωής των κατοίκων, την πληθυσμιακή πυκνότητα, την αποδιοργάνωση των κοινωνικών και διαπροσωπικών σχέσεων, τη απουσία του άτυπου κοινωνικού ελέγχου. Αποτελεί επίσης, παράμετρο ενός 'δομικού φόβου, ο οποίος προϋποθέτει την αναγνώριση της δομικής θυματοποίησης,⁶¹¹ ως απόρροια των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών δομών που συμβάλλουν στη δημιουργία παραβατών, θυμάτων και φόβου του εγκλήματος.

Οι συνέπειες του φόβου,⁶¹² γενικότερα και με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία, αφορούν πολλαπλά επίπεδα της ατομικής και κοινωνικής οργάνωσης.

Σε προσωπικό επίπεδο τα άτομα οδηγούνται σε αυτοπεριορισμούς και ατομικές πρωτοβουλίες αυτοπροστασίας, μέσω της ιδιωτικής ασφάλειας και της περιστασιακής πρόληψης, που έχουν ως αποτέλεσμα την πτώση στην ποιότητα ζωής, την εμφάνιση ρατσιστικών και ξενοφοβικών στάσεων, την ισχυροποίηση, ως ένα βαθμό, των τιμωρητικών αντιδράσεων απέναντι στο έγκλημα.

Ως κοινωνικό φαινόμενο, ο φόβος του εγκλήματος και η έντασή του σε κάθε κοινωνία συνιστά ένα από τους σημαντικούς παράγοντες διαμόρφωσης της αντεγκληματικής πολιτικής. Κατ' αρχάς κλονίζεται η εμπιστοσύνη προς τους θεσμούς και τη λειτουργία τους, όπως η αστυνομία και τα δικαστήρια, οι οποίοι θεωρούνται, είτε ανεπαρκείς προς το ρόλο τους, είτε αρκετά επιεικείς.⁶¹³ Εντείνονται

⁶¹⁰ Ζαραφονίτου Χ., (2002), ο.π., σελ 41

⁶¹¹ Αρτινοπούλου, Β. (2000), 'Νέες μορφές θυματοποίησης στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα' στο Δασκαλάκη, Η., Παπαδοπούλου, Π., κ.α., (επιμ.), (2000), *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα*, Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, σελ. 105

⁶¹² Ζαραφονίτου, Χ. (2002, ο.π., σελ. 63-83

⁶¹³ Ζαραφονίτου, Χ. (2004), Ανεπάρκεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας», *Ποινολόγος*, τευχ. 4, σελ. 2050-2051

επομένως, αιτήματα για άμεση λήψη μέτρων απέναντι στο έγκλημα, κυρίως όσων σχετίζονται με την αυστηροποίηση του κοινωνικού ελέγχου και την επίτευξη της δημόσιας ασφάλειας, τα οποία χαράσσουν μία ανορθολογική τελικά αντεγκληματική πολιτική. Στόχος δεν είναι η πραγματική επίλυση του προβλήματος, όσο η φαινομενική ικανοποίηση των αιτημάτων των ομάδων πίεσης και η απόσπαση κοινωνικής συναίνεσης, προκειμένου να γίνει αποδεκτός ο έλεγχος τελικά όλων των πολιτών, καθώς και η αποκομιδή των ψήφων τους.

Ο φόβος του εγκλήματος ως απόρροια της αντίδρασης απέναντι στο έγκλημα, είναι ένα θέμα που αφορά όλες τις τάξεις και εύκολα μπορεί ο λαϊκισμός να εισχωρήσει στους λόγους και στις πρακτικές της αντιμετώπισής του. Ο πολιτικός λαϊκισμός, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο βρίσκει πρόσφορο έδαφος ν' αναπτυχθεί απέναντι σε τέτοιου είδους ζητήματα, που θεωρούνται 'διαταξικά', ειδικά αυτά που εμπίπτουν στην λεγόμενη 'κοινή' εγκληματικότητα, και αναζητούν τον εσωτερικό εχθρό και το 'κυνήγι' του, κυρίως σε περιόδους οικονομικών κρίσεων.⁶¹⁴ Ο λαϊκισμός, δημιουργεί ένα 'αντι-σύστημα' σε σύγκρουση με τους πολιτικούς που κατέχουν την εξουσία, το οποίο μάχεται τους αστυνομικούς, τους δικαστές, τις αποφάσεις τους ως πολύ επιεικείς απέναντι στην αντιμετώπιση του εγκλήματος.⁶¹⁵ Ο λαϊκισμός, κατευθύνει προς τη 'δαιμονοποίηση' συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, μειώνοντας την κοινωνική ανοχή και αυξάνοντας τον κοινωνικό αποκλεισμό, ενώ ταυτόχρονα επιτηρεί τους υπόλοιπους 'φοβισμένους'. Με τον κλονισμό του κράτους πρόνοιας και κατ' επέκταση την υποχώρησης του ερμηνευτικού μοντέλου του κοινωνικά μειονεκτούντος παραβάτη, ισχυροποιήθηκε *'η εικόνα του ανυπότακτου νέου, του επικίνδυνου αρπακτικού και των αδιόρθωτων εγκληματιών καριέρας'*.⁶¹⁶

Τελικά, ο στόχος των πολιτικών δράσεων δεν είναι η μείωση της εγκληματικότητας, αλλά η μείωση του κοινωνικού φαινομένου του φόβου του εγκλήματος.⁶¹⁷ Αυτά όμως, είναι δύο διαφορετικά πράγματα, εάν ειπωθούν σε βάθος, γιατί ο φόβος του εγκλήματος εδράζεται σε ένα σύνθετο κοινωνικο-ψυχολογικό υπόβαθρο, το οποίο μπορεί να χειραγωγηθεί με λαϊκιστικά μέσα που, ενώ φαινομενικά στοχεύουν στην μείωση του εγκλήματος, τελικά αναπαράγουν το έγκλημα. Απορρίπτοντας τις κοινωνικές καταβολές στην εμφάνιση και την αντιμετώπισή του εγκλήματος, το

⁶¹⁴ Chevigny, P. (2003), 'The populism of fear', *Punishment and Society*, Vol. 5(1): 77-96, σελ. 77-78

⁶¹⁵ Chevigny, P. (2003), ο.π., σελ. 77-78

⁶¹⁶ Garland, D. (2001), *The culture of Control*, Oxford, Chicago, σελ. 10

έγκλημα υποβιβάζεται τελικά σ' ένα πρόβλημα ατομικής, φυλετικής, εθνικής ή περιθωριακής (underclass) παθογένειας και ευθύνης, αντιμετώπισιμο μόνο τεχνικά και κατασταλτικά.

Ειδικότερα, όσο αφορά τον ελληνικό χώρο, το 1998 πραγματοποιήθηκε έρευνα σε πέντε αθηναϊκές περιοχές, με επιστημονική υπεύθυνη την κα Ζαραφωνίτου Χριστίνα. Κεντρικό ερώτημα ήταν ο ρόλος του φόβου του εγκλήματος, *‘πως επηρεάζεται από τη δράση ορισμένων παραγόντων και πως με τη σειρά του επιδρά στη διαμόρφωση των στάσεων του κοινού απέναντι στις διαφορετικές όψεις του συνολικού εγκληματικού φαινομένου’*.⁶¹⁸ Τα υψηλότερα ποσοστά φόβου καταγράφονται στην περιοχή που αφορά το κέντρο της πρωτεύουσας, αλλά συνολικά οι καταφατικές απαντήσεις αντιπροσωπεύουν το 58,7%. Φανερώνεται επίσης, σύνδεση του φόβου του εγκλήματος με τις αντίστοιχες κοινωνικοοικονομικές και περιβαλλοντικές συνιστώσες που καθορίζουν τις συνθήκες ζωής και τη σύνθεση του πληθυσμού που κατοικεί στις περιοχές αυτές.

Σχετικά με την επίδραση των ατομικών χαρακτηριστικών, το φύλο αποτελεί καθοριστικό παράγοντα, καθώς η μεγάλη πλειοψηφία των γυναικών (71,9%) απάντησε καταφατικά, έναντι των ανδρών (28,1%), ενώ η ηλικία, παρουσιάζει ανομοιογένεια, αν και αρχικά επιβεβαιώνεται γενικά η αρνητική σχέση μεταξύ των δύο παραμέτρων. Η ερμηνεία του παράδοξου των δύο αυτών παραγόντων ,φύλο και ηλικία, εντάσσεται μέσα στην έννοια του ‘ευάλωτου’, και δικαιολογεί τα υψηλά ποσοστά φόβου που βιώνουν οι γυναίκες και οι ηλικιωμένοι, σε σχέση με την χαμηλότερα ποσοστά της αναφερόμενης και καταγεγραμμένης θυματοποίησής τους. Σε σχέση με τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά, φοβούνται περισσότεροι οι παντρεμένοι, οι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής με μέση εκπαίδευση, και υπάλληλοι του ιδιωτικού ή του δημόσιου τομέα. Οι δείκτες εγκληματικότητας, με εξαίρεση τις κλοπές, δεν φαίνεται να συμπίπτουν με τα ποσοστά του φόβου. Ενώ, όσο αφορά τα Μ.Μ.Ε, αποτελούν την κυρίαρχη πηγή πληροφόρησης των πολιτών για το έγκλημα.

⁶¹⁷ Garland, D. (2001), ο.π., σελ. 10

⁶¹⁸ Ζαραφωνίτου, Χ. (2001), ‘Ο φόβος του εγκλήματος: Ενδοαστική κατανομή της εγκληματικότητας και κοινωνικές αναπαραστάσεις του φαινομένου στο εσωτερικό της ελληνικής πρωτεύουσας’, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 2, σελ. 187

Αναφορικά με τις συνέπειες του φόβου, διαφαίνονται και επιβεβαιώνονται τελικά, όσα προαναφέρθηκαν ως συμπεράσματα τις διεθνούς βιβλιογραφίας. Όσοι επίσης, φοβούνται περισσότερο προβάλλουν ως πρώτη λύση τη λήψη κατασταλτικών μέτρων (62,1%) και μέτρων περιστασιακής πρόληψης (7,1%), ενώ η κατηγορία που αφορά τη ‘γενική πρόληψη κοινωνικού χαρακτήρα’, βρίσκεται στη δεύτερη θέση, ωστόσο παρουσιάζει μεγάλη διαφορά (20,8%) από την πρώτη.⁶¹⁹

Το Ευρωβαρόμετρο,⁶²⁰ επίσης, καταγράφει μία ελαφριά αλλά σταθερή αύξηση του φόβου συνολικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ανάμεσα στο 1996 και στο 2002. Το φθινόπωρο του 2002 τα υψηλότερα ποσοστά ανασφάλειας καταγράφηκαν στην Ελλάδα, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιταλία και τα χαμηλότερα στη Δανία. Η Ελλάδα παρουσίασε επίσης και το μεγαλύτερο ποσοστό φόβου θυματοποίησης.

Χαρακτηριστικό επίσης, είναι ότι περισσότεροι από τους μισούς (55%) των ερωτηθέντων συνολικά δήλωσαν την καλύτερη αστυνόμευση ως πρώτο παράγοντα μείωσης της εγκληματικότητας.

Αυτό όμως που τελικά διαφαίνεται είναι ότι οι άνθρωποι φοβούνται, λόγω των ανασφαλειών και των ανησυχιών που προκύπτουν από την οικονομία, σε σχέση με τη σταθερότητα της εργασίας τους, την ανεύρεση ικανοποιητικής εργασίας, την κάλυψη των αναγκών τους σε σχέση με τους κινδύνους που αφορούν το μέλλον, αλλά εδράζονται στο παρόν. Αυτό που προκύπτει είναι μία ‘θεσμοποιημένη οικονομική και κοινωνική ανασφάλεια’⁶²¹, στην οποία το έγκλημα μετέχει ως αντανάκλαση των φόβων αυτών και κατευθύνει τα αιτήματα μακριά από την κοινωνική τους διάσταση, προς λύσεις τεχνικού (περιστασιακή πρόληψη) και κατασταλτικού χαρακτήρα που απαλύνουν συγκυριακά και προσωρινά το ανώτερο από όλα τα στρώματα φόβου που επικάθονται στον κοινωνικό ιστό, το φόβο του εγκλήματος. Με αυτό τον τρόπο όμως, δημιουργείται ένα κυκλικό σχήμα αναπαραγωγής του, καθώς τόσο το αίτημα για ασφάλεια, όσο και η συνεχής ‘οχυροποίηση’ της ατομικής και κοινωνικής ζωής, γεννούν περισσότερο φόβο και ανασφάλεια. Και ο φόβος αυτός θα αυξάνεται

⁶¹⁹ Ζαραφωνίτου, Χ. (2001), ο.π.,σελ. 195

⁶²⁰ Results of Euro barometer 58.0 (Autumn 2002), Analysis of Public Attitudes to Insecurity, Fear of Crime and Crime Prevention, European Commission, Directorate-General Press and Communication, σελ. 1-17, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_181_sum_en.pdf

⁶²¹ Chevigny, P. (2003), ‘The populism of fear’, *Punishment and Society*, Vol. 5(1):77-96, σελ. 7

συνεχώς, όσο η αντεγκληματική πολιτική αναπτύσσεται ανορθολογικά, και βρίσκεται εγκλωβισμένη μέσα στο πλαίσιο που ορίζεται από τον ‘ηθικό πανικό’.⁶²²

Γενικώς, θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη οι έρευνες που αφορούν το φόβο του εγκλήματος, γιατί τόσο τα αποτελέσματα της ελληνικής έρευνας, όσο και της ευρωπαϊκής, καταδεικνύουν τη σημασία του προβλήματος στην πλειοψηφία του πληθυσμού, αλλά και τις επικίνδυνες τελικά επιπτώσεις που έχει στην κοινωνική σφαίρα, καθώς μέσα από το φόβο του εγκλήματος δημιουργούνται συνδέσεις όπως: εγκληματικότητα και φόβος του εγκλήματος, παράλληλη απομείωση των δύο φαινομένων μέσω της καταστολής και του ελέγχου. Τέτοιου είδους όμως απλουστευτικά νοηματικά σχήματα αποφορτίζουν τα φαινόμενα από τις κοινωνικές συνιστώσες τους, εξουδετερώνονται οι σημασίες τους και η ριζοσπαστικότητα των ερμηνευτικών προσεγγίσεων, αποπροσανατολίζουν τον κοινωνικό διάλογο και διαρρηγνύουν βασικά θεμέλια του δημοκρατικού πολιτισμού μας που σχετίζονται με το κράτος δικαίου και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τέλος, ως προς τη μελέτη του φόβου του εγκλήματος και του ρόλου του εγκληματολόγου, θα πρέπει διερευνηθούν και επιμέρους επιστημολογικά θέματα, τα οποία αφορούν το ίδιο το αντικείμενο της έρευνας και τα αποτελέσματά της, τη σχέση με τις συνέπειές τους στον κοινωνικό διάλογο και την κοινωνία κατ’ επέκταση. Κατ’ αρχάς, η ίδια η έρευνα για το φόβο του εγκλήματος έχει επισημανθεί ότι δύναται να επιτείνει το συναίσθημα του φόβου στα άτομα ή να προσανατολίζει σε συμπεριφορές και στάσεις φοβικές, οι οποίες προηγουμένως, δεν ήταν συνειδητές, δεν υπήρχαν ή ήταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Επομένως, ο τρόπος διεξαγωγής των ερευνών είναι ιδιαίτερα σημαντικός, έτσι ώστε να μην επιδρά αρνητικά στο άτομο. Η έρευνα για το φόβο παράγει και διατηρεί τον ίδιο το φόβο, τόσο σε επίπεδο ποσοτικό, όσο και σε επίπεδο δημόσιας συζήτησης.⁶²³

Από την άλλη μεριά, ερωτήματα θα πρέπει να προκύπτουν σχετικά με την επίδραση που έχει η ευρέως γνωστή πλέον έννοια ‘φόβος του εγκλήματος’ στο σύνολο του

⁶²² Mathiesen, T., (2003), ‘Contemporary policy – A study in Moral Panics’, 22nd *Criminological Research Conference (PC-CRC)*, *European Committee on Crime Problems (CDPC)*, 24-26 Νοεμβρίου, Stasbourg, σελ. 1-11, [http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/crime_policy/conferences/PC-CRC\(2003\)8E-TMathiesen.pdf](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/crime_policy/conferences/PC-CRC(2003)8E-TMathiesen.pdf), σελ. 2

πληθυσμού και αλλά και η διακυβερνητική της διαχείριση που χρησιμοποιεί τα αποτελέσματά της πολλές φορές με διαστρεβλωτικό τρόπο.

Συνοπτικά δηλαδή, ‘ η ερευνητική προσέγγιση του φόβου του εγκλήματος παράγει γνώση, πρωταρχικά γνώση για τον πληθυσμό, η οποία χρησιμοποιείται τελικά για την διακυβέρνησή του, αλλά και για την αυτό-διακυβέρνηση του ίδιου του πληθυσμού, για το κάθε άτομο μεμονωμένα.’⁶²⁴ Ο ‘φόβος του εγκλήματος’ αναδύεται τελικά ‘ως ένα *project* για τις επιστήμες και ως αντικείμενο διακυβέρνησης και επίσης ως ανάδυση (...) του φοβούμενου υποκειμένου’⁶²⁵

Επιπλέον, οι ιδιωτικές εταιρείες ασφάλειας και προστασίας έχουν επενδύσει πολλές φορές σε έρευνες για το φόβο του εγκλήματος.⁶²⁶

Είναι επομένως, εύκολο να χρησιμοποιηθούν η επιστημονική έρευνα για το φόβο του εγκλήματος και η μεροληπτική δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων της ως μέσο ανατροφοδότησης του διαλόγου περί φόβου, στη βάση μίας κάθαρσης του φοβούμενου πληθυσμού, η οποία συντελείται μέσα από τη σύγκλιση του ιδιωτικού τομέα, που έχει προφανές και άμεσο συμφέρον, και του δημόσιου, προκειμένου να διευκολυνθεί η δημιουργία και η διατήρηση ενός καθεστώτος ‘επείγουσας’ καταστολής και μόνιμων ελέγχων ‘εκτάκτου ανάγκης’.

Καταληκτικά, θα λέγαμε ότι δυναμικές επιπτώσεις δεν έχει μόνο ο ‘φόβος του εγκλήματος’ στο σύνολο της κοινωνικής ζωής, αλλά και η ίδια η έρευνα και ο επιστημονικός λόγος για το φόβο του εγκλήματος. Αυτό σημαίνει πως καθίσταται ακόμα περισσότερο πολύπλοκη αλλά και σημαντική η θέση του ερευνητή και το αντικείμενο της έρευνάς του.

7. M.M.E.

Η συμβολή των M.M.E. στη παρουσίαση της εγκληματικότητας και στη διαμόρφωση των πεποιθήσεων και των στάσεων του κοινού αποτελεί ένα πολύ ευρύ επιστημονικό πεδίο. Τα M.M.E. αποτελούν ένα από τα σπουδαιότερα ερευνητικά αντικείμενα

⁶²³ Murray, L. (2001), ‘The genesis of “fear of crime”’, *Theoretical Criminology*, Vol. 5(4):467-485, σελ. 481

⁶²⁴ Αυτός εξάλλου είναι και ο ιστός ελέγχου στον οποίο αναφέρεται και η έννοια της διακυβέρνησης, βλ. Murray, L. (2001), ο.π., σελ. 469-471

⁶²⁵ Murray, L. (2001), ο.π., σελ. 471, στο πρωτότυπο ‘fearing subjects’.

σχετικά με τη συμβολή τους στην πρόσληψη και την αντιμετώπιση του εγκλήματος. Οι έρευνες που έχουν διενεργηθεί είναι πάρα πολλές και γενικά καταλήγουν στα κοινά συμπεράσματα ότι τα Μ.Μ.Ε. και η τηλεόραση ειδικότερα⁶²⁷:

- αποτελούν τις κύριες πηγές πληροφόρησης του κοινού για το έγκλημα και τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο
- μεταδίδουν διαστρεβλωμένες πληροφορίες και στους δύο παραπάνω τομείς, τις οποίες το κοινό αποδέχεται χωρίς αμφισβήτηση, με αποτέλεσμα να διαμορφώνει επίσης διαστρεβλωμένες αντιλήψεις

Οι θεωρητική εστίαση των ερευνών αυτών μπορεί να κατηγοριοποιηθεί στα εξής:⁶²⁸

- αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας
- θεσμική αλληλοεπίδραση μεταξύ των κοινωνικών δικτύων που συμμετέχουν τόσο οι πομποί, όσο και οι αποδέκτες.

Η γνώση που παράγουν τα Μ.Μ.Ε αποτελεί μία κοινωνική κατασκευή και η πληροφόρηση που δέχεται το κοινωνικό σύνολο επηρεάζει τη στάση του και κατ' επέκταση επηρεάζει έμμεσα την επιτυχία ή όχι της αντεγκληματικής πολιτικής.⁶²⁹ Τα Μ.Μ.Ε. ενεργοποιούν το φόβο, διατηρούν και σταθεροποιούν τις στερεοτυπικές πεποιθήσεις και στάσεις και χρησιμεύουν στην ενίσχυση του μηχανισμού του επίσημου κοινωνικού ελέγχου⁶³⁰

Η κοινωνική κατασκευή της εγκληματικότητας από τα Μ.Μ.Ε. συνίσταται κυρίως στην επιλεκτικότητα των πληροφοριών (βίαια αναιτιολόγητα εγκλήματα μεταξύ αγνώστων, ανθρωποκτονίες), στο τρόπο παρουσίασης (δραματοποίηση, συγκινησιακή φόρτιση, ταύτιση με το θύμα, αύξηση του φόβου), στη συχνότητα της πληροφορίας.⁶³¹ Ωστόσο, οι παράγοντες που καθορίζουν την επίδραση των Μ.Μ.Ε. σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά της πληροφορίας, τα χαρακτηριστικά του αποστολέα της πληροφορίας και τα χαρακτηριστικά των δεκτών της πληροφορίας.⁶³²

⁶²⁶ Murray, L. (2001), ο.π., σελ. 468

⁶²⁷ Ζαραφονίτου, Χ. (2004), *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 259

⁶²⁸ Ζαραφονίτου, Χ. (2004), ο.π., σελ. 259-260

⁶²⁹ Λαμπροπούλου, Ε. (1999), *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: Η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 86-87

⁶³⁰ το ίδιο

⁶³¹ Ζαραφονίτου, Χ. (2004), *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 260-262

⁶³² Λαμπροπούλου, Ε. (1999), *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: Η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ.

Βέβαια, η συμβολή της τηλεόρασης ανάμεσα στα υπόλοιπα Μ.Μ.Ε. είναι καταλυτική, καθώς έχει τη δύναμη να απευθύνεται ταυτόχρονα σε ένα πολύ μεγάλο κοινό. Τοπικά, εθνικά ή διεθνή συμβάντα κοινοποιούνται άμεσα σε παγκόσμιο επίπεδο με αποτέλεσμα η τηλεόραση να καθίσταται κυρίαρχη ως μέσο επίδρασης στην διαμόρφωση των συλλογικών αναπαραστάσεων, στάσεων και πεποιθήσεων. *‘Το θέαμα δεν είναι σύνολο εικόνων, αλλά κοινωνική σχέση ανάμεσα σε πρόσωπα, διαμεσολαβούμενη από εικόνες’*⁶³³ και αυτό είναι πολύ σημαντικό για την πρόσληψη θεμάτων, όπως η εγκληματικότητα και συγκεκριμένα η βίαιη εγκληματικότητα, για την οποία το κοινό γνωρίζει ελάχιστα ως άμεση εμπειρία, αλλά ωστόσο συμβάλλουν στη διαμόρφωση της γνώσης του, των συναισθημάτων και της συμπεριφοράς του.

Τα Μ.Μ.Ε. αποτελούν τελικά στις σύγχρονες κοινωνίες, έναν από τους πρωτογενείς φορείς κοινωνικοποίησης και κυρίαρχο φορέα παροχής γνώσεων και πληροφοριών. Δεδομένου επίσης ότι στα φιλελεύθερα δημοκρατικά καθεστώτα αποκλείεται η οργανωμένη προπαγάνδα, οι κυβερνήσεις έχουν εφεύρει νέες τεχνικές ελέγχου και διάδοσης πληροφοριών που αποκαλούνται ‘διαχείριση των ειδήσεων’ ή ‘πολιτικό μάρκετινγκ’ ή απλώς ‘spin’, σύμφωνα με τις οποίες οι πληροφορίες παρουσιάζονται, έτσι ώστε να αποσπάται η επιθυμητή αντίδραση.⁶³⁴

8. ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ –ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Γενικότερα, ο όρος ‘κοινή γνώμη’ έχει ενδυναμωθεί και επικαλείται συχνά ως σημείο αναφοράς, δικαιολόγησης και νομιμοποίησης.

Ως έννοια, όταν δε τίθεται εξ’ αρχής υπό αμφισβήτηση, κατέχει ένα διττό χαρακτήρα. Η αναφορά στην κοινή γνώμη λειτουργεί ως επίκληση της ισχυροποίησης της νομιμότητας των εκάστοτε δράσεων ή μη δράσεων που είτε θα ληφθούν (ή δεν θα ληφθούν) στο μέλλον, είτε ελήφθησαν (ή δεν ελήφθησαν) στο παρελθόν. Σε κάθε περίπτωση δηλαδή, μπορεί να φανεί χρήσιμη, και συνιστά τον από μηχανή θεό που διευκολύνει το πέρασμα στη πράξη ή στη απραξία.

Από την άλλη μεριά, η κοινή γνώμη είναι συνυφασμένη και με την έννοια της άγνοιας, και πολλές φορές, οι αρμόδιοι φορείς για την άσκηση πολιτικής, διακηρύσσουν ότι θα πράξουν ή δεν θα πράξουν κάτι, το οποίο αν και ενάντια στη

⁶³³ Debord, G. (1986), *Η κοινωνία του θεάματος*, Εκδοτική Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, σελ. 10

κοινή γνώμη, είναι ωστόσο προς όφελος της, αλλά εκείνη δεν είναι σε θέση να το γνωρίζει.

Στο συνέδριο του Συμβουλίου της Ευρώπης, το 1978, η κοινή γνώμη σχετικά με την εγκληματικότητα ορίστηκε τότε ως «ένα σύνολο γνώσεων, στάσεων, συγκινήσεων και συμπεριφοράς».⁶³⁵

Επίσης, η κοινή γνώμη δεν συνίσταται από ομοιογένεια, αντίθετα παρουσιάζει διαφοροποιήσεις, αλλάζει γρήγορα και συχνά εξαρτάται από το πλαίσιο που τίθενται οι ερωτήσεις προς αυτήν, καθώς και από τις ερωτήσεις αυτές καθαυτές.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρείται ότι οι πολίτες κατέχουν ένα πιο ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής, ειδικότερα στις αγγλοσαξονικές χώρες. Παραδοσιακά, το κοινό συμμετέχει άμεσα ή έμμεσα με πολλούς τρόπους, τόσο στη χάραξη, όσο και στην εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής και η συμμετοχή αυτή θα πρέπει να θεωρείται αυτονόητη σ' ένα δημοκρατικό κράτος.⁶³⁶

Η αντεγκληματική πολιτική παραδοσιακά αποτελούσε ένα χώρο στο οποίο κυριαρχούσαν οι ειδικοί, οι επαγγελματικές ελίτ (professional elites), στις οποίες οι πολίτες είχαν εναποθέσει το σχεδιασμό των απαντήσεων στο εγκληματικό φαινόμενο. Σταδιακά όμως και με την όξυνση των προβλημάτων που σχετίζονταν με την αύξηση των δεικτών εγκληματικότητας και τη σχετική ανεπάρκεια της δημόσιας πολιτικής απέναντι σ' αυτό, η εμπιστοσύνη και η συναίνεση των πολιτών άρχισαν να κλονίζονται και ρόλος των ειδικών να υποχωρεί.⁶³⁷

Οι έμμεσοι τρόποι συμμετοχής του κοινού που σχετίζονται με τη διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής αφορούν την αντιπροσώπευση στο Κοινοβούλιο και οι άμεσοι τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης σε νομοσχέδια, δημοψηφίσματα, συνέδρια, στις ομάδες πίεσης, στις Μ.Κ.Ο., κ.α.⁶³⁸ Από την άλλη, η συμμετοχή του

⁶³⁴ Heywood, A. (2006), ο.π., σελ. 292

⁶³⁵ Τσήτσουρα, Α. (1988), 'Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική', *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τευχ. 1, Ιούνιος 1988, σελ. 33

⁶³⁶ Τσήτσουρα, Α. (1988), 'Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική', *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τευχ. 1, Ιούνιος 1988, σελ. 32-44

⁶³⁷ Garland, D. (2001), *The Culture of Control*, Oxford, Chicago, σελ. 150

⁶³⁸ Τσήτσουρα, Α. (1988), ο.π., σελ. 36

κοινού στην εφαρμογή της αντεγκληματική πολιτικής συμπεριλαμβάνει όλο το εύρος του πεδίου που αφορά την αντιμετώπιση του εγκλήματος, από την πρόληψη π.χ. σύλλογοι γονέων, αθλητικοί σύλλογοι, την γνωστοποίηση των αδικημάτων και τη μαρτυρία, τα εξωποινικά μέτρα, την προστασία του θύματος, την ποινική δίκη με τους ενόρκους και το ακροατήριο ως την εκτέλεση των ποινών, τους σύλλογους αρωγής φυλακισμένων, την αντιμετώπιση του αποφυλακισμένου, κ.α.⁶³⁹

Ο σημαντική επιρροή του κοινού ενισχύθηκε όχι μόνο από τη σημασία του κοινωνικού φαινομένου του φόβου του εγκλήματος, όπως προαναφέρθηκε αλλά και από την ενίσχυση των δικαιωμάτων των θυμάτων. Οι δύο αυτοί παράμετροι θεωρήθηκε πως έπρεπε να ληφθούν υπόψη στη χάραξη των αντεγκληματικών πολιτικών, προκειμένου ν' αποφευχθούν περαιτέρω προβλήματα που σχετίζονται όχι μόνο (ή καθόλου) με την εγκληματικότητα, αλλά και με τη σταθερότητα των πολιτικών θεσμών και με την επίτευξη των εκλογικών στόχων. Η ενεργός συμμετοχή του κοινού προβλήθηκε ως παράγοντας που συμβάλλει στην ενίσχυση των δημοκρατικών διαδικασιών, την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φόβου του εγκλήματος και την ανάπτυξη της εμπιστοσύνης απέναντι στις κρατικές επιλογές.

Ωστόσο, η διαμόρφωση της κοινής γνώμης συνιστά και αυτή μία δυναμική διαδικασία που επηρεάζεται διαδραστικά με πλήθος άλλων παραγόντων, ατομικών και κοινωνικών. Οι πολίτες που φοβούνται βέβαια, ζητούν περισσότερα και καλύτερα μέτρα αστυνομικής προστασίας, όμως *‘οι αναπαραστάσεις των πολιτών για το έγκλημα, τον εγκληματία και το ποινικό σύστημα, εξαρτώνται σημαντικά από τις γενικότερες στάσεις και απόψεις τους για την κοινωνία, τις αξίες και τους κανόνες οι οποίοι ρυθμίζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά και κρίση τους’*⁶⁴⁰

Η τεχνολογία έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην δυνατότητα ενίσχυσης της παρουσίας της κοινής γνώμης και της διάδοσης των αιτημάτων της. Τα ζωντανά talk show, η ψηφιακή τηλεόραση, το internet την ενθάρρυναν και την ενδυνάμωσαν.⁶⁴¹

⁶³⁹ Τσήτσουρα, Α. (1988), ο.π., σελ. 37-40

⁶⁴⁰ Ζαραφονίτου, Χ. (2002), *Ο φόβος του εγκλήματος: Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 73

⁶⁴¹ Ryan, M. (2005), 'Engaging with punitive attitudes towards crime and punishment. Some strategic lessons from England and Wales' στο Pratt, J., Brown D., κ.α (επιμ.), (2005), *The New Punitiveness: Trends, theories, perspectives*, Willan Publishing, Devon, U.K., σελ. 146

Σχετικά με την επίδραση των στάσεων των πολιτών απέναντι στο έγκλημα και την αντιμετώπισή του έχουν διενεργηθεί πολλές έρευνες και με συχνά αντιφατικά μεταξύ τους αποτελέσματα.

Ειδικότερα, στις αγγλοσαξονικές χώρες η επίδραση των στάσεων των πολιτών, όπως προαναφέρθηκε, είναι εντονότερη, καθώς οι πολίτες συμμετέχουν ενεργά, μέσω της ψήφου τους, είτε στην εκλογή των αντιπροσώπων του νόμου, είτε μέσω δημοψηφισμάτων στην αποδοχή ή όχι των σχεδίων νόμων. Επίσης, σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο, οι ομάδες πίεσης και η λεγόμενη κοινωνία των πολιτών ασκούν ενεργό συμμετοχή μέσω των προτάσεων της και των σχεδίων δράσης της στη διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής.

Αναφερόμενοι στις στάσεις των πολιτών απέναντι στην τιμωρία,⁶⁴² στην ερώτηση, σύμφωνα με την ICVS 2000, σχετικά με την κύρωση που θα επέβαλλαν σε ένα άτομο 21 ετών που κρίθηκε ένοχο για διάρρηξη σπιτιού για δεύτερη φορά, κατά την οποία έκλεψε μία έγχρωμη τηλεόραση, αυτό που προκύπτει είναι ότι συνολικά το 40% των ερωτηθέντων επιλέγει την παροχή υπηρεσιών στην κοινότητα. Ωστόσο, το 33% επιλέγει τη φυλάκιση, με τα υψηλότερα ποσοστά να εμφανίζονται στις Η.Π.Α., στο Ηνωμένο Βασίλειο, στη Β. Ιρλανδία, στην Ιαπωνία

Ένα, ακραίο ίσως, παράδειγμα εκδήλωσης των στάσεων των πολιτών είναι αυτό που συνέβη στο Portsmouth το 2000, όπου κάτοικοι της περιοχής, ορμώμενοι από την κακοποίηση και τη δολοφονία ενός κοριτσιού, υποστήριξαν ότι η Δημαρχία δεν κάνει τίποτα σχετικά με τους παιδόφιλους, όπως το ν' αναγράφεται κάτι έξω από την κατοικία τους, κ.λ.π. Με τη βοήθεια των ταμπλόιντ οργάνωσαν διαμαρτυρία κατά τη διάρκεια της οποίας μικρά παιδιά περπατούσαν κάτω από banner που έγραφαν 'σκοτώστε τους παιδόφιλους'.⁶⁴³ Αυτή η μορφή άμεσης πίεσης από τους πολίτες, σε όσους παίρνουν αποφάσεις αυξάνει, ενώ παρατηρείται ότι η πολιτική συμμετοχή του κοινού στο επίσημο πολιτικό σύστημα μειώνεται.⁶⁴⁴ Για παράδειγμα, ένα χρόνο μετά από αυτή τη διαμαρτυρία, η συμμετοχή στις γενικές εκλογές των κατοίκων της

⁶⁴² 2000, ICVS, www.unicri.it/wwd/analysis/icvs/pdf_files/key2000i/app4.pdf, σελ. 218-219

⁶⁴³ Ryan, M. (2005), 'Engaging with punitive attitudes towards crime and punishment. Some strategic lessons from England and Wales' στο Pratt, J., Brown D., κ.α (επιμ.) (2005), *The New Punitiveness: Trends, theories, perspectives*, Willan Publishing, Devon, U.K., σελ. 144

⁶⁴⁴ Ryan, M. (2005), ο.π., σελ 144-145

περιοχής ήταν η πιο χαμηλή από το 1918.⁶⁴⁵ Προκύπτει συνεπώς μία αντιφατική συνθήκη. Ενώ διαφαίνεται ύφεση του κοινωνικού κεφαλαίου (υποχώρηση της ενασχόλησης με τα κοινά), παράλληλα διαφαίνεται η αναβάθμιση του αιτήματος για τον υπολογισμό λόγο των πολιτών, όσο αφορά τις πολιτικές αντιμετώπισης του εγκλήματος που θίγουν το κάθε άτομο μεμονωμένα και το καθιστούν ‘συμβολικό θύμα’.

Θεωρώντας ότι, στο μακροεπίπεδο της αντεγκληματικής πολιτικής διαμορφώνονται τάσεις αυστηροποίησης και ενίσχυσης των μηχανισμών επιτήρησης και καταστολής, πολλές έρευνες επιβεβαιώνουν ότι αντίστοιχες τάσεις τιμώρησης παρουσιάζονται και στην κοινή γνώμη. Συγκεκριμένα θεωρούν ότι οι τάσεις της κοινής γνώμης εντάσσονται μέσα σ’ αυτό που έχει ονομαστεί ‘τιμωρητικός λαϊκισμός’ (populist punitiveness) και εμφανίζεται κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα και ο οποίος συνεχίζεται μέχρι σήμερα, επηρεάζοντας σημαντικά την αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου.⁶⁴⁶ Θεωρείται εν γένει ότι οι παράγοντες που σε τελευταία ανάλυση συγκροτούν τη λαϊκιστική πλατφόρμα είναι *‘η εναντίωση στους θεσμούς της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, η ηθικοποίηση και μυθοποίηση της λαϊκής θέλησης, η χρήση του ‘λαού’ ως θεμελιώδους έννοιας, η χαρισματική ηγεσία, η εκ των άνω πολιτική ενσωμάτωση των λαϊκών στρωμάτων’*⁶⁴⁷ όπου στο πλαίσιο αυτό μπορεί κανείς *‘να βρει ένα ριπίδιο συναισθημάτων που περιλαμβάνει τη νοσταλγία, το άγχος, την αβοηθησία, το μίσος, τη φιλεκδικία, την έκσταση, τη μελαγχολία, την οργή, το φόβο, την αγανάκτηση, το φθόνο, τη χαιρεκακία και τη μνησικακία’*.⁶⁴⁸

Το κενό και την υποχώρηση άσκησης ουσιαστικής πολιτικής της, έρχεται να καλύψει η συναισθηματική φόρτιση, η οποία όχι μόνο είναι επιθυμητή από το πολιτικό σύστημα, αλλά προάγεται προκειμένου να καλυφθεί η ανορθολογική, από την πλευρά του, διαχείριση καίριων κοινωνικών προβλημάτων. Από την άλλη μεριά, ο λαϊκισμός συμβάλει στη διοχέτευση των όποιων αμφισβητήσεων εντός και προς όφελος της διατήρησης του συστήματος, γιατί δεν ασκεί δομική κριτική, αλλά απευθυνόμενος

⁶⁴⁵ Ryan, M. (2005), ο.π., σελ 145

⁶⁴⁶ Bottomley, K. (2002), ‘Εγκλημα και Ποινική Δικαιοσύνη στο ξεκίνημα του 21^{ου} αιώνα: «Αυστηροί με το έγκλημα – Αυστηροί με τα αίτια του εγκλήματος»», *Ποινική Δικαιοσύνη*, 6: 640-646, σελ. 644

⁶⁴⁷ Δεμερτζής, Ν., Λίποβατς, Θ. (2006), *Φθόνος και μνησικακία: Τα πάθη της ψυχής και η κλειστή κοινωνία*, Πόλις, Αθήνα, 190

⁶⁴⁸ Δεμερτζής, Ν., Λίποβατς, Θ. (2006), ο.π., σελ. 195

στη φερόμενη ως λαϊκή θέληση, ακυρώνει τον οποιοδήποτε δημοκρατικό διάλογο σχετικά με τις πιθανές εναλλακτικές δυνατότητες άσκησης πολιτικής.⁶⁴⁹

Ο τιμωρητικός λαϊκισμός ορίζεται ποικιλοτρόπως. Ο Bottomley τον προσεγγίζει ως *‘την αρκετά απρόοπτη συναρμογή της αρνητικής κοινής γνώμης, όσον αφορά στο έγκλημα και τους δράστες, με ένα πολιτικό περιβάλλον, το οποίο τροφοδοτεί και συνδανλίζει τους φόβους και τα συναισθήματα του κοινού, αντί να επιδιώκει την ενημέρωσή του και τον κατευνασμό των εύλογων, ενίοτε, αντιδράσεων, που προκαλούν τα τρομακτικά εγκλήματα, τα οποία βρίσκονται στους κύριους τίτλους των Μ.Μ.Ε.’*⁶⁵⁰ Ο λαϊκισμός γενικότερα στηρίζεται επίσης, στη πεποίθηση ότι τα ένστικτα, οι προσδοκίες ή οι δυσφορίες του λαού αποτελούν το μόνο νόμιμο κριτήριο της πολιτικής κρίσης.⁶⁵¹

Τα παραπάνω αποτελούν μία εννοιολογική προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη της το ευρύτερο κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο και το σημαντικό ρόλο της εισροής πληροφοριών μέσω των Μ.Μ.Ε και γι’ αυτό μπορεί να θεωρηθεί ιδιαιτέρως σημαντική. Επίσης, ο ορισμός του Bottomley, κατά μία έννοια ‘αποφεύγει’ να προσδιορίσει την αιτιολογική και χρονική αλληλουχία εμφάνισης των δύο διαφορετικών συνιστωσών, πολιτικό περιβάλλον και κοινή γνώμη. Δηλαδή, εάν η κοινή γνώμη ως τιμωρητικός λαϊκισμός επιδρά στο πολιτικό περιβάλλον ή εάν το πολιτικό περιβάλλον κατευθύνει την κοινή γνώμη προς τον τιμωρητικό λαϊκισμό. Τελικά, συνδέει και τα δύο κάτω από ένα κοινό πλαίσιο ‘συναρμογής’ και οπωσδήποτε χρειάζονται περισσότερες ερευνητικές προσεγγίσεις, προκειμένου ν’ αναδυθεί το φαινόμενο του τιμωρητικού λαϊκισμού στο σύνολό του.

Επιπροσθέτως, θα πρέπει ληφθεί επίσης υπόψη ότι η χειραγώγηση, ιδεολογική και συναισθηματική, του κοινού δεν είναι ούτε απλή διαδικασία, ούτε μονοσήμαντη μέσω π.χ. αποκλειστικά των Μ.Μ.Ε. Ο άνθρωπος παράγοντας είναι σε κάθε περίπτωση μία δυναμική συνισταμένη που συνδιαλέγεται ποικιλοτρόπως με το περιβάλλον του, έτσι ώστε κάθε προσπάθεια εξήγησης της συμπεριφοράς του και της στάσης του να φωτίζει μία μόνο πλευρά του συνολικού προβλήματος.

⁶⁴⁹ Moufe, C. (2004), *Το δημοκρατικό παράδοξο*, Πόλις, Αθήνα, σελ. 217-218

⁶⁵⁰ Bottomley, K. (2002), ‘Έγκλημα και Ποινική Δικαιοσύνη στο ξεκίνημα του 21^{ου} αιώνα: «Αυστηροί με το έγκλημα – Αυστηροί με τα αίτια του εγκλήματος»’, *Ποινική Δικαιοσύνη*, 6: 640-646, σελ. 644

Ο Garland,⁶⁵² ερμηνεύει την αλλαγή στις στάσεις του κοινού απέναντι στο έγκλημα, κυρίως στις Η.Π.Α. και στο Ηνωμένο Βασίλειο, στη βάση εμφάνισης διαφορετικών παραγόντων, που επικεντρώνονται κυρίως στην μεσαία τάξη. Κατ' αρχάς, η αύξηση των δεικτών εγκληματικότητας από το '60 και μετά αποτελεί μία νέα εμπειρία του εγκλήματος, η οποία μείωσε την κοινωνική απόσταση των μεσαίων τάξεων και του εγκλήματος και επέφερε αλλαγές στις στάσεις των τάξεων αυτών απέναντι στο έγκλημα. Οι αλλαγές αυτές προσδιορίζονται από τους εξής παράγοντες:

-αλλαγές στην οικονομική και κοινωνική οργάνωση των νοικοκυριών όσο αφορά τις καθημερινές ασχολίες και τον τρόπο ζωής,⁶⁵³ ειδικά μετά την εισαγωγή των γυναικών στην εργασία και του οικολογικού σχεδιασμού των πόλεων κάνοντας τα άτομα τα αισθάνονται πιο ευάλωτα απέναντι στο έγκλημα.

-αύξηση της κοινής εγκληματικότητας, η οποία αύξησε τις ανησυχίες των πολιτών και έκανε το κράτος να μοιάζει αδύναμο απέναντι στην αντιμετώπισή του.

-εξάπλωση των Μ.Μ.Ε. και ειδικότερα της τηλεόρασης και του τρόπου παρουσίασης των συχνά ανατιολόγητων εγκλημάτων βίας από αγνώστους, τα οποία παρήγαγαν σε βάθος χρόνου μία διαμεσολαβημένη και δραματοποιημένη εμπειρία εγκλήματος, η οποία θεσμοποιήθηκε.

Έτσι λοιπόν, η απάντηση του κοινού, δεν αφορά μόνο το έγκλημα ή την επίσημα αναφερόμενη εγκληματικότητα, αλλά και τον τρόπο που παρουσιάζεται στα Μ.Μ.Ε. και τις συλλογικές αναπαραστάσεις που αυτά θεμελίωσαν στο χρόνο.

Τα άτομα π.χ. θεωρούν ότι οι ποινές είναι πολύ επιεικές, ενώ πολλές φορές είτε δεν γνωρίζουν επακριβώς ποιες είναι, είτε δίνουν συχνά μικρότερες ποινές, όταν απαντούν σε ερωτηματολόγια, από αυτές που ορίζει ο νόμος.

Ο Garland καταλήγει, ότι το έγκλημα αποτελεί τελικά μία πολιτιστικά δοσμένη εμπειρία και όπως μειώθηκε η απόσταση ανάμεσα στις μεσαίες τάξεις και το

⁶⁵¹ Heywood, A. (2006), ο.π., σελ. 595

⁶⁵² Garland, D. (2000), 'The culture of high crime societies', *British journal of Criminology*; Vol. 40, :347-375, σελ. 359-364

⁶⁵³ Δημιουργήθηκε η ανάγκη οργάνωσης του χρόνου με βάση τις νέες και περισσότερες δραστηριότητες, όπως μεταφορά και φύλαξη παιδιών, επιμέλεια των σπιτιών τα οποία μένουν πολλές ώρες τις ημέρες αφύλακτα, διατήρηση κοινωνικών σχέσεων, διάνυσμα αποστάσεων για την κάλυψη αναγκών (ψώνια, επισκευές αυτοκινήτων, διασκέδαση, μέριμνα για την υγεία και τη σύνταξη, κ.α.), ενασχολήσεις που απαιτούν έλεγχο και ρίσκο πάνω στην οργάνωση της καθημερινότητας.

έγκλημα, η ταυτόχρονη διάδοση αυτών των πολιτιστικών εμπειριών μείωσε τη ψυχολογική και συναισθηματική απόσταση από αυτό.

Η συλλογική έννοια της θυματοποίησης,⁶⁵⁴ (και ως αποτέλεσμα των παραπάνω), που βιώνεται σε ατομικό επίπεδο και δημιουργεί το ‘συμβολικό θύμα’, στη θέση του οποίου μπορεί να είναι ο καθένας, αναδομεί τη σχέση ανάμεσα στο μεμονωμένο θύμα, το συμβολικό θύμα και των θεσμών που ασχολούνται με το θέμα, και δημιουργεί συναισθήματα εμπάθειας και θυμού, ως αντίδοτα στο φόβο και στην ανασφάλεια. Τα συναισθήματα αυτά δεν αποτελούν, θεωρεί ο Garland, διαχρονικά τιμωρητικά ένστικτα, αλλά βασίζονται σε καθορισμένα χαρακτηριστικά της κοινωνικής οργάνωσης, ως αποτέλεσμα πολιτικών και πολιτιστικών διαδικασιών και αποτελούν πλέον ‘κοινό αίσθημα’⁶⁵⁵ (common sense) των πολιτών, και των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Ωστόσο, αν και οι στάσεις και πρακτικές τιμώρησης από οποιονδήποτε κι αν προέρχονται και επιβάλλονται θεωρούνται σύμβολο δύναμης, τελικά θα πρέπει να ερμηνεύονται, σύμφωνα με τις συγκλίνουσες απόψεις των Durkheim και Nietzsche, ως σύμπτωμα αδυναμίας της εξουσίας και ανεπάρκειας των ελέγχων.⁶⁵⁶

Η ερευνητική διερεύνηση του βαθμού έντασης των τιμωρητικών στάσεων των πολιτών συναντά αρκετές δυσκολίες, καθώς, παρόλο, που συχνά θεωρείται πως οι πολίτες εκφράζουν υψηλά επίπεδα τιμωρητικών στάσεων, υπάρχουν αμφισβητήσεις σχετικά με την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων και με τον τρόπο σχεδιασμού των ερευνών. Θεωρείται ότι υπάρχει μία προσπάθεια από την πλευρά των εγκληματολόγων να κατασκευάσουν και ενοποιήσουν την έννοια της ‘τιμωρητικότητας’ της κοινής γνώμης σε ‘κοινωνικό γεγονός’ και να την εντάξουν σε μία λογική λανθασμένων διχοτομιών μεταξύ ‘παλιάς’ και ‘νέας’.⁶⁵⁷

Αυτό όμως που καθίσταται προφανές είναι ότι θα πρέπει η συμμετοχή του κοινού να στηρίζεται στην γνώση και την, όσο το δυνατό επαρκή και αντικειμενική, πληροφόρηση. Στην κατεύθυνση αυτή το βάρος δεν επωμίζονται μόνο τα Μ.Μ.Ε.

⁶⁵⁴ Garland, D. (2001), *The Culture of Control*, Oxford, Chicago, σελ. 144-145

⁶⁵⁵ Garland, D. (1996), ‘The limits of the sovereign state’, *British Journal of Criminology*, Vol. 36:445-471, σελ. 460

⁶⁵⁶ Garland, D. (1996), ο.π., σελ. 445

αλλά το σύνολο της επιστημονικής κοινότητας. Μόνο έτσι μπορεί να προκύψει η δημοκρατική συναρμογή μεταξύ πολιτικής και κοινής γνώμης, πέρα από προκαταλήψεις, στερεότυπα και ιδεοληπτικές συλλογικές αναπαραστάσεις.

9. ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ – ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ – ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ

Όλες οι προαναφερθείσες παράμετροι όμως, δεν θα μπορούσαν να ισχυροποιηθούν, να οδηγήσουν στην ανάληψη συγκεκριμένων πολιτικών και δράσεων τόσο σε βάθος, όσο και σε διάρκεια, και να καταλήξουν να θεωρούνται από τους πολίτες προφανείς και αποδεκτές, νόμιμες και ορθές, να γίνουν ορατές για ερμηνεία και ανάλυση, εάν δεν στηρίζονταν στη νομιμοποίηση των λειτουργιών τους. Η νομιμοποίηση αυτή βασίζεται σε διάφορα πεδία όπως, τα συμφέροντα, η παράδοση, οι αντιλήψεις σχετικά με το νόμιμο, η πίστη σε διάφορους φορείς εξουσίας, καθώς και η μεταξύ τους αλληλεπίδραση.⁶⁵⁸

Κάθε ένας από τους προσδιοριστικούς παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω μεταφέρει ένα 'νόημα' το οποίο ζητά δικαιολόγηση. Η δικαιολόγηση αυτή προκύπτει μέσα από νομιμοποιητικές ιδεολογίες και μύθους. Με αυτό τον τρόπο καλλιεργείται, όπως αναφέρει ο Weber, ένα *minimum* συναίνεσης απέναντι στην εξουσία και η αμοιβαιότητα του νοήματος και των προσδοκιών ανάμεσα σε εξουσιαζόμενους και εξουσιαστές.⁶⁵⁹ Παρόλο που σήμερα οι όροι αυτοί, τουλάχιστον αυτοί που αφορούν τους εξουσιαστές, γίνονται όλο και πιο ασαφείς, απρόσωποι και κατακερματισμένοι, αυτό δεν σημαίνει πως δεν υπάρχουν δίκτυα εξουσίας που επιβάλλουν το δικό τους νόημα, το οποίο στη συνέχεια αποτελεί ένα 'κοινό τόπο' επικοινωνίας.

Η διαδικασία νομιμοποίησης είναι αέναη, επιβεβαιώνεται συνεχώς στο παρόν και συμβάλλει στη διαμόρφωση του μέλλοντος. Είναι δυναμική η ίδια, καθώς στηρίζεται στη διαντίδραση των συμβαλλόμενων μερών σε αμοιβαίες συνθήκες αποδοχής, γιατί είναι αποδεδειγμένο ότι η ωμή επιβολή αποφάσεων είναι χωρικά και χρονικά περιορισμένη. Το σύστημα που ορίζει το νόμιμο είναι και αυτό που αποφασίζει γι' αυτό. Συνεπώς, η νομιμοποίηση είναι μέρος της ευρύτερης διακυβέρνησης της

⁶⁵⁷ Matthews, R. (1975), 'The myth of new punitiveness', *Theoretical Criminology*, Vol. 9(2):175-201, σελ. 192 και 195

⁶⁵⁸ Weber, M., (1997), *Βασικές έννοιες Κοινωνιολογίας*, Κένταυρος, Αθήνα, σελ. 112-113

⁶⁵⁹ Αντωνοπούλου, Μ., (χ.η.), *Θεωρία και ιδεολογία στη σκέψη των κλασσικών της Κοινωνιολογίας*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 229-232

κοινωνίας και εντάσσεται ανάμεσα στους παράγοντες διαμόρφωσης των κοινωνικών σχέσεων, μεταφοράς επικοινωνίας και νοήματος μεταξύ τους, καθώς και στους παράγοντες μείωσης της πρόσληψης της κοινωνίας ως ασταθούς.

Οι νομιμοποιητικές ιδεολογίες ή οι ‘νομιμοποιητικοί μύθοι’ συνιστούν ένα σύνολο δικαιολογήσεων της εξουσίας που κάνουν αποδεκτές τις λειτουργίες των θεσμών, την ιεραρχία, τις κοινωνικές ανισότητες, τον αποκλεισμό συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και τον στιγματισμό τους.⁶⁶⁰ Κυρίως λειτουργούν με διττό τρόπο, από τη μία πλευρά αποδίδουν στερεοτυπικούς χαρακτηρισμούς στα μέλη των κοινωνικών ομάδων και από την άλλη βοηθούν κάθε υπο-σύστημα (κοινωνική κατηγορία) να ‘παραμείνει στη θέση της’. Στη διάρκεια της ιστορίας των κοινωνιών και των πολιτισμών μπορεί κανείς να καταγράψει πολλούς τέτοιους μύθους. Υπάρχουν, τόσο τοπικοί μύθοι που επικεντρώνουν στην εντοπιότητα, όσο και εθνικοί ή ακόμα και με παγκόσμια πλέον εμβέλεια.

Για παράδειγμα, οι ομάδες που απολαμβάνουν υψηλό status θεωρούνται επιτυχημένες αλλά συχνά προβληματικές ως προς τις συναισθηματικές τους σχέσεις, ενώ αυτές με χαμηλό status θεωρείται ότι εστιάζουν περισσότερο σε αξίες της κοινότητας και στην αρμονία των κοινωνικών σχέσεων.⁶⁶¹

Επίσης, είναι ήδη εξαντλητικά καταγεγραμμένη η μυθολογία περί των μεταναστών από φτωχότερες χώρες ως εν δυνάμει εγκληματικών και επικίνδυνων, οι διάφορες φυλετικές μυθολογίες, οι μυθολογίες περί του φύλου, κ.λ.π.

Η κυριαρχία αυτών των νομιμοποιητικών ιδεολογιών ενισχύει τη σταθερότητα ενός συστήματος μέσω της αποδοχής του και διατηρεί την υφιστάμενη τάξη πραγμάτων.

Ωστόσο, κατά διαστήματα, παρουσιάζονται σε συστήματα που στηρίζονται στην άνιση ταξική εξουσία διάφορες ‘κρίσεις νομιμοποίησης’, όπως επισημαίνει ο Habermas που προσαρμόζουν εκ νέου τις δικαιολογήσεις, προκειμένου να διατηρηθούν οι εξουσιαστικοί μηχανισμοί στη θέση τους. Κάποιες από αυτές τις κρίσεις αντιμετωπίστηκαν, με διάφορους τρόπους, ανάμεσα στους οποίους, ήταν και

⁶⁶⁰ Tyler, T. (2005), ‘Introduction: Legitimizing Ideologies’, *Social Justice Research*, Vol. 18 (3): 211-215, σελ. 211-213

⁶⁶¹ Tyler, T., (2005), ο.π., σελ. 214

στην πρόσφατη ιστορία των δυτικών κρατών, η υποχώρηση του κράτους πρόνοιας.⁶⁶²

Η κατασκευή μονιμότητας προκύπτει μέσα από τη συνέργια των παραπάνω μηχανισμών και της συμβολικής τους διαντίδρασης με το κοινωνικό σύνολο, με αποτέλεσμα να ενισχύεται η *‘γενίκευση της αναγνώρισης των αποφάσεων’*⁶⁶³ που προκύπτουν από την συνεργασία του ιδιωτικού και του δημόσιου φορέα, στην προσπάθειά τους να διαχειριστούν τις καταστάσεις κινδύνου και κρίσεων, έτσι ώστε ο πληθυσμός να μπορεί κατά ένα μεγάλο βαθμό να αυτο-ελέγχει τη συμπεριφορά του και ταυτόχρονα να είναι ελέγξιμος από τους φορείς αυτούς.

Οι ‘μύθοι’ αυτοί, όσο αφορά το έγκλημα, επικεντρώνονται σε λόγους που σχετίζονται για παράδειγμα με την αύξηση της εγκληματικότητας, τους ‘γεννημένους’ και ‘τρελούς’ εγκληματίες, τους ‘αλλοδαπούς κλέφτες’. Όσο αφορά δε την αντιμετώπιση του εγκλήματος, στην ανάγκη για περισσότερη ασφάλεια και λιγότερη ελευθερία, στην ανάγκη επίταξης των τιμωρητικών αντιδράσεων ως μηχανισμούς μείωσης των κινδύνων.

Από την άλλη μεριά, οι αυστηρές πολιτικές αντιμετώπισης του εγκλήματος, πέρα από τις εκτιμήσεις σχετικά με το πραγματική τους συμβολή στη μείωση της εγκληματικότητας, λειτουργούν πρωτίστως, ως πολιτική ρητορεία και στη συνέχεια ως αντεγκληματικές δράσεις, σ’ ένα συμβολικό επίπεδο. Ο συμβολισμός αυτός απευθύνεται κυρίως στους πολίτες και προσπαθεί ν’ αποσπάσει την κοινωνική τους εμπιστοσύνη και συναίνεση και κατ’ επέκταση την υποστήριξη απέναντι στις κρατικές πολιτικές. Ο στόχος των κυβερνήσεων εστιάζεται στην αναπαραγωγή της εξουσίας τους και απέναντι σ’ αυτό το στόχο, κρίνεται αναγκαίο το εκάστοτε κοινωνικό πρόβλημα, αφού οριστεί και αναβαθμιστεί στην επίσημη agenda, ν’ αντιμετωπίζεται με τρόπο, ώστε να συμβάλει στη διατήρηση της εξουσίας αυτής.

Το έγκλημα, είναι ένα από τα προβλήματα που μπορεί ν’ αποσπάσει τη μεγαλύτερη συναίνεση, καθώς αφορά όλη τη κοινωνία καθώς μπορεί να πλήξει τον καθένα.

⁶⁶² Jary, D., Jary, J. (χ.η), *Collins, Λεξικό όρων κοινωνιολογίας*, Ι.Φλώρος, Αθήνα, σελ. 585

⁶⁶³ Τσίρος, Ν. (2005), *Κοινωνιολογικοί αναστοχασμοί για το Πολιτικό και το Δίκαιο: Η συστημική θεωρία του Niklas Luhmann*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 218

Θεωρείται δηλαδή ‘διαταξικό’ πρόβλημα. Μπορεί να αυξήσει τη συμφωνία μεταξύ πολιτών και κυβέρνησης, υποβαθμίζοντας μερικώς τις διαφωνίες που σημειώνονται σε άλλα θέματα όπως αυτά που σχετίζονται με την οικονομία, π.χ. εισοδηματική πολιτική, κρατικές παροχές, κ.α.

Τέλος, θα πρέπει να τονιστεί ότι καμία από τις προαναφερθείσες παράμετρους του κεφαλαίου δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει δυναμικά από μόνη της χωρίς την υποβοήθεια των υπολοίπων. Όλες μαζί συμβάλλουν στην μετατροπή του εγκλήματος σε μέσο από το οποίο απορρέουν η κρατική αυστηροποίηση, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η αποσταθεροποίηση του κράτους δικαίου, η απορύθμιση των δημοκρατικών θεσμών και η προσβολή των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η αντεγκληματική πολιτική έχει ν’ αναμετρηθεί με πολλά και διαφορετικά προβλήματα –το έγκλημα είναι μόνο ένα από αυτά- κατά τη διαδικασία οργάνωσης και άσκησής της. Οι ιδιαίτερες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές δομές συνιστούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο εκείνη χαράζεται και συχνά αυτό παρεμβάλλεται είτε ως εμπόδιο, είτε ως ενθάρρυνση των δράσεών της.

Σε κάθε περίπτωση όμως, ανεξάρτητα από τις επιμέρους ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες, τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν οδηγό και όριο στην άσκηση αντεγκληματικής πολιτικής. Δεδομένου ότι το έγκλημα συνιστά προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η αντεγκληματική πολιτική καλείται, όχι μόνο να προστατεύσει τα άτομα και τους θεσμούς από τη προσβολή αυτή αλλά και το σύνολο των παρεμβατικών της δράσεων να εξασφαλίσουν τη διασφάλιση των δικαιωμάτων, όσων τα προσέβαλλαν, όσων υπέστησαν τη προσβολή, καθώς και του κοινωνικού συνόλου. Η τήρηση αυτής της συνθήκης συνιστά το βάσιμο ενός κράτους δικαίου και μίας κοινωνίας που υποχρεούται να εξασφαλίζει την ουσιαστική εφαρμογή των δεσμευτικών κειμένων που αποτελούν θεμέλια του πολιτισμού της.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η συμβολή της εγκληματολογίας καθίσταται καθοριστική για την χάραξη της ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής. Η εγκληματολογία εντάσσεται μέσα στο ευρύτερο ‘παράδειγμα’ των κοινωνικών επιστημών και εστιάζει το επιστημονικό ενδιαφέρον της στη προσπάθεια κατανόησης και ερμηνείας του εγκληματικού φαινομένου και στις δυνατότητες της συστηματικής αντιμετώπισής του στο σύνολό του μέσω συλλογικών και ατομικών δράσεων.

Δάνεια της στο έργο αυτό συνιστούν η εξέλιξη των επιστημών γενικότερα και επίτευγμα της η αυτόνομη ανάπτυξή της ως ιδιαίτερο και ανεξάρτητο επιστημονικό πεδίο. Στην ιστορική και επιστημονική της πορεία μέχρι τώρα έχει κατακτήσει, μέσα από την πρόοδο του θεωρητικού της υπόβαθρου και των ερευνητικών της προσεγγίσεων, γνώση και εξουσία, έχει κατηγορηθεί η ίδια, ως δράστης για προσεγγίσεις που εκ των υστέρων θεωρήθηκαν λανθασμένες, έχει υποπέσει θύμα διαφόρων χειρισμών, τόσο από άλλους θεσμοθετημένους φορείς, όσο και από τον

ίδιο τον εαυτό της. Συνεχίζει ωστόσο, να διατηρεί τον ενοποιητικό της χαρακτήρα παρ' όλες τις συγκρούσεις που εμφανίζονται στο εσωτερικό της και να μετέχει με τους λόγους της και τις δράσεις της στο δημόσιο διάλογο περί εγκλήματος.

Συνεπώς, στην ενότητα αυτή όρια της αντεγκληματικής πολιτικής ορίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και η Εγκληματολογία.

1. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ως προς το διαχωρισμό τους τα δικαιώματα χωρίζονται σε τρεις 'γενιές'.⁶⁶⁴

Η πρώτη αφορά τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα που σχετίζονται με τα όρια των παρεμβάσεων της κρατικής εξουσίας στο ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, καθώς και με την αξίωση του ατομικού και κοινωνικού επιπέδου για συμμετοχή στην άσκηση εξουσίας. Η δεύτερη γενιά αφορά τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, τα οποία εκφράζονται ως επιταγή για παρέμβαση της κρατικής εξουσίας στο κοινωνικό πεδίο. Η τρίτη γενιά αφορά τα δικαιώματα αλληλεγγύης, τα οποία θεωρούνται πλέον «συλλογικά δικαιώματα» ή «δικαιώματα των λαών», όπως το δικαίωμα στο καθαρό περιβάλλον, την ειρήνη, την ανάπτυξη κ.λ.π..

Τα ανθρώπινα δικαιώματα, καταγράφονται για πρώτη φορά σε κείμενα με την 'Αμερικάνικη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας' το 1776 και τη Γαλλική 'Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη' το 1791.

Ακολουθούν η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948), η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (1950) καθώς και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα, η Παγκόσμια Σύμβαση για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (1966), η Σύμβαση για την Κατάργηση των Φυλετικών Διακρίσεων (1969), η Διακήρυξη των Η.Ε. για το Ανθρώπινο Περιβάλλον (1972), η Παγκόσμια Σύμβαση για τα Πολιτικά Δικαιώματα (1966), η Διάσκεψη Ασφάλειας και Συνεργασίας στην Ευρώπη (1975), η Παγκόσμια Σύμβαση για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (1976), η

⁶⁶⁴ Νικολόπουλος, Γ. *Εισαγωγικές Σημειώσεις για την Αντεγκληματική Πολιτική και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών 'Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της', Β' εξάμηνο 2004-2005, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 14-18. Ωστόσο, όσο αφορά τα δικαιώματα τρίτης γενιάς καθώς και για τα κοινωνικά δικαιώματα δεν υπάρχει ευθύνη της κρατικής εξουσίας για τη παραβίασή τους, από την οποία να συνεπάγονται κυρώσεις.

Σύμβαση για την Κατάργηση όλων των Διακρίσεων κατά των Γυναικών (1981), η Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (1992) και στη συνέχεια η Διάσκεψη του Κιότο, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2002), ο 'Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης' (2000).

Οι παραπάνω Διακηρύξεις και Πρωτόκολλα καθιστούν φανερό ότι αποτελούν ένα αδιαίρετο, αλληλοσυμπληρώμενο και αλληλοεξαρτώμενο παγκόσμιο πλέον πλέγμα, στο οποίο δεν νοείται η μερική διασφάλισή των δικαιωμάτων και πως η μόνη ουσιαστική σύγκρουση προκύπτει, όταν δεν διασφαλίζεται το σύνολο αυτών.

Ο όρος δικαίωμα είναι νομική έννοια, η οποία εμφανίστηκε κατά τον 17^ο αιώνα στην ηθική φιλοσοφία και σημαίνει τη δυνατότητα των ατόμων ή των ομάδων να ικανοποιούν τα συμφέροντά τους σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους.⁶⁶⁵

Η ιστορική καταγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όμως, εντοπίζεται πολύ πιο πριν σε παραδόσεις, όπως η ιουδαϊκή, η ελληνική και η ρωμαϊκή αρχαιότητα, ο αναγεννησιακός ουμανισμός, ο χριστιανισμός και βέβαια στις θεωρίες του φυσικού δικαίου, και εστιάζεται στην κεντρική ιδέα ότι ο άνθρωπος διαθέτει δικαιώματα ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη κοινωνία και τις ιδιαίτερες συμβάσεις της.⁶⁶⁶

Οι αστικές επαναστάσεις ωστόσο, θεμελίωσαν την εξισωτική αντίληψη των δικαιωμάτων, τα οποία βασιζόμενα στο φυσικό δίκαιο και στην έννοια της ανθρωπίνης, υφίστανται πέραν του θετικού δικαίου και αποκτούν οικουμενικότητα, δηλαδή ισχύουν για όλους, ανεξαρτήτου φυλής, εθνικότητας, κοινωνικής καταγωγής και πολιτισμικού πλαισίου.⁶⁶⁷

Η παραπάνω θεώρηση συγκρούεται με μία άλλη προσέγγιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σύμφωνα με την οποία τα δικαιώματα είναι ιστορικά προσδιορισμένα και ενταγμένα στη συγκεκριμένη πολιτισμική παράδοση και ηθική των δυτικών κοινωνιών. Με βάση τη θεώρηση αυτή προκύπτει ο σχετικός χαρακτήρας των δικαιωμάτων, ο οποίος αντιτίθεται στον οικουμενικό. Τα δικαιώματα αποτελούν

665 Μπάλιας Στ. (2004), *Τα ανθρώπινα δικαιώματα στην εποχή της δημοκρατίας*, Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 28

666 Μπάλιας Στ. (2004), ο.π., σελ. 84

667 Μπάλιας, Στ. (2004), ο.π., σελ. 31

δηλαδή κοινωνικά προϊόντα, απόρροια κοινωνικών σχέσεων, συγκρούσεων και εξουσιών.⁶⁶⁸

Μία ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ερμηνεία καταθέτει ο Luhmann N.,⁶⁶⁹ η οποία συνιστά και απάντηση στις κλασικές θεωρίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Θεωρεί ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν κεντρικό στοιχείο της σύγχρονης κοινωνίας, η οποία είναι λειτουργικά διαφοροποιημένη σε υποσυστήματα (π.χ. πολιτική, θρησκεία, οικονομία), ως αποτέλεσμα της συνεχούς αύξησης της πολυπλοκότητας. Τα ανθρώπινα δικαιώματα λοιπόν, ως κοινωνικός πλέον θεσμός, αποτελούν μηχανισμό της κοινωνίας μέσα από τον οποίο η κοινωνία επιτυγχάνει τη διατήρηση της λειτουργικής διαφοροποίησής της, γιατί εξασφαλίζουν στο σύγχρονο άτομο ότι μπορεί να συμμετέχει ελεύθερα και με σχετική ασφάλεια, μειώνοντας τις διακινδυνεύσεις, στα διάφορα υποσυστήματα (ατομική κινητικότητα – ανοικτός επικοινωνιακός χαρακτήρας). Σε αντίθεση, στις παραδοσιακές κοινωνίες, όπου δεν υπήρχε τόσο υψηλή λειτουργική διαφοροποίηση, δεν απαιτούνταν η ύπαρξη των δικαιωμάτων, διότι το άτομο ήταν απόλυτα προσδιορισμένο από την κοινωνική του θέση και προστατεύονταν από ένα ισχυρό δίκτυο κοινωνικών δεσμών.

Συνεπώς, τα δικαιώματα δεν αποτελούν για τον Luhmann διαχρονικές έννοιες αλλά μηχανισμούς προστασίας και σταθερότητας των σύγχρονων διαφοροποιημένων κοινωνιών, ενάντια την τάση των υποσυστημάτων ν' αλλοποιούν τη διαφοροποιημένη κοινωνική τάξη σύμφωνα με τους δικούς τους στόχους. Έννοιες όπως 'ελευθερία', 'ισότητα', 'ιδιοκτησία' αποτελούν σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή 'θεσμοθετημένες προσδοκίες'.

Σε μία πρώτη προσέγγιση, η ανωτέρω θεωρητική προσέγγιση φαινομενικά έρχεται σε σύγκρουση με το διαπιστούμενο και συνεχώς αυξανόμενο περιορισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη σύγχρονη κοινωνία, γιατί ο περιορισμός αυτός ακυρώνει την κύρια λειτουργία των δικαιωμάτων στο κοινωνικό σύστημα. Ωστόσο όμως, τα δικαιώματα περιορίζονται, όχι ως εξαγγελίες, αλλά ως προς την πρακτική

⁶⁶⁸ κλασικό παράδειγμα τέτοιου τύπου δικαιωμάτων είναι τα μεσαιωνικά δικαιώματα τα οποία νομιμοποιούσαν τις ιεραρχικές σχέσεις μεταξύ δουλοπάροικου και φεουδάρχη, Μπάλιας Στ. (2004), *Τα ανθρώπινα δικαιώματα στην εποχή της δημοκρατίας*, Παπαζήση, Αθήνα, 2004, σελ. 29

⁶⁶⁹ η παρουσίαση της θεωρητικής προσέγγισης του Luhmann έχει βασιστεί στο Verschraegen, G. (2002), 'Human Rights and Modern Society: A Sociological Analysis from the Perspective of Systems Theory', *Journal of Law and Society*, Vol. 29(2): 258-81

έκφρασή τους. Ας μην παραβλεφθεί το γεγονός πως ο οποιοσδήποτε περιορισμός συνεχίζει να συντελείται στο όνομά τους. Θα μπορούσαμε να πούμε πως τα ανθρώπινα δικαιώματα επαναπροσδιορίζονται στα νέα δεδομένα των κοινωνιών υψηλής διαφοροποίησης, κάτω από το αίτημα μίας επίπλαστης ασφάλειας. Ο επαναπροσδιορισμός αυτός αφορά πλέον τη σύμπλευσή τους με ένα νέο νοηματικό πλαίσιο, αυτό της ελαχιστοποίησης των κινδύνων, της μεγιστοποίησης της ασφάλειας, του αποκλεισμού των ‘επικίνδυνων’ ατόμων ή κοινωνικών ομάδων, της διασφάλισης της τάξης. Χρησιμοποιούνται δηλαδή οι ίδιοι όροι που θέτει ο Luhmann – ασφάλεια και προστασία του υποκειμένου – αλλά με νέο νοηματικό περιεχόμενο.

Όσο αφορά τα δικαιώματα, διαπιστώνεται αντίφαση ανάμεσα στις διακηρύξεις των κρατών και στις πρακτικές τους. Η αντεγκληματική πολιτική επίσης, συχνά υποκύπτει σε επίπλαστα διλήμματα, ελευθερία ή ασφάλεια, δημιουργώντας μία λανθάνουσα εικόνα σχετικά με τη σύγκρουση δικαιωμάτων και σχετικά με το πρωτεύον δικαίωμα. Η συνθήκη αυτή όμως, συνιστά μία κατασκευασμένη πόλωση που αφορά το εκάστοτε πλαίσιο άσκησης πολιτικής και διατήρησης των διακρίσεων σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Έτσι, αυτό που προκύπτει ως αποτέλεσμα δεν είναι η σύγκρουση δικαιωμάτων αλλά η σωρευτική παραβίασή τους στο όνομα της διασφάλισής τους. Ακόμα κι όταν η προστασία τους εξαγγέλλεται βάσει δεσμευτικών κειμένων, αυτή πραγματώνεται επιλεκτικά ως προς τον πληθυσμό, αφορώντας πάντα τα πιο ισχυρά μέλη του, από άποψη κοινωνική ή εθνική.

Παρατηρώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα από διάφορες πλευρές της αντεγκληματικής πολιτικής προκύπτει ότι η αντεγκληματική πολιτική ενώ καλείται να διασφαλίζει-και πράγματι το επιτυγχάνει σε πλήθος περιπτώσεων- τα ανθρώπινα δικαιώματα, μπορεί ταυτόχρονα να τα προσβάλει ή να διευκολύνει τη προσβολή τους. Η προσβολή ή η διευκόλυνση αυτής, όπως θα φανεί παρακάτω, συμβαίνει με δύο τρόπους: είτε με τις δράσεις της, είτε με τη μη ανάληψη δράσεων. Συνεπώς, η αντεγκληματική πολιτική αποτελεί για τα ανθρώπινα δικαιώματα εχέγγυο της διασφάλισής τους, ενώ τα ανθρώπινα δικαιώματα συνιστούν για την αντεγκληματική πολιτική όριο της παρέμβασής της αλλά και υποχρέωση για παρέμβαση.

Σχετικά με την προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα στο πλαίσιο άσκησης ή μη της αντεγκληματικής πολιτικής προκύπτουν τα εξής:

Πρώτον, μία βασική προσβολή αφορά τον *τομέα της πρόληψης*, όταν δηλαδή ο κοινωνικός έλεγχος ασκείται προληπτικά σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες και συνδέεται με τις επεμβάσεις στην ατομική και οικογενειακή ζωή, προσπαθώντας να προλάβει την εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς.

Δικαιολογείται δηλαδή και μέχρι ποιου σημείου η επέμβαση των κοινωνικών φορέων στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή; Η κατάλυση του οικογενειακού ασύλου και της προσωπικής ελευθερίας, μέσω των διαφόρων κοινωνικών υπηρεσιών, δεν προκαλεί προσβολές βασικών δικαιωμάτων; Οι συνέπειες της επέμβασης και οι επιπτώσεις της στο επίπεδο της συμπεριφοράς και των συναισθημάτων αντισταθμίζονται από το όφελος της επέμβασής της; Και πως μπορεί κανείς να διαχειριστεί το στίγμα που προκύπτει από τέτοιους είδους επεμβάσεις;

Παραδείγματα που προσβάλλουν τα θεμελιώδη δικαιώματα της προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας καθώς και το δικαίωμα στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, αποτελούν οι επεμβάσεις των φορέων που σχετίζονται με την πρόνοια και τη μέριμνα των πολιτών που θεωρείται πως βρίσκονται σε 'κίνδυνο'. Η δικαιολόγηση της παρέμβασης αυτής, το είδος της και η χρονική της διάρκεια αποτελούν σημεία έντονης κριτικής, όχι μόνο ως προς τα αποτελέσματά τους αλλά και ως προς τις επιπτώσεις τους σχετικά με την προσβολή των παραπάνω δικαιωμάτων. Πολύ περισσότερο, όταν οι πολιτικές αυτές δεν αφορούν την αντιμετώπιση μίας ποινικής παράβασης, αλλά το ενδεχόμενο αυτής.

Δεύτερον, όταν η πρόληψη αφορά το σύνολο του πληθυσμού και ταυτίζεται με την ασφάλεια, οι προσβολές των δικαιωμάτων πολλαπλασιάζονται και επιφέρουν την παραβίαση των προσωπικών δεδομένων, την επέκταση του κοινωνικού ελέγχου μέσα από την επιτήρηση, η οποία γίνεται όλο και περισσότερο εντατική, μέσω της χρήσης των νέων τεχνολογιών, καθώς και τη διακριτική μεταχείριση συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού, στις οποίες επικεντρώνει την προσοχή της, όπως οι νέοι, οι μειονεκτούσες οικονομικά ομάδες και οι μετανάστες. Στην περίπτωση αυτή κατασκευάζεται ένα δίλημμα που σχετίζεται με το αν θα πρέπει να θεωρηθεί ως

πρωτεύων το δικαίωμα στην ασφάλεια ή το δικαίωμα στην ελευθερία, ώστε να σταθμιστεί το εύρος των συνεπαγόμενων περιορισμών.

Από την άλλη μεριά, το *σύστημα της απονομής ποινικής δικαιοσύνης*, συνιστά ένα πεδίο, όπου το πλαίσιο της νομιμότητας μέσα στο οποίο λειτουργεί έρχεται τελικά σε σύγκρουση με τη διασφάλιση βασικών δικαιωμάτων τόσο των δραστών, όσο και των θυμάτων σε όλα τα στάδια δραστηριοποίησής του.

Κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην ποινική δίκη παρατηρείται παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου η οποία σχετίζεται κυρίως με την ανισότητα απέναντι στο νόμο⁶⁷⁰ Η διακριτική ευχέρεια σε όλα τα επίπεδα του κοινωνικού ελέγχου, ενώ είναι αναγκαία ως μέσο άσκησης ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής, συχνά καταλήγει, μέσω των επιλογών της, στην παραγωγή άνισων και αδικαιολόγητων αποτελεσμάτων απέναντι σε ορισμένες κατηγορίες, ειδικότερα τις πιο ευάλωτες. Η ανομοιογένεια για παράδειγμα κατά την επιβολή των ποινών, ενώ μπορεί να συμβάλει στην εξατομίκευσή τους, έρευνες έχουν καταδείξει ότι οφείλεται κυρίως σε εξωποινικούς παράγοντες που σχετίζονται με τα ιδιαίτερα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά του δικαστή ή των ενόρκων ή σε άλλους εξωτερικούς παράγοντες, όπως η έλλειψη εγκληματολογικών, ψυχολογικών και κοινωνιολογικών γνώσεων, σε τοπικούς περιβαλλοντικούς παράγοντες, στην ύπαρξη στερεοτύπων που σχετίζονται με την φυλετική, εθνική και κοινωνικοοικονομική καταγωγή του δράστη. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι το κοινό και οι διάδικοι να σχηματίζουν αρνητική εικόνα για τη δικαιοσύνη και να ενισχύεται το στερεότυπο του εγκληματία ως νέου, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, προερχόμενου από χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Συνεπώς, ο θεσμικός ρόλος του δικαστή και των ενόρκων καθίσταται καταλυτικός για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Από την άλλη μεριά, η επιμέτρηση των ποινών τελικά είναι πιο αυστηρή στις κατηγορίες αυτές, με αποτέλεσμα οι φυλακές να αποτελούνται κυρίως από εθνικά και φυλετικά διαφορετικούς σε σχέση με τον ντόπιο πληθυσμό και από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Προκύπτει δηλαδή μία άνιση και διακριτική

⁶⁷⁰ Φαρσεδάκης, Ι. (1997), 'Η λήψη αποφάσεων στην ποινική δίκη και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: Η (αν)ισότητα ενώπιον του ποινικού νόμου' στο Τσήτσουρα, Α., (επιμ.), (1997), *Αντεγκληματική Πολιτική και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 135-146

μεταχείριση που προσβάλλει τα ανθρώπινα δικαιώματα και το νομικό πολιτισμό που στηρίζεται στις αρχές του κράτους δικαίου.

Άλλο παράδειγμα είναι η *στερητική της ελευθερίας ποινή*⁶⁷¹ και όλων των προσβολών των δικαιωμάτων που απορρέουν από την ποινή αυτή, όπως της ελευθερίας, της ελευθερίας της κίνησης και της διαμονής, της εργασίας, της γενετήσιας ελευθερίας, κ.λ.π. Η ποινή αυτή συνεπάγεται μία σωρεία προσβολών που αφορούν όχι μόνο τον καταδικασθέντα αλλά και την οικογένειά του, προσβολές οι οποίες πολλές φορές συνεχίζονται δια βίου (π.χ. άρνηση του κράτους να προσλάβει έναν πρώην καταδικασθέντα σε φυλάκιση). Δεδομένου δε της διάστασης των εμπνευστικών αρχών και σκοπών στις διάφορες φάσεις του ποινικού συστήματος, η φυλακή καταλήγει να επιτελεί μία φυλακτική λειτουργία, που δεν συνάδει τελικά ως προς την εκτέλεση της ποινής και τη μεταχείριση του κρατούμενου με τον νομοθετημένο σκοπό της κοινωνικής επανένταξης (βλ. Ελληνικό Κώδικα Βασικών Κανόνων Μεταχείρισης των κρατουμένων). Επομένως, δεν δικαιολογείται η κατ' εξαίρεση ανοχή της προσβολής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παραμένει συνταγματικά ακάλυπτη, αφού οι σκοποί της φυλάκισης δεν επιτελούνται ή άλλοι εφαρμόζονται στην θέση τους.

Ο θεσμός φυλάκισης κατά συνέπεια θεωρείται ότι εφαρμόζεται και προσβάλλει τα δικαιώματα κατά κατάχρηση και από ποινή-κανόνας, ιδιαίτερα με την αύξηση του εγκλεισμού που παρουσιάζεται κατά τα τελευταία χρόνια σε όλο τον κόσμο, θα πρέπει ν' αποτελέσει ποινή-εξαίρεση.

Επίσης, *σχετικά με τις συνθήκες κράτησης*, δεν θα πρέπει ποτέ να επικρατεί σύγχυση ανάμεσα στο εγκλεισμό ως ποινή και στα όσα συμβαίνουν κατά τη διάρκειά του, τα οποία δεν θα πρέπει να συνιστούν ποινή. Δηλαδή, στη φυλακή εγκλείεται κάποιος επειδή τιμωρήθηκε και όχι για να τιμωρηθεί.⁶⁷² Γιατί τα όσα συμβαίνουν στη φυλακή κατά την έκτιση της ποινής, συνιστούν περαιτέρω παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (βλ. π.χ. έκθεση Γιαταγάνα το 1984), για τις οποίες θα πρέπει να μεριμνούν αποτελεσματικά πολλαπλοί ελεγκτικοί μηχανισμοί.

⁶⁷¹ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (1997), 'Στερητική της ελευθερίας ποινή και Ανθρώπινα Δικαιώματα' στο Τσήτσουρα, Α., (επιμ.), (1997), *Αντεγκληματική Πολιτική και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 87-109

Ο τρόπος εκτέλεσης της ποινής⁶⁷³ προσβάλλει βασικά δικαιώματα, δεδομένου του υπερπληθυσμού των φυλακών και των γενικότερων συνθηκών κράτησης, τη δυνατότητα επιβολής ταπεινωτικής μεταχείρισης ή βασανιστηρίων, την ύπαρξη άτυπων κανόνων απάνθρωπης πειθαρχίας στη φυλακή, την έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής για τη βασική εκπαίδευση των εγκλείστων και τη δυνατότητα άσκησης δραστηριοτήτων, τις ελλείψεις σε επαρκές και κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό, τις προϋποθέσεις επικοινωνίας με τον έξω κόσμο, αλλά και του υποχρεωτικού χαρακτήρα των προγραμμάτων επανένταξης. Στο πλαίσιο αυτό διαφαίνονται ουσιαστικές δυσχέρειες σχετικά με τη διασφάλιση του σεβασμού της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, της ενθάρρυνσης του αυτοσεβασμού και της ανάπτυξης της ευθύνης.

Επιπροσθέτως, ερωτήματα προκύπτουν σχετικά με το κατά πόσο συντάσσεται με τα δικαιώματα του ανθρώπου, η *αποφυλάκιση* του κρατούμενου χωρίς την παράλληλη υποστήριξη από επαρκή προγράμματα αποφυλάκισης, ειδικά έπειτα από την έκτιση μακροχρόνιων ποινών, κατά τη διάρκεια των οποίων οι δεσμοί με το εξωτερικό περιβάλλον ακολουθούν φθίνουσα πορεία.

Πολύ περισσότερο δε, η θανατική ποινή που επιβάλλεται σε πολλά κράτη ακόμα, όπως και στις Η.Π.Α., προσβάλλει το δικαίωμα στη ζωή (έστω και αν η περίπτωση της επιβολής της θανατικής ποινής δια νόμου εξαιρείται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του 1950) και δεν ανήκει, *‘δεν μπορεί ν’ ανήκει στο χώρο του ποινικού δικαίου, δεν μπορεί ν’ αποτελεί θεσμό δικαίου’*.⁶⁷⁴

Επίσης, οι νέες τεχνολογίες, αποτελούν ένα δίκτυο καινούργιων πρακτικών που εξαπλώνονται στο σύνολο του κοινωνικού ιστού και αναμορφώνουν κάθε προηγούμενη κοινωνική σχέση. Ουσιαστικά τίθενται στην υπηρεσία του κοινωνικού ελέγχου κάνοντας τον πιο ευέλικτο και πιο αποτελεσματικό.

⁶⁷² ‘Εγκλημα και Τιμωρία’: Σωφρονιστικό Σύστημα και Ανθρώπινα Δικαιώματα’, *Το Βήμα του Δικηγόρου*, Ιούνιος 2006, σελ. 2-15, ανυπόγραφο με ευχαριστήριο για τη συνεργασία στον Γ. Πανούση.

⁶⁷³ Κακκαλής, Π. (1997), ‘Ελληνική Σωφρονιστική Νομοθεσία και Πράξη από την άποψη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου’, στο Τσήτσουρα, Α., (επιμ.), (1997), *Αντεγκληματική Πολιτική και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 111-120

⁶⁷⁴ Φαρσεδάκης, Ι., (1994) ‘Η «ποινή» του θανάτου’ στο Κουράκης, Ν., (επιμ.) (1994), *Αντεγκληματική πολιτική*, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 269

Από τις νέες τεχνολογίες όμως, όπως η βιοτεχνολογία και η βιοιατρική προκύπτουν νέες παραβιάσεις των δικαιωμάτων, για τις οποίες ακόμα δεν έχει προβλεφθεί στις περισσότερες των περιπτώσεων ένα επαρκές κανονιστικό πλαίσιο που να σχετίζεται τόσο με νομοθετικές ρυθμίσεις, όσο και με αποτελεσματικούς ελέγχους.

Η τεχνολογική ανάπτυξη επιφέρει ανατροπή και σχετικοποίηση όλων των κανονιστικών συστημάτων, όπως ήταν γνωστά μέχρι σήμερα. Τα θεωρητικά θεμέλια της ισότητας, της ελευθερίας της βούλησης αναθεωρούνται και οι υπάρχουσες νομικές καταχωρήσεις κρίνονται ανεπαρκείς.

Η σχέση για παράδειγμα της βιοϊατρικής και των εξελίξεών της, όπως η χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος και η έρευνα στα εμβρυϊκά βλαστοκύτταρα, με τα ανθρώπινα δικαιώματα συνιστά ένα πεδίο που παραμένει ανοικτό από νομική πλευρά.

Σε επίπεδο εξαγγελιών ο προβληματισμός είναι παλιός, όπως ο Κώδικας της Νυρεμβέργης για την προστασία της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας του ατόμου από τις καταχρήσεις του βιοϊατρικού πειραματισμού (1947) αλλά και σύγχρονος όπως προκύπτει από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα δικαιώματα και την Βιοϊατρική (1997), την Οικουμενική Διακήρυξη της Unesco για το Ανθρώπινο Γονιδίωμα (1999), όπου απαγορεύει την εμπορευματοποίηση του ανθρώπινου γονιδιώματος, την οποιαδήποτε διάκριση με βάση τα γενετικά χαρακτηριστικά, την αναπαραγωγική κλωνοποίηση του ανθρώπου.⁶⁷⁵ Τα κείμενα αυτά ωστόσο, περιέχουν περισσότερο αρχές (προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ατομικότητας, κ.λ.π.) και λιγότερο εξειδικεύσεις των αρχών αυτών.⁶⁷⁶

Πολλές αντικρουόμενες απόψεις εμφανίζονται σχετικά με την αναγκαιότητα θέσπισης νομικών κανόνων που κανονικοποιούν τις εξελίξεις της βιοϊατρικής στον τομέα της έρευνας και της χρήσης των αποτελεσμάτων της με αποτέλεσμα η κατάσταση του δικαίου να παραμένει ρευστή ως ‘αμηχανία δικαίου’,⁶⁷⁷ με επιπτώσεις σε σημαντικά ζητήματα όπως οι κίνδυνοι απόσπασης συναίνεσης ή χειραγώγησης της βούλησης, με αποτέλεσμα το άτομο να μετατρέπεται σε μέσο για έρευνα και πειραματόζωο και η δημιουργία κλώνων που δεν συμβιβάζεται με το

⁶⁷⁵ Βλ. Δραγώνα – Μονάχου, Μ. (2002), ‘Ηθική και Βιοηθική’, *Επιστήμη και Κοινωνία*, τευχ. 8-9

⁶⁷⁶ Κουμάντος, Γ. (2001), ‘Βιολογία και Δίκαιο’, *Τνδικτος*, τεύχ. 14, σελ. 47

⁶⁷⁷ Βιδάλης, Τ.Κ., (2004), ‘Η βιοϊατρική μεταξύ ηθικής και ελευθερίας της έρευνας’ στο Τσαμπόγας, Μ., Χριστόπουλος, Δ., (επιμ.), (2004), *Τα δικαιώματα στην Ελλάδα 153-2003: Από το τέλος του εμφυλίου στο τέλος της μεταπολίτευσης*, Καστανιώτη, Αθήνα, σελ. 283

σεβασμό της ανθρώπινης αξίας κ.α.⁶⁷⁸ Όμως, η γενετική μοναδικότητα κάθε ανθρώπου δεν μπορεί να είναι ζήτημα επιλογής αλλά βασική και εγγενής ιδιότητά του.⁶⁷⁹

Μια άλλη σημαντική διάσταση που προκύπτει είναι ότι ενώ οι ταξικές διαφορές θεωρούνται δυνητικά άρσημες ή διαχειρίσιμες, οι βιολογικές, με δεδομένη τη δυνατότητα προϊεράρχησής τους, είναι μη αναστρέψιμες και με σημαντικές επιπτώσεις, εμπορικές και κοινωνικές, ως προς τη χρησιμοποίηση των βιολογικών πληροφοριών και του προσχεδιασμού τους, από κάθε είδους εξουσία, εργοδοσία, ασφαλιστικές εταιρίες, κ.α.⁶⁸⁰

Ο ρόλος του δικαίου συνεπώς, ως εργαλείο κοινωνικού ελέγχου των προσβολών που προκύπτουν από τις νέες τεχνολογίες καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολος, προκειμένου ν' ανταποκριθεί στο νεωτερισμό των προβλημάτων αυτών, των οποίων η ταχύτατη εξέλιξη κάνει κάθε νομική επιλογή να κρίνεται, αμέσως μετά την εφαρμογή της, ως αναχρονιστική και ξεπερασμένη.

Μέσα στην ίδια προβληματική εντάσσονται και προβλήματα που σχετίζονται με την προστασία των προσωπικών δεδομένων και τα νέα εγκλήματα που προκύπτουν από τη χρήση του διαδικτύου. Η πολυπλοκότητα των σύγχρονων τεχνολογιών επίσης, επιτρέπει τη συλλογή προσωπικών δεδομένων, κυρίως μέσα από ηλεκτρονικά αρχεία, με αποτέλεσμα όχι μόνο να χάνεται ο προσωπικός έλεγχος της χρήσης των δεδομένων αυτών από τις διάφορες εξουσίες αλλά και η πρόσβαση στα αρχεία αυτά να παραβαίνει κάθε αρχή νομιμότητας απέναντι στη διασφάλιση των δικαιωμάτων και στην προστασία δεδομένων που αφορούν την οικονομική, κοινωνική, πολιτική και ιδιωτική ζωή των ατόμων.

Ωστόσο, η εφαρμογή της οδηγίας της Ε.Ε. 2006/24, που πέρασε επί βρετανικής προεδρίας, μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στο μετρό του Λονδίνου, τον Ιούλιο του 2005, και καταργούσε την ιδιωτική ζωή των κατοίκων της Ευρώπης, επιτρέποντας την παρακολούθηση, επεξεργασία και αποθήκευση των προσωπικών δεδομένων που

⁶⁷⁸ Βιδάλης, Τ.Κ. (2004), ο.π., σελ. 286-288

⁶⁷⁹ Βασιλογιάννης, Φ. (2004), 'Μία περίπτωση αξιοπρεπούς κλωνοποίησης' στο Σαββάκης, Χ., Βασιλογιάννης, Φ., κ.α., (επιμ.) (2004), *Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 120

μεταφέρονταν με ηλεκτρονικά μέσα κατά την επικοινωνία των ανθρώπων μεταξύ τους, μετά από πιέσεις, αποφασίστηκε να αναβληθεί μέχρι τις 15 Μαρτίου 2009.⁶⁸¹

Σημαντικοί προβληματισμοί προκύπτουν επίσης και για τον αμερικανικό νόμο για την τρομοκρατία, USA PATRIOT ACT, όχι μόνο για την αναγκαιότητά του αλλά και για τη σχέση του με τα δικαιώματα του ανθρώπου.⁶⁸²

Σε πολλές περιπτώσεις, σύγχρονοι μέθοδοι επιτήρησης, στο όνομα της πρόληψης της εγκληματικότητας, εφαρμόστηκαν χωρίς να προϋπάρχει μία ανάλογη νομική δικαιολόγηση και κανονικοποίησή τους, με αποτέλεσμα η ανάλογη νομοθεσία ν' αναπτύσσεται εκ των υστέρων, προκειμένου να νομιμοποιήσει πρακτικές που βρίσκονται στο όριο της διασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁶⁸³

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εξαπλωμένη χρήση του κλειστού συστήματος παρακολούθησης (CCTV) στο Ηνωμένο Βασίλειο⁶⁸⁴ σε σχέση με το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, το οποίο ορίζεται ρητά από το άρθρο 8 του European Convention on Human Rights αλλά και το οποίο περιλαμβάνει ως εξαιρέσεις τις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες βρίσκονται σε κίνδυνο η εθνική ασφάλεια, η δημόσια ασφάλεια, η οικονομική ζωή της χώρας, η πρόληψη της τάξης ή του εγκλήματος, η προστασία της υγείας ή η ηθική ή η προστασία των δικαιωμάτων και η ελευθερία των άλλων.⁶⁸⁵ Εξαιρέσεις δηλαδή που το καθιστούν ευκόλως ανενεργό.

Έτσι όμως, περιορίζεται το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, καθώς προϋποθέτει ότι το δικαίωμα αυτό δεν είναι αδιαπραγμάτευτο και όταν η επιτήρηση κρίνεται απαραίτητη, αυτό που σταθμίζεται, είναι ποιο αγαθό βρίσκεται σε μεγαλύτερο

⁶⁸⁰ Τσουκαλάς, Κ., (2000), 'Βιοτεχνολογία και Ανθρώπινα Δικαιώματα', *Εφημ. 'Το Βήμα'*, 07-05-2000, σελ. ΒΟ2

⁶⁸¹ Ίδρυμα για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, (11-07-2006), 'Να ελπίσουμε σε στροφή της Ε.Ε. προς βελτίωση των σχέσεων της με τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΔΑ);', Το σχόλιο της εβδομάδας, www.mfhr.gr/index.asp

⁶⁸² Wong, K., (2006) 'The USA PATRIOT Act: Some unanswered questions', *International Journal of the Sociology of Law*, Vol. 34: 1-41, σελ. 38-41

⁶⁸³ Taylor, N. (2002), 'State Surveillance and the Right to Privacy', *Surveillance and Society*, No. 1, 2002, σελ. 67

⁶⁸⁴ Εκτιμάται ότι οι κάμερες στη Βρετανία είναι περίπου 4,2 εκατομμύρια, δηλαδή μία για κάθε 14 άτομα, όπως αναφέρεται στο Bennetto, J. (2006), 'Big Brother Britain 2006: 'We are waking up to a surveillance society all around us'', *The Independent*, Online Edition, 2-11-2006, <http://news.independent.co.uk/uk/crime/article1948209.ece>

⁶⁸⁵ Taylor, N. (2002), ο.π., σελ. 67

κίνδυνο (ασφάλεια ή ιδιωτικότητα) και αξιολογείται ποιο από τα δύο θα προστατευτεί περισσότερο.

Επιπροσθέτως, η επιτήρηση αυτή επεκτείνεται πέρα από τη δημόσια σφαίρα των ελεύθερων πολιτών και στις συνθήκες εγκλεισμού στις φυλακές αλλά και σε άτομα που βρίσκονται σε 'υφ' όρων απόλυση', κ.α.. Ολοένα και περισσότερο εφαρμόζονται νέες τεχνικές υψηλού ελέγχου και συστηματικής επιτήρησης, οδηγώντας σε ένα σύγχρονο και πιο ολοκληρωτικό 'πανοπτικό' από αυτό στο οποίο είχε αναφερθεί χρόνια πριν ο Bentham.⁶⁸⁶

Δεν είναι όμως, μόνο οι πρακτικές που υιοθετούνται και προσβάλλουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και η *παράλειψη νομοθετικών ρυθμίσεων και πολιτικών δράσεων* που θίγει τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα από τον ελληνικό χώρο ήταν η απουσία μέχρι τώρα ύπαρξης νόμου σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία. Προσφάτως μόνο, άρχισαν να υπάρχουν εξελίξεις στο εν λόγω πεδίο, με το προς ψήφιση νομοσχέδιο. Αν και η νομοθετική θέσπιση δεν αποτελεί από μόνη της λύση και πρέπει όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση να συνεπικουρείται επαρκώς με παροχές από τους λοιπούς κοινωνικούς φορείς, ωστόσο ορίζει ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο αναγνωρίζεται και νομιμοποιείται η ανάληψη δράσεων και η προστασία βασικών δικαιωμάτων που προηγουμένως είτε ακυρώνονταν, είτε δεν λαμβάνονταν υπόψη μέσα στον οικογενειακό θεσμό.

Στην ίδια λογική προσβολής των δικαιωμάτων, εντάσσονται και οι *ανεφάρμοστες ποινικές διατάξεις*,⁶⁸⁷ ειδικά στην περίπτωση κατά την οποία οι διατάξεις αυτές αφορούν ουσιαστικές κοινωνικές ανάγκες, προσανατολισμένες στον εκσυγχρονισμό των αντιλήψεων περί ποινής.

Για παράδειγμα, οι εναλλακτικές κυρώσεις (Ν.1941/1991), όπως η υφ' όρων αναστολή εκτέλεσης της ποινής υπό επιτήρηση κοινωνικού λειτουργού (probation) και η μη αμειβόμενη κοινωνική εργασία (community service). Στο ίδιο νόμο

⁶⁸⁶ Από τις αρχές του 2005 έως τον Απρίλιο του ίδιου χρόνου, 631 άτομα και 5.751 νεαροί παραβάτες παρακολουθούνταν μέσω ειδικού ηλεκτρονικού 'βραχιολιού', όπως αναφέρεται στο Bennetto, J. (2006), 'Big Brother Britain 2006: 'We are waking up to a surveillance society all around us', *The Independent*, Online Edition, 2-11-2006, <http://news.independent.co.uk/uk/crime/article1948209.ece>

⁶⁸⁷ Κουράκης, Ν. (2006), 'Ποινικές διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες: Ένα κρίσιμο πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής', (πρώτη δημοσίευση: *Ποινικός Λόγος*, 2001, 2175-2179), www.niotho-asfalisi.gr/na/meletes9.pdf, σελ. 3-4

προβλεπόνταν και η σύσταση σώματος Κοινωνικής Αρωγής, προκειμένου να ενεργοποιηθούν οι νέοι θεσμοί. Δυστυχώς, τίποτα από όλα αυτά δεν τέθηκε σε εφαρμογή, αν εξαιρέσει κανείς κάποιες περιπτώσεις ανήλικων παραβατών.

Ιδιαίτερη ανάπτυξη εμφανίζεται κατά τις τελευταίες δεκαετίες στα *δικαιώματα των θυμάτων*.⁶⁸⁸ Το θύμα θεωρείται ότι υφίσταται δύο θυματοποιήσεις, την πρωτογενή από το αδίκημα και τη δευτερογενή με την αντιμετώπισή του από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Η πολιτεία δύναται και οφείλει να συνδράμει το θύμα με βάση δύο πρότυπα προστασίας, το 'πρότυπο υπηρεσιών', μέσω των οργάνων της και το 'πρότυπο δικαιωμάτων', μέσω των θεσπισμένων κανόνων δικαίου που πλαισιώνουν το θύμα και καθοδηγούν τη δράση του. Σε διεθνές και ευρωπαϊκό ,επίπεδο έχουν θεσπιστεί διάφορες Συστάσεις και Συμβάσεις που αφορούν τις αποζημιώσεις του θύματος από το κράτος για συγκεκριμένες αξιόποινες πράξεις και, κάτω από προϋποθέσεις, τη δυνατότητα του θύματος να διεκδικήσει τις αξιώσεις του στην ποινική δίκη, να προστατευθεί από τις τυχόν εκφοβιστικές και εκδικητικές ενέργειες του δράστη και του περιβάλλοντός του, κ.α.

Όσο αφορά το Ελληνικό Δίκαιο, αναγνωρίζονται πολλά απ' όσα συναντώνται στα διεθνή κείμενα, ωστόσο αντίθετα με τις ρητές διατυπώσεις των νόμων, στην πράξη πάντα παρουσιάζονται προβλήματα, τα οποία σχετίζονται με τη χρονική απόσταση που μεσολαβεί μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης, τα μικρά επιδικαζόμενα ποσά συγκριτικά με άλλες χώρες και γενικότερα με τις πολύπλοκες και συχνά αναποτελεσματικές διαδικασίες που παράγει το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Επίσης, στο Ελληνικό Δίκαιο δεν προβλέπονται ρυθμίσεις σχετικά με τον τρόπο μεταχείρισης του θύματος από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, για την πληροφόρησή του ως προς τα δικαιώματα που μπορεί να επικαλεσθεί, για την πρόοδο της διαδικασίας και την τελική έκβαση της υπόθεσης. Το ελληνικό κράτος επίσης, δεν έχει επικυρώσει τη Σύμβαση για την αποζημίωση των θυμάτων βίαιων εγκλημάτων από το κράτος (24-11-1983).

Ωστόσο, ανάμεσα στα συνεχώς αναπτυσσόμενα δικαιώματα των θυμάτων και αυτά των κατηγορουμένων απαιτείται η διατήρηση της ισορροπίας, προκειμένου να υπάρξει ορθολογιστική και δίκαιη έκβαση των υποθέσεων, χωρίς να πλήττεται καμία

⁶⁸⁸ Σπινέλλης, Δ. (1997), 'Προστασία του θύματος και Ανθρώπινα Δικαιώματα' στο Τσήτσουρα, Α., (επιμ.), (1997), *Αντεγκληματική Πολιτική και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 173-194

από τις δύο πλευρές, γιατί η διασφάλιση των δικαιωμάτων τους, αποτελεί προϋπόθεση της απόδοσης δικαιοσύνης.

Η *ανάγκη διεθνοποίησης της αντεγκληματικής πολιτικής*, λόγω των νέων παγκόσμιων μορφών εγκληματικότητας, όπως η λαθρομετανάστευση, το οργανωμένο έγκλημα, η εμπορία ανθρώπων, η τρομοκρατία, το εμπόριο ναρκωτικών και, λόγω του αιτήματος για ατομική και δημόσια ασφάλεια, έχει ως συνέπεια τη διεθνοποίηση του κοινωνικού ελέγχου. Το ερώτημα όμως που προκύπτει είναι εάν η διεθνοποίηση αυτή είναι στην πρακτική έκφασή της αρωγός της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή όχι. Εάν εδράζεται στις διατάξεις προστασίας του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και στις διατάξεις προστασίας του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Η ευρωπαϊκή αντεγκληματική πολιτική για το 2005-2010, όπως εκφράζεται μέσα από το *‘Πρόγραμμα της Χάγης για την ενδυνάμωση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης’* (2004) επικεντρώνεται στην ασφάλεια, ελέγχοντας την είσοδο και την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων στη Ε.Ε. και στην καταπολέμηση της ‘σοβαρής εγκληματικότητας με διασυνοριακή διάσταση’, δίδοντας έμφαση στην προστασία των οικονομικών συμφερόντων της.⁶⁸⁹ Αυτό που προκύπτει τελικά είναι η πρόθεση εξισορρόπησης ανάμεσα στη τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και την ασφάλεια, που αξιολογούνται όμως αποκλειστικά από την αποτελεσματικότητα της ασφάλειας.⁶⁹⁰ Επιπροσθέτως, η ασφάλεια αυτή προσεγγίζεται ως *‘διασυνοριακή ανταλλαγή πληροφοριών, όσο αφορά την επιβολή του νόμου’* μέσα από την *‘αρχή της διάθεσης των πληροφοριών’*. Η ελευθερία αφορά αποκλειστικά τους νόμιμα κυκλοφορούντες στο εσωτερικό της ένωσης, οι υπόλοιποι επιστρέφουν οικειοθελώς ή υποχρεωτικώς,⁶⁹¹ Όμως, αυτή η προνομιακή αντιμετώπιση των ευρωπαίων πολιτών, έναντι των υπηκόων τρίτων χωρών που βρίσκονται στο έδαφός της Ε.Ε. και η έλλειψη μέριμνας για την προστασία των δικαιωμάτων τους, καθίσταται μία προβληματική συνθήκη που υπονομεύει το στοιχείο της καθολικότητας που θα πρέπει να χαρακτηρίζει τέτοιου είδους κείμενα. Επίσης, εισάγει καίριες διακρίσεις, θίγοντας

⁶⁸⁹ Νικολόπουλος, Γ. (2005), *‘Κατασκευάζοντας έναν ευρωπαϊκό χώρο ‘ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης’: το ‘Πρόγραμμα της Χάγης’ και τα διακυβεύματα μίας υπερκρατικής βαθμίδας κοινωνικού ελέγχου’*, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 3:323-332, σελ. 324 και 327

⁶⁹⁰ Νικολόπουλος, Γ. (2005), ο.π., σελ. 327 και 327

⁶⁹¹ Νικολόπουλος, Γ. (2005), ο.π., σελ. 327

τα δικαιώματα ομάδων του πληθυσμού και συμβάλει στον αποκλεισμό των ‘ξένων’ και αλλοδαπών. Δημιουργούνται, συνεπώς, στα εσωτερικά σύνορα της ευρωπαϊκής ένωσης, πολίτες δύο κατηγοριών, οι ευρωπαίοι και οι μη-ευρωπαίοι, για τους οποίους προβλέπονται διαφορετικές αντιμετώπισεις, θίγοντας την εφαρμογή της αρχής της ελεύθερης μετακίνησης των μη υπηκόων της Ε.Ε. στο εσωτερικό της.

Κατά κύριο λόγο τέλος, βλέπουμε ότι αλλάζει η εννοιολόγηση της ελευθερίας και ο τρόπος με τον οποίο την αντιλαμβάνονται οι κοινωνίες, καθώς διαφαίνεται η σύνδεσή της με την ασφάλεια.⁶⁹²

Ο ‘Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων’, από την άλλη, δεν έχει ακόμα δεσμευτική ισχύ και ενώ εξασφαλίζει τα δικαιώματα σε όλους όσοι εργάζονται και διαμένουν νόμιμα στην Ε.Ε., προβλέπει κάποιες εξαιρέσεις, που καταδεικνύουν τη διστακτικότητα της ευρωπαϊκής κοινότητας, σχετικά με την διεύρυνση του κύκλου των προσώπων που απευθύνονται τα δικαιώματα αυτά.⁶⁹³

Προκύπτει άρα ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ αποτελούν ένα από τα βασικά κριτήρια της ευρωπαϊκής και της διεθνούς διάστασης της αντεγκληματικής πολιτικής, αυτό που καταγράφεται είναι η συνεχής συρρίκνωσή τους και η επαναπροσέγγισή τους με βάση την έννοια της ασφάλειας.

Από την άλλη μεριά, μέγιστης σημασίας θα πρέπει να θεωρηθεί η σύσταση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα με απόφαση Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (2003) και εκτίμηση λειτουργίας του το 2007. Ο φορέας αυτός, στον οποίο θα συμμετάσχουν ως όργανα και μη κυβερνητικοί οργανισμοί θα αναλάβει το έργο της συγκέντρωσης στοιχείων σχετικά με την κατάσταση στον τομέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, θ’ αναλύει τα δεδομένα, όσο αφορά τις αιτίες πιθανών παραβιάσεων των δικαιωμάτων και τις συνέπειές τους, και θα προτείνει μεθόδους βέλτιστης πρακτικής στον τομέα αυτό. Θα συντάσσει έκθεση σε περιπτώσεις διαρκούς και σοβαρής παραβίασης από τα κράτη μέλη και θα εκπονεί αναλύσεις

⁶⁹² Gunther, K. (2003), ‘Διεθνής αντεγκληματική πολιτική: Η πορεία προς ένα παγκόσμιο δίκαιο ασφάλειας’ στο Μανωλεδάκης, Ι., Prittitz, C. (επιμ.), (2003), *Διεθνοποίηση του Ποινικού Δικαίου*, Ελληνογερμανικό Συνέδριο, εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 40-41

⁶⁹³ Παπαδημητρίου, Γ. (2004), ‘Η συνάρθρωση της εθνικής, της διεθνούς και της ενωσιακής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη’, *Νομικό Βήμα*, τευχ. 7: 1137-1142, σελ. 119

σχετικά με την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε τρίτες χώρες, με τις οποίες η Ε.Ε. συνάπτει συμφωνίες.⁶⁹⁴

Μία από τις βασικότερες προσβολές επίσης, που λαμβάνει χώρα αυτή τη στιγμή στον πλανήτη και υφίσταται πέρα από κάθε αρχή νομιμότητας, είναι *οι φυλακές του Γκουαντάναμο*. Ανάμεσα στο νομικό κενό της ύπαρξης του Γκουαντάναμο και στην προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των κρατουμένων, διακρίνεται η ανάγκη εκσυγχρονισμού και αναθεώρησης του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.⁶⁹⁵ Ωστόσο, κάποιες μικρές ενθαρρυντικές δράσεις, όπως αυτή της Διαμερικανικής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Inter-American Court Of Human Rights), η οποία ύστερα από αίτηση της μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Κέντρο για τα Συνταγματικά Δικαιώματα, που εδρεύει στις Η.Π.Α., η οποία έγινε δεκτή, ζήτησε από τη κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών *‘να λάβει τα επείγοντα μέτρα που απαιτούνται, ώστε να καθοριστεί το νομικό καθεστώς των κρατουμένων του Γκουαντάναμο από ένα αρμόδιο δικαστήριο.’*⁶⁹⁶ Προσφάτως δε, στις 11 Ιουλίου 2006, το Αμερικάνικο Πεντάγωνο αποφάσισε ότι θα τους αντιμετωπίσει όπως όλους τους κρατούμενους των αμερικανικών φυλακών, σύμφωνα με τις ελάχιστες προϋποθέσεις που ορίζονται από τις Συνθήκες της Γενεύης.⁶⁹⁷

Ωστόσο, συνεχώς πληθαίνουν οι *‘αποκαλύψεις’* για σημαντικές παραβιάσεις και εντός των τειχών των χωρών της ευρωπαϊκής ένωσης, όπως συνέβη πρόσφατα για τους χώρους φυλάκισης που υπάρχουν στην Ευρώπη, όπου μεταφέρονται και φυλάσσονται άνθρωποι ως *‘ύποπτοι’*, χωρίς να υπάγονται κάτω από κανένα νομικό καθεστώς, χωρίς να τους έχει επιβληθεί επισήμως καμία κατηγορία, χωρίς κανείς να γνωρίζει τα όσα συμβαίνουν κατά τη διαδικασία της *‘απαγωγής’* τους.⁶⁹⁸

⁶⁹⁴ Ζημιανίτης, Δ. (2005), *‘Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα’*, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 7, σελ. 905

⁶⁹⁵ Stewart, J.(2006), *‘Rethinking Guantanamo: Unlawful Confinement as Applied in International Criminal Law’*, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 4: 12-30, σελ. 12-30

⁶⁹⁶ Αθανασάτος, Γ. (2006), *‘Inter – American Court of Human Rights’*, *Δικαιόγραμμα*, τεύχ. 8: 38-40, σελ. 39

⁶⁹⁷ Ο Γενικός Εισαγγελέας της Μεγάλης Βρετανίας επίσης, ζήτησε στις 10 Μαΐου 2006, να κλείσει το Γκουαντάναμο, το οποίο χαρακτήρισε ως *‘σύμβολο αδικίας’* και την ύπαρξή του *απαράδεκτη*, *‘Ιδρυμα για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου’*, (11-07-2006), *‘Να ελπίσουμε σε στροφή της Ε.Ε. προς βελτίωση των σχέσεων της με τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΔΑ);’*, Το σχόλιο της εβδομάδας, www.mfhr.gr/index.asp

⁶⁹⁸ Η αμερικανική κυβέρνηση παραδέχθηκε ότι στην υπήρξαν μυστικές φυλακές τις CIA, αλλά δεν έχει αποκαλύψει που ακριβώς ήταν. Ωστόσο, η Ε.Ε. έθεσε αίτημα προς τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ν’ αποκαλύψουν εκείνες τον τόπο αυτών των παράνομων χώρων κράτησης. Πιστεύεται ότι συνολικά 14

Όπως όμως έχει ήδη προαναφερθεί, η αντεγκληματική πολιτική δεν ασκείται μόνο από τους κρατικούς φορείς. Σ' αυτήν μετέχει ένα *δίκτυο φορέων ιδιωτικού και ημι-δημόσιου χαρακτήρα* που επίσης, κάτω από τη γενική επιταγή της προστασίας των δικαιωμάτων, προβαίνει τελικά στην προσβολή τους. Συμβάλλοντας μέρη της αντεγκληματικής πολιτικής, όπως οι ιδιωτικές εταιρείες ασφάλειας και προστασίας, η μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι ιδιωτικές εταιρίες πρέπει να υπάγονται σ' ένα αυστηρό κανονιστικό πλαίσιο δράσης και ελέγχου, προκειμένου ν' αποφευχθεί η 'θυματοποίηση' των ίδιων των δικαιωμάτων και των ανθρώπων που είναι φορείς τους.

Ειδικότερα δε, με την ανισότητα που προκύπτει από τις δυνατότητες χρήσεις της ιδιωτικής ασφάλειας και προστασίας, συντελείται μία ακόμα καίρια προσβολή των δικαιωμάτων, που σχετίζεται με τη θέση του κάθε ατόμου και της κάθε πληθυσμιακής ομάδας απέναντι στην ασφάλεια. Αυτή η ανισότητα απέναντι στην ασφάλεια που τελικά μπορεί να 'αγοράσει' ο καθένας, απαιτεί μία εξισορροπητική παρέμβαση από τη πλευρά του κράτους, προκειμένου να αμβλυνθεί η προσβολή του δικαιώματος στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια. Ας σημειωθεί τέλος, ότι η ανισότητα απέναντι στην ασφάλεια αποτελεί παράγοντα που προκαλεί την άμεση θυματοποίηση και την επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση απέναντι στις μειονεκτούσες και ευάλωτες κατηγορίες του πληθυσμού, καθώς γίνονται υπερβολικά εύκολοι στόχοι για διάφορα αδικήματα σε σχέση με τους 'καλύτερα ασφαλισμένους'.

Ένα πεδίο με το οποίο η εγκληματολογική έρευνα δεν έχει ασχοληθεί εντατικά είναι η *μεταχείριση των λαθρομεταναστών και προσφύγων* που ζητούν άσυλο, οι οποίοι τοποθετούνται σε κέντρα κράτησης ή φυλακές μέσα σ' ένα καθεστώς πολλαπλής προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, το οποίο έρχεται σε σύγκρουση με την Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. Στην περίπτωση αυτή είναι σαφές ότι πρωτεύουν οι πολιτικές, έναντι των ανθρωπιστικών, εκτιμήσεις.

χώρες συνέβαλαν στις απαγωγές της CIA, οι οποίες αφορούσαν 'υπόπτους' για τρομοκρατία, ανάμεσα στις οποίες αναφέρεται και η Ελλάδα. Βρανάς, Ρ., (2006), 'Σάλος από την ομολογία Μπους', εφημ. *ΤΑ ΝΕΑ*, 08-09-2006, σελ. Ν47,

Στην Ευρώπη, παρ' όλο που σε όλες τις χώρες το πρόβλημα είναι υπαρκτό, το Ηνωμένο Βασίλειο ⁶⁹⁹ακολουθεί ίσως την πιο σκληρή στάση. Το 2003 αυτοί που κρατούνταν υπολογίζονταν στους 2.250 έναντι 250 το 1993. Συνεχώς χτίζονται νέα κέντρα, τα οποία διοικούνται όλα από ιδιωτικές εταιρείες. Σχετικά με τη χρονική διάρκεια της κράτησης, σε αντίθεση με άλλα ευρωπαϊκά κράτη, δεν υπάρχει νομικό όριο. Το μεγαλύτερο γνωστό χρονικό διάστημα κράτησης ήταν 6 χρόνια και 2 μήνες και το εξέτισε ινδός πρόσφυγας.

Στη Γαλλία ⁷⁰⁰ ιδιαιτέρως, αν και υπάρχουν συγκεκριμένα χρονικά όρια κράτησης (30 μέρες-3 μήνες), αναφέρεται ότι οι συνθήκες κράτησης είναι άθλιες και ότι οι πράξεις βίας κατά των προσφύγων, ειδικά από συνοριακούς αστυνομικούς, είναι συχνές.

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ. 3 του Ν 2919/2001, ⁷⁰¹ τίθεται το ερώτημα του επιτρεπτού της κράτησης αλλοδαπού, όταν έχει κινηθεί η διαδικασία της διοικητικής του απέλασης και εφόσον κριθεί από τον ανακριτή ή το δικαστικό συμβούλιο ή το ποινικό δικαστήριο, ότι δεν συντρέχει περίπτωση κράτησης του κατηγορούμενου αλλοδαπού. Τότε, η επίκληση 'εν γένει περιστάσεων' (άρθρο 243 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας) δεν είναι αρκετή σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας. Αντίθετα, θα πρέπει ν' αναφέρεται ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία της απόφασης (άρθρο 93 παρ. 3Σ) του διοικητικού δικαστή, ώστε να θεμελιώνεται η επικινδυνότητα του κρατούμενου. Όμως, η ύπαρξη της διάταξης του άρθρου 243 αμφισβητείται σχετικά με τη συμβολή της στην εξασφάλιση αυτών των εγγυήσεων, γι' αυτό η αναγκαιότητα διαδικαστικών εγγυήσεων κρίνεται απαραίτητη. Χαρακτηριστικό όμως είναι ότι, σύμφωνα με την αναφορά της Διεθνούς Αμνηστίας το 2006, για την Ελλάδα, αναφέρονται περιπτώσεις που αφορούν, όχι μόνο τις άσχημες συνθήκες κράτησης μεταναστών και την κακή μεταχείρισή τους αλλά και την παρεμπόδιση των προσφύγων να μιλήσουν σε δικηγόρους και να έρθουν σε επαφή με εκπροσώπους μη κυβερνητικών οργανώσεων που ασχολούνται με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. ⁷⁰²

⁶⁹⁹ Welch, M., Schuster, L. (2005), 'Detention of asylum seekers in the US, UK, France, Germany and Italy: A critical view of the globalizing culture of control, *Criminal Justice*, Vol. 5(4):331-355, σελ. 338-339

⁷⁰⁰ Welch, M., Schuster, L., (2005), ο.π., σελ. 340

⁷⁰¹ Κοκκινάκης, Κ. (2002), 'Η σχέση ποινικοοικονομικής δραστηριότητας και αστυνομικής πρόληψης ενόψει της κρατικής παρέμβασης στο χώρο των συνταγματικών δικαιωμάτων και εν γένει των ανθρωπίνων δικαιωμάτων', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 6: 660-662, σελ. 661-662

⁷⁰² Διεθνής Αμνηστία, Report 2006, Greece, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/rsd/rsddocview.html?tbl=RSDCOI&id=447ff7a97>

Η δομική προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αφορά και την τρίτη γενιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπου εκεί πλέον είναι εξαιρετικά δύσκολη, τόσο η απονομή των ευθυνών, όσο και η αποκατάσταση της βλάβης, καθώς οι εμπλεκόμενοι φορείς δεν είναι μόνο π.χ. κάποιες ιδιωτικές εταιρείες, αλλά ολόκληρα συστήματα διακυβέρνησης και κρατικοί μηχανισμοί. Ειδικότερα, όσο αφορά το δικαίωμα στο καθαρό περιβάλλον, την ανάπτυξη, την ειρήνη, λαμβάνουν χώρα μερικές από τις πιο σημαντικές προσβολές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με την έννοια ότι η αποκατάσταση της βλάβης μπορεί να είναι αδύνατη, ότι η βλάβη μπορεί να επηρεάζει κατοπινές γενιές, οπότε έχουμε διαρκή και μόνιμη προσβολή των δικαιωμάτων και γενικότερα ότι πλήττονται ταυτόχρονα τα δικαιώματα πολλών ανθρώπων και για συνεχόμενο διάστημα.

Επίσης, μέσω της σύγχρονης τεχνολογίας και στα πλαίσια της ανισότητας σε διεθνές επίπεδο, υπάρχει μόνιμη προσβολή του δικαιώματος στο καθαρό περιβάλλον και της προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς οι χώρες του Τρίτου Κόσμου αποτελούν τις ‘χωματερές’ του Δυτικού. Σε κρατικά και διεθνή εγκλήματα τέτοιου είδους η αντεγκληματική πολιτική, παρ’ όλα τα θεσπισμένα μέτρα ή διακηρύξεις, φανερώνει την αδυναμία της, την αναποτελεσματικότητά της και τα όρια της, προκειμένου να διασφαλίσει σε βάθος το δικαίωμα στο περιβάλλον, το οποίο αποτελεί πρόκληση όχι μόνο για τις ενδοκρατικές, διακρατικές και διεθνείς σχέσεις αλλά και ένα μεικτό δικαίωμα, αναπόσπαστα συνδεδεμένο με τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα και αναγκαία προϋπόθεση για την άσκησή τους.

Τα δικαιώματα ‘τρίτης γενιάς’ αφορούν δηλαδή το πλαίσιο κάτω από το οποίο μπορούν ν’ αναπτυχθούν και να διασφαλιστούν όλα τα υπόλοιπα δικαιώματα.

Λαμβάνοντας υπόψη τις υφιστάμενες κοινωνικές ανισότητες, αυτό που διαπιστώνεται είναι μία δομική προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία παρατηρείται εντονότερη, όπως είναι αναμενόμενο και προφανές, στα πιο ανίσχυρα συστήματα, κοινωνικές ομάδες και στα πιο ανίσχυρα, απέναντι στον παγκόσμιο συσχετισμό, κράτη.

Οι προσβολές και οι περιορισμοί των δικαιωμάτων λειτουργούν επίσης, συμπληρωματικά. Από τη μία προσβολή προκύπτει η επόμενη, με αποτέλεσμα η πραγμάτωση τους, όπως διατυπώνονται στο σύνολο των διακηρύξεων και των συνθηκών, να παραμένει προβληματική.

Ο σεβασμός των δικαιωμάτων αποτελεί ένα από τα κύρια κριτήρια αξιολόγησης και αποτίμησης της αντεγκληματικής πολιτικής. Κοινωνικές δομές, θεσμοί και διαδικασίες όμως, επιτρέπουν την παραβίασή τους, με ελάχιστες περιπτώσεις κυρώσεων, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Συνεπώς, οι προβληματισμοί που προκύπτουν είναι πολλοί και αποτελούν έναυσμα για μία διαδικασία αναθεώρησης και επαναπροσδιορισμού της σχέσης ανάμεσα στην αντεγκληματική πολιτική, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία. Καθώς και για μία εκ νέου προσέγγιση και αποτίμηση της συμβολής του κράτους, των ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών σε σχέση με την προστασία τους.

*Αυτό που τελικά προκύπτει είναι ‘μία συνεχιζόμενη σύγχυση ανάμεσα στο να είναι κανείς σκληρός με το έγκλημα και να είναι σκληρός με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις πολιτικές ελευθερίες. Η διάβρωση των δικαιωμάτων όμως, δεν μειώνει το έγκλημα’.*⁷⁰³

Όσες από τις προαναφερθείσες καταστάσεις προβάλλουν εκ βαθέων τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι μόνο ενδεικτικές και όχι εξαντλητικές των προσβολών που προκύπτουν από την άσκηση ή όχι της αντεγκληματικής πολιτικής. Ωστόσο, δεν πρέπει να παραβλεφθεί ότι η αντεγκληματική πολιτική και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου βρίσκονται σε σχέση αλληλεπίδρασης και η δυναμικότητα της σχέσης αυτής σχετίζεται κάθε φορά με το βαθμό ουσιαστικής εξέλιξης της κοινωνίας σε όλα τα επίπεδα. Και θα πρέπει να σημειωθεί ότι από τη σχέση αυτή προκύπτουν και έχουν προκύψει θετικά αποτελέσματα. Βασική όμως υποχρέωση, όλων των μετεχόντων στη διαμόρφωση αυτής της σχέσης είναι ο προσανατολισμός τους στη θεμελίωση και την ενίσχυση των θετικών συνεπειών από τη σχέση της αντεγκληματικής πολιτικής και των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Τέλος, όπως προτείνει και ο Baratta⁷⁰⁴, *‘η πραγμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ικανοποίηση των πραγματικών αναγκών των ατόμων δεν μπορεί παρά να συνδεθεί με το αίτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης, το οποίο συνιστά και την*

⁷⁰³ HL Deb, 2.04, 2001: c665, όπως αναφέρεται στο Walsh, C., (2002), ‘Curfews: No More Hanging Around’, *Youth Justice*, Vol. 2:70-81, σελ. 79

⁷⁰⁴ Baratta, A. (1989), ‘Αρχές της ελάχιστης ποινικής παρέμβασης: Για μια θεωρία των Αθρωπίνων Δικαιωμάτων ως αντικειμένου και ορίου του ποινικού νόμου’, *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τευχ. 3-4, σελ. 29

*πραγματική δημοκρατική εναλλακτική λύση απέναντι σε κάθε προσπάθεια αντιμετώπισης όχι μόνο των εγκλημάτων και του κοινωνικού ελέγχου που προκύπτουν από τη νέα τεχνολογία, αλλά και απέναντι σε κάθε μορφή ανισότητας, αδικίας και προσβολής, προς την κατεύθυνση ενός 'ουσιαστικού μοντέλου κράτους ανθρωπίνων δικαιωμάτων'*⁷⁰⁵

2. ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

Όσο αφορά την αντεγκληματική πολιτική, η προσπάθεια αποτίμησης του ρόλου της εγκληματολογίας, θα πρέπει να λάβει υπόψη της ταυτόχρονα πολλές παραμέτρους που σχετίζονται με τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της Εγκληματολογίας, τα προβλήματά της, τα λάθη και τις παραλείψεις της, τη συμβολή της, ιστορικά και συγκριτικά, στη μελέτη και αντιμετώπιση του εγκλήματος καθώς και τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς των τελευταίων ετών, σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.⁷⁰⁶

Συγκεκριμένα, ο ρόλος της Εγκληματολογίας, ως προς την αντεγκληματική πολιτική έχει δύο διαστάσεις μία δεοντολογική και μία οντολογική. Η πρώτη αποτελεί ένα πεδίο, το περιεχόμενο του οποίου ποικίλει, ανεξάρτητα από την ύπαρξη των γενικών διακηρυκτικών αρχών, αναλόγως των διαφορετικών θεωρητικών προσεγγίσεων και η δεύτερη συνιστά ένα στρυφνό χώρο προσέγγισης από τη στιγμή που ερωτά ποιος είναι πραγματικά ο ρόλος της.

Ωστόσο, στο μακροεπίπεδο και στην προσπάθεια απόδοσης συνοχής στις συχνά διάσπαρτες και αποκεντρωμένες τάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής και της συμβολής της εγκληματολογίας σ' αυτήν, διαπιστώνονται μερικά ζητήματα που εστιάζονται κυρίως στα εξής:

⁷⁰⁵ Baratta, A.(1989), ο.π., σελ. 30

⁷⁰⁶ Farsedakis, J.(2001), 'For the Advancement of Criminology: Prerequisites and Demands', στο Μαγγανάς, Α. (επιμ.), (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου- Έγκλημα- Αντεγκληματική Πολιτική*, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική βιβλιοθήκη-Bruyillant, Αθήνα – Βρυξέλλες, σελ. 357-366

-Νομικίστικος καθορισμός της Εγκληματολογίας που έχει σαν συνέπεια την ταύτιση του εγκλήματος με τον νομικό του ορισμό, συνθήκη που επηρεάζει, ανάμεσα στα άλλα, την αντιμετώπιση του εγκλήματος

-Ενσωμάτωση της Εγκληματολογίας στο κράτος, εξάρτησή της από τις κρατικά επιχορηγούμενες έρευνες και σταδιακή μετατροπή της σε 'επιστήμη του κράτους' και 'επιστήμη της αγοράς' δηλαδή σε μία 'πολιτική επιχείρηση' και 'εφαρμοσμένη επιστήμη'.

-Μείωση της επιρροής της Εγκληματολογίας και του κυριαρχικού της ρόλου ως παράγοντα διαμόρφωσης της αντεγκληματικής πολιτικής και αύξηση της επιρροής άλλων μετεχόντων στη συζήτηση περί της αντιμετώπισης του εγκλήματος

Όσο αφορά την Ελλάδα, ο ρόλος της Εγκληματολογίας είναι αρκετά διαφοροποιημένος από τα όσα αναφέρονται παραπάνω και θα αναλυθεί στη συνέχεια.

Σχετικά με το νομικίστικο καθορισμό της Εγκληματολογίας, διαπιστώνεται ότι υπήρξε αρκετά μεγάλη βραδυπορία σε σχέση με την δυνατότητα αναστοχασμού της Εγκληματολογίας σχετικά με το αντικείμενό της. Το έγκλημα ταυτίσθηκε κατά το παρελθόν σε απόλυτο βαθμό με το νομικό του ορισμό. Αυτό καταδεικνύει τόσο την εξουσία του νομικού κατεστημένου που μπορεί να ορίζει τι είναι έγκλημα αλλά και την αδυναμία της Εγκληματολογίας να αποδώσει –ομολογουμένως δύσκολο εγχείρημα- έναν εγκληματολογικό ορισμό του εγκλήματος.

Αποτέλεσμα είναι να βρίσκεται ακόμη υπό αναζήτηση η ουσιαστική υφή της έννοιας του εγκλήματος, συσχετιζόμενη πάντα με τις συγκεκριμένες κοινωνικοπολιτικές αντιλήψεις που χαρακτηρίζουν ορισμένες συμπεριφορές ως εγκληματικές.⁷⁰⁷ Το θέμα αυτό αποτελεί στην ουσία και ένα επιστημολογικό πρόβλημα της εγκληματολογίας σχετικά με τη φύση της γνώσης για το αντικείμενό της.

⁷⁰⁷ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (1984), *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 28-29

Παρ' όλες όμως, τις προσπάθειες δόμησης ενός εγκληματολογικού ορισμού του εγκλήματος,⁷⁰⁸ η εννοιολογική ανασύνταξη του αντικειμένου της Εγκληματολογίας παραμένει μετέωρη και αυτό έχει επιπτώσεις στην αντεγκληματική πολιτική. Καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη στοχοθέτησή της απέναντι όχι μόνο σε κοινωνικά υποσύνολα και μεμονωμένα άτομα, αλλά και την παράληψή της να συμπεριλάβει θεσμούς και φορείς που παλαιότερα διέφευγαν της προσοχής της, όπως το κράτος και οι μηχανισμοί του καθώς η ίδια η λειτουργία της ποινικής δικαιοσύνης.

Συνεπώς, η προσπάθεια επανακατανόησης της έννοιας του εγκλήματος και του ορισμού της θα πρέπει να μην είναι κάθετη, από πάνω προς τα κάτω αλλά οριζόντια, όπου ως δράστες και θύματα συνυπολογίζονται το κράτος, οι θεσμοί, οι κοινωνικές κατηγορίες και τα άτομα. Με αυτή την προσέγγιση η έννοια της αντεγκληματικής πολιτικής γίνεται πιο ευρεία, καθώς απευθύνεται στο σύνολο της κοινωνίας και ασκεί κριτική στο νόμο, αντί να περιορίζεται και να ελέγχεται από αυτόν. Καλείται δηλαδή η αντεγκληματική πολιτική ταυτόχρονα να εγκληματοποιήσει και ν' αποεγκληματοποιήσει συμπεριφορές ή κοινωνικές δράσεις, θεσμοθετημένες ή θεσμοποιημένες, προκειμένου, μέσα στο πλαίσιο της επιστημονικής της νομιμότητας, η αντίδρασή της να γίνει πιο ολοκληρωμένη, πολύπλευρη, δημοκρατική και ορθολογική. Έτσι, δεν θα συνιστά απλώς μία στενή αντανakλαστική αντίδραση στον νομικό ορισμό. Η εξουσία του νομικού ορισμού πάνω στην Εγκληματολογία εξουδετερώνει την κριτική απέναντί του και συμβάλλει στη διατήρηση της εγκυρότητάς του, χωρίς να τίθενται υπό αμφισβήτηση οι αξίες που τον χαρακτηρίζουν.⁷⁰⁹

Σε κάθε περίπτωση όμως ένας εγκληματολογικός ορισμός του εγκλήματος θα πρέπει να αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα και την προστασία τους. Μόνο έτσι η αντεγκληματική πολιτική θ' αποτρέψει τον κίνδυνο υποβιβασμού του ανθρώπου σε

⁷⁰⁸ βλ. αντί άλλων Debuyst, C. (1999), *Ηθολογικό Πρότυπο και Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 81-89 σχετικά με το «αν είναι εφικτός ένας 'αντικειμενικός' ορισμός της εγκληματικότητας με αφετηρία την κοινωνική αντίδραση», Henry, S., Milovanovic, D., (1994) 'The Constitution of Constitutive Criminology: A Postmodern Approach to Criminological Theory', Nelken, (επιμ.), (1994), *The Futures of Criminology*, Sage, London, σελ. 118-119 και επίσης απαραίτητη η διεύρυνση και εμβάθυνση των αντιλήψεων περί εγκλήματος μέσω της χρήσης της έννοιας του 'κοινωνικού κακού' και της σύνδεσής του με την κοινωνική δικαιοσύνη, έτσι ώστε να ενταχθούν στην εγκληματολογική agenda η φτώχεια, η κρατική βία, ο ρατσισμός, η οικονομική εκμετάλλευση κ.α., όπως αναφέρεται στο Muncie, J., 'Decriminalising Criminology', British Criminology Conference: Selected Proceedings, Vol. 3, www.lboro.ac.uk/departments/ss/bsc/vol03/muncie.html>

⁷⁰⁹ Gilly, T. (2004), 'Criminology and the dilemma of values', *Erces Online Ouarterly Review*, Vol. 1(4), εισήγηση που παρουσιάστηκε στο 4^ο Ετήσιο Συνέδριο της European Society of Criminology, Άμστερνταμ, 25-28 Αυγούστου 2004

μέσο και θα διασφαλίσει την αναγόρευσή του σε τελικό σκοπό.⁷¹⁰ Τα παραπάνω συνιστούν βασική επιστημονική αναγκαιότητα της Εγκληματολογίας.

Η ακαδημαϊκή Εγκληματολογία εμφανίζει *τάσεις ενσωμάτωσης στο κράτος και εξάρτησης από τις έρευνες που διεξάγονται με κρατικά κονδύλια*.⁷¹¹ Οι έρευνες αυτές, καθώς λειτουργούν ως ελκυστικοί επαγγελματικοί και οικονομικοί στόχοι, ασκούν έμμεσο έλεγχο στους εγκληματολόγους, καθώς προδιαγράφουν το αντικείμενο της έρευνας και τους θέτουν στην υπηρεσία του κράτους. Η σύνδεση της έρευνας με τις κρατικές επιχορηγήσεις, συμβάλλει στην εμπορευματοποίηση της ακαδημαϊκής γνώσης και έρευνας και στην ‘επιχειρηματοποίηση’ των πανεπιστημίων, καθώς απαιτούνται άμεσα συμπεράσματα και προτάσεις προς επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων (evidence-led policy), η αποτίμηση των οποίων θα πρέπει να είναι σε εύθετο χρόνο μετρήσιμη. Προωθείται δηλαδή μία εκλαϊκευμένη αντίληψη του πραγματισμού, σύμφωνα με την οποία η Εγκληματολογία πρέπει να φανεί ότι είναι, εάν θέλει να διασφαλίσει και να αναβαθμίσει τη θέση της, ‘εφαρμοσμένη επιστήμη’. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι ότι οι ερευνητές, προκειμένου να αναλάβουν αυτές τις έρευνες, οφείλουν να ασκήσουν επιστημονικό αυτοέλεγχο και να συμμορφωθούν με τις κρατικές υποδείξεις. Δηλαδή να διεξάγουν ‘χρήσιμες’ έρευνες σε σύντομο χρόνο και να ουδετεροποιήσουν την κριτική τους απέναντι σε ευρύτερα επιστημολογικά και κοινωνικο-πολιτικά ερωτήματα.

Όσοι επιθυμούν να επιτελέσουν έρευνες πάνω σε εναλλακτικά θέματα και ν’ ασκήσουν τελικά εντονότερη κριτική επί συνόλου, είναι εξαιρετικά δύσκολο να πάρουν επιχορήγηση και βρίσκονται αποκομμένοι χωρίς τη δυνατότητα διεξαγωγής της έρευνάς τους. Έτσι, χάνεται η ευκαιρία για τη διατύπωση και την προβολή ανεξάρτητων και εναλλακτικών κατανοήσεων του εγκληματικού φαινομένου, η οποία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την εξέλιξη της επιστήμης. Αντίθετα, παράγονται συνεχώς πολλές επαναλαμβανόμενες εκθέσεις για το προφανές και το ασήμαντο.⁷¹²

⁷¹⁰ Szabo, D. (2003), ‘La criminologie en Europe et en Amerique : les poids des cultures’ στο Μαγγανάς, Α. (επιμ.), (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου- Έγκλημα- Αντεγκληματική Πολιτική*, Τμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική βιβλιοθήκη-Bruyillant, Αθήνα – Βρυξέλλες, σελ. 1358

⁷¹¹ Hillyard, P., Sim, J., Tombs, S., Whyte, D. (2004), ‘Leaving a stain upon a silence’, *British Journal of Criminology*, Vol. 44:369-390. Ως παράδειγμα της εξάρτησης των επιστημόνων από το κράτος, αναφέρεται η άνθιση των κρατικά επιχορηγούμενων ερευνών στο Ηνωμένο Βασίλειο, ειδικά στο Home Office και του προγράμματος Research Assessment Exercise (RAE)

⁷¹² Christie, N. (1997), ‘Four blocks against insight: notes on the oversocialization of criminologies’, *Theoretical Criminology*, Vol. 1(1):13-23, σελ. 1-20

Ασκείται επομένως, μία έμμεση χειραγώγηση που απαιτεί τη συμμόρφωση των επιστημόνων και οδηγεί την Εγκληματολογία πιο κοντά στην έννοια της συντήρησης. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η Εγκληματολογία ορίζεται και περιορίζεται μέσω της έμμεσης κρατικής επιβολής και η αντεγκληματική πολιτική που προτείνεται από τους εγκληματολόγους, εντάσσεται μέσα στις αποδεκτές κυβερνητικές πολιτικές, οι οποίες κατά κύριο λόγο επικεντρώνουν στην ασφάλεια και τον κοινωνικό έλεγχο.

Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο του Ronald Clarke,⁷¹³ το οποίο έχει ιδιαίτερη σημασία, εάν ληφθεί υπόψη ότι υπήρξε διευθυντής του Home Office και υποστηρικτής της περιστασιακής πρόληψης.

Θεωρεί ότι η τεχνολογία αλλάζει τα πάντα, συμπεριλαμβανομένου και του εγκλήματος. Η παγκοσμιοποίηση, προϊόν και αποτέλεσμα κατά ένα μέρος των νέων τεχνολογιών, άνοιξε τους ορίζοντες και δημιούργησε νέες ευκαιρίες για την εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος και για την τρομοκρατία. Επιπροσθέτως, άνοιξε όμως και νέους δρόμους για τον έλεγχο του εγκλήματος. Οι αλλαγές αυτές επιδρούν στην αποστολή της Εγκληματολογίας, τις θεωρίες και τις μεθοδολογίες της. Εάν λοιπόν, συνεχίζει ο Clarke, οι Εγκληματολόγοι λάβουν σοβαρά υπόψη τους αυτές τις αλλαγές, θα πρέπει να αρχίσουν να δημιουργούν τμήματα της επιστήμης του εγκλήματος (crime science) και όχι τμήματα Εγκληματολογίας. Ο παλιός στόχος της Εγκληματολογίας να καταλάβει και να εξηγήσει το έγκλημα, θα πρέπει ν' αναθεωρηθεί και να εστιάσει προς την ανακάλυψη των τρόπων ελέγχου του εγκλήματος. Αυτό σημαίνει πως οι εγκληματολόγοι δεν πρέπει να θεωρούν εαυτούς δεσμευμένους σε μία 'καθαρή επιστήμη' (pure science), αλλά ν' αναλάβουν το ρόλο των 'εφαρμοσμένων επιστημών' (applied science). Πρέπει να κάνουν την Εγκληματολογία 'χρήσιμη', όπως γράφει αυτολεξεί. Το να επικεντρώνεται η Εγκληματολογία σε μακρινές αιτίες και να προτείνει αλλαγές που από τη φύση τους είναι ουτοπικές, ή που μπορεί ν' αποδώσουν σε ένα μακρινό μέλλον, ακόμα κι αν μπορεί κανείς τότε ν' αποτιμήσει την επιτυχία τους, είναι ανεδαφικό. Καμία αντιμετώπιση του εγκλήματος δεν μπορεί να ξοδεύει δημόσιους οικονομικούς πόρους στο κυνήγι τόσο αβέβαιων στόχων.

⁷¹³ Clarke R. (2004), 'Technology, Criminology and Crime Science', *European Journal on Criminal Policy and Research*, Vol. 10, , σελ. 55-63

Ενώ, όπως υποστηρίζει η μείωση των ευκαιριών που προτάσσει η περιστασιακή πρόληψη, έχει αποδειχτεί ότι επιτυγχάνει σημαντική μείωση του εγκλήματος, κάτι που οι προηγούμενες ‘μεγαλόπνοες’ θεωρήσεις της Εγκληματολογίας δεν κατάφεραν. Βασικό επιχείρημά του είναι το γεγονός ότι, οι θεωρίες που επικεντρώθηκαν στην κοινωνική αποστέρηση, ως κύριο παράγοντα εγκληματογένεσης, ακυρώθηκαν μόνο και μόνο από το γεγονός πως το έγκλημα συνέχισε ν’ αυξάνεται, όταν το εισόδημα και άλλες κοινωνικές παράμετροι καλυτέρευσαν.

Οι επιχειρήσεις και η βιομηχανία, σύμφωνα με τον Clarke, είναι οι διαμεσολαβητές που φέρνουν την τεχνολογία στην καθημερινότητα των πολιτών και παίζουν πλέον ένα συνεχώς αυξανόμενο ρόλο στο έγκλημα και τον έλεγχό του. Το ζητούμενο λοιπόν είναι οι νέοι εγκληματολόγοι να εκπαιδευτούν, έτσι ώστε με τη βοήθεια της τεχνολογίας να βοηθήσουν στον έλεγχο του εγκλήματος, την ασφάλεια και την αστυνόμευση. Έτσι, θα μπορέσουν να έχουν αποδοτικές καριέρες, χρησιμοποιώντας την νέα εγκληματολογική τους γνώση. Εάν τα τμήματα της Εγκληματολογίας δεν παρέχουν τέτοια εκπαίδευση, τότε κάπου αλλού θα πρέπει να παρέχεται. Και αυτά είναι τα τμήματα της ‘επιστήμης του εγκλήματος’. Ήδη στη Μ. Βρετανία, στο University College of London, λειτουργεί το Jill Dando Institute of Crime Science, το οποίο εστιάζεται στην μείωση του εγκλήματος. Χαρακτηριστικό είναι ότι στο πανεπιστήμιο αυτό δεν υπάρχει τμήμα Εγκληματολογίας, για ν’ ανακόψει την πορεία του. Αυτή η νέα επιτακτική ανάγκη της μείωσης του εγκλήματος με άμεσο και αποδοτικό τρόπο, επιβάλλει *«στους εγκληματολόγους ν’ αλλάζουν τον εαυτό τους, προκειμένου ν’ ανταποκριθούν [σ’ αυτή την ανάγκη]»*.

Μέσα από το εν λόγω άρθρο, αυτό που διαφαίνεται και προτάσσεται δεν είναι απλώς μία διαφορετική μεθοδολογία στην πρόληψη του εγκλήματος αλλά είναι μία εκ βαθέων πρόταση αλλαγής της ίδιας της Εγκληματολογίας και της μετατροπής της σε ένα ‘διαχειριστικό μοντέλο’, υποκείμενο στις επιχειρήσεις και τη λειτουργία της αγοράς. Στη περίπτωση αυτή όμως, το όραμά του οδηγεί στην επιστημονική μετάλλαξη και υποβάθμιση της επιστήμης της Εγκληματολογίας και στην πλήρη εμπορευματοποίηση του ακαδημαϊκού χώρου.

Είναι όμως, η ανάπτυξη της ίδιας της εγκληματολογικής θεωρίας, που μπορεί να δώσει δυναμική απάντηση, σε αντίθεση με όλα όσα προαναφέρθηκαν, τόσο στον ακαδημαϊκό χώρο, όσο και στην ευρύτερη κοινωνική οργάνωση.

Από την άλλη, στη σχέση Εγκληματολογίας και χάραξης αντεγκληματικής πολιτικής αναφέρεται το εξής παράδοξο: Ενώ αυξάνεται η εγκληματολογική γνώση για το έγκλημα και η Εγκληματολογία ποτέ δεν ήταν σε καλύτερη θέση, αν ληφθούν υπόψη το πλήθος των επίσημων στατιστικών δεδομένων και των ερευνών, των πανεπιστημιακών τμημάτων, των συνεδρίων, των επιστημονικών περιοδικών κ.α., η συμβολή της Εγκληματολογίας στην χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής μειώνεται.⁷¹⁴ Αυτή η συνθήκη αποκαλύπτει ότι η αντεγκληματική πολιτική δεν απαιτεί πια επιστημονική νομιμοποίηση, αλλά την αντλεί από τους πολιτικούς λόγους περί ασφάλειας, απευθυνόμενη με λαϊκίστικα μέσα στην κοινή γνώμη.⁷¹⁵ Διαφαίνεται δηλαδή, μία μετατόπιση του λόγου περί εγκλήματος από τους ακαδημαϊκούς θεσμούς στην πολιτική και στο κοινό.

Σήμερα, η αποδοχή των κοινωνιών με υψηλή εγκληματικότητα, η οποία θεωρείται πλέον κανονικό κοινωνικό γεγονός, ο φόβος του εγκλήματος, η πολιτικοποίηση του εγκλήματος, η εξάπλωση της ιδιωτικής ασφάλειας και προστασίας, η προβολή του εγκλήματος από τα Μ.Μ.Ε., τα δικαιώματα των θυμάτων και η ιδιαίτερη μέριμνα για τη δημόσια ασφάλεια συνιστούν ένα ‘σύμπλεγμα του εγκλήματος’ (crime complex)⁷¹⁶, μία νέα δηλαδή πολιτισμική προσαρμογή που οριοθετεί νέους τρόπους σκέψεις και νέα συναισθήματα απέναντι στο έγκλημα. Ο αριθμός των μετεχόντων στο δημόσιο διάλογο περί εγκλήματος αυξάνεται και η εγκληματολογία παύει να μονοπωλεί τον ‘εγκληματικό λόγο’ ή την αποκλειστικότητα για τη μελέτη του εγκλήματος, αποτελώντας μόνο μία από τις πολλές ‘φωνές’.⁷¹⁷

Επιπλέον, δεν αυξάνονται μόνο τα συμβαλλόμενα μέρη που θεωρούν να έχουν δικαιωματικά λόγο για την αντιμετώπιση του εγκλήματος, αλλά και η επιρροή και η εξουσία τους σε σχέση με την Εγκληματολογία, καθώς ο λόγος τους μπορεί να σχετίζεται με τα συμφέροντα της αγοράς, όπως π.χ. ο τομέας της ιδιωτικής

⁷¹⁴ βλ. Gilly, T. (2004), ‘Criminology and the dilemma of values’, *Erces Online Quarterly Review*, Vol. 1(4), εισήγηση που παρουσιάστηκε στο 4^ο Ετήσιο Συνέδριο της European Society of Criminology, Άμστερνταμ, 25-28 Αυγούστου 2004, σελ. 9-10 και Garland, D., Sparks, R. (2000), ‘Criminology, Social Theory and the Challenge of our Times’, *British Journal of Criminology*, Vol. 40: 189-204, σελ. 190

⁷¹⁵ . Gilly, T. (2004), ‘Criminology and the dilemma of values’, *Erces Online Quarterly Review*, Vol. 1(4), εισήγηση που παρουσιάστηκε στο 4^ο Ετήσιο Συνέδριο της European Society of Criminology, Άμστερνταμ, 25-28 Αυγούστου 2004, σελ. 10

⁷¹⁶ Garland, D. (2001), *The culture of control*, Oxford, Chicago, σελ. 162-163

ασφάλειας, ή με τα πολιτικά συμφέροντα, π.χ. ένταξη της αντεγκληματικής πολιτικής στο κύριο μέρος των προεκλογικών προγραμμάτων. Δηλαδή με μη εμφανείς στόχους που βρίσκονται έξω από το έγκλημα. Χρησιμοποιούν όμως το έγκλημα ως μέσο για την επίτευξή τους.

Μία προσπάθεια ερμηνείας της μείωσης της επιρροής της εγκληματολογίας σχετίζεται με την επίδραση των κρατικών αναγκών και προταγμάτων στην ίδια την εγκληματολογική επιστήμη και αποκαλύπτει ότι η Εγκληματολογία δεν υπήρξε ποτέ τόσο ουδέτερη, όσο υποστήριζε.⁷¹⁸ Η ερμηνεία αυτή συνδέει την τύχη της Εγκληματολογίας με το κράτος πρόνοιας κατά τις δεκαετίες του '50, '60 και '70, όπου οι προβληματισμοί για τα προβλήματα των κοινωνιών εστιάζονται σε κοινωνικές λύσεις, τις οποίες ενσωμάτωνε και πρότεινε η Εγκληματολογία. Ο χαρακτήρας της δηλαδή ταυτιζόταν με την κυρίαρχη πολιτική κουλούρα των δεκαετιών αυτών, οπότε και κατείχε σημαντική θέση.

Σε αντίθεση, στις επόμενες δεκαετίες και, κατά την υπαναχώρηση του προνοιακού κράτους, διαπιστώνεται μία μετατόπιση από τα κοινωνικά προβλήματα στα προβλήματα ελέγχου και ασφάλειας και σε ό,τι προαναφέρθηκε ως 'σύμπλεγμα του εγκλήματος'. Στην μετατόπιση αυτή όμως, η Εγκληματολογία άργησε να προσαρμοστεί και έτσι έχασε μέρος των κυριαρχικών της και μονοπωλιακών της κεκτημένων. Η ανάπτυξη μέρους της Εγκληματολογίας προς τις θεωρίες και πρακτικές ελέγχου, διασφάλισης της ασφάλειας και της τάξης και η υιοθέτησή από την μεριά της μορφών πρόληψης, αποκομμένων από το κοινωνικό περίβλημά τους, όπως η περιστασιακή πρόληψη, αποτελούν παραδείγματα προσπαθειών προσαρμογής της στα νέα δεδομένα της 'ύστερης νεωτερικότητας'.

Ωστόσο, η Εγκληματολογία έχει την υποχρέωση να επανακάμψει στο δημόσιο διάλογο και να εγείρει τη συνείδηση του κοινού προς δημοκρατικότερες λύσεις από αυτές που συχνά προτείνονται από πολιτικούς και άλλους φορείς.⁷¹⁹ Είναι μια υποχρέωση που συνταιριάζει το μέλλον της κοινωνίας με το μέλλον των κοινωνικών επιστημών. Γιατί η αποδοχή της ήττας και του αδιεξόδου αποτελεί μία ιδεολογική

⁷¹⁷ Garland, D., Sparks, R. (2000), 'Criminology, Social Theory and the Challenge of our Times', *British Journal of Criminology*, Vol. 40: 189-204, σελ. 190

⁷¹⁸ Garland, D., Sparks, R. (2000), ο.π., σελ. 191-202

⁷¹⁹ Currie, E. (1999), 'Reflections on Crime and Criminology at the Millenium', *Western Criminology Review*, Vol. 2(1):1-15 [Online], <http://wcr.sonoma.edu/v2n1/currie.html>, σελ. 15

κατασκευή και θα πρέπει να συνιστά πρόκληση, όχι μόνο της Εγκληματολογίας, αλλά και του συνόλου των κοινωνικών επιστημών.

Γενικότερα, αν και πολλά από όσα προαναφέρθηκαν στοιχειοθετούν μία απαισιόδοξη και εν μέρει αρνητική εικόνα της Εγκληματολογίας, ωστόσο αυτό δεν σημαίνει ότι η θετική ως τώρα συμβολή της στη μελέτη του εγκλήματος και της αντεγκληματικής πολιτικής δεν είναι σημαντική και παρούσα.

Ο εμπλουτισμός των εννοιών και των πολλαπλών προσεγγίσεων του εγκλήματος και της αντιμετώπισής του αναμφισβήτητα οφείλουν πολλά στην Εγκληματολογία. Η διεύρυνση της σημασίας και της πολυπλοκότητας του κεντρικού αυτού κοινωνικού προβλήματος δεν θα είχε επιτευχθεί χωρίς τη δική της συμβολή.

Όσο αφορά την Ελλάδα, οι συνθήκες διαφοροποιούνται αρκετά. Δεδομένου ότι η αντεγκληματική πολιτική δεν συνιστούσε ένα πολυεπίπεδο σύνολο οργανωμένων απαντήσεων, αντίθετα εστιαζόταν μονοδιάστατα στην ποινική εκδοχή της αντιμετώπισης του εγκλήματος, η επιρροή των εγκληματολόγων δεν ήταν ιδιαίτερα μεγάλη. Ακόμα διάφορες μορφές εξω-ποινικής αντεγκληματικής πολιτικής, αν και προβλέπονται, δεν έχουν ποτέ τεθεί σε εφαρμογή, όπως, π.χ. τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης. Επίσης, όταν και όπου εφαρμόστηκε κάτι από τα προβλεπόμενα, η έκταση της εφαρμογής δεν ήταν αυτή που αρχικώς είχε οριστεί, κάποιες φορές δεν ολοκληρώθηκε, σπανίως βεβαίως αξιολογήθηκε.

Συνεπώς, σε ένα τέτοιο πλαίσιο η συμμετοχή των εγκληματολόγων ήταν εκ προοιμίου περιορισμένη και στο πεδίο της αντεγκληματικής πολιτικής κυρίαρχος υπήρξε ο λόγος των νομικών, των δικαστών, κ.λ.π. Εν αντιθέσει, τα τελευταία χρόνια διαφαίνεται μία αύξηση της συμμετοχής των εγκληματολόγων στο δημόσιο λόγο. Σταδιακά αρχίζουν να συμμετέχουν σε διάφορες κυβερνητικές ομάδες που ετοιμάζουν τα νέα νομοσχέδια μαζί με άλλους επαγγελματίες των νομικών επιστημών.⁷²⁰

Από την άλλη, οι κρατικές χρηματοδοτήσεις, όσο αφορά την κοινωνική έρευνα είναι ελάχιστες και οι περισσότερες προσπάθειες, μεμονωμένες και περιορισμένες, αφορούν ατομικές πρωτοβουλίες, που εκ των πραγμάτων είναι μικρότερης εμβέλειας.

Ο ιδιωτικός τομέας επίσης έχει επιδείξει έλλειψη ενδιαφέροντος για την διενέργεια κοινωνικών ερευνών και για τη συνεργασία με τα πανεπιστήμια, όπως εξάλλου, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, απουσιάζει και η διαπανεπιστημιακή συνεργασία.⁷²¹

Ωστόσο, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Εγκληματολογία στην Ελλάδα, αφορούν όχι μόνο την ίδια, αλλά και την ανάπτυξη του συνόλου των κοινωνικών επιστημών στη χώρα και αντανakλούν τις ιδιαίτερες κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες μέσα στις οποίες οι επιστήμες του ανθρώπου θεμελιώθηκαν.

Χαρακτηριστικό επίσης είναι ότι, αν και ο πρώτος οργανωμένος τομέας Εγκληματολογίας συστάθηκε κατά το ακαδημαϊκό έτος 1985-86 στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, δεν υπάρχει μέχρι τώρα ανεξάρτητο τμήμα Εγκληματολογίας στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Παρόλα αυτά όμως, σημαντικές έρευνες και μελέτες έχουν γίνει μέχρι τώρα που αποτυπώνουν το εγκληματικό φαινόμενο στον ελληνικό χώρο αλλά και τις προσπάθειες των επιστημόνων ν' αντιπαραβληθούν με τα υφιστάμενα προβλήματα.

⁷²⁰ Lampropoulou, E. (2005), 'Crime, Criminal Justice and Criminology in Greece', *European Journal of Criminology*, Vol.2 (2):211-247, σελ. 216

⁷²¹ Lampropoulou, E. (2005), ο.π., σελ. 216

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως το έγκλημα συνιστά ένα κοινωνικό πρόβλημα, άλλο τόσο συνιστά και η αντιμετώπιση του. Και αυτό γιατί εγείρονται ερωτήματα σχετικά με τα εξής:

- σε ποια αδικήματα θα πρέπει να επικεντρωθούμε;
- ποιοι θα ωφεληθούν και ποιοι θα επιβαρυνθούν;
- ποια είναι τα όρια της αποδεκτής επιβολής πιέσεων, ελέγχων και περιορισμών στα άτομα, προκειμένου να μειωθεί η εγκληματικότητα;
- με ποιους τρόπους και επιβαλλόμενους μηχανισμούς διαμορφώνεται ή δεν διαμορφώνεται η κοινωνική συναίνεση απέναντι σε κάθε είδους παρέμβαση;
- τι είδους κοινωνικές επιδράσεις είχαν ως τώρα τα προγράμματα παρέμβασης;
- ποιος είναι ο ρόλος και η συμμετοχή, οι δραστηριότητες και οι πρακτικές, που αναλαμβάνουν οι εγκληματολόγοι απέναντι στη σύγχρονη εγκληματικότητα και στους τρόπους αντιμετώπισής;
- πόσο εισακούονται οι εναλλακτικές και διαφορετικές από τις κυρίαρχες απόψεις;
- πώς ακριβώς ορίζεται και νομιμοποιείται η επέμβαση του ιδιωτικού τομέα, ως φορέα πρόληψης του εγκλήματος;

Ωστόσο, το πλαίσιο δράσης της αντεγκληματικής πολιτικής οφείλει να ορίζεται από τα παρακάτω:

- Προστασία δικαιωμάτων του ανθρώπου
- Εξορθολογισμός της αντεγκληματικής πολιτικής με βάση την έρευνα και την αξιολόγηση των κοινωνικών συνθηκών που σχετίζονται με το έγκλημα και την εμφάνισή του, μακριά από ιδεολογήματα και πολιτικές επιδιώξεις
- Έμφαση στην πρόληψη του εγκλήματος ως συμμετοχική διαδικασία όλης της κοινωνίας
- Αναγκαιότητα μακροπρόθεσμων σχεδιασμών, ορθή και επαρκής εφαρμογή τους
- Διασφάλιση του δικαιοϋκού και νομικού πολιτισμού
- Απεγκληματοποίηση συμπεριφορών
- Αύξηση του ρόλου και της συμβολής του συνόλου της επιστημονικής κοινότητας
- Έλεγχος και κανονικοποίηση της λειτουργίας των μη κρατικών και ιδιωτικών φορέων ασφάλειας προστασίας

Επιμέρους, ως προς τη στοχευμένη δράση της αντεγκληματικής πολιτικής, απαραίτητες προϋποθέσεις αποτελούν:

- Η εστίαση στην έρευνα και τα πορίσματά της, καθώς και η υποστήριξή της, μέσω διάθεσης δημόσιων και ιδιωτικών οικονομικών πόρων, με στόχο την ανάπτυξή της
- Ο σχεδιασμός επικεντρωμένης και εξειδικευμένης πρόληψης
- Ο συντονισμός των εμπλεκόμενων φορέων και η διασύνδεση των πληροφοριών τους.
- Ο διαρκής έλεγχος των επιπτώσεων των προγραμμάτων και η αξιολόγησή τους σε βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βάση

Κάθε τομέας αντεγκληματικής πολιτικής συνιστά ένα υποσύνολο της αντιμετώπισης του εγκλήματος και η καλή λειτουργία καθενός από τα υποσύνολα προϋποθέτει την εν γένει θετική απόδοση των υπολοίπων. Το σύνολο των δράσεων της αντεγκληματικής πολιτικής αποτελεί τελικά ένα αδιαίρετο πλέγμα που η τελική σύνθεσή του χαρακτηρίζει τη κοινωνία στο σύνολό της.

Η αντεγκληματική πολιτική δεν τίθεται υπεράνω ελέγχου, κρίσης, έρευνας και αποτίμησης, καθώς δεν βρίσκεται έξω από την κοινωνική διαδικασία, αντίθετα αποτελεί τμήμα της, και μάλιστα από τα σημαντικότερα, που απαιτεί συνεχή επαναπροσδιορισμό, προκειμένου ν' απαντά αποτελεσματικά, , άμεσα και κατάλληλα στα νέα κάθε φορά κοινωνικά δεδομένα. Η αντεγκληματική πολιτική οφείλει συνεπώς, ν' απευθύνει ευρύτερα ερωτήματα για θέματα που είναι παρόντα στη σύγχρονη κοινωνία, όπως η φτώχεια, η κοινωνική ανισότητα, ο ρατσισμός, τα νέα κοινωνικά κινήματα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η κοινωνική δικαιοσύνη, η κοινωνική ανοχή.

Επειδή γενικώς γίνεται αναφορά σε τάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής κύριο μέλημα θα πρέπει να είναι ότι, όσες από τις τάσεις αξιολογούνται αρνητικά και κάμπτουν την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τα οποία συνιστούν και την τελική αναγωγή του εκάστοτε αντεγκληματικού εγχειρήματος, εγκαίρως ν' ανακαλούνται και να μην θεμελιώνονται ως αμετάκλητα συντελεσμένες δράσεις και ως διεθνής τελικά υποχώρηση σε αντιδημοκρατικές αξίες. Η ανάκληση αυτή απαιτεί

τη συμμετοχή όλων των κοινωνικών φορέων προς την κατεύθυνση της κοινωνικής δικαιοσύνης, αλληλεγγύης και συνοχής .

Οι συνέπειες και οι αντιδράσεις απέναντι σε κάθε ανάληψη δράσης, ξεπερνούν οποιονδήποτε υπολογισμό, κατάταξη, αξιολόγηση, ειδικά σήμερα, όπου η έκταση της ροής της επικοινωνίας και της σύνδεσης μεταξύ διαφορετικών συστημάτων είναι αναπτυγμένη περισσότερο από ποτέ. Οι δράσεις αυτές δεν μπορεί να είναι ούτε αέναα σταθερές, ούτε μονολιθικές. Αντίθετα πρέπει να συνιστούν μία διαρκή επανεφεύρεση και να θέτουν ένα δημοκρατικό πρόταγμα.

Τα παραπάνω καταδεικνύουν τη σημασία της αντεγκληματικής πολιτικής για την κοινωνία αλλά και τη δυσκολία του έργου της.

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

Η.Π.Α. - ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΑΝΑ 100.000 ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ

	1960	1970	1980	1990	2000	2004	μεταβολή 2000-2004	μεταβολή 1990-2004
ΒΙΑΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ	160,9	363,5	596,6	731,8	506,5	465,5	-8%	-36%
ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ Κ. ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	1726,3	3621,0	5353,3	5088,5	3618,3	3517,1	-3%	-31%
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΕΣ	5,1	7,9	10,2	9,4	5,5	5,5	0%	-41%
ΒΙΑΣΜΟΙ	9,6	18,7	36,8	41,2	32,0	32,2	1%	-22%
ΛΗΣΤΕΙΕΣ	60,1	172,1	251,1	257,0	145,0	136,7	-6%	-47%
ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ	86,1	164,8	298,5	424,1	324,0	291,1	-10%	-31%
ΔΙΑΡΡΗΞΕΙΣ	508,6	1084,9	1684,1	1235,9	728,8	729,9	0%	-41%
ΚΛΟΠΕΣ	1034,7	2079,3	3167,0	3194,8	2477,3	2365,9	-4%	-26%

Πηγή: Disaster Centre, www.disastercentre.com/crime/uscrime.htm

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.**ΕΥΡΩΠΗ – ΣΥΝΟΛΟ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ ΑΝΑ 100.000 ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ**

ΧΩΡΕΣ	1995	2000	2003	μεταβολή 2000- 2003	μεταβολή 1995- 2003
ΑΥΣΤΡΙΑ	6049	6906	7881	14%	30%
ΒΕΛΓΙΟ	7439	9747	9784	0%	32%
ΚΥΠΡΟΣ	552	575	944	64%	71%
ΔΑΝΙΑ	10300	9447	9013	-5%	-12%
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	9780	10259	10343	1%	6%
ΓΑΛΛΙΑ	6336	6352	6605	4%	4%
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	8151	7622	7976	5%	-2%
ΕΛΛΑΔΑ	3138	3496	4158	19%	33%
ΙΤΑΛΙΑ	3960	3822	4236	11%	7%
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	7911	8207	8530	4%	8%
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	3276	3515	3983	13%	22%
ΙΣΠΑΝΙΑ	2285	2307	2377	3%	4%
ΣΟΥΗΔΙΑ	12985	13615	13995	3%	8%
ΕΛΒΕΤΙΑ	4256	3729	4481	20%	5%
ΑΓΓΛΙΑ/ΟΥΑΛΙΑ	9831	9917	11241	...	...
ΣΚΟΤΙΑ	10785	9912	9639	-3%	-11%

Πηγή: European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2003 και 2006

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.

ΕΥΡΩΠΗ – %ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΑ ΑΔΙΚΗΜΑ (2000-2003)

%μεταβολή 2000-2003						
ΧΩΡΕΣ	ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟ ΝΙΑ	ΕΠΙΘΕΣΗ	ΛΗΣΤΕΙΑ	ΚΛΟΠΗ	ΔΙΑΡΡΗΞΗ	ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ- ΣΥΝΟΛΙΚΑ
ΑΥΣΤΡΙΑ	-24	-11	45	33	38	22
ΒΕΛΓΙΟ	28	9	-2	-8	...	-19
ΚΥΠΡΟΣ	141	8	58	77	205	62
ΔΑΝΙΑ	4	10	0	-3	0	8
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	-6	3	-22	-10	-23	11
ΓΑΛΛΙΑ	0	25	13	0	8	19
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	-11	18	0	1	-6	4
ΕΛΛΑΔΑ	-13	8	35	2	-3	35
ΙΤΑΛΙΑ	0	5	4	-3	...	7
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	5	19	9	-2	-5	105
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	...	27	14	8	-2	-38
ΙΣΠΑΝΙΑ	9	42	-5	5	4	...
ΣΟΥΗΔΙΑ	...	10	-5	-5	-6	25
ΕΛΒΕΤΙΑ	13	22	14	19	11	-1
ΑΓΓΛΙΑ/ΟΥΑΛΙΑ	...	...	...	...	...	...
ΣΚΟΤΙΑ	18	2	-6	-18	-24	29

Αδικήματα συνολικά ανά 100.000 κ

Πηγή: European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2006

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.

ΕΛΛΑΔΑ – ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΑΝΑ 100.000 ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ

	1998	2000	2005	μεταβολή 1998-2005	μεταβολή 2000-2005
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΕΣ	1,40	1,33	1,20	-14,29%	-9,77%
ΣΕΞ/ΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	4,05	2,48	4,12	1,73%	66,13%
ΛΗΣΤΕΙΕΣ	19,38	14,42	19,01	-1,91%	31,83%
ΚΛΟΠΕΣ/ΔΙΑΡΡΗΞΕΙΣ	555,12	421,68	402,22	-27,54%	-4,61%
ΕΚΒΙΑΣΕΙΣ	1,08	0,93	0,88	-18,52%	-5,38%
ΑΠΑΤΕΣ	3,94	7,00	8,66	119,80%	23,71%
ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	65,10	70,34	89,34	37,24%	27,01%

Πηγή: Υπουργείο Δημόσιας Τάξης

www.ydt.gr/main/Article.jsp?ArticleID=94450

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.

ΕΛΛΑΔΑ – ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ* ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005**	μεταβολή 2000-2005	μεταβολή 1995-2000
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΕΣ	151	146	132	94	116	111	132	-9,59%	-12,58%
ΣΕΞ/ΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	468	272	438	407	431	413	452	66,18%	-3,42%
ΛΗΣΤΕΙΕΣ	1417	1581	1735	1992	2083	2339	2084	31,82%	47,07%
ΚΛΟΠΕΣ/ΔΙΑΡΡΗΞΕΙΣ	60398	46233	45689	48365	49352	42397	44100	-4,61%	-26,98%
ΕΚΒΙΑΣΕΙΣ	88	102	71	98	105	100	96	-5,88%	9,09%
ΑΠΑΤΕΣ	484	768	884	788	841	872	950	23,70%	96,28%
ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	3360	7995	9820	10424	10904	8838	10119	26,57%	201,16%

Πηγή: Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, www.ydt.gr/man/Section.jsp?SectionID=13417

* τελεσθέντα αδικήματα

**Τα στοιχεία του 2005 είναι υπό επεξεργασία και ανάλυση

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Albrecht, H.J. (2002), 'Εξελίξεις στο σύγχρονο σωφρονισμό: Φυλακή και εγκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες' επίμετρο στο Χάϊδου, Α., (2002), *Το σωφρονιστικό σύστημα: Ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ.σ. 191-232

Alvazzi del Frate, Anna Van Kesteren, J.N. (2004), 'Criminal Victimization in Urban Europe. Key Findings of the ΔΙΑ 2000 ICVS' Turin, Unicri, www.unicri.it/www/analysis/icvs/pdf_files/CriminalVictimisationUrbanEurope.pdf

Agnew, J. (2002), 'Democracy and human rights', στο Johnston, R.J., Taylor, P., Watts, M.J., a.l., (επιμ.), (2002), *Geographies of global change: Remapping the world in the late twentieth century*, Blackwell, Oxford

Αγγελής, Ι. (2005), 'Ηλεκτρονικό έγκλημα και απονομή της ποινικής δικαιοσύνης', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2005: 1062-1066

Αθανασάτος, Γ. (2006), 'Inter – American Court of Human Rights', *Δικαιόγραμμα*, τευχ. 8: 38-40

Αλεβιζοπούλου, Μ. (2006), 'Ολυμπιακό Χωριό: Η 'Pleasantville' του Μενιδίου', εφημ. *Το βήμα της Κυριακής*, Βημαγazine, 24/09/2006, σελ. 46-54

Αλεξιάδης, Σ. (2004), *Εγκληματολογία*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Αλεξιάδης, Στ. (1994), 'Η αντεγκληματική πολιτική, προσεγγίσεις και προβληματισμοί' στο Κουράκης, Ν. (επιμ.), (1994), *Αντεγκληματική πολιτική*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σ.σ. 15-62

Αναγνωστάκη, Μ. (1994), 'Η διαδικασία επιβολής ποινής ως στάδιο της αντεγκληματικής πολιτικής', στο Κουράκης, Ν. (1994), *Αντεγκληματική πολιτική*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, σ.σ.73-95

Αντωνοπούλου, Μ., (χ.η.), *Θεωρία και ιδεολογία στη σκέψη των κλασικών της Κοινωνιολογίας*, Παπαζήση, Αθήνα

Αρτινοπούλου, Β. (1996), 'Θυματολογία – Σύγχρονες προσεγγίσεις' στο Αρτινοπούλου, Β., Μαγγανάς, Α. (1996), *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ.σ. 13-194

Αρτινοπούλου, Β. (2000), 'Νέες μορφές θυματοποίησης στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα' στο Δασκαλάκη, Η., Παπαδοπούλου, Π., κ.α., (επιμ.), (2000), *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα*, Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα

Barak, G. (2001), 'Crime and Crime Control in an age of globalization: A theoretical Dissection', *Critical Criminology*, Vol. 10: 57-72

Baratta, A. (1989), 'Αρχές της ελάχιστης ποινικής παρέμβασης: Για μια θεωρία των Αθρωπίνων Δικαιωμάτων ως αντικειμένου και ορίου του ποινικού νόμου', *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τευχ. 3-4, σ.σ. 9-37

Bauman, Z. (2002), *Η μετανεωτερικότητα και τα δεινά της*, Ψυχογιός, Αθήνα

Bauman, Z. (2004), *Παγκοσμιοποίηση, οι συνέπειες για τον άνθρωπο*, Πολύτροπον, Αθήνα

Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές: Οι απόβλητοι της νεωτερικότητας*, Κατάρι, Αθήνα

Beck, U., (1992), *Risk society: Towards a New Modernity*, Sage, London, Thousand Oaks, Delhi

Beckett, K., Western, B. (2001), 'Governing social marginality: Welfare, incarceration and the transformation of state policy' στο Garland, D. (επιμ.), (2001), *Mass imprisonment*, Sage, London, σ.σ. 35-50

Bennetto, J. (2006), 'Big Brother Britain 2006: 'We are waking up to a surveillance society all around us', *The Independent*, Online Edition, 2-11-2006, <http://news.independent.co.uk/uk/crime/article1948209.ece>

Bottomley, K. (2002), 'Έγκλημα και Ποινική Δικαιοσύνη στο ξεκίνημα του 21^{ου} αιώνα: «Αυστηροί με το έγκλημα – Αυστηροί με τα αίτια του εγκλήματος»;', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 6: 640-646

Boorman, J., Ingves S., (2001) "Financial System Abuse, Financial Crime and Money Laundering- Background Paper", International Monetary Fund, www.imf.org/external/np/ml/2001/eng/021201.pdf

Bowden, B. (2006), 'Civil Society, the State, and the Limits to Global Society', *Global Society*, Vol. 20 (2), σ.σ. 155-178

Bowling, B. (1999), 'The Rise and Fall of New York Murder', Zero Tolerance or Crack Decline?', *British Journal of Criminology*, Vol. 39 (4): 531-554

Brown, B., Jolivet, G. (10/2005) 'A Primer: Three Strikes, the impact after more than a decade', report, Legislative Analyst's Office, www.threestrikes.org/3_strikes_102005.pdf

Βαβούρας, Ι., Μανώλας, Γ. (2004), *Η παραοικονομία στην Ελλάδα και στον κόσμο*, Παπαζήση, Αθήνα

Βασιλογιάννης, Φ. (2004), 'Μία περίπτωση αξιοπρεπούς κλωνοποίησης' στο Σαββάκης, Χ., Βασιλογιάννης, Φ., κ.α., (επιμ.), (2004), *Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σ.σ. 119-128

- Βιδάλης, Τ.Κ., (2004), 'Η βιοϊατρική μεταξύ ηθικής και ελευθερίας της έρευνας' στο Τσαμπόγας, Μ., Χριστόπουλος, Δ., (επιμ.), (2004), *Τα δικαιώματα στην Ελλάδα 153-2003: Από το τέλος του εμφυλίου στο τέλος της μεταπολίτευσης*, Καστανιώτη, Αθήνα, σ.σ. 283-289
- Βρανάς, Ρ., (2006), 'Σάλος από την ομολογία Μπους', εφημ. ΤΑ ΝΕΑ, 08-09-2006, σελ. Ν47
- Carrabine, E. (2000), 'Discourse, governmentality and translation', *Theoretical Criminology*, Vol. 3(4): 309-331
- Chevigny, P. (2003), 'The populism of fear', *Punishment and Society*, Vol. 5(1): 77-96
- Cheliotis, L. (2006), 'How iron is the iron cage of new penology?', *Punishment and Society*, Vol. 8(3): 313-340
- Cheliotis, L., (2005), 'The prison fourlough programme in Greece', *Punishment and Society*, Vol. 7(2):201-215
- Christie, N. (1994), *Crime Control as Industry: Towards gulags Western Styles*, Routledge, London, 2nd
- Christie, N., (1997), 'Four blocks against insight: notes on the oversocialization of criminologies', *Theoretical Criminology*, Vol. 1(1):13-23
- Cid, J., (2005), 'The penitentiary system in Spain', *Punishment and Society*, Vol.7 (2): 147-166
- Clark, J. Austin, J., Henry, A. (1997), 'Three Strikes and You're Out': A Review of State Legislation', National Institute of Justice, Research in Brief, U.S. Department of Justice, www.ncjrs.gov/textfiles/165369.txt
- Clarke R., (2004), 'Technology, Criminology and Crime Science', *European Journal on Criminal Policy and Research*, Vol. 10: 55-63
- Council of Europe, European Committee on Crime Problems (CDPC), 'Draft recommendation on assistance to crime victims', Council of Europe, Strasbourg, 10-04-2006, www.coe.int/tcj
- Crawford, A. (2002), 'Introduction: governance and security' στο Crawford, A. (edit), (2002), *Crime and Insecurity: The Governance of safety in Europe*, Willan Publishing, Devon
- Crawford, A.(1998), *Crime Prevention and Community Safety*, Longman, London
- Crawford, A. (2000), 'Situational Crime Prevention, Urban Governance and Trust Relations' στο Von Hirsh, A., Garland, D., Wakefield, A. (2000), 'Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention', Hart Publishing, Oregon, σ.σ. 193-213

Currie, E. (1999), 'Reflections on Crime and Criminology at the Millenium', *Western Criminology Review*, Vol. 2(1):1-15 [Online], <http://wcr.sonoma.edu/v2n1/currie.html>.

Cusson, M. (2002), *Σύγχρονη Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Γεωργούλας, Σ. (2003), 'Αστυνομικός λόγος και 'εικόνες' εγκληματολογικής στατιστικής' στο Κουράκης, Ν., (επιμ.), (2003), 'Αντεγκληματική Πολιτική ΙΙΙ', εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ.σ. 23-72

Γεωργούλας, Σ. (2003), 'Η παραβατικότητα ανηλίκων ως προβληματική κατάσταση: Ο συνήγορος του Παιδιού υπό το πρίσμα της καταργητικής πολιτικής', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2003: 986-989

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (1984), *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (1997), 'Στερητική της ελευθερίας ποινή και Ανθρώπινα Δικαιώματα' στο Τσήτσουρα, Α., (επιμ.), (1997), *Αντεγκληματική Πολιτική και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ.σ. 88-109

Debord, G. (1986), *Η κοινωνία του θεάματος*, Εκδοτική Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη

Debuyst, C. (1999), *Ηθολογικό Πρότυπο και Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Delanty, G. (2002), 'Modernity and Postmodernity II' στο Harrington, A. (edit), (2002) *Modern Social Theory*, Oxford, Oxford, σ.σ. 273-289

Delmas-Marty, M. (χ.η.), *Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

De Waard, J. (1999), 'The private security industry in international perspective', *European Journal on Criminal Police and Research*, Vol. 7:143-174

Ditton, J., (2000), "Crime and the City. Public attitudes towards open-street CCTV in Glasgow", *British Journal of Criminology*, Vol. 40: 692-709

Downes, D. (2001), 'The macho penal economy: Mass incarceration in the United States-a European perspective', *Punishment and Society*, Vol. 3 (1): 61-80

Duff, R.A., Marshall, S.E. (2000), 'Benefits, Burdens and Responsibilities: Some ethical dimensions of Situational Crime Prevention' στο Von Hirsh, A., Garland, D., Wakefield, A. (επιμ.), (2000), *Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention*, Hart Publishing, Oregon, σ.σ. 17-35

Durkheim, E. (2000), *Οι κανόνες της κοινωνιολογικής μεθόδου*, Gutenberg, Αθήνα

Δασκαλάκης, Η. (1985), *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

Δασκαλάκης, Η. (1985), *Μεταχείριση του εγκληματία*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

Δεμερτζής, Ν., Λίποβατς, Θ. (2006), *Φθόνος και μνησικακία: Τα πάθη της ψυχής και η κλειστή κοινωνία*, Πόλις, Αθήνα

Δημόπουλος, Δ. (1990), *Abolitionismus*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

Δημόπουλος, Χ., (2006), 'Το σχέδιο νόμου «Για την αντιμετώπιση της οικογενειακής βίας»', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 95:1040-1051

Δημόπουλος, χ., (2006), *Εισαγωγή στη Θυματολογία*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα

Διεθνής Αμνηστία, Report 2006, Greece, www.web.amnesty.org/web/web.nsf/print/B589AAC3658233F80257164004C9F54

Δραγώνα – Μονάχου, Μ. (2002), 'Ηθική και Βιοηθική', *Επιστήμη και Κοινωνία*, τευχ. 8-9, www.media.yoa.gr/sas/issues/8_issue/drag_mo.html

Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, *Workshop 6: Effective measures to combat transnational organized crime*, United Nations, Bangkok, 18-25/04/2005

Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, *Workshop 6: Measures to Combat Computer-related Crime*, Background paper, United Nations, Bangkok, 18-25/04/2005

Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, *Corruption: threats and trends in the twenty-first century*, United Nations, Bangkok, 18-25/04/2005

Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, *Workshop 3: Strategies and Best Practices for Crime Prevention in particular in relation to Urban Areas and Youth at Risk*, United Nations, Bangkok, 18-25/04/2005

Erler, E., Janiske, B. (2002), 'California's Three Strikes Law: Symbol and Substance', *Law Review*, Vol. 41 (1)

European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2006, WODC, www.wodc.nl.onderzoek.en/onderzoek_212.asp?loc=/onderwerp

Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (ΕΚΠΙΝΤ), *Ετήσια Έκθεση 2005, Η κατάσταση του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ευρώπη*, <http://ar2005.emcdda.europa.eu/download/ar2005.pdf>

Ευστρατιάδης, Σ. (2004), 'Παραβατικότητα Ανηλίκων: Δικαστικά έτη 2001-2002 και 2002-2003', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 76/2004: 1415-1421

Ζαραφωνίτου, Χ. (2000), 'Ο φόβος του εγκλήματος: Ερευνητικά πορίσματα και σύγχρονοι προβληματισμοί' στο Δασκαλάκη, Η., Παπαδοπούλου, Π., Τσαμπαρλή, Δ., κ.α. (επιμ.), (2000), *Εγκληματίες και Θύματα στο Κατώφλι του 21^{ου} αι.*, Αφιέρωμα στη μνήμη του Ηλία Δασκαλάκη, ΕΚΚΕ, Αθήνα, σ.σ. 491-509

Ζαραφωνίτου, Χ. (2001), 'Ο φόβος του εγκλήματος: Ενδοασιακή κατανομή της εγκληματικότητας και κοινωνικές αναπαραστάσεις του φαινομένου στο εσωτερικό της ελληνικής πρωτεύουσας' *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 2/2001: 186-196

Ζαραφωνίτου, Χ. (2002), *Ο φόβος του εγκλήματος: Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

Ζαραφωνίτου, Χ. (2003), *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Ζαραφωνίτου, Χ. (2004), 'Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας»', *Ποινικολόγος*, τευχ. 4/2004: 2049-2059

Ζαραφωνίτου, Χ. (2004), *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Ζαραφωνίτου, Χ., (2004) 'Ναρκωτικά: Η ποινικο-θεραπευτική αντιμετώπιση ενός κοινωνικού προβλήματος', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 10/2004: 1184-1189

Ζημιανίτης, Δ. (2005), 'Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 7/2005:905

Ηλίας, Ι. (2006), 'Κωδικοποίηση της ισχύουσας νομοθεσίας για τα ναρκωτικά: αφετηρία νέων αντεγκληματικών προβληματισμών ή το τέλος τους;', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 93:709-711

Feeley, M., Simon, J. (1992), 'The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and its Implications', *Criminology*, Vol. 30 (4)

Feeley, M. (2002), 'Entrepreneurs of Punishment: The legacy of privatization', *Punishment and Society*, Vol. 4 (3): 321-344

Foucault, M. (1992), *Επίσκεψη στις φυλακές Attica*, Ελευθεριακή Κουλτούρα, Αθήνα,

Garland, D. (1991), *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory*, Clarendon Press, Oxford, Norfolk

Garland, D. (1996), 'The limits of the sovereign state', *British Journal of Criminology*, Vol. 36:445-471

Garland, D., (1997), '«Governmentality» and the problem of crime', *Theoretical Criminology*, Vol. 1(2):173-214

- Garland, D., Sparks, R. (2000), 'Criminology, Social Theory and the Challenge of our Times', *British Journal of Criminology*, Vol. 40: 189-204
- Garland, D. (2000), 'The culture of high crime societies', *British Journal of Criminology*, Vol. 40: 347-375
- Garland, D. (2001), 'The meaning of mass imprisonment' στο Garland, D., (επιμ.), (2001), *Mass Imprisonment*, Sage, London, σ.σ. 1-3
- Garland, D. (2001), *The Culture of Control*, Oxford, Oxford
- Gibbs, J. (1995), 'The notion of control and Criminology's Policy Implications', στο Barlow, H. (edit.), *Crime and Public Policy: Putting theory to work*, Westview Press, Oxford, σ.σ. 71-89
- Giddens, A. (2001), *Οι συνέπειες της νεωτερικότητας*, Κριτική, Αθήνα
- Giddens, G. (2002), *Κοινωνιολογία*, Gutenberg, Αθήνα
- Gilly, T. (2004), 'Criminology and the dilemma of values', *Erces Online Quarterly Review*, Vol. 1(4), εισήγηση που παρουσιάστηκε στο 4^ο Ετήσιο Συνέδριο της European Society of Criminology, Άμστερνταμ, 25-28 Αυγούστου 2004
- Gladwell, M. (1996), 'The Tipping Point', *New Yorker*, June 3, 1996, σελ. 2, www.gladwell.com/1996/1996_06_03_a_tipping.htm
- Greene, J. (1999) 'Zero Tolerance: A Case Study of Police Policies and Practices in New York City', *Crime & Delinquency*, Vol. 45 (2): 171-187
- Greenberg, D. (2001), 'Novus Ordo Saeclorum? A commentary on Downes, and on Beckett and Western στο Garland, D. (επιμ.), (2001), *Mass Imprisonment*, Sage, London, σ.σ. 19-47
- Gunther, K. (2003), 'Διεθνής αντεγκληματική πολιτική: Η πορεία προς ένα παγκόσμιο δίκαιο ασφάλειας' στο Μανωλεδάκης, Ι., Prittwitz, C. (επιμ.), (2003) *Διεθνοποίηση του Ποινικού Δικαίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σ.σ. 20-47
- Habermas, J. (2003), *Ο μεταεθνικός αστερισμός*, Πόλις, Αθήνα
- Hegel, G. (2004), *Βασικές κατευθύνσεις της φιλοσοφίας του δικαίου*, Δωδώνη, Αθήνα
- Henry, S., Milovanovic, D., (1994) 'The Constitution of Constitutive Criminology: A Postmodern Approach to Criminological Theory', *The Futures of Criminology*, Sage, London, σσ. 110-133
- Heywood, A. (2006), *Εισαγωγή στην Πολιτική*, Πόλις, Αθήνα

Hillyard, P., Sim, J., Tombs, S., Whyte, D. (2004), 'Leaving a stain upon a silence', *British Journal of Criminology*, Vol. 44:369-390

Hobsbawm, E. (2002), *Η εποχή των άκρων: Ο σύντομος Εικοστός Αιώνας 1914-1991*, Θεμέλιο, Αθήνα

Home Office, *Defining and measuring anti-social behavior*, Home Office Development and Practice Report 26, 2004, www.homeoffice.gov.uk/rds

Houchon, G. (1988), 'Το θύμα, συντελεστής προόδου στην Εγκληματολογία', *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τευχ. 1:10-31

Hulsman, L., Bernat de Celis, J. (1997), *Άστοχες ποινές*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Hughes, G. (1998), *Understanding crime prevention: social control, risk and late modernity*, Open University Press, Buckingham

Human Rights Watch, World Report 2003/ United States

Hutchinson, S., (2006), 'Countering catastrophic criminology', *Punishment and Society*, Vol. 8 (4):443-467

International Crime Victims Survey, United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI)

Θέμελη, Ο. (2005), 'Βίαιοι θάνατοι στη φυλακή: Επιστροφή στον τιμωρητικό χαρακτήρα της ποινής;', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 11/2005:1330-1335

Jacobs, J. (2004), 'Prison Reform amid and Ruins of Prisoner's Rights' στο Tonry, M., (επιμ.) (2004), *The future of imprisonment*, Oxford University Press, New York

Jary, D., Jary, J. (χ.η), *Collins, Λεξικό όρων κοινωνιολογίας*, Ι.Φλώρος, Αθήνα

Jones, T., Newburn, T. (2001), 'Learning from Uncle Sam? Exploring US influences on British crime control policy', Future Governance Paper 8, Economic & Social Research Council (ESRC)

Jones, T., Newburn, T.(2006), 'Three Strikes and you're out: Exploring Symbol and Substance in American and British Crime Control Policies', *British Journal of Criminology* Advance Access, doi:10.1093/bjc/az1007: 1-22

Jones, T., Newburn, T. (2005), Comparative Criminal Justice Policy-Making in the United States and the United Kingdom: The Case of Private Prisons', *British Journal of Criminology*, Vol. 45 (1)

Καϊαφα-Γκμπαντι, Μ., (2003), 'Συντονιστικά όργανα για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ε.Ε.: Από τον αστυνομικό (Europol) στο δικαστικό (Eurojust) συντονισμό – Η προοπτική της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2/2003: 165-177

Κακκαλής, Π. (1997), 'Ελληνική Σωφρονιστική Νομοθεσία και Πράξη από την άποψη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου', στο Τσήτσουρα, Α., (επιμ.), (1997), *Αντεγκληματική Πολιτική και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ.σ. 112-134

Κοκκινάκης, Κ. (2002), 'Η σχέση ποινικοδικονομικής δραστηριότητας και αστυνομικής πρόληψης ενόψει της κρατικής παρέμβασης στο χώρο των συνταγματικών δικαιωμάτων και εν γένει των ανθρωπίνων δικαιωμάτων', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 6: 660-662

Καρκατσούλης, Π. (2000), 'Κοινότητα – κοινοτισμός – κοινωνία – κοινωνική θεωρία: Από την αυτονομία στην αυτο- αναφορά', *Επιστήμη και Κοινωνία*, τευχ. 4, www.media.uoa.gr/sas/issues/4_issues/4_issue/karkats.html

Κοτζιάς, Ν., (1999), 'Θεωρίες για την παγκοσμιοποίηση και οι ασυμμετρίες της πραγματικότητας', Προλεγόμενα στο Beck, U., (1999), *Τι είναι παγκοσμιοποίηση*, Καστανιώτη

Κοτζιάς, Ν. (1999), 'Η κοινωνική θέση του κοινοτισμού και η αντιπαράθεσή του με το νεοφιλελευθερισμό' στο Ετζιόνι, Α. (1999), *Η κοινωνία της υπευθυνότητας*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα,

Κουμάντος, Γ. (2001), 'Βιολογία και Δίκαιο', *Τνδικτος*, τεύχ. 14

Κουράκης, Ν. (1994), 'Βάσεις και τάσεις της συγχρόνου αντεγκληματικής πολιτικής' στο Κουράκης, Ν. (επιμ.), (1994), *Αντεγκληματική πολιτική*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σ.σ. 469-480

Κουράκης, Ν. (1998), Τα οικονομικά εγκλήματα, . Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσ/νίκη

Κουράκης, Ν. (2000), 'Το οργανωμένο έγκλημα: Φαινομενολογία του προβλήματος και δυνατότητες αντιμετώπισής του στην Ελλάδα' στο Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου (2000), *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*, Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σ.σ. 173-193

Κουράκης, Ν. (2004), 'Η νέα ελληνική νομοθεσία για τους παραβατικούς ανήλικους (ν.3189/2003): Από τη θεσμοθέτηση (law in books) στην εφαρμογή (law in action)', *Ποινικολόγος*, 1/2004, www.poinikologos.gr/arxeio/04t1e.html

Κουράκης, Ν., (2005), 'Η συμμετοχή των πολιτών στην αντιμετώπιση του εγκλήματος και τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας', *Ποινικολόγος*, 2/2005, www.poinikologos.gr/arxeio/05t2e.html

Κουράκης, Ν. (2006), 'Ποινικές διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες: Ένα κρίσιμο πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής', (πρώτη δημοσίευση: *Ποινικός Λόγος*, 2001, 2175-2179), www.niotho-asfalis.gr/na/meletes9.pdf

Κωνσταντινίδης, Ε. (2006), 'Η επικείμενη αναμόρφωση του ποινικού δικαίου', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 10/2006: 1202-1210

Lafree, G. (2002), 'Too much democracy or too much crime? Lessons from California's Three Law', *Law and Social Inquiry*, Vol. 27 (4): 875-902

Loader, I. (2000), 'Plural Policing and Democratic Governance', *Social & Legal Studies*, Vol. 9 (3):323-345

Loader, I., Sparks, R. (2002), 'Contemporary landscapes of crime, control and social order', στο Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R., (2002), *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford, New York, σ.σ. 83-111

Luhmann, L. (1995), *Θεωρία των Κοινωνικών Συστημάτων*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

Λάζος, Γ. (2000), 'Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα: 'Σκληρά' δεδομένα και βασικές συντεταγμένες', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 6/2000:655-663

Λάζος, Γ., (2005), *Διαφθορά και Αντιδιαφθορά*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Λαμπροπούλου, Εφ. (1994), *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήση, Αθήνα

Λαμπροπούλου, Ε. (1999), *Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Λαμπροπούλου, Ε. (1999), *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: Η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Λαμπροπούλου, Ε. (2001), *Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία Ελέγχου*, Κριτική, Αθήνα

Λαμπροπούλου, Ε. (2002) 'Κοινωνίες σε «κίνδυνο» και αίσθημα ανασφάλειας', *Ποινική Δικαιοσύνη* 5/2002: 556-560

Λαμπροπούλου, (2003), 'Κοινοτισμός και κοινοτική πρόληψη:Το 'νέο' παράδειγμα στην αντεγκληματική πολιτική', στο Μαγγανάς, Α., (επιμ.), (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου – Έγκλημα – Αντεγκληματική Πολιτική*, Τιμητικός τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Νομική βιβλιοθήκη – Bruyillant, Αθήνα – Βρυξέλλες, σ.σ.777-797

Λαμπροπούλου, Ε. (2003), 'Μη κυβερνητικοί στόχοι στην πρόληψη και τον έλεγχο του εγκλήματος: Ρητορεία και εφαρμογή του κοινοτισμού', *Επιστήμη και Κοινωνία*, τευχ.10: 155-176: 155-176

Λαμπροπούλου, Ε. (2003), 'Μη κυβερνητικοί μέτοχοι στην πρόληψη και τον έλεγχο του εγκλήματος', *Επιστήμη και Κοινωνία*, τευχ. 10

Lambropoulou, E. (2003), 'Drug Policy in Greece: A balance between Enforcement and Persuasion', *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 11(1):18-39

Lampropoulou, E. (2005), 'Crime, Criminal Justice and Criminology in Greece', *European Journal of Criminology*, Vol.2 (2):211-247

Macionis, J., Plummer, K. (1997), *Sociology: A global introduction*, Prentice Hall, New Jersey

MacKenzie, D.L. (2001), 'Corrections and Sentencing in the 21st century: Evidence-based Corrections and Sentencing', *The Prison Journal*, Vol. 81 (3): 299-312

Mathiesen, T., (2003), 'Contemporary policy – A study in Moral Panics', 22nd *Criminological Research Conference (PC-CRC)*, *European Committee on Crime Problems* (CDPC), 24-26 Νοεμβρίου, Strasbourg, [www.coe.int/t/legal_affairs/legal_co_operation/crime_policy/conferane/DC-CRC\(2003\)8e-Tmathiesen.pdf](http://www.coe.int/t/legal_affairs/legal_co_operation/crime_policy/conferane/DC-CRC(2003)8e-Tmathiesen.pdf)

Matthews, R. (1975), 'The myth of new punitiveness', *Theoretical Criminology*, Vol. 9(2):175-201

Manning, P. (2001), 'Theorizing policing: The drama and myth of crime control in the NYPD', *Theoretical Criminology*, Vol. 5(3):315-344

Murray, L. (2001), 'The genesis of "fear of crime"', *Theoretical Criminology*, Vol. 5(4):467-485

Mauer, M. (2001), 'The causes and consequence of prison growth in the United States', στο Garland, D., (επιμ.), (2001), *Mass Imprisonment*, Sage, London, σ.σ. 4-14

Mauer, M. (2003), 'Comparative International Rates of Incarceration: An Examination of Causes and Trends, σελ. 10, www.sentencingproject.org

Mouffe, C. (2004), *Το δημοκρατικό παράδοξο*, Πόλις, Αθήνα

Muncie, J. (2000), 'Decriminalising Criminology', *British Criminology Conference: Selected Proceedings*, Vol. 3, www.lboro.ac.uk/departments/ss/bsc/bccsp/vol03/muncie.html & gt;

Mythen, G., Walklate, S. (2006), 'Criminology and Terrorism: Which Thesis? Risk Society or Governmentality?', *British Journal of Criminology*, Vol. 46

Μαγγανάς, Α. (1999), *Θέματα Εγκληματολογικά και Ποινικού Δικαίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Μαγγανάς, Α., (2000), 'Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης', *Ποινική δικαιοσύνη*, 2/2000: 553-561

Μαγγανάς, Α. (2002), 'Διεθνές Συμπόσιο Θυματολογίας: Προβλήματα και προοπτικές', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 12/2006: 1310-1317

Μαγγανάς, Α. (2004), *Το εγκληματικό φαινόμενο*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα,

Μαυρή, Μ. (2003), 'Η ιστορική διάσταση της αντεγκληματικής πολιτικής- Μία προσέγγιση στο πλαίσιο της Εγκληματολογικής Ιστοριογραφίας στο Κουράκης, Ν. (επιμ.), (2003), *Αντεγκληματική πολιτική ΙΙΙ*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σ.σ. 125-135

Μαγκάκης, Γ. (1979), *Ποινικό Δίκαιο, διάγραμμα Γενικού Μέρους*, τευχ. Πρώτο, Παπαζήση, Αθήνα

Μαγκάκης, Γ. (2004), 'Η σημασία της αρχής της επιείκειας για το νομικό μας πολιτισμό', *Ποινικολόγος*, 2/2004

Μανωλεδάκης, Ι. (2000), 'Η νέα διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου και ο κίνδυνος υποβάθμισης του νομικού μας πολιτισμού', Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Τιμή Δημητρίου Ευρυγένη, 9, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ.σ. 13-39

Μπάλιας Στ. (2004), *Τα ανθρώπινα δικαιώματα στην εποχή της δημοκρατίας*, Παπαζήση, Αθήνα,

Μπαντάουη, Χ., (2003), 'Ο κώδικας του Χαμουραμπί', στο 'Η ιστορία του δικαίου', μέρος πρώτο, Ιστορικά, Εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 2 Μαΐου 2003

Μυλωνόπουλος, Χ. (2004), 'Ζητήματα δυσλειτουργίας στην Ποινική δικαιοσύνη', *Ποινικολόγος*, 4/2004, www.poinikologos.gr/arxeio/04t4e.html

Nellis, M., (2005), 'Electronic, monitoring, stellite tracking, and the new punitiveness in England and Wales' στο Pratt, J., Brown, M., & al., (2005), *The new Punitiveness*, Willan Publishing, Devon, σ.σ. 167-185

Newburn, T., Jones, T., (2001), 'Policy Transfer and Crime Control: Some Reflections on 'Zero Tolerance'', www.hull.ac.uk/futgov/papers/APSA01.Newburn.pdf

Νικολόπουλος, Γ. (2002), *Κράτος, Ποινική Εξουσία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, Κριτική, Αθήνα

Νικολόπουλος, Γ. (2005), *Εισαγωγικές σημειώσεις για την αντεγκληματική πολιτική και τα δικαιώματα του ανθρώπου*, Παν/μιακές σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα

Νικολόπουλος, Γ. (2005), 'Κατασκευάζοντας έναν ευρωπαϊκό χώρο 'ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης': το 'Πρόγραμμα της Χάγης' και τα διακυβεύματα μίας υπερκρατικής βαθμίδας κοινωνικού ελέγχου', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 3/2005:323-332

Νούσκαλης, Γ. (2006), 'Πορνογραφία ανηλίκων': Τα κρίσιμα ζητήματα του άρθρου 328 Α ΠΚ', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ., 94, 7/2006: 908-915

O' Malley, P. (1999), 'Volatile and contradictory punishment', *Theoretical Criminology*, Vol. 3 (2):175-196

O' Malley, P. (2001), 'Risk, crime and prudentialism revisited', στο Stenson, K., Sullivan, R. (2001), *Crime, Risk and Justice: The politics of crime control in liberal democracies*, Willan Publishing, Devon, σ.σ.89-103

Panayotopoulos, N. (2001), 'Nouvelles formes de gestion de la 'deviance': Etat Social et "Etat penal" en Grece', στο Μαγγανάς, Α. (επιμ.), (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου- Έγκλημα- Αντεγκληματική Πολιτική*, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική βιβλιοθήκη-Bruyllant, Αθήνα – Βρυξέλλες, σ.σ. 1025-1045

Papadopoulou, P. (2006), 'Victim-offender mediation for minors in Greece', *Newsletter of the European Forum for Restorative Justice*, March 2006, Vol. 7 (1)

Parenti, C., (1997) 'The revolution of American Policing: The science of kicking ass', *Zmagazine, a political monthly*, dec. 1997

Prison Reform Trust, PRT Briefing, 'Private Prisons: Who Profits?', , www.prisonreformtrust.org.uk

Πανταζόπουλος, Α. (2005), *Η Γαλλία φλέγεται; Η εξέγερση των προαστίων*, Πόλις, Αθήνα

Πανούσης, Γ. (2002), *Το έγκλημα του φτωχού και η φτώχεια σαν έγκλημα*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή

Πανούσης, Γ. (2003), *Η εγκληματολογία στην εποχή της αβεβαιότητας –Χάος, Διακινδύνευση & Έγκλημα-*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Εγκληματο-λογικά 25

Πανούσης, Γ. (2004), 'Ανασφάλεια- Το «σκιάχτρο» της παγκοσμιοποίησης', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 10/2004: 1153-1162

Παπαδημητρίου, Γ. (2004), 'Η συνάρθρωση της εθνικής, της διεθνούς και της ενωσιακής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη', *Νομικό Βήμα*, τευχ. 7: 1137-1142

Παπαθανασόπουλος, Ε. (2005), 'Ο αστυνομικός της γειτονιάς: Η σύγχρονη πρόκληση της Αστυνομίας για μία νέου τύπου συμβολή στη χάραξη τοπικής αντεγκληματικής πολιτικής', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 11/2005: 1316-1318

Παπαθεοδώρου, Θ. (1998), 'Το Μόνιμο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 10/1998:1044-1048

Παπαθεοδώρου, Θ. (2002) *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική* , Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Παπαθεοδώρου, Θ. (2002), 'Οι μεταμορφώσεις της μηδενικής ανοχής: Το σχέδιο νόμου για τη μεταχείριση των ανήλικων παραβατών στη Γαλλία', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 11/2002

Παρασκευόπουλος, Ν.Α. (1999), 'Το Corpus Juris στα πλαίσια της Διεθνούς Αντεγκληματικής Πολιτικής στη στροφή του 2000', *Υπεράσπιση*, τευχ. 3: 605-620

Πιτσάκης, Κ., (2003), 'Η νομική παράδοση στο Δυτικό μεσαίωνα' στο Η ιστορία του δικαίου', μέρος πρώτο, Ιστορικά, Εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 2 Μαΐου 2003

Πιτσελά, Α., (2003), 'Ο Πρότυπος Νόμος των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο των Ανηλίκων', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2003:995-1005

Ryan, M. (2005), 'Engaging with punitive attitudes towards crime and punishment. Some strategic lessons from England and Wales' στο Pratt, J., Brown D., κ.α, (2005), *The New Punitiveness: Trends, theories, perspectives*, Willan Publishing, Devon, σ.σ. 139-149

Rigakos, G., Hadden, R. (2001), 'Crime, capitalism and the «risk society»: Towards the same olde modernity?', *Theoretical Criminology*, Vol. 5 (1): 61-84

Sain-Germain, M.A., Calamia, R.A. (1996), 'Three Strikes and you're in: A streams and window model of incremental policy change', *Journal of Criminal Justice*, Vol. 24 (1):57-90

Scott, E., Schiraldi, V., Lotke, E. (Oct. 2004), 'Racial Divide: An examination of the impact of California's Three Strikes Law on African-Americans and Latinos', www.justicepolicy.org/reports/Racial/20divide.pdf

Shichor, D. (1995), *Punishment for profit: Private Prisons, Public Concerns*, Sage, California

Siegel, J. (2005), *Criminology, the core*, 2nd ed., Thomson Wadsworth, Belmont, CA.

Simon, J. (2000), 'The society of captives in the era of hyper-incarceration', *Theoretical Criminology*, Vol. 4 (3):285-308

Slapper G.,Tombs S., (1999). *Corporate crime*, Longman, London

Sorensen, J., Semen, D. (2002), 'The Effect of State Sentencing Policies on Incarceration Rates', *Crime & Delinquency*, Vol. 48 (3): 456-475

Stewart, J.(2006), 'Rethinking Guantanamo: Unlawful Confinement as Applied in International Criminal Law', *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 4: 12-30

Σπινέλλη, Κ.Δ., (1994), 'Αντεγκληματική πολιτική για ανήλικα άτομα' στο Κουράκης, Ν.,(επιμ.), (1994), *Αντεγκληματική πολιτική*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή

Σπινέλλης, Δ. (1997), 'Προστασία του θύματος και Ανθρώπινα Δικαιώματα' στο Τσήτσουρα, Α., (επιμ.), (1997), *Αντεγκληματική Πολιτική και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή

Spinellis C.D. (2001), "Crime Prevention in Greece in the year 2001", όπως παρουσιάστηκε στο EU-Conference "Towards a Knowledge- based strategy to prevent crime" Sundsvall, Sweden 21-23 February 2001

Σπινέλλης, Κ.Δ.(2003), 'Καταστήματα κράτησης στην Ελλάδα του 2002' στο Μαγγανάς, Α. (επιμ.), (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου- Έγκλημα- Αντεγκληματική Πολιτική*, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική βιβλιοθήκη-Bruyillant, Αθήνα – Βρυξέλλες, σ.σ.1243-1271

Stucky, T., Heimer, K., Lang, J. (2005), Partisan Politics, Electoral Competition and Imprisonment: An analysis of States over time', *Criminology*, Vol. 43 (1): 211-228

Szabo, D. (2003), 'La criminologie en Europe et en Amerique : les poids des cultures' στο Μαγγανάς, Α. (επιμ.), (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου- Έγκλημα- Αντεγκληματική Πολιτική*, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική βιβλιοθήκη-Bruyillant, Αθήνα – Βρυξέλλες, σ.σ. 1349-1358

Στεργιούλης, Ε. (2005), 'Η αστυνομική και δικαστική συνεργασία στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Συντάγματος', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2005: 1067-1071

Taylor, N. (2002), 'State Surveillance and the Right to Privacy', *Surveillance and Society*, No. 1(1): 66-85

Tyler, T. (2005), 'Introduction: Legitimizing Ideologies', *Social Justice Research*, Vol. 18 (3): 211-215

Τζάμτζη, Ι. (2003), 'Ρωμαϊκό δίκαιο', στο Η ιστορία του δικαίου', μέρος πρώτο, Ιστορικά, Εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 2 Μαΐου 2003

Τσακλάγκανου, Γ., 'Ενημερωτική μελέτη για τη Διεθνική Σωματεμπορία – Trafficking', www.kethi.gr/greek/meletes/Trafficking_outline/traffickingoutline.pdf

Τσήτσουρα, Α. (1994), Σχέσεις μεταξύ αντεγκληματικής πολιτικής και εγκληματολογικής έρευνας στο Κουράκης, Ν. (επιμ.), (1994), *Αντεγκληματική πολιτική*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σ.σ. 63-72

Τσήτσουρα, Α. (1988), 'Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική', *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τευχ. 1

Τσήτσουρα, Α. (2000), 'Η πρόληψη και καταστολή της διαφθοράς (δωροδοκίας) στο προσκήνιο της αντεγκληματικής πολιτικής- Η Ποινική σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2000: 875-880

Τσήτσουρα, Α. (2003), *Η πρόληψη της εγκληματικότητας*, Παν/μιακές σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα

Τσίρος, Ν. (2005), *Κοινωνιολογικοί αναστοχασμοί για το Πολιτικό και το Δίκαιο: Η συστηματική θεωρία του Niklas Luhmann*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

Τσουκαλάς, Κ., (2000), 'Βιοτεχνολογία και Ανθρώπινα Δικαιώματα', *Εφημ. 'Το Βήμα'*, 07-05-2000

Φαρσεδάκης, Ι. (1984), *Ανακριτική, δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογένεση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Φαρσεδάκης, Ι. (1986), *Παραβατικότητα και Κοινωνικός Έλεγχος των ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Φαρσεδάκης, Ι. (1990), *Η εγκληματολογική σκέψη απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, τευχ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Φαρσεδάκης, Ι. (1998), 'Η αντιμετώπιση του εγκληματικού ζητήματος', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 3/1998:236-238

Φαρσεδάκης, Ι. (1996), *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Φαρσεδάκης, Ι., (χ.η.), *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα

Φαρσεδάκης, Ι., (1994) 'Η «ποινή» του θανάτου' στο Κουράκης, Ν., (1994), (επιμ.), *Αντεγκληματική πολιτική*, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ.σ. 265-270

Φαρσεδάκης, Ι. (1997), 'Η λήψη αποφάσεων στην ποινική δίκη και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: Η (αν)ισότητα ενώπιον του ποινικού νόμου' στο Τσήτσουρα, Α., (επιμ.), (1997), *Αντεγκληματική Πολιτική και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ.σ. 135-146

Farsedakis, J.(2003), 'For the Advancement of Criminology: Prerequisites and Demands', στο Μαγγανάς, Α. (επιμ.), (2003), *Δικαιώματα του Ανθρώπου- Έγκλημα-Αντεγκληματική Πολιτική*, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Νομική βιβλιοθήκη-Bruyillant, Αθήνα – Βρυξέλλες, σ.σ. 357-366

Φαρσεδάκης, Ι., Καλογερόπουλος, Δ., Λαμπροπούλου, Ε. (2002), 'Η αναδιάρθρωση των υπηρεσιών της ελληνικής αστυνομίας', *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 10/2002: 1078-1080

Φαρσεδάκης, Ι.(2002), 'Η σχέση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου με τα εθνικά δικαστήρια', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 7/2005: 777-779

Φαρσεδάκης, Ι. (2003), 'Η εφαρμογή στην Ευρωπαϊκή Ένωση των Αρχών και των Κανόνων του ΟΗΕ για την Πρόληψη του Εγκλήματος και την Ποινική Δικαιοσύνη κατά την εκπαίδευση των δικαστών', *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9/2003: 990-924

- Χαΐδου, Α. (2002), *Το σωφρονιστικό σύστημα, ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Χαΐδου, Α. (1996), *Θετικιστική εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Χαραλαμπίδης, Α., (...), 'Η εξυγίανση της οικονομικής ζωής ως βασικός σκοπός του ποινικού νομοθέτη', *Ποινικολόγος*
- Useem, B., Liedka, R., Piehl Morrison, A., (2003), 'Popular support for the prison built-up', *Punishment and Society*, Vol. 5(1):5-32
- Van Dijk J. (2006), 'What goes up, goes down: Explaining Falling Crime Rates', *Newsletter of The European Society of Criminology*, Vol. 5(3), December 2006
- Vaughan, B. (2000), 'Punishment and conditional citizenship', *Punishment and Society*, Vol. 2 (1): 23-29
- Verschraegen, G. (2002), 'Human Rights and Modern Society: A Sociological Analysis from the Perspective of Systems Theory', *Journal of Law and Society*, Vol. 29(2): 258-81
- Wacquant, L. (1999), 'Suitable enemies': Foreigners and immigrants in the prisons of Europe', *Punishment and Society*, Vol. 1(2): 215-222
- Wacquant, L. (2001), *Οι φυλακές της μιζέριας*, Πατάκη, Αθήνα
- Walsh, C., (2002), 'Curfews: No More Hanging Around', *Youth Justice*, Vol. 2:70-81
- Walzer, M. (1998), *Περί ανεκτικότητας. Για τον εκπολιτισμό της διαφοράς*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα
- Weber, M., (1997), *Βασικές έννοιες Κοινωνιολογίας*, Κένταυρος, Αθήνα
- Welsh, B., Farrington, P. (1999), 'Value for Money', *British Journal of Criminology*, Vol. 39 (3): 345-368
- Welch, M., Schuster, L. (2005), 'Detention of asylum seekers in the US, UK, France, Germany and Italy: A critical view of the globalizing culture of control', *Criminal Justice*, Vol. 5(4):331-355
- Wilson, J.Q., Kelling G., (1982) 'Broken Windows: The police and neighborhood safety', *Atlantic Monthly*, March, 1982, Vol. 249(3):29-38
- Wong, K., (2006) 'The USA PATRIOT Act: Some unanswered questions', *International Journal of the Sociology of Law*, Vol. 34: 1-41
- Yar, M., Penna, S. (2004), 'Between positivism and post-positivism: Critical Reflexions on Jock Young's The Exclusive Society', *British Journal of Criminology*, Vol. 44(4): 533-549

Young, J. (1999) *The exclusive society*, Sage, London

Zimring, E., Hawkins, G., Kamin, S. (2001), *Punishment and Democracy: Three Strikes and you're out in California*, Oxford University Press, New York

Zimring, F., Hawkins, G. (2004), 'Democracy and the Limits of Punishment: A Preface to Prisoners' Rights' στο Tonry, M. (2004), *The future of punishment*, Oxford University Press, New York, σ.σ. 419-456

Zedner, L. (2002), 'Victims' στο Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R. (2002), *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford, New York, σελ. 419-447

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

www.unodc.org	United Nations Office on Drugs and Crime
www.unicri.it	United Nations Interregional Crime and Justice Institute
www.coe.int	Council of Europe
www.europa.eu	European Union
www.ec.europa.eu	European Commission
www.europol.europa.eu	Europol
www.eurojust.europa.eu	Eurojust
www.prisonstudies.org	International Center for Prison Studies
www.transparency.org	The Global Coalition against Corruption
www.hrw.org	Human Rights Watch
www.usdoj.gov	United States Department of Justice
www.sentencingproject.org	Sentencing Project, a national organization working on a fair and effective criminal justice system
www.justicepolicy.org	Justice Policy Institute, a non profit research and a public policy organisation

www.manhattan-institute.org	Manhattan Institute for Policy Research
www.threestrikes.org	Official Online by Mike Reynolds
www.facts1.com	Families to Amend California's Three Strikes
www.nyc.gov/portal/site/nycgov	Official New York City Website
www.unicri.it/icvs	International Crime Victim Survey
www.europeansourcebook.org	European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics
http://zmagsite.zmag.org/curTOC.htm	Zmagazine online an independent monthly of critical thinking in the U.S
www.wikipedia.org	Wikipedia, The Free Encyclopedia
www.homeoffice.gov.uk	Home Office
www.legislation.hmso.gov.uk	Her Majesty's Stationery Office, Office of Public Sector Information
www.futuregovernance.ac.uk	Economic and Social Research Council
www.prisonreformtrust.org.uk	Prison Reform Trust
www.lboro.ac.uk	Loughborough University
www.hull.ac.uk	The University of Hull
www.ministryofjustice.gr	Υπουργείο Δικαιοσύνης
www.ydt.gr	Υπουργείο Δημόσιας Τάξης
www.nchr.gr	Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
www.mfhr.gr	Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
www.amnesty.gr	Διεθνής Αμνηστία (γραφείο στην Ελλάδα)
www.poinikologos.gr	Περιοδικό <i>Ποινικολόγος</i> (έχει καταργηθεί η ηλεκτρονική διεύθυνση)
www.media.uoa.gr	Περιοδικό <i>Επιστήμη και Κοινωνία</i>

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η αντεγκληματική πολιτική, κοινωνικά και ιστορικά προσδιορισμένη, αποτελεί ένα ευρύ και πολυσύνθετο πεδίο αντιμετώπισης του εγκλήματος. Συμβάλλει στη διαμόρφωση της κοινωνικής οργάνωσης και επιδρά στο σχηματισμό των όρων της δημοκρατικής λειτουργίας της.

Βασικές της τάσεις αναδύονται η μηδενική ανοχή, τα ‘τρία χτυπήματα’, η αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού, η κοινοτική πρόληψη, η ιδιωτικοποίηση της ασφάλειας, η αποκαταστατική δικαιοσύνη και, κάτω από την πίεση της διεθνοποίησης των σύγχρονων μορφών εγκληματικότητας, η διεθνοποίηση της αντιμετώπισης του εγκλήματος από οργανισμούς όπως ο Ο.Η.Ε., το Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Από τις τάσεις αυτές διαφαίνεται η αυστηροποίηση και επίταση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου που ισχυροποιείται κυρίως μέσω τριών παραγόντων:

(α) διεύρυνση των φορέων που συμμετέχουν στη χάραξη και την άσκηση αντεγκληματικής πολιτικής, (β) ισχυροποίηση του ρόλου του ιδιωτικού τομέα (γ) χρήση των νέων τεχνολογιών.

Στο πλαίσιο της κοινωνικής πραγματικότητας που ορίζεται από τη μετεξέλιξη του σύγχρονου κράτους και των νέων μορφών διακυβέρνησης, την παγκοσμιοποίηση, τη διακινδύνευση και την ασφάλεια, το φόβο του εγκλήματος και τον ιδιαίτερο ρόλο των Μ.Μ.Ε., το ρόλο της κοινής γνώμης και τις στάσεις των πολιτών, οι τάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, πολιτικοποιούν την αντιμετώπιση του εγκλήματος και αποσπούν την κοινωνική συναίνεση διαμέσου νομιμοποιητικών και συμβολικών διαδικασιών, με αποτέλεσμα να θεωρούνται κοινωνικά αναγκαίες και απαραίτητες.

Ειδικότερα, η Ελλάδα υποχρεώνεται, λόγω των νέων μορφών εγκληματικότητας και των διεθνών και ευρωπαϊκών κατευθύνσεων, να οργανώσει εκ νέου το σύνολο των απαντήσεών της στο εγκληματικό φαινόμενο. Στην προσπάθεια αυτή καλείται ν’

αντιπαραβληθεί με τα μόνιμα προβλήματά της που εστιάζονται στην έλλειψη σχεδίασης και οργάνωσης, την ανεπαρκή διάθεση πόρων στην έρευνα, την απουσία υλικοτεχνικής υποδομής και το συστηματικό παραμερισμό των κοινωνικών επιστημόνων της.

Όρια στην άσκηση της αντεγκληματικής πολιτικής καθίστανται τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και η Εγκληματολογία.

Κάθε δράση αντεγκληματικής πολιτικής, υποχρεούται να διασφαλίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα και να μην υποκύπτει σε κατασκευασμένα διλήμματα που αναφέρονται στη σχέση και ιεράρχηση μεταξύ των δικαιωμάτων, όπως π.χ. ασφάλεια ή ελευθερία. Από την άλλη μεριά, ο ρόλος της Εγκληματολογίας, καθίσταται βασικός για τον ορθολογικό σχεδιασμό της αντεγκληματικής πολιτικής. Μετά από τον απαραίτητο επιστημολογικό της αναστοχασμό, η Εγκληματολογία οφείλει να εξελίξει περαιτέρω τη θεωρία και την έρευνα, συμβάλλοντας στη κατανόηση του εγκλήματος και την ορθολογική οργάνωση των αντιδράσεων σε αυτό. Η αναγκαιότητα ισχυροποίησης της θέσης και του 'λόγου' της αποτελεί βασική προϋπόθεση της ενεργούς συμμετοχής της στην αντιμετώπιση του εγκλήματος.

Προκύπτει συνεπώς, ότι η αντεγκληματική πολιτική έχει ιδιαίτερη σημασία για την κοινωνία, καθώς πρέπει να επανεφευρίσκει διαρκώς τις απαντήσεις της απέναντι στο έγκλημα, να θέτει γενικότερα κοινωνικά ερωτήματα και τέλος ν' αναμετράται κάθε φορά με τις δυσκολίες του έργου της.

Λέξεις κλειδιά: Αντεγκληματική Πολιτική, Κοινωνικός Έλεγχος, Δικαιώματα του Ανθρώπου

